

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Департамент освіти Сумської обласної державної адміністрації
Інститут педагогіки НАПН України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
Українська асоціація дослідників освіти

**ОСВІТА ДЛЯ XXI СТОЛІТТЯ: ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ,
ПЕРСПЕКТИВИ**

**EDUCATION FOR THE 21st CENTURY: CHALLENGES, PROBLEMS,
PROSPECTS**

Матеріали VI Міжнародної
науково-практичної конференції

26 грудня 2024 року

Суми
Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка

2025

*Рекомендовано до друку вченою радою
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(протокол № 6 від 27.01.2025 р.)*

Редакційна колегія:

М. А. Бойченко – доктор педагогічних наук, професор
(відповідальний редактор);

А. А. Сбруєва – доктор педагогічних наук, професор;

О.М. Семенов – доктор педагогічних наук, професор;

Н.В. Коваленко – доктор педагогічних наук, професор;

А. К. Куліченко – доктор педагогічних наук, доцент;

М. М. Бикова – кандидат педагогічних наук, доцент;

Н. Г. Осьмук – кандидат педагогічних наук, доцент;

І. І. Проценко – кандидат педагогічних наук, доцент;

Ж. Ю. Чернякова – кандидат педагогічних наук, доцент;

І. А. Чистякова – кандидат педагогічних наук, професор

Освіта для ХХІ століття: виклики, проблеми, перспективи: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (26 грудня 2024 року, м. Суми). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2025. 285 с.

Збірник містить матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта для ХХІ століття: виклики, проблеми, перспективи». У матеріалах конференції розглядаються актуальні напрями інноваційного розвитку освіти в глобальному та національному контекстах; трансформації системи освіти України в умовах сталого розвитку; виклики, проблеми та перспективи; освітні й дослідницькі практики в мистецтві та дизайні.

Матеріали конференції подано в авторській редакції.

ДИСКУСІЙНА ПЛАТФОРМА 1

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ:
ГЛОБАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТИ

Ван Бей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ІННОВАЦІЇ У СУЧАСНИХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ДОСЛІДЖЕННЯХ

Тиранське комюніке, що було підписано на конференції Міністрів Європейського простору вищої освіти в м. Тирана (Албанія) в травні 2024 р., зосереджує увагу дослідників на підтримці України у воєнний і повоєнний час, а також продовженню призупинення участі білорусі і рф у всіх структурах і заходах ЄПВО, на створенні інклюзивного, інноваційного Європейського простору вищої освіти, «просуванні інтернаціоналізації та мобільності, збереження основних академічних цінностей і соціального виміру вищої освіти» [2]. Такий простір може слугувати стимулом - основою «згуртованої, стійкої та мирної Європи, в якій здобувачі вищої освіти мають повну підтримку на всіх етапах своїх індивідуальних освітніх траєкторій» [Там само].

Опрацьовуючи інновації та їх важливість для сучасних науково-педагогічних дослідженнях з вищої освіти, звертаємося до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022– 2032 роки. Відповідно до актуального документа, серед пріоритетів вищої освіти визначено інклюзивність, доступність, рівність і різноманітність [1]. Стратегія відповідає положенням щодо розбудови інклюзивного, інноваційного та взаємопов'язаного Європейського простору вищої освіти до 2030 року і передбачає подолання сучасних викликів, зокрема через запровадження цифровізації (діджиталізації) вищої освіти, студентоцентрованого навчання та викладання

Серед пріоритетів досліджень – забезпечення якості вищої освіти. У науково-педагогічних дослідженнях враховуємо потреби навчання протягом усього життя, запровадження дуальної, змішаної, дистанційної форм освіти; застосування нових та удосконалених методів і практик (включаючи цифрові технології) для викладання, навчання та оцінювання, що повинні здійснюватися у тісному зв'язку із дослідженнями, розвиток індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032*. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf>.
2. *Tirana ENEA Ministerial Conference 29–30 May 2024* (2024). <https://eha2024tirane.al/>

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

У хореографічному мистецтві закладений унікальний потенціал для виховання молодого покоління. Танцювальне мистецтво забезпечує гармонію фізичного і духовного розвитку особистості, сприяє розвитку пізнавальної і творчої активності людини, її емоційної чутливості, естетичних потреб й смаків; стимулювати прагнення до самовдосконалення як основи будь-якого розвитку. Євроінтеграційні зміни в освітній парадигмі України потребують змін і доповнень у сучасній хореографічній освіті, що спрямована на розвиток творчих здібностей людини.

У Стандарті вищої освіти України (перший (бакалаврський) рівень) галузі знань 02 «Культура та мистецтво» за спеціальністю 024 «Хореографія» (2020), увага зосереджується на важливості розвитку професійної мистецької освіти на засадах культурологічного та компетентнісного підходів [1]. Визначені компетентності як загальні, так і професійні стосуються засвоєння методологічних і прикладних питань фаху; знань форм і типів культур, історії хореографічного та музичного мистецтва, стильових особливостей виконання танців різних епох, народів, методики хореографічної освіти дітей, організації і роботи з дитячими художніми колективами та ін.

Майбутній хореограф має бути як технічно підготовленим, опанувати технологією професійної майстерності, розвинути хореографічні здібності, так і відчувати особистісне покликання в галузі хореографічної діяльності [2], що сприятиме його професійній реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Максименко В. І. Формування художньо-творчого досвіду майбутніх викладачів хореографії у процесі фахової підготовки. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Український державний університет імені Михайла Драгоманова. Київ, 2024. 284 с.
https://udu.edu.ua/images/data_file/viddil_aspirant/Rady/Maksymenko/Maksymenko_dis.pdf
2. Стандарт вищої освіти України (перший (бакалаврський) рівень) галузі знань 02 «Культура та мистецтво» за спеціальністю 024 «Хореографія». 2020.
<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/03/024-choreografia-B.pdf>

**DIGITAL NARRATIVES AND CRITICAL THINKING:
ADDRESSING PUBLIC PERCEPTIONS OF EU HISTORIOGRAPHY IN
POLISH SCHOOL CURRICULA**

In recent decades, the European Union has promoted the idea of a common historical narrative that underpins shared values, cultural exchange, and democratic principles (European Commission/EACEA/Eurydice, 2017). These initiatives seek to move beyond strictly national perspectives, encouraging European citizens to appreciate multiple heritages and historical experiences. However, the integration of EU historiography into national education systems remains uneven. Polish schools, which have long emphasized national history and identity, grapple with incorporating European themes without diminishing local traditions.

Digital technologies provide an avenue for overcoming this tension. Interactive online resources, digital storytelling platforms, and virtual archives can bring the complexity of European histories into the classroom. At the same time, these digital narratives must be employed thoughtfully. Without careful guidance and a focus on historical thinking skills, digital content risks reinforcing simplistic narratives or perpetuating unexamined biases. Fostering critical thinking – a skill highlighted in the Council of Europe’s democratic competencies framework (Council of Europe, 2018) – is essential to ensure that students learn to scrutinize sources, compare viewpoints, and understand the contingency of historical interpretation.

As outlined in various reports and frameworks, the EU's educational policies encourage citizenship education that transcends national boundaries (European Commission/EACEA/Eurydice, 2017). This approach includes teaching about European integration, shared historical landmarks, and the lessons learned from conflicts and reconciliations. Within Poland, the shift toward a European dimension in history education has been gradual, influenced by debates about national identity, cultural sovereignty, and the relevance of EU-focused narratives to Polish students.

Public perceptions complicate these efforts. Some parents, educators, and opinion leaders worry that introducing EU historiography may dilute national stories or impose external perspectives. Overcoming these doubts requires transparent communication about the value of broadening horizons, learning from multiple historical experiences, and building critical thinking skills that apply to national and European contexts. Educators can mitigate concerns by

emphasizing that adopting a European lens does not replace national history but complements it, providing students with a richer tapestry of human experiences (Berger & Lorenz, 2010).

Digital tools offer dynamic ways to present and explore complex historical content. Online archives, for example, enable students to access primary documents from various European countries. Interactive maps and timelines help learners visualize connections, migrations, and cultural exchanges that shaped Europe's past. Virtual exhibits curated by reputable institutions, such as the European Holocaust Research Infrastructure or Europeana, further enrich classroom resources (Carretero, Berger, & Grever, 2017).

However, using digital narratives effectively goes hand in hand with teaching historical thinking skills. Critical thinking involves evaluating the credibility of sources, identifying bias, and understanding context. When students navigate digital materials – news articles, video testimonies, museum websites – they must be guided to question how narratives are constructed, whose voices are represented, and what perspectives might be missing. By encouraging students to engage in source analysis, corroboration, and contextualization, educators help them develop intellectual habits that resist simplistic or propagandistic interpretations.

Incorporating EU historiography into Polish school curricula requires alignment with existing educational standards and teacher preparedness. Policymakers and curriculum developers can support teachers by providing official guidelines, approved digital resources, and exemplar lesson plans that integrate European dimensions without marginalizing national narratives.

Effective digital pedagogy and critical thinking instruction depend on teacher expertise. Professional development initiatives can help educators familiarize themselves with EU frameworks, navigate online archives, and design activities that foster historical reasoning. Investing in teacher training ensures that digital narratives catalyze inquiry rather than a static repository of information (Lee & Ashby, 2000).

School administrators and teachers can engage parents and local communities by showcasing how EU-themed lessons complement national history and strengthen students' analytical skills. Public lectures, parent-teacher forums, and community history projects can demonstrate that European perspectives enrich rather than displace students' understanding of Poland's place in a broader historical context.

Systematic assessment is crucial to address skepticism and ensure that digital narratives achieve intended outcomes. Pre- and post-lesson evaluations, portfolio assignments, and critical essays can measure historical understanding

and critical thinking improvements. Documenting successes and challenges offers evidence that can guide future policy decisions and pedagogical refinements (Lévesque, 2008).

Integrating EU historiography into Polish school curricula via digital narratives is both a pedagogical opportunity and a cultural negotiation. By foregrounding critical thinking, educators help students navigate complex narratives and see their national history as part of a multifaceted European landscape. Digital tools enable engaging with diverse sources, perspectives, and interpretations, stimulating students to move beyond memorization toward reflective historical inquiry.

By embracing these approaches, Polish education can produce citizens who appreciate the complexity of European identities and are well-equipped to participate in democratic conversations about the past. Polish schools that leverage digital storytelling and historical reasoning contribute to a more informed public dialogue and, ultimately, a more cohesive understanding of Europe's shared yet pluralistic heritage.

REFERENCES

- Berger, S., & Lorenz, C. (Eds.). (2010). *Nationalizing the Past: Historians as Nation Builders in Modern Europe*. Palgrave Macmillan.
- Carretero, M., Berger, S., & Grever, M. (Eds.). (2017). *The Palgrave Handbook of Research in Historical Culture and Education*. Palgrave Macmillan.
- Council of Europe. (2018). *Reference Framework of Competences for Democratic Culture: Volume 1. Council of Europe Publishing*. Retrieved from <https://rm.coe.int/prems-008418-gbr-2508-reference-framework-of-competences-vol-1-8573-co/16807bc66c>
- European Commission/EACEA/Eurydice. (2017). *Citizenship Education at School in Europe – 2017 Edition. Publications Office of the European Union*. <https://data.europa.eu/doi/10.2797/53655>
- Lee, P. J., & Ashby, R. (2000). Progression in historical understanding among students aged 7–14. In P. N. Stearns, P. Seixas, & S. Wineburg (Eds.), *Knowing, Teaching, and Learning History: National and International Perspectives* (pp. 199–222). New York University Press.
- Lévesque, S. (2008). *Thinking Historically: Educating Students for the Twenty-First Century*. University of Toronto Press.

Антон Голюков

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На сучасному етапі розвитку суспільства, в епоху цифрових технологій, зниження рівня здоров'я учнівської молоді спостерігається все більший інтерес дослідників до проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури як фахівців, які сприяють

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

підвищенню рухової активності молоді та формуванню навичок здорового способу життя. Відтак, доцільним, на наш погляд, є звернення уваги до закордонного досвіду, зокрема країн Європейського Союзу, як-от: Німеччини, Італії, Іспанії.

У межах даного дослідження насамперед звернемося до реформаційних процесів, які відбуваються в освітніх системах означених країн, що сприятиме глибшому розумінню методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Так, у 10-х роках XXI століття Італія розпочала реформування системи освіти, зокрема викладання фізичного виховання в початкових школах. Це стало причиною оновлення системи саме вищої освіти з метою її універсалізації.

Іспанські дослідники Дж. М. Фернандес-Батанеро, Б. Сенудо, М. Монтенегро-Руеда, І. Гарсія-Мартінез (Fernández-Batanero, Sañudo, Montenegro-Rueda, García-Martínez, 2019) здійснили порівняльний аналіз змісту освіти у 38 університетах, використавши такі параметри:

- 1) спорт і фізична активність;
- 2) біологічні, біомедичні та клінічні компетентності;
- 3) психолого-педагогічні компетентності;
- 4) історичні, правові, економічні, статистичні та соціологічні компетентності.

У результаті аналізу вони дійшли висновку, що психолого-педагогічній підготовці майбутніх учителів фізичної культури відведено 34 % навантаження від загального обсягу. Відтак, вони вважають за доцільне зосередити увагу на кваліфікаційній підготовці вчителів, а не лише на загальній. На думку означених учених, ураховуючи гуманізацію освіти, методологія фізичного виховання та спорту повинна мати таку саму структуру предметів і сприяти професіоналізації та самореалізації.

У сучасній світовій освітній системі спостерігається відхід від традиціоналізму. А відтак, відчувається вплив і на підготовку вчителя фізичної культури, які в мають володіти відповідними компетентностями. Сьогодні вчитель фізичної культури повинен сам регулярно займатися фізичною активністю і водночас бути носієм інноваційних ідей та поширювати й популяризувати нові стратегії у викладанні фізичної культури (O'Neil & Richards, 2018).

Низка дослідників переконані, що таким змінам сприятиме перевірка мотивації майбутніх учителів до професіоналізації, а також їхньої професійної придатності в умовах нової концепції навчання та тренерської

діяльності (Shapran, Y., Shapran, O., Raytarovska, Rybalko, Romanenko, Halaidiuk, 2022).

У контексті розгляду методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури звернемося до основних форм і методів такої підготовки. Найбільш поширеними та популярними в усьому світі залишаються лекції, семінари та практичні заняття. Основна мета означених форм є надання майбутнім учителям фізичної культури досвіду як тренерської, так і педагогічної діяльності, а також на розвиток їхніх педагогічних навичок.

Водночас вважаємо за доцільне наголосити, що сучасні умови вимагають модифікації традиційної системи передачі готових знань, що відбувається під час лекцій. Так, у закордонних закладах вищої освіти здобувачі освіти мають вибір лектора. До того ж, основними вимогами до лекцій є їх проблемний та дискусійний характер, а також використання мультимедійного програмного забезпечення. Важливою інновацією є застосування відеолекцій, доступних для здобувачів освіти, які не можуть бути присутніми на заняттях у визначений час.

Щодо семінарів, то, наприклад, у Німеччині вони є провідною формою навчання, починаючи з 5-го семестру. Головною їх метою визначено навчання здобувачів вищої освіти мисленню, формулюванню власної точки зору та аргументуванню її захисту. Семінари можуть супроводжуватися звітами (до 5). Оцінювання здебільшого передбачає стабільну кількість заліків за системою «зараховано/не зараховано». Всього передбачено лише два іспити: проміжний іспит після 4-го семестру та державний іспит (кваліфікаційна сертифікація).

Важливою ознакою семінарів є наявність як теоретичної, так і практичної підготовки. Велика увага приділяється реальним проєктам (під керівництвом викладачів) та практичним заняттям. Залежно від форми навчання кількість здобувачів вищої освіти може варіюватися:

- практичні заняття (Seminaristischer Unterricht) – до 35 здобувачів вищої освіти;
- проєкти (Projekt) – 15 здобувачів вищої освіти;
- практикуми (Übung) – 20 здобувачів вищої освіти;
- семінари (Seminar) – 15 здобувачів вищої освіти (Сисоєва, Козак, 2017).

В Австрії популярними є науково-дослідницькі семінари. Завдання здобувачів вищої освіти – підготувати звіти (20-25 сторінок). Основна мета таких семінарів – навчити майбутніх учителів вільно висловлювати власні

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

думки та вміння їх захищати (Авшенюк, Дяченко, Котун, Марусинець, Огієнко, Сулима, Постригач, 2017, с. 9).

Таким чином, можемо підсумувати, що на сучасному етапі розвитку системи освіти лекції та семінари змінили своє головне призначення з передачі інформації на підвищення інтересу здобувачів вищої освіти до предмета та формування навичок самостійної роботи.

У той самий час великого значення набуває позааудиторна діяльність, яка раніше відігравала допоміжну роль у підготовці до лекцій і семінарів, а сьогодні розглядається як основна форма освітнього процесу (Сисоєва, Козак, 2017).

Ще один відомий вид діяльності під час професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в усіх країнах – педагогічна практика та стажування.

У Німеччині, наприклад, педагогічна практика триває 24 місяці та вважається завершеною після складання другого державного іспиту (Гайдук, 2013). Така практика поділена на дві частини по 12 місяців. Перші 12 місяців педагогічної практики складаються з навчального викладання (8 годин на тиждень), супервізованої педагогічної практики (10 годин на тиждень), семінарів (10 годин на тиждень). До того ж, практиканти мають двічі на тиждень відвідувати семінари в різних школах. Упродовж трьох інших днів вони займаються викладанням, практичною діяльністю та спостереженням за освітнім процесом у вибраній школі. Наступні 12 місяців педагогічної практики складаються з навчального викладання (15 годин на тиждень), спостережень за викладанням (3 години на тиждень) та семінарів (10 годин на тиждень). Після завершення такої практики вчителі-стажери повинні скласти другий державний іспит (Гайдук, 2013, с. 14-15).

Отже, можемо зробити висновок про те, що під час професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури увагу зацентровано на ключових компетентностях здобувачів вищої освіти. У досліджених закордонних закладах вищої освіти активно використовуються різноманітні дидактичні ігри (бізнес-ігри, рольові ігри), презентації, кейс-стаді, симуляції, усні та письмові навчальні тексти. Одним з найпоширеніших методів є дискусія, яка дозволяє здобувачам вищої освіти висловлювати власні позиції щодо досліджуваної проблеми.

Таким чином, в основу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури покладено ігрові, змагальні та інтерактивні методи навчання, спрямовані на підвищення зацікавленості здобувачів вищої освіти у фізичній активності й розвиток навичок роботи в команді.

ЛІТЕРАТУРА

- Fernández-Batanero, J. M., Sañudo, B., Montenegro-Rueda, M., & García-Martínez, I. (2019). Physical education teachers and their ICT training applied to students with disabilities: The case of Spain. *Sustainability*, 11(9), Article 2559. <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/9/2559>
- O'Neil, K., & Richards, K. A. R. (2018). Breaking from traditionalism: Strategies for the recruitment of physical education teachers. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 89(2), 34-41. <https://doi.org/10.1080/07303084.2017.1404511>
- Shapran, Y., Shapran, O., Raytarovska, I., Rybalko, P., Romanenko, V., & Halaidiuk, M. (2022). Forms and Methods of Future Physical Education Teachers' Training: An Analysis of Foreign Experience. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 14(1Sup1), 127-144. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/541>
- Авшенюк, Н. М., Дяченко, Л. М., Котун, К. В., Марусинець, М. М., Огієнко, О. І., Сулима, О. В., Постригач, Н. О. (2017). *Зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів: аналітичні матеріали*. Київ: Центр.
- Гайдук, О. (2016). Особливості професійної підготовки вчителів фізичного виховання в Німеччині (на прикладі фахових ВНЗ землі Баварія). *Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society*, 2(22), 10-16. Режим доступу: <https://sport.vnu.edu.ua/index.php/sport/article/view/411>
- Сисоєва, С., Козак, Л. (2017). Особливості навчання бакалаврів у провідних країнах світу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 1-2, 99-109. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2017_1-2_19.

Леся Гончаренко

Сумська філія Харківського Національного університету внутрішніх справ

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА В НІМЕЧЧИНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Професійна підготовка фахівців у галузі права в Німеччині, зважаючи на децентралізацію та автономію закладів вищої освіти, є унікальним для кожної федеральної землі явищем, незважаючи на євроінтеграційні тенденції, що спостерігаються в юридичній освіті досліджуваної країни.

Особливістю професійної підготовки таких фахівців є її довготривалість, оскільки, на відміну від інших країн ЄС, після завершення навчання в ЗВО Німеччини здобувачі освіти не отримують юридичного ступеня, проте мають скласти перший державний іспит, що становить лише 30 % від сертифікації. Щоб стати фахівцем у галузі права, кандидати мають скласти перший, а потім другий державний іспити. Стандартний термін навчання в університеті, включаючи перший державний іспит, становить 9 семестрів (4,5 років). Складнішою є письмова частина першого державного іспиту, відсоток неуспішності в якій сягає 30 %. Ця частина складається майже виключно з вирішення юридично складних справ (переважно з матеріальним правом), представлених у вигляді короткої історії.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Після успішного складання першого державного іспиту кандидат повинен пройти дворічне юридичне стажування («Referendariat»), яке в основному однакове для всіх майбутніх юридичних професій. Стажування організовується та в основному фінансується федеральними землями.

Після закінчення юридичного стажування кандидат повинен скласти другий державний іспит. Відсоток невдач є набагато меншим, ніж на першому державному іспиті. Письмова частина передбачає складання судових рішень, звинувачень, листів адвокатів у судових процедурах або проєктів договорів у юридично складних справах, представлених у формі коротких актів. Після успішної здачі другого державного іспиту стажист може стати повноцінним юристом.

Дворічний період охоплює п'ять частин стажування, кожна з яких має тривати не менше 3 місяців:

- стажування в судді з цивільних справ;
- стажування у прокурора (або судді у кримінальних справах);
- стажування в офісі адміністрації;
- не менше 9 місяців стажування в юриста;
- стажування за особистим вибором кандидата.

Стажування доповнюється вивченням теоретичних курсів, зосереджених переважно на процесуальному чи професійному праві, щонайменше півдня на тиждень.

У процесі стажування (через 18-21 місяць після початку) кандидат повинен скласти письмовий іспит, а наприкінці періоду стажування – усний іспит. Обидві частини іспиту організовує та проводить Justizprüfungsamt, що є державним органом, який має компетенцію щодо проведення всіх іспитів, які повинен скласти студент-юрист або молодший юрист/стажист.

Знання законодавства ЄС є необхідним для отримання спеціалізації «Fachanwalt» (спеціалізований юрист). Законодавство ЄС включено до навчальних зобов'язань «Fachanwälte» (принаймні 10 годин на рік). Є також багато курсів, що включають контекст права ЄС, зокрема сімейне право, спадкове право, податкове право, право розподілу, звернення стягнення, складання договорів тощо.

У Німеччині немає офіційної системи акредитації. Тому існує багато провайдерів, які пропонують курси навчання. Курси провайдерів приймаються, якщо курси відповідають критеріям згідно з Fachanwaltsordnung (зміст і часові рамки повинні бути виконані).

Невід'ємною складовою професійної діяльності фахівця в галузі права в Німеччині є безперервний професійний розвиток, що здійснюється в таких формах:

- відвідування очних тренінгів;
- дистанційні курси;
- завершення модулів електронного навчання;
- перегляд вебінару;
- заходи в межах змішаного навчання;
- відвідування навчальних конференцій;
- участь у навчальній діяльності в якості тренера або викладач;
- написання/публікація наукових праць тощо.

Отже, можемо констатувати, що професійна підготовка фахівців у галузі права в Німеччині здійснюється як національним, так і європейським законодавством і має свою унікальну специфіку.

ЛІТЕРАТУРА

Lawyers training systems in the EU. Germany. URL: https://e-justice.europa.eu/407/EN/lawyers_training_systems

Артем Данильченко

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ЛЕГКОАТЛЕТІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Професійна підготовка легкоатлетів у Великій Британії базується на моделі шляху розвитку спортсмена (UKA Athlete Development Pathway), розробленій британською професійною асоціацією United Kingdom Athletics – UKA, що ілюструє різні шляхи розвитку спортсменів із віком. Шлях підкреслює вимогу до спортсменів оволодіти низкою навичок і якостей, які відповідають їхньому поточному етапу розвитку. Крім того, він вирішує проблему, із якою стикаються спортсмени, які починають займатися спортом у похилому віці, яким, можливо, доведеться усунути ключові недоліки у своєму розвитку, щоб повністю розкрити свій потенціал. Цей останній пункт особливо важливий для легкої атлетики, оскільки це вид спорту, у якому люди можуть досягти успіху, навіть якщо вони починають формальне навчання у відносно зрілому віці.

UKA створили просту модель, щоб проілюструвати розвиток спортсменів у різних вікових діапазонах. Ця модель показує точки входу в кожній віковій групі, щоб відобразити різноманіття людей, які починають займатися легкою атлетикою на різних етапах свого розвитку від 9-12 років до дорослого віку. З віком відбуваються зміни в емоційному, соціологічному, психологічному та фізичному розвитку – хоча слід зазначити, що люди розвиваються різними темпами в усьому спектрі

розвитку, тому спортсмен може бути фізично дуже зрілим, але соціологічно та психологічно дуже незрілим або навпаки.

Як було зазначено, легкоатлети можуть прийти в спорт у різному віці. Ідеальна модель розвитку передбачає, що спортсмени слідуєть шляхом, за яким вони займаються діяльністю, що найбільше відповідає їх поточному рівню розвитку; мають прогресивний характер і закладають основу майбутніх вимог до навчання. Така модель передбачатиме, що молоді спортсмени віком від 5 до 8 років спочатку розвивають спритність, баланс і координацію, а також кінестетику, ковзання, плавучість і удари – всебічні глобальні рухові навички. Тут слід зазначити, що традиційно цей віковий діапазон не враховується в британських легкоатлетичних клубах, де типовий вік вступу становить принаймні 9 років.

Розвивши базову фізичну грамотність, діти потім переходитимуть до основ бігу, стрибків і метань, відвідуючи заняття, які приносять задоволення, але включають ці ключові моделі рухів, які можна побачити в легкій атлетиці; перед тим, як приступити до більш формального навчання цим навичкам, щоб створити основу змагань з бігу, стрибків і метань.

Опанувавши ці базові навички, вони повинні перейти до етапу розвитку, де основна увага приділяється вивченню більш спеціалізованих моделей рухів, які використовуються в межах обраного виду спорту або спеціалізації.

Разом із тим, варто наголосити, що спортсмени рідко перебувають у середовищі, яке заохочує їх слідувати такому всебічному шляху розвитку. Більш реалістичний шлях розвитку передбачає, що спортсмени починають займатися спортом у різному віці з різними рівнями базових навичок, навичок бігу, стрибків і метань тощо. Так, наприклад, легкоатлету 16 років може бракувати таких навичок як рівновага та баланс, що формуються в ранньому віці. Відповідно, варто повернутися назад і сформувати навичку, якої бракує.

Ця потенційна потреба повернутися назад і переосмислити проблеми розвитку після початку спорту в старшому віці означає, що «Шлях розвитку спортсмена» можна перекроїти, щоб показати кількість етапів розвитку, які вимагають збільшення уваги з віком. Отже, для спортсмена, який починає займатися спортом у старшому віці, може виникнути потреба повернутися та працювати над навичками, які не були розвинені на жодному з попередніх рівнів його розвитку як легкоатлета.

ЛІТЕРАТУРА

UKA Athlete Development Pathway V1.2. URL: https://www.colchesterharriers.co.uk/wp-content/uploads/2017/05/UKA_Athlete_Development_Pathway_V1.2_Final.pdf

EUROPEAN UNIVERSITY ASSOCIATION: KEY ACTIVITIES

To elaborate a well-thought modern strategy for the development of higher education and scientific activities in Ukraine, it is very important to explore the experience of European educational organizations. One of the main agents of European educational space is the European University Association (EUA). Nowadays EUA is a community of more than 900 members and it creates a consistent system for higher education and research.

It is important to understand why over 900 institutions have already become the members of the European University Association. EUA lets its members know about the policy debates that impact them and gives the possibility to influence key decision makers at European, regional and national levels. The organization supports the advancement of its members through European events and dialogues where university leaders can learn and demonstrate good practices. EUA creates studies that provide analysis, data and giving a European perspective of the university sector. Just as importantly, EUA links university leaders globally with partners around the world. It represents European universities in international forums, cooperating with other associations and influencing global discussions on higher education. The Association provides a wide network to Europe's differing universities. It creates partnerships and offers access to the knowledge that contributes to the strategic development of the institutions. The members of the organization contribute to gathering of the information and participate in many fora focused on higher education. EUA, provides great opportunities for its members to share best practices by participating in different kinds of projects and mutual-learning activities. Being a part of EUA means the unique opportunities to shape European policies and initiatives that affect higher education and research throughout the European space.

Today, more and more high educational institutions are aware of the European University Association activities and benefits of its membership. Consequently, they get interested in nuances of joining its ranks. Firstly, it's important to know the categories of the membership: individual associate members, collective associate members, individual full members, collective full members, affiliaters. *Individual full members* are the higher educational institutions that carry out research, provide degree programmes in two of the three study cycles and receive direct public funding. *Collective full members* are the national rectors' conferences representing the universities of a country. *Individual associate members* are the higher educational institutions that award

degrees at the first and second cycle level, but do not meet the research criteria as set for individual full members. *Collective associate members* are the European networks of higher educational institutions that demonstrate a wide European representation. *Affiliates* are the European or other organisations having an interest in European co-operation in higher education.

To apply EUA will provide candidates with an application form and detailed information on the process and membership categories. All applications are reviewed by the EUA secretariat and then approved by the EUA Council. The mail address for applying is membership@eua.eu. **The applicants provide support letters from five Individual Full EUA members from at least three countries other than where they are located and each should be signed by the respective Head of the institution. As an alternative, applicant universities based in countries with a Collective Full Member of EUA may find approval from this Collective Full Member and provide a single letter of support from them, signed by its President. When the application is submitted, it will be reviewed by the EUA Secretariat and assessed by the EUA Standing Membership Committee, before a decision by the EUA Council.**

No less important question that interests potential EUA members is how much the membership cost. It should be noted that European University Association **does its best to support its members. It wants membership fees to be affordable for different higher educational institutions.** EUA has a differentiated membership fee structure that considers the number of students enrolled at the institution and the economic strength of the country. Usually the institutions contact the Secretariat to clarify the details regarding each and every case.

Nowadays more than 40 Ukrainian universities cooperate with the European University Association and are the Individual Full and Individual Associate Members. Among them are Dragomanov Ukrainian State University, Horbachevsky Ternopil National Medical University, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Lutsk National Technical University, National University "Odessa Law Academy", Poltava State Medical University, Sumy State University and many others. It means that these Ukrainian Universities together with EUA participate in the formation of educational policy on quality assurance both in the European space and in Ukraine. As a result of specificity analysis of the EAU's educational policy formation impact, it would be reasonable to assume that we'll soon see new EUA`s members from our country despite of all the complexity of the political situation.

REFERENCES

1. <https://www.eua.eu/about-eua/contact.html>

2. European University Association/ The Voice of Europe's Universities. www.eua.eu
3. Annual Report. The Voice of Europe's Universities 2023. www.eua.eu
4. Developing common learning opportunities through interoperability. www.eua.eu
5. 2024 European Quality Assurance Forum/ Enhancing education, research and societal engagement through quality assurance. www.eua.eu

Павло Діденко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІТ-СФЕРИ В УНІВЕРСИТЕТАХ США

Сфера інформаційних технологій сьогодні є професією, яка швидко розвивається. Оскільки інформаційні технології продовжують швидко розвиватися, пропозиції роботи в комп'ютерних професіях залишаються високими.

Інформаційні технології (ІТ) стосуються освітніх програм, які готують студентів до задоволення потреб у комп'ютерних технологіях бізнесу, уряду, охорони здоров'я, шкіл та інших організацій. ІТ – це нова галузь, що швидко розвивається, яка почалася як відповідь на практичні повсякденні потреби бізнесу та інших організацій. Сьогодні будь-які організації залежать від інформаційних технологій. Їм потрібні ІТ-системи, які працюють належним чином, є безпечними, їх можна оновлювати, обслуговувати та замінювати за потреби. Співробітники всієї організації потребують підтримки з боку ІТ-спеціалістів, які розуміються на комп'ютерних системах та їхньому програмному забезпеченні та готові вирішувати будь-які проблеми, пов'язані з комп'ютером, які вони можуть мати.

Початок XXI ст. відзначений активним розвитком ІТ-освіти у США. У країні ведеться активна робота щодо залучення до ІТ-підготовки талановитих здобувачів вищої освіти. Американські університети мають широкий вибір пропозицій підготовки фахівців ІТ-сфери на трьох рівнях – бакалаврському, магістерському та докторському.

У даному дослідженні пропонуємо розглянути такі підготовку на прикладі Аграрно-технічного державного університету Північної Кароліни та Університету штату Арізона.

Так, бакалаврська програма «Інформаційні технології» Аграрно-технічного державного університету Північної Кароліни розміщена на кафедрі технологій комп'ютерних систем. Провідними напрямками університету даної програми є адміністрування мейнфреймів і комп'ютерних мереж. Здобувачі вищої освіти, які вивчають означену спеціальність, зможуть вивчати та працювати в таких сферах, як комп'ютерні мережі, підтримка комп'ютерного програмного та апаратного забезпечення, технологія зберігання дисків, системне адміністрування мейнфреймів, мережева безпека,

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

управління інформацією, мобільні обчислення та інші сфери, де комп'ютери використовуються як основний компонент системи.

Навчальна програма поєднує вимоги технічного курсу із загальноосвітніми курсами та технічними факультативами. Вона складається з курсів математики поза межами попереднього рівня, технічних курсів, які охоплюють фундаментальні та складні теми з обчислювальної дисципліни, а також курсів за вибором у сферах, пов'язаних з ІТ-кар'єрою. Здобувачі вищої освіти вивчають програмування, комп'ютерні мережі, системне адміністрування мейнфреймів, адміністрування операційних систем, зберігання та багато іншого.

Магістерська програма «Інформаційні технології» фокусується на розвитку навичок в інформаційних системах, кібербезпеці та управлінні технологіями. Програма розроблена, щоб підготувати випускників до керівних посад у технологічній індустрії за допомогою комплексної навчальної програми, яка поєднує теоретичні знання з практичним застосуванням.

В Університеті штату Аризона існують спеціальні варіанти бакалаврату та магістратури, які створюють основу технічних знань і навичок для професіоналів-початківців.

Бакалавр наук у галузі інформаційних технологій надає можливість здобувачам вищої освіти розвинути фундаментальні навички в інформаційних системах. До них належать кібербезпека, хмарне програмне забезпечення, мова комп'ютерного програмування – зокрема Java, найпоширеніша мова програмування в усьому світі – та операційні системи, застосовні до щоденних обов'язків ІТ-фахівців.

На додаток до охоплення технічних компетентностей, цей ступінь бакалавра зосереджується на напрямках, які можуть застосовуватися до різних посад у комп'ютерному та технологічному секторах, наприклад:

- покращення функцій безпеки комп'ютерної системи для захисту даних споживачів і співробітників;
- використання потужності великих даних для підвищення ефективності роботи;
- виявлення та запобігання загрозам кібербезпеки;
- використання інструментів інтеграції платформи для розширення можливостей зв'язаних, згуртованих підприємств.

До того ж, програма бакалавра з інформаційних технологій дозволяє розвинути компетентності, необхідні під час виконання різних робочих функцій, як-от: уміння розв'язувати проблеми, критичне мислення та лідерські здібності, які відіграють основоположну роль у досягненні успіху в ІТ-індустрії.

У свою чергу, магістр наук у галузі інформаційних технологій може призвести до кар'єрного зростання та отримання керівних посад в ІТ-індустрії. Магістерська програма базується на принципах, які вивчаються під час бакалаврської програми, щоб розширити здібності та технічний досвід здобувачів вищої освіти. Під час навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти здобувачі освіти отримують сучасні знання про безпеку інформаційних систем, навички аналізу інформації, моделювання та представлення й розробки програмного забезпечення, специфічного для ІТ-фахівців.

Отже, на основі проведеного дослідження можемо стверджувати, що підготовка майбутніх фахівців ІТ-сфери в закладах вищої освіти США здійснюється за сучасними освітніми стандартами, які поєднують фундаментальні теоретичні знання, практичні навички, дослідницьку діяльність та індустріальну взаємодію.

Таким чином, підготовка ІТ-фахівців у США спрямована на створення висококваліфікованих спеціалістів, які здатні адаптуватися до швидких змін у технологічній сфері та інноваційній економіці.

ЛІТЕРАТУРА

Official website of North Carolina Agricultural and Technical State University. URL: https://www.ncat.edu/tgc/?utm_source=Keystone&utm_campaign=Keystone&utm_medium=ReadMoreSchoolWebsiteCTA

Official website of Arizona State University. URL: <https://www.asu.edu/>

Олександра Добрянська

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАНЯТТЯХ ХОРЕОГРАФІЄЮ

Проблема збереження і цілеспрямованого формування здоров'я дітей та молоді в сучасних умовах розвитку нашої країни винятково значуща й актуальна. Результати перевірок викликають у медиків особливу тривогу у зв'язку з погіршенням здоров'я дітей і підлітків, багато хто з яких має хронічні захворювання, а нестача рухової активності провокує в них хвороби серцево-судинної та кістково-м'язової системи. Навчити дитину загальних принципів, сучасних систем і методів охорони та зміцнення здоров'я, безумовно, завдання освітніх закладів. Сучасний рівень цивілізації і культури висуває до числа найважливіших для людини пріоритетів завдання самій навчитися не хворіти, бути здоровою.

За висновками дослідників О. Ващенко і С. Свириденко, поняття «здоров'язбережувальні технології» об'єднує в собі всі сфери діяльності

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

загальноосвітнього навчального закладу щодо формування, збереження та поліпшення здоров'я учнів [2, с. 3].

Процеси модернізації сучасної освіти орієнтують на пошук і апробацію інновацій у педагогічній сфері, на розв'язання проблеми підвищення якості освіти, збереження і зміцнення здоров'я учнів у період їхнього навчання. Використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі закладів освіти більшою мірою спрямоване на поліпшення ситуації зі здоров'ям підростаючого покоління. Велику роль у реалізації цього процесу відіграє розуміння педагогом сутності того, що відбувається, володіння засобами і прийомами збереження і зміцнення здоров'я дітей.

Завдання закладів освіти полягає в необхідності допомогти кожній дитині усвідомити свої здібності, створити умови для їхнього розвитку, сприяти збереженню і зміцненню здоров'я дитини, тобто здійснювати особистісно-орієнтований підхід у навчанні та вихованні.

Аналіз класифікацій існуючих здоров'язбережувальних технологій дає можливість виокремити такі типи (за О. Ващенко):

– здоров'язбережувальні – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини;

– оздоровчі – технології, спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія;

– технології навчання здоров'ю – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання;

– виховання культури здоров'я – виховання в учнів особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини [1].

Серед ключових напрямів розвитку освіти – підтримка і розвиток різноманітних форм оздоровчої роботи в освітніх установах, що забезпечують зміцнення здоров'я дітей, зниження захворюваності та підвищення витривалості дитячого організму. Однією з таких форм є танець – універсальний засіб підтримання здоров'я.

Танець – вид мистецтва, де художній образ втілюється через музично організований рух. Актуальність хореографії в сучасному світі зумовлена потребою в русі, генетично закладеною в людському організмі та зумовленою усім ходом його еволюційного розвитку. Заняття хореографією дають організму необхідне фізичне навантаження.

Фізичний розвиток є важливою складовою занять танцями, який відбувається за рахунок правильно підібраних рухів, технік і танцювальних композицій. Завдяки цьому в дитини: тренується сила м'язів; розвивається гнучкість і витривалість; формується гарна постава; розвивається координація рухів; зникає сутулість. Не є рідкістю, коли маленькі діти ходять, загортаючи стопи шкарпетками всередину, але саме заняття танцями допомагають сформувати у дітей правильну і впевнену ходу.

На заняттях хореографією педагог завжди слідкує за диханням дитини, а це своєю чергою сприяє злагодженій роботі дихальної системи. Дихальна гімнастика вчить узгоджувати дихання з рухом. Діти вчать правильно чергувати вдих і видих, напружувати і розслабляти положення тіла. Комплекс дихальних вправ допоможе освоїти правильне дихання, дати навантаження на багато груп м'язів і відновити дихання після швидкого темпу заняття.

Використання музично-рухливих ігор на заняттях допомагає дитині звільнитися від страху, агресії, знижує в них стан психічного дискомфорту, емоційної напруги, тривожності. Музика позитивно впливає на дітей – це невід'ємна частина хореографії. Музичний супровід можна розглядати як фактор стимулюючого впливу на дітей, які навчаються танцю. Застосування музики в грі сприяє успішному засвоєнню рухової навички.

Дуже велика увага під час хореографічних занять завжди приділяється імпровізації. Це власний прояв дитини, її фантазії та вмінь, завдяки чому розкривається її внутрішній світ. Заняття з імпровізації для дітей включають у себе методики роботи над виразністю руху, над пластикою, над емоційною насиченістю образу. Таким чином, формується характер, розвивається творча фантазія, а головне – формується особистість.

Одним із головних напрямів здоров'язбереження є створення здорового психологічного клімату на заняттях і підвищення інтересу до занять. Здоров'язбережувальні технології мають носити обов'язково творчий характер. Тільки в атмосфері творчого процесу створюються сприятливі умови для зацікавленості дітей у зміцненні свого здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко О. М. Методика організації здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи. *Науковий вісник Ужгородського національного*

- університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота: зб. наук. праць / гол. ред. І. В. Козубовська. Ужгород: Говерла, 2014. Вип. 32. С. 34–36.
2. Ващенко О., Свириденко С. Організація здоров'язберігаючої діяльності початкової школи. *Початкова освіта*. 2005. № 46 (334). С. 2–4.
  3. Рибалко Л. М. Здоров'язбережувальні технології як педагогічна і соціальна проблем. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія; за заг. ред. Л. М. Рибалко. Тернопіль: PRINMAX, 2019. С. 8–29.

Ду Женюе

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ДИЗАЙНУ

Майбутнього фахівця з дизайну, як показує аналіз, часто називають філософом, психологом, художником, конструктором, котрий глибоко сутність проектування, дизайну як виду художньо-проектної професійної діяльності. Професійна діяльність фахівця в галузі дизайну розглядається дослідниками як інтелектуальний процес, в основу якого покладена взаємодія теоретичних дисциплін, дослідницької діяльності та практичних навичок [2, с. 14].

В «Українському педагогічному словнику» поняття «діяльність» представлено як спосіб буття людини в світі, її здатність вносити в дійсність зміни [1, с. 98]. Поняття «дослідницька діяльність» в «Енциклопедії освіти» характеризують як специфічну діяльність, що безпосередньо пов'язана з вирішенням творчого, дослідницького завдання, продуктом якої є нові знання, отримані відповідно до поставленої мети [3].

У процесі дослідницької діяльності, як зазначають дослідники, відбувається творчий розвиток особистості, розвиток її активності, відповідних здібностей, умінь і навичок. Теоретичний аналіз та узагальнення наявних у наукових джерелах поглядів [4] на сутність дослідницької діяльності дозволяє визначити її як багатоаспектний і складно структурований процес науково-творчої діяльності. Ідеться також про сукупність взаємопов'язаних характеристик особистості, що включає стійку мотивацію; методологічні, фахові знання; дослідницькі уміння і навички. Володіння творчим мисленням й методами досліджень стає обов'язковим елементом професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі дизайну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / [гол. ред. С. Головка]. К. : Либідь, 1997. 374 с.
2. Дяченко А. Підготовка фахівців з національного дизайну в зарубіжних закладах вищої освіти. *Український Педагогічний журнал*. 2020. Вип. 2. С. 5 -15. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-2-5-15>
3. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень ; Акад. пед. наук України. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

Олена Зінич

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

ПЕРЕВАГИ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В АМЕРИКАНСЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ

Американська система медичної освіти є однією з найпрогресивніших у світі, і в багато в чому це зумовлено активним впровадженням інноваційних методів навчання. У сучасних реаліях, коли відбувається стрімкий розвиток технологій та медичних наук, традиційні підходи, на жаль, вже не здатні повною мірою задовольнити потреби майбутніх фахівців. Інноваційні методи, зокрема метод проєктів, симуляційне навчання, віртуальне навчання, проблемно-орієнтоване навчання відкривають нові можливості для ефективного засвоєння знань й формування необхідних фахових компетентностей, зокрема критичного мислення, навичок командної роботи та здатності швидко ухвалювати рішення в критичних ситуаціях тощо.

Однак ці методи не лише сприяють поглибленому розумінню медичних дисциплін, а й допомагають студентам розвивати практичні навички, емоційний інтелект й адаптивність, що необхідні для якісної праці в динамічному та складному сучасному медичному середовищі. Завдяки цьому американська система медичної освіти забезпечує ринок праці висококваліфікованими працівниками, які здатні ефективно відповідати на різні виклики.

Тож педагоги мають бути готові до вдосконалення своїх методів викладання, зважаючи на зворотний зв'язок від студентів, що допомагає зрозуміти, що працює, а що потребує вдосконалення, та зміни в медичній науці й практиці (Куліченко та ін., 2024).

Звичайно, що кожен метод навчання – або традиційний, або інноваційний – має свої певні переваги та недоліки, однак ефективність залежить від цілей та стилю навчання, особливостей студентів, їх інтересів тощо.

Крім того, потрібно враховувати, що традиційні методи спрямовані на структурування знань та формування дисципліни (як особистої, та і професійної), тоді як інноваційні методи спрямовано на адаптацію до сучасного світу.

До переваг інноваційних методів навчання в американській медичній освіті належать такі:

- **заохочення до досліджень.** Інноваційні методи навчання мотивують студентів досліджувати нові теми та використовувати різноманітні інструменти для розширення світогляду;

- **розвиток критичного мислення та навичок розв'язання проблем.** Сучасні методи навчання допомагають студентам опанувати матеріал у зручному темпі, спонукаючи їх самостійно шукати нові рішення. Замість відтворення готових відповідей із підручників, студенти вчаться мислити творчо й креативно;

- **покращення поступового засвоєння знань** Інноваційні методи ґрунтуються на розподілі складної інформації на менші, зрозуміліші частини. Це дозволяє ефективніше засвоювати базові поняття, не перевантажуючи студентів зайвими деталями;

- **розвиток м'яких навичок (soft skills).** Використання інтерактивних інструментів у навчанні сприяє набуттю студентами важливих м'яких навичок. Завдання у групах або проекти допомагають розвивати вміння ефективно спілкуватися, працювати в команді, керувати часом і правильно розставляти пріоритети;

- **оцінювання розуміння матеріалу.** Інноваційні методи дозволяють викладачам ретельніше оцінювати рівень засвоєння знань студентами. Вони фокусуються не лише на підсумкових оцінках чи іспитах, а й на розумінні студентами матеріалу та їхньому прогресі;

- **формування навичок самооцінки.** Сучасні методи навчання дають студентам змогу аналізувати власний прогрес: розуміти, що вже засвоєно, та виявляти аспекти, які потребують уваги. Це допомагає підвищити їхню мотивацію до навчання;

- **динамічність та залучення до роботи у групі.** Інноваційні методи наповнюють заняття енергією та креативністю, запобігаючи рутинності. Все це стимулює студентів активно брати участь в освітньому процесі, висловлювати думки та взаємодіяти з одногрупниками (Dyshkant, n.d.).

Крім того, Р. Гендфілд-Джонс зі співавторами зазначають, що до переваг інноваційних методів навчання належить підвищення ентузіазму викладачів і студентів, покращення участі в освітньому процесі та розробка інших методів, що найкраще відповідають навчальним цілям. Дослідники наголошують, що використання інноваційних методів потребує часу, планування, відданості процесу викладання та віри в те, що отримані знання будуть не лише приємнішими, але й продуктивнішими (Handfield-Jones et al., 1993). Вважаємо, що без віри та готовності до змін освітній процес може залишитися на старому рівні, не здатному відповідати сучасним вимогам.

Тому довіра до інноваційних методів навчання та підтримка з боку освітньої спільноти є одними з важливих для успіху.

Отже, інноваційні методи навчання в американській медичній освіті підвищують не тільки ефективність освітнього процесу, а й якість фахових знань. Крім того, вони роблять навчання динамічним і сучасним, водночас вимагаючи від викладача часу, ретельності у плануванні та готовності до змін.

ЛІТЕРАТУРА

- Куліченко, А. К., Чугін, С. В., Зінич, О. Л., Певнєв, Я. Г. (2024). Методи навчання в американських медичних коледжах. *Інноваційна педагогіка*, 74, 152–158. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.28>.
- Dyshkant, A. (n.d.). 20 Innovative Teaching Methods with Examples: How to Implement in Education Process. Retrieved from: <https://piogroup.net/blog/20-innovative-teaching-methods-with-examples-how-to-implement-in-education-process>.
- Handfield-Jones, R., Nasmith, L., Steinert, Y., & Lawn, N. (1993). Creativity in medical education: the use of innovative techniques in clinical teaching. *Medical teacher*, 15(1), 3–10. <https://doi.org/10.3109/01421599309029005>.

Bożena Iwanowska

University of Economics and Human Sciences in Warsaw, Poland

DIGITAL PEDAGOGIES AND INTERDISCIPLINARY STRATEGIES: TRANSFORMING PUBLIC ATTITUDES TOWARD EU INNOVATIONS IN POLISH HIGHER EDUCATION

In recent years, the European Union has strongly emphasized modernizing higher education by promoting digital transformation and interdisciplinary innovation. Initiatives like the European Education Area and the Digital Education Action Plan (European Commission, 2020) encourage institutions across the EU to incorporate digital technologies, foster cross-border cooperation, and develop curricula that transcend traditional disciplinary boundaries. Such efforts respond to the evolving demands of global labor markets, the rapid pace of technological change, and the need for learners to acquire holistic skill sets.

Poland's integration into these European frameworks has generated both opportunities and challenges. Although the Polish higher education sector has expanded and diversified since EU accession, alignment with EU-led innovations remains uneven. Persistent infrastructural disparities, varied digital competencies among faculty and students, and ingrained disciplinary silos complicate the implementation of cutting-edge pedagogical models. At the same time, public attitudes toward EU directives can be ambivalent, shaped by broader socio-political factors and debates over national sovereignty and cultural identity (European Commission/EACEA/Eurydice, 2020).

Yet, as Polish universities invest in digital infrastructures, teacher training, and curriculum reform, they have the potential to positively influence public opinion. By demonstrating the tangible benefits of EU-aligned pedagogies – such as improved employability, enhanced research collaboration, and enriched learning experiences – institutions can foster greater acceptance and enthusiasm for European standards. This presentation argues that the strategic integration of digital tools and interdisciplinary approaches can catalyze more constructive public attitudes toward EU innovations in Polish higher education.

Various policy documents and frameworks outline the EU's vision for modernizing higher education. The European Education Area initiative aims to create a space where learners can move freely across national borders, recognizing qualifications, skills, and credentials. At the same time, the Bologna Process and its focus on the European Higher Education Area (EHEA) have sought to harmonize degree structures and quality standards (European Commission/EACEA/Eurydice, 2020).

Digital innovation occupies a central position in these transformations. The EU's Digital Education Action Plan (European Commission, 2020) supports adopting digital platforms, open educational resources, and virtual learning environments. Underlying this approach is recognizing that digital competencies constitute essential graduate attributes in the twenty-first century, enabling learners to navigate complex information landscapes, solve problems creatively, and engage in continuous professional development. Moreover, digitalization facilitates interdisciplinary learning by breaking down barriers between fields of study and enabling joint projects, collaborative research, and knowledge co-creation across subject areas.

Although Poland has invested in upgrading information and communication technologies (ICT) within higher education, disparities persist between urban and rural institutions. Limited access to high-quality internet, outdated equipment, and insufficient funding for digital resources hinder the adoption of innovative teaching practices. Without robust infrastructure, the potential of EU-led initiatives may remain unrealized.

The successful integration of digital and interdisciplinary strategies depends on educators' willingness and ability to adapt. Many faculty members are trained in traditional pedagogies and may feel uncertain about new methods or lack the requisite digital competencies (Redecker & Punie, 2017). Professional development programs, incentives for innovation, and opportunities for peer learning and exchange are crucial for building educator confidence and ensuring that digital tools are employed effectively.

Transforming public attitudes toward EU innovations is not simply a matter of policy implementation; it also involves addressing cultural apprehensions and skepticism. Some stakeholders may perceive EU guidelines as external impositions threatening local traditions or academic autonomy. Attitudes can shift when universities effectively communicate the value of these changes and showcase positive outcomes, such as enhanced career prospects for graduates, enriched teaching and learning experiences, and stronger international academic networks (Szkudlarek, 2019).

Polish universities can highlight the relevance and applicability of EU-driven innovations by offering programs that integrate fields such as digital humanities, computational social sciences, bioinformatics, or environmental policy. Interdisciplinary curricula encourage students to draw on multiple knowledge areas, approach problems holistically, and develop transferable skills that align with EU labor market and research priorities (European Commission/EACEA/Eurydice, 2020).

Ongoing professional development for educators is essential. Workshops, webinars, and online communities of practice can foster dialogue about best practices, the use of educational technology, and evidence-based pedagogies (Redecker & Punie, 2017). Institutional support for faculty experimenting with new methods – through grants, reduced teaching loads, or public recognition – can incentivize innovation.

Universities can improve public perceptions by transparently communicating their alignment with EU frameworks. Public lectures, community events, and open days that showcase cutting-edge digital facilities highlight interdisciplinary research projects and present student success stories to help bridge the gap between policy abstraction and tangible benefits. Involving students, alumni, local businesses, and civil society organizations in curriculum design and assessment can also cultivate trust and a shared purpose.

Systematic evaluation of digital and interdisciplinary initiatives ensures that efforts remain responsive to student feedback, labor market demands, and changing technology trends. Data-driven decision-making and institutional research on teaching and learning effectiveness can guide iterative refinements to curricula, pedagogies, and resource allocation (Haggis, 2009).

Poland's higher education system is at a crossroads as it engages with the EU's digital and interdisciplinary frameworks. The careful integration of digital pedagogies and cross-disciplinary strategies can help Polish universities improve student outcomes and reshape public attitudes toward European innovation agendas. By building infrastructure, investing in faculty development, and engaging stakeholders through transparent communication, universities can

illustrate how EU-driven changes translate into meaningful opportunities for learners, researchers, and communities.

By doing so, Polish higher education can establish itself as a proactive and adaptive player within the European landscape – one that not only meets EU standards but also contributes to shaping the future of a vibrant, inclusive, and knowledge-driven Europe.

REFERENCES

- European Commission. (2020). *Digital Education Action Plan (2021-2027): Resetting education and training for the digital age*. Publications Office of the European Union. Retrieved from <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan>
- European Commission/EACEA/Eurydice. (2020). *The European Higher Education Area in 2020: Bologna Process Implementation Report*. Publications Office of the European Union. Retrieved from <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/european-higher-education-area-2020-bologna-process-implementation-report>
- Haggis, T. (2009). What have we been thinking of? A critical overview of 40 years of student learning research in higher education. *Studies in Higher Education*, 34(4), 377–390.
- Redecker, C., & Punie, Y. (2017). *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Yan Kapranov

University of Economics and Human Sciences in Warsaw, Poland

DIGITAL LITERACY AND MULTILINGUAL EDUCATION: OVERCOMING CHALLENGES IN ALIGNING EU STANDARDS WITH POLISH EDUCATIONAL PRACTICES

The European Union has long endorsed multilingualism and digital literacy as key competencies in fostering a globally competitive, inclusive, and innovative knowledge economy (European Commission, 2018; European Commission/EACEA/Eurydice, 2017, 2019). By encouraging member states to integrate language learning frameworks, such as the CEFR (Council of Europe, 2020), and by promoting digital competence through strategies like the Digital Education Action Plan (European Commission, 2018), the EU aims to harmonize educational outcomes across diverse national contexts. Within this policy landscape, Poland provides a compelling case study. Since joining the EU in 2004, Poland's educational authorities have faced the challenge of reconciling Europe-wide directives with local conditions, existing curricula, and cultural traditions.

Poland's education system has historically emphasized foreign language learning, particularly English, and has made strides in language acquisition over the past two decades (European Commission/EACEA/Eurydice, 2017). Nonetheless, integrating digital literacy into language instruction remains uneven. Some schools have successfully adopted e-learning platforms, digital portfolios, and online language resources. Still, many others struggle due to limited internet connectivity, insufficient teacher training in educational

technologies, and lack of comprehensive policies that bridge the gap between theoretical EU standards and practical classroom realities.

At the policy level, the EU underscores the importance of multilingualism as central to European identity and social cohesion. The CEFR (Council of Europe, 2020) provides a common basis for language syllabi, curriculum guidelines, and qualifications. In parallel, EU policy documents – such as the Digital Education Action Plan – offer a vision for leveraging digital technologies to enhance teaching, learning, and assessment (European Commission, 2018). These frameworks suggest that technology can support language acquisition by enabling authentic communication scenarios, connecting learners with native speakers, and offering a broader array of culturally diverse materials.

Integrating digital tools into language education aligns with EU objectives to foster twenty-first-century skills, including critical thinking, creativity, and intercultural competence (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019). By exposing students to online platforms, mobile apps, and virtual collaboration tools, language education can transcend the traditional classroom setting and engage learners as active participants in their progress. However, to realize these ideals, member states must ensure that teachers are sufficiently prepared, institutional support is robust, and policies are translated into actionable strategies on the ground.

The successful integration of digital literacy into multilingual education hinges on teachers' ability to navigate, select, and implement digital resources. In Poland, however, many educators have historically received limited training in educational technologies. Pre-service teacher education programs have not always included robust digital pedagogy components, leaving new teachers underprepared. In-service training, when available, may be ad hoc and insufficient to keep pace with rapidly evolving tools and platforms.

The digital divide remains a pressing issue. While urban schools in Poland often have relatively stable internet connections and up-to-date computer labs, rural areas lag. This discrepancy hampers equitable access to digital resources, threatening to exacerbate educational inequalities. Without consistent technology infrastructure, it is challenging to integrate EU standards that assume baseline connectivity and resource availability.

Although EU frameworks encourage multilingualism and the inclusion of multiple languages, Polish language education policies have, in practice, prioritized foreign languages seen as economically beneficial – particularly English – over regional or minority languages. While this focus aligns partially with European and global market demands, it can overshadow the EU's broader vision of linguistic diversity and intercultural dialogue (European Commission/EACEA/Eurydice, 2017). Aligning Poland's longstanding

traditions, national curriculum standards, and teacher training protocols with EU policies thus remains a complex endeavor.

To harmonize EU standards with Polish educational realities, targeted initiatives are required across multiple fronts.

Teacher education institutions should incorporate advanced digital pedagogy modules into pre-service curricula. Additionally, robust in-service professional development, peer mentoring networks, and easily accessible online training platforms could foster a community of practice around digital and multilingual education. Well-structured professional development programs can help teachers integrate digital technologies more confidently and effectively, ensuring students benefit from richer learning environments.

Policymakers should address infrastructure gaps by funding reliable internet connections, hardware upgrades, and maintenance. Collaboration with the private sector and non-governmental organizations could facilitate access to affordable devices and digital platforms. Such efforts would help ensure that all students, regardless of geographic location, can benefit from digital literacy initiatives.

To reflect the EU's vision of multilingualism, Polish policies might broaden language offerings and include stronger support for minority languages, complemented by digital materials and online language communities. By aligning with the CEFR's holistic approach and European Commission guidelines, policymakers can create curricula that recognize Europe's cultural and linguistic richness while fostering an innovative educational climate that meets local needs.

Digital and multilingual initiatives must be monitored and assessed regularly. Feedback loops involving teachers, students, parents, and policymakers can ensure that programs are continuously improved and aligned with EU standards and Polish society's evolving demands. Transparent evaluation frameworks and data-driven decision-making will help refine strategies over time (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019).

Pursuing enhanced digital literacy and multilingual competencies in Poland, guided by EU frameworks, presents challenges and opportunities. While Poland's efforts to improve language education and integrate digital tools are commendable, more coherent policies, better infrastructure, and sustained teacher training are needed. By investing in these areas and aligning local priorities with European ideals, Poland stands to create a more dynamic, inclusive, and future-oriented educational environment. The outcome will resonate with EU standards and strengthen Poland's capacity to produce globally competitive, digitally savvy, and linguistically versatile citizens.

REFERENCES

- Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume*. Council of Europe Publishing. Retrieved from <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4>
- European Commission. (2018). *Digital Education Action Plan*. Publications Office of the European Union. Retrieved from <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education/action-plan-2018>
- European Commission/EACEA/Eurydice. (2017). *Key Data on Teaching Languages at School in Europe – 2017 Edition*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2797/839825>
- European Commission/EACEA/Eurydice. (2019). *Digital Education at School in Europe*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2797/763>

Сергій Качан

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

РОЛЬ АМЕРИКАНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ ЕКОНОМІСТІВ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗІ

У сучасних умовах професійні організації відіграють значну роль у підготовці фахівців будь-якої галузі, виступаючи стейкхолдером, який бере участь у процесі прийняття рішень і контролі її якості. Не є винятком і галузі економіки, що потребує конкурентоспроможних фахівців. У цьому контексті актуалізується питання вивчення іноземного досвіду діяльності професійних організацій, однією з яких є Американська асоціація економістів (American Economic Association – АЕА).

Заснована в 1885 році, АЕА є некомерційною, позапартійною, науковою асоціацією, яка займається обговоренням і публікацією економічних досліджень. Асоціація підтримує відомих і майбутніх економістів через низку програм і послуг для кар'єрного зростання.

До основних напрямів діяльності Американська асоціація економістів включено:

- видання журналів АЕА;
- проведення щорічних зустрічей;
- розвиток кар'єри;
- забезпечення інформаційними та методичними ресурсами;
- надання доступу до наукової літератури в галузі економіки за допомогою ресурсу EconLit;
- роботу комітетів;
- забезпечення дотримання кодексу професійної етики АЕА.

Американська асоціація економістів, членами якою в минулому були переважно професори економіки коледжів і університетів, тепер об'єднує

Освіта для ХХІ століття: виклики, проблеми, перспективи

понад 20 000 членів з академічних, ділових, урядових і консалтингових груп у різних дисциплінах, що належать до різних культур. Усі вони є досвідченими фахівцями в галузі наукових досліджень та викладання або дослідниками-початківцями.

До складу АЕА входять такі комітети:

- Консультативний комітет з редакційних питань;
- Ревізійна комісія;
- Комітет з питань бюджету та фінансів;
- Комітет з економічної освіти;
- Комітет з економічної статистики;
- Комітет з питань справедливості, різноманітності та професійної поведінки;
- Комітет зі зв'язків з урядом;
- Комітет з відзнак і нагород;
- Комітет з питань ринку праці;
- Комітет з нагляду за діяльністю та видавництвом;
- Комітет з питань статусу ЛГБТК+ осіб в економічній професії;
- Комітет з питань статусу груп меншин в економічній професії;
- Комітет з питань статусу жінок в економічній професії;
- Комітет з нагляду за реєстром випадкових контрольованих досліджень;
- 2025 Номінаційний комітет;
- Програмний комітет АЕА;
- Спеціальний комітет з використання соціальних медіа в економіці.

Комітет з економічної освіти (АЕА-СЕЕ) є постійним комітетом Американської економічної асоціації, який у тій чи іншій формі існує з 1955 року. Місія Комітету полягає в покращенні якості економічної освіти на всіх рівнях: фахова передвища, професійно-технічна, загальна середня і освіта дорослих. Комітет спонсорує регулярні сесії та семінари з доповідями на щорічних зборах Асоціації суспільних наук.

ЛІТЕРАТУРА

American Economic Association. About the AEA. URL: <https://www.aeaweb.org/about-aea>.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАПРЯМІВ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ПОЗАШКІЛЬНИХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Позашкільні освітні заклади в Польщі та Україні відіграють важливу роль у доповненні формальної освіти, надаючи додаткові можливості для навчання. Означені установи пропонують позакласні заходи, програми розвитку навичок та спеціалізоване навчання у таких сферах, як мистецтво, спорт, STEM та лідерство. Хоча обидві країни мають схожі підходи до неформальної освіти, існують помітні відмінності, зумовлені історичними, культурними та економічними чинниками.

У результаті аналізу особливостей виховання учнівської молоді в закладах позашкільної освіти України та Польщі нами було визначено основні напрями виховання, як-от:

1. Досвідне навчання

- Польща:

- навчання в музеях (наприклад, інтерактивні історичні виставки);
- наукові майстер-класи та екологічні освітні програми;
- туристичні та пригодницькі навчальні програми.

- Україна:

- історико-патріотичне виховання в молодіжних центрах;
- аграрні та екологічні проєкти в сільських районах;
- STEM-орієнтовані літні табори для практичного застосування знань.

Відтак, можемо стверджувати, що обидві країни використовують практичне навчання, але Україна приділяє більше уваги патріотичному вихованню та сільськогосподарським програмам, а Польща зосереджена на технологіях та музейному досвіді.

2. Неформальна освіта

- Польща:

- мовні школи та програми культурного обміну;
- навчання цифрової грамотності та підприємництва;
- лідерські програми за підтримки ЄС.

- Україна:

- молодіжні центри, що пропагують громадянську освіту та волонтерство;
- позакласні наукові клуби при школах;
- програми соціальної інклюзії та розвитку молоді, які реалізуються неурядовими організаціями.

Отже, можемо зазначити, що Польща користується значним фінансуванням від ЄС, тоді як Україна більше покладається на громадські ініціативи та підтримку неурядових організацій.

3. Мистецька та творча освіта

- Польща:

- державні музичні та художні школи.
- театральні майстер-класи та танцювальні академії.
- арт-терапія для дітей з особливими освітніми потребами.

- Україна:

- розгалужена мережа Палаців творчості із заняттями з музики, живопису та драматичного мистецтва;
- освіта у сфері народного мистецтва та традицій;
- програми розвитку талантів для обдарованих дітей.

Таким чином, наголосимо, що Україна має багаторічну традицію творчих центрів (Палаців творчості), тоді як у Польщі мистецька освіта тісніше інтегрована у державну систему освіти.

4. Спортивна освіта та фізичне виховання

- Польща:

- приватні та державні спортивні академії;
- олімпійські тренувальні центри для молоді;
- пригородницькі спортивні клуби.

- Україна:

- значна увага приділяється бойовим мистецтвам і традиційним видам спорту;
- державні дитячо-юнацькі спортивні школи;
- футбольні, гімнастичні та важкоатлетичні академії.

Отже, в обох країнах спорт є важливою складовою освіти, проте в Україні сильні традиції державного фінансування спортивних шкіл, тоді як у Польщі більшу роль відіграють приватні спортивні установи.

5. STEM-освіта (наука, технології, інженерія, математика)

- Польща:

- курси робототехніки та програмування в інноваційних хабах;
- наукові олімпіади та STEM-проекти за підтримки ЄС;
- співпраця університетів із талановитими здобувачами вищої освіти.

- Україна:

- STEM-змагання та хакатони;
- інженерно-технічні спеціалізації у профільних закладах;
- програми стажування та менторства від ІТ-компаній.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Отже, Польща використовує переваги фінансування ЄС та співпрацює з науковими установами, тоді як Україна більше орієнтується на національні конкурси та партнерство з IT-індустрією.

Нижче подаємо порівняльний аналіз напрямів виховання учнівської молоді в закладах позашкільної освіти України та Польщі (Таблиця 1)

Таблиця 1

Порівняльний аналіз напрямів виховання учнівської молоді в закладах позашкільної освіти України та Польщі

Метод	Польща	Україна
Досвідне навчання	Навчання в музеях, екологічні та наукові програми.	Патріотичне виховання, аграрні та екологічні програми.
Неформальна освіта	Курси цифрової грамотності, бізнесу та лідерства за підтримки ЄС.	Громадянська освіта, молодіжні програми, які реалізуються неурядовими організаціями.
Художня освіта	Державні музичні школи, театральні майстер-класи, арт-терапія.	Палаци творчості, народне мистецтво, програми для обдарованих дітей.
Спорт	Приватні та державні спортивні академії, пригодницькі види спорту.	Державні спортивні школи, традиційні види спорту, бойові мистецтва.
STEM-освіта	Інноваційні хаби, підтримка ЄС, робототехніка, програмування.	STEM-олімпіади, технічна освіта, співпраця з IT-компаніями.

Таким чином, позашкільна освіта у Польщі та Україні відіграє ключову роль у розвитку молоді. Польща використовує міжнародне фінансування та інноваційні підходи, тоді як Україна зберігає сильні традиційні освітні моделі. Оптимальним варіантом може бути поєднання обох підходів для покращення системи позашкільної освіти в обох країнах.

Лариса Корж-Усенко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

УНІВЕРСИТЕТ СВІТОВОГО КЛАСУ: ВИКЛИКИ І ЗДОБУТКИ

В епоху постіндустріального суспільства виняткового значення набуває знання як інтелектуальний капітал, що насамперед продукують університети світового класу. Проте досі у науковій літературі поняття «університет світового класу» ще не має загальноприйнятого визначення. Аналіз рейтингу «QS World University Rankings 2023» показує, що до університетів світового класу належать передусім вісім університетів асоціації «Ліга плюща» [1].

Зазначений рейтинг очолив Массачусетський технологічний інститут у Бостоні (США), заснований ще в 1861 році. Цей всесвітньо відомий

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

приватний дослідницький заклад вважають «кращою інженерною школою у світовій науковій та медіа-лабораторії» і найпотужнішим університетом світу в галузі інженерних технологій. Філософія освіти в Массачусетському технологічному інституті ґрунтується на освітніх інноваціях: заклад є лідером у галузі штучного інтелекту, робототехніки та інформаційних технологій, досліджень ВІЧ/СНІДу, раку і боротьби з бідністю, адаптації до змін клімату тощо. Понад 80 випускників і викладачів цього закладу стали Нобелівськими лауреатами, що є рекордним показником.

Друге місце посів Стенфордський університет – всесвітньо знаний приватний дослідницький університет, що заклав міцну основу для розвитку Кремнієвої долини, підготувавши плеяду лідерів різноманітних високотехнологічних компаній та фахівців із розвинутим підприємницьким духом. На третьому місці знаходиться Гарвардський університет, що є всесвітньо відомим приватним дослідницьким закладом, почесним членом Ліги Плюща, що часто очолює академічні рейтинги та вирізняється найбільшою в США бібліотекою та обсягами капіталовкладень у розвиток університетської науки.

Четверте місце посів Кембриджський університет, заснований у 1209 році - один із провідних дослідницьких університетів, головний конкурент Оксфорда за репутацію провідного університету Великобританії. П'яте місце посів Калтех – знаний приватний дослідницький університет, в якому, на відміну від університетів-конкурентів, навчається тільки кілька тисяч студентів. Проте це університет із високою концентрацією серед випускників лауреатів Нобелівської премії. Основними напрямками підготовки фахівців у Калтеху є фізика, інженерно-хімічна біологія, аерокосмічна техніка, астрономія, геологія. Оксфордський університет (шосте місце в рейтингу), що заснований у 1096 р., є найстарішим у світовому просторі англійським університетом, викладачів якого виступають експертами світового класу [1].

Основними індикаторами якості освіти в рейтингу провідних університетів світу «QS World University Rankings 2023» є: репутація в академічному середовищі, цитованість наукових публікацій представників університету, співвідношення кількості викладачів і студентів, ставлення роботодавців до випускників, чисельність іноземних викладачів і студентів.

Водночас є рейтинги, що ґрунтуються такому наборі критеріїв, як обсяг капіталовкладень у розвиток закладу та вартість навчання. Першість у десятці найдорожчих університетів світу тримає приватний заклад – Коледж Харві Мадда, заснований у Каліфорнії в 1955 році, що має найкращу бакалаврську програму з інженерії та займає друге місце у США

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

за кількістю докторів наук у сфері STEM. До найдорожчих приватних закладів вищої освіти належить Університет Джона Хопкінса (другий у списку) – американський дослідницький університет у Балтиморі (США), заснований у 1876 році на честь свого благодійника, американського бізнесмена і філантропа. Це був перший у країні дослідницький університет, де навчання поєднано з дослідженням. Інвестування Університетом колосальних коштів у проведення наукових досліджень дає плідні результати: серед його вихованців 27 лауреатів Нобелівської премії.

До найдорожчих приватних закладів входить Парсонс – престижний коледж мистецтва і дизайну в Нью-Йорку, заснований у 1896 році знаним художником-імпресіоністом Уільямом Меррітом Чейзом. До переліку найдорожчих приватних закладів вищої освіти належить Дартмутський коледж у Ганновері, започаткований Елезаром Уілоком у 1769 році. До цієї категорії входить Колумбійський університет (1754 р.), вчені якого стали піонерами у певних галузях знань, Нью-Йоркський приватний дослідницький університет (1831 р.), відомий своїми програмами із медицини, мистецтва, соціальних наук, та Колледж Сари Лоуренс, заснований у 1926 році мільярдером Уільямом Ван Дuzером Лоуренсом на честь своєї дружини для надання жінкам високоякісної освіти. Останній заклад вирізняється студентоцентризмом навчання, адже більшість студентів можуть розробляти власні програми та мають великі можливості щодо академічної мобільності.

Отже, університети світового класу утримують лідерські позиції у світовому освітньому просторі за якістю викладання та дослідницької діяльності, організацією міжнародної співпраці, рівнем поширення знань та інновацій, що дозволяє їм виступати в ролі генераторів суспільного прогресу. Причому більшість серед них - це приватні університети, яким вдається залучати кошти з різних джерел, зокрема й державного бюджету, для реалізації своєї місії.

ЛІТЕРАТУРА

1. QS World University Rankings 2023: Top global universities **URL** : <https://www.qschina.cn/en/university-rankings/world-university-rankings/2023>
2. Reisz R. D. Public policy for private higher education in Central and Eastern Europe. Conceptual clarifications, statistical evidence, open questions. *Arbeitsberichte 2'03. Hrsg. von HoF Wittenberg – Institut für Hochschulforschung an der Martin-Luther-Universität HalleWittenber.* Wittenberg, 2003. 34 s. **URL** : <https://www.qschina.cn/en/university-rankings/world-university-rankings/2023>
3. Yang R. Progress and Paradoxes: New Developments in China's Higher Education. **URL** : https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-007-0956-0_10

**АМЕРИКАНСЬКА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА:
СПЕЦИФІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ**

В умовах інтеграції української освіти до світового освітнього простору, гостро стоїть проблема забезпечення підготовки сучасного вчителя, зокрема майбутніх учителів музичного мистецтва. У цьому контексті, важливим є вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду, зокрема, американського.

Аналіз науково-педагогічної літератури (Conway, Pellegrino, Stanley, & West, 2019; Kitchen, 2020; Смирнова, 2022) показав, що доцільно виокремлювати декілька моделей підготовки вчителів музичного мистецтва у розвинених країнах: гуманістично-індивідуалізовану модель, за якою акцент робиться на задоволенні особистісних та професійних інтересів кожного студента та забезпечення можливостей навчання з будь-якої музичної або мистецької спеціалізації, серед яких: виконавство, композиція, музикознавство, адміністрація та бізнес у музиці, музична терапія, музичний театр, церковна музика; інтегровану модель, яка передбачає гармонійне поєднання не тільки мистецьких дисциплін, наприклад музики та танцю (Паризька консерваторія), музичного і образотворчого мистецтва («Моцартеум») тощо, а й інтегрування компонентів змісту мистецьких дисциплін у зміст інших дисциплін, що забезпечує, наприклад, набуття спеціалізації майбутнім вчителем у галузі видовищних мистецтв тощо); прагматичну модель, у якій надається перевага підготовці фахівців з вузької предметної спеціалізації. Наприклад, студентам надається право вивчати обмежене коло тільки тих дисциплін, які необхідні для набуття конкретної спеціалізації («сольфеджиста», «викладача» або «виконавця» музики певної епохи чи жанру) (Смирнова, 2022).

Американська модель підготовки вчителя музичного мистецтва має свої особливості та специфіку, що забезпечується інтегрованою структурою і відповідає стратегії гнучкості, мобільності і пристосовуваності навчального плану до потреб суспільства (Смирнова, 2022, с.38). Окрім того, підготовка вчителів музичного мистецтва у США часто поєднується з підготовкою музикантів. Так, залежно від спрямованості навчання та орієнтацією на педагогічну діяльність, здійснюється підготовка бакалавра музичної освіти, бакалавра музичної терапії, бакалавра церковної музики, а з орієнтацією та виконавську або менеджерсько-адміністративну діяльність відбувається

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

підготовка бакалавра музики, бакалавр менеджменту в музиці (Conway, Pellegrino, Stanley, & West, 2019; Смирнова, 2022).

Особливістю американської моделі підготовки вчителя музичного мистецтва є акцентування на формуванні у майбутнього вчителя як здатності до аналізу музичних творів, до їх виконання та творення (Тадеев, 2008), чому сприяють курси з історії та теорії музики, сольного і ансамблевого виконавства, так й педагогічної майстерності, що забезпечується наявністю елективних психолого-педагогічних курсів з вивчення музичної педагогіки, психології тощо.

Специфікою американської моделі підготовки вчителя музичного мистецтва вважаємо її орієнтацію на підготовку вчителів, які здатні швидко пристосовуватися до запитів та вимог суспільства. Цьому сприяє введення до курикулума загальноосвітніх дисциплін, зокрема, суспільних, природничо-математичних, гуманітарних, іноземних мов та інш. (Kitchen, 2020). Водночас зазначимо, що програми підготовки вчителя досить насичені, оскільки враховують не тільки потреби та інтереси майбутніх вчителів, а й вимоги законодавчих органів, агентств із акредитацій, коледжів та університетів, а також, традиції факультетів музичної освіти.

Отже, доцільно виокремлювати декілька моделей підготовки вчителів музичного мистецтва, зокрема, гуманістично-індивідуалізовану, інтегровану та практичну; в основі функціонування американської моделі підготовки вчителя музичного мистецтва лежать процеси гуманізації, демократизації, індивідуалізації, децентралізації, диверсифікації; вона має інтегрований характер, вирізняється гнучкістю, введенням до курикулума професійної підготовки вчителя загальноосвітніх дисциплін, які спрямовуються на виховання у студентів загальної культури, а також курсів з історії та теорії музики, сольного і ансамблевого виконавства, курсів педагогічної майстерності, курсів з вивчення музичної педагогіки, психології тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- Смирнова Т. А. (2022). Особливості розвитку сучасної музичної освіти у вищих закладах зарубіжжя. *Professional Art Education*, 3, 35-43. (Smirnova T. A. (2022). Features of the development of modern musical coverage in major institutions abroad. *Professional Art Education*, 3, 35-43).
- Тадеев, П. (2008). Стратегії прискореного навчання обдарованих школярів та їх практична реалізація в США. *Наукові записки. Серія педагогіка*, 5, 163-169. (Tadeev, P. (2008). Strategies for the accelerated development of gifted students and their practical implementation in the USA. *Scientific notes. Pedagogy Series*, 5, 163-169).
- Conway, C., Pellegrino, K., Stanley, A. M., & West, C. (2019). *The Oxford Handbook of Preservice Music Teacher Education in the United States*. Oxford University Press.
- Kitchen, J. (2020). *Self-study of teaching and teacher education practices*. Springer.

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЛЮВАЛЬНОЇ РОБОТИ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ В УКРАЇНІ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

На сучасному етапі значно зріс інтерес науковців як до проблеми фізичного виховання дітей та молоді, так і до особливостей організації спортивно-масової роботи з учнівською молоддю.

Окремої уваги потребують наукові розвідки присвячені проблемі особливостям організації спортивно-оздоровчої роботи зі студентами закладів вищої освіти, їх підготовки до організації спортивно-масових заходів.

Велику пізнавальну цінність має дисертація С. Онищук «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти» визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти (збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури інформацією про спортивно-масову роботу в закладах загальної середньої освіти; усвідомлення майбутніми вчителями фізичної культури необхідності організації спортивно-масової роботи як здоров'язбережувальної технології; залучення студентів до активної самостійної діяльності з розроблення спортивно-масових проєктів під час педагогічної практики); розроблено модель (цільовий, процесуальний, результативний блоки) підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти; визначено структуру готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти (функційно-професійний, операційно-технологічний, індивідуально-настановний компоненти); критерії оцінювання (когнітивний, діяльнісний, суб'єктний) із відповідними показниками; схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти (високий, задовільний, низький); уточнено поняття «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти», «спортивно-масова робота», подальшого розвитку дістала методика професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури [5].

У наукових розвідках Л. Іванової фізкультурно-оздоровлювальна робота розглядається як один з основних напрямів упровадження фізичної культури в освітнє середовище, що спрямований на підтримання та

зміцнення здоров'я дітей і молоді та здійснюється з урахуванням стану їх здоров'я, рівня фізичного та психічного розвитку. Дослідниця наголошує на необхідності переосмислення мети та підходів у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровлювальної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах; акцентує на важливості переходу від догматичного навчання до сприяння саморозвитку творчої особистості, яка розуміє основи здоров'язбережувальної освіти, має спрямованість на зміцнення особистісного здоров'я, відповідальне ставлення до нього, знає оптимальні шляхи, засоби та методи формування і зміцнення здоров'я школярів [1].

Аналізуючи специфіку поняття «спортивно масова робота», Б. Максимчук стверджує, що одна з провідних сутностей її полягає в організації та проведенні масових спортивних заходів для дітей з метою сприяння поліпшенню фізичної підготовленості, виявленню сильних спортсменів, пропаганді здорового способу життя. В основу спортивно-масової роботи науковцем покладено масові фізкультурні заходи, зокрема і свята фізичної культури, масові видовищні заходи показового і розважального характеру тощо [3; 4].

Важливим напрямом активного залучення молоді до занять фізичними вправами й масовим спортом, підвищення рівня спортивно-оздоровчої діяльності студентів є просвітницька й освітня робота, високий рівень пропаганди й соціальної реклами в процесі організації фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи у вищих аграрних навчальних закладах. Досить важливими є агітаційно-пропагандистські заходи під час підготовки та проведення універсиади. Ретельна підготовка учасників і місця змагань, урочисте відкриття змагань та підбиття їхніх підсумків, вчасне висвітлення ходу універсиади в таблицях, листівках і фотокартках – усе це підвищує інтерес до змагань, сприяє залученню студентів у спортивні осередки [3].

Отже, на сучасному етапі значно зріс інтерес науковців до організації фізкультурно-оздоровлювальної роботи з учнівською молоддю в Україні. Однак все ще бракує цілісного уявлення про генезу наукової думки щодо проблеми організації спортивно-масової роботи з учнівською молоддю в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванова Л. І. Сучасні підходи до професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. *Педагогічний процес: теорія і практика*: Зб. наук. пр. Київ: Міленіум. 2006. 1. С. 63–73.

2. Максимченко В. Особливості організації спортивномасової роботи зі студентами вищих аграрних навальних закладів. 2012. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/1888/1/osoblyvosti_organizaciyi.pdf
3. Максимчук Б. А. Ефективність дидактичної моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації спортивно-масових заходів. *Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2006. 18. С. 56–59.
4. Максимчук Б. А. Основні знання й уміння учителя початкової школи для організації спортивно-масової роботи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини К.: Міленіум. 2005. 11. С. 42–46.
5. Онищук С. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти: дис.... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2021. 280 с.

Валентина Крикун

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЧЕРЕЗ ОСВІТУ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Наша сучасність характеризується взаємопереплетеними процесами (ре)націоналізації, інтернаціоналізації, європеїзації, транснаціоналізації та глобалізації, а також пов'язаними з ними такими явищами, як світова торгівля, глобальна міграція та зміна клімату.

Хоча інтернаціоналізація підготовки вчителів привернула підвищену увагу в останні роки (HRK, 2018), навчальні процеси майбутніх педагогів у закладах вищої освіти все ще більше зосереджені на національних аспектах, ніж в інших галузях освіти (Barsch & Dziak-Mahler, 2015). Д. Верніш пояснює це тим, що повсякденне життя майбутніх учителів рідко має міжнародний характер (Wernisch, 2017, с. 10), оскільки вони менш мобільні, за винятком тих, хто вивчає іноземні мови, і менш представлені в програмах, таких як Erasmus (3,1 %) (Wernisch, 2016). Їхнє навчальне середовище характеризується низькою міжнародною привабливістю та сприйнятою відсутністю актуальності міжнародного досвіду (там само).

Ця тенденція особливо виражена серед майбутніх учителів початкової школи, де міжнародно орієнтовані навчальні пропозиції зустрічаються рідше, ніж в інших сферах (Müller et al., 2023; Radhoff & Ruberg, 2020). Однак були здійснені зусилля щодо впровадження стратегій інтернаціоналізації в підготовці вчителів початкових класів, причому якість і рівень інтернаціоналізації залежать від місця розташування університету. Загальна мета полягає в тому, щоб забезпечити здобувачам вищої освіти педагогічних спеціальностей можливість здобути досвід у міжнародному контексті.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

На концептуальному рівні нинішній фокус зосереджений на процесах професіоналізації, що включають взаємодію з іншими культурами, освітніми системами та навчальними можливостями (Kricke & Kürten, 2015). Е. Крістофоратосу (Christoforatos, 2015) визначає проблему створення автентичних ситуацій, які формують міжнародний контекст для процесу професіоналізації майбутніх учителів. Одним із підходів до розв'язання означеної проблеми є міждисциплінарне завдання «Освіта для сталого розвитку» (ESD), яке за своєю сутністю має міжнародну спрямованість.

Метою вищої освіти для майбутніх учителів є підготовка їх до викладання таким чином, щоб учні набували навичок, необхідних для компетентного орієнтування в дедалі більш глобалізованому світі. Завдання полягає в тому, щоб сформувати в учнів міжнародну або глобальну перспективу, що дасть їм змогу проактивно вирішувати виклики та використовувати можливості, пов'язані з глобалізацією (Ekanayake et al., 2020).

Освіта для сталого розвитку (ESD) спрямована на формування залученості до динамічно змінюваного світу, що постійно стикається з новими викликами. Концепція ESD має на меті залучити індивідів до суспільного навчання, допомогти їм зрозуміти та впливати на процеси сталого розвитку, сприяти реалізації Цілей сталого розвитку (SDGs) та, таким чином, сприяти «Великій трансформації» (Rieckmann, 2021, с. 13). Це включає освітні процеси, які можуть бути інтегровані у згадані вище форми інтернаціоналізації освітньої системи, надаючи майбутнім учителям можливість долучатися до них у процесі навчання в університетах.

Критичний і рефлексивний аналіз глобальних проблем є центральним елементом освіти для сталого розвитку, оскільки він спонукає здобувачів вищої освіти до переосмислення власних цінностей і норм та участі в загальному дискурсі про цінності (Rieckmann, 2018). Відповідно до згаданих форм інтернаціоналізації, освіта для сталого розвитку також сприяє формуванню «системної компетентності», що допомагає розуміти взаємозв'язки та взаємодію в складних системах, таких як освітні системи національних держав (Bollmann-Zuberbühler et al., 2016).

З іншого боку, в контексті інтернаціоналізації підготовки вчителів дедалі більше уваги приділяється навичкам сталого розвитку, оскільки вони передбачають критичне та рефлексивне осмислення інших культур, освітніх систем і методів навчання/викладання з метою переосмислення власних установок і цінностей у ролі вчителя (Kricke & Kürten, 2015).

Для розвитку таких навичок сталого розвитку, як критичне мислення та системне мислення, серед майбутніх учителів педагогічні підходи до освіти для сталого розвитку (Rieckmann, 2018) є особливо корисними в контексті

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

інтернаціоналізації підготовки вчителів. Вони мають партисипативний характер і сприяють обміну національними та глобальними перспективами. Як результат, майбутні вчителі можуть усвідомити свою причетність до глобальної спільноти та власний потенціал впливати на процеси у своїй професійній діяльності (Lang-Wojtasik et al., 2022).

Спільний акцент на міжкультурному та глобальному навчанні, а також на розвитку системного та критичного мислення (Gregersen-Hermans, 2021) поєднує цілі як освіти для сталого розвитку, так і інтернаціоналізації в підготовці вчителів. Однак надзвичайно важливо надавати майбутнім педагогам практичні методи та підтримку.

Поєднання концепцій «Інтернаціоналізація підготовки вчителів» та «Освіта для сталого розвитку» (ESD) може сприяти зміцненню інтернаціоналізації у сфері педагогічної освіти. Таким чином, можна визначити два напрями синергії, які розглядаються у взаємозв'язку.

На змістовому рівні йдеться про вибір ключових глобальних (освітніх) тем, щодо яких майбутні вчителі вступають у дискусію і які вони одночасно сприймають як важливі для власного процесу професіоналізації.

На професійно-орієнтованому рівні акцент робиться на розвитку компетентностей, тісно пов'язаних з обома концепціями і вплетених у складні глобальні контексти.

Потенціал обох концепцій полягає у їх взаємозв'язку шляхом ідентифікації спільних аспектів та використання їх для розробки міжнародно орієнтованих ESD-семінарів. Важливо зробити ці спільні точки дотику прозорими для майбутніх учителів, щоб вони могли усвідомити можливі взаємозв'язки та адаптувати їх до власної викладацької діяльності у школі.

Доступ до міжнародних мереж і співпраці посилюється завдяки спільному фокусу на змісті освіти для сталого розвитку (ESD), з яким стикаються всі потенційні партнери по всьому світу. Ініціювання міжнародного обміну може підтримуватися такими програмами, як Erasmus+.

Особливо в поточному програмному періоді 2021–2027 років, на який ЄС виділив 26 мільярдів євро, приділяється увага різним пріоритетам, таким як «Довкілля та зміна клімату» та «Цифрова трансформація» (Deutsche Nationale Agenturen im EU-Bildungsprogramm Erasmus+, 2023). Ці напрями тісно пов'язані з ESD і відкривають можливості для інтеграції ESD та інтернаціоналізації.

Це одночасно створює місток до практичної реалізації у школах, оскільки дана програма може використовуватися як у вищій освіті в межах підготовки вчителів, так і у вигляді програм обміну в школах.

ЛІТЕРАТУРА

- Barsch, S., & Dziak-Mahler, M. (2015). Blickwechsel – Die Zukunft der LehrerInnenbildung international denken. In M. Kricke & L. Kürten (Eds.), *Internationalisierung der LehrerInnenbildung. Perspektiven aus Theorie und Praxis* (pp. 9–13). Waxmann.
- Bollmann-Zuberbühler, B., Strauss, N.-C., Kunz, P. & Frischknecht-Tobler, U. (2016). Systemdenken als Schlüsselkompetenz einer Bildung für nachhaltige Entwicklung. Eine explorative Studie zum Transfer in Schule und Unterricht. *Beiträge zur Lehrerinnenund Lehrerbildung* 34(3), 368–383.
- Christoforatu, E. (2015). Auf den Inhalt kommt es an. – Perspektiven der Umsetzung eines themenzentrierten Internationalisierungskonzepts. In M. Kricke & L. Kürten (Eds.), *Internationalisierung der LehrerInnenbildung* (pp. 110–123). Waxmann.
- Ekanayake, K., Shukri, M., Khatibi, A., & Azam, S. (2020). Global Citizenship Education Practices and Teacher Education: A Review of Literature. *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, 33(6), 36–47
- Gregersen-Hermans, J. (2021). Toward a Curriculum for the Future: Synthesizing Education for Sustainable Development and Internationalization of the Curriculum. *Journal of Studies in International Education*, 25(4), 461–481
- Hochschulrektorenkonferenz (HRK) (2018). HRK-Expertise-Manual Lehrerbildung. Internationalisierung zu Hause in der Lehrerbildung. Prozessbeschreibungen aus deutschen Hochschulen. https://www.hrk.de/fileadmin/redaktion/hrk-expertise/3_Manuals/HRK-Expertise-Manual_Lehrerbildung.pdf
- Kricke, M., & Kürten, L. (2015). Der Blick über den Tellerrand. In M. Kricke & L. Kürten (Eds.), *Internationalisierung der LehrerInnenbildung. Perspektiven aus Theorie und Praxis* (pp. 14–15). Waxmann.
- Lang-Wojtasik, G., Schillinger, M., Heidermann, W., Irion, B., Kaiser, T., Lang, S., von Lieres und Wilkau, G., Rheinwald, K., & Weininger, M. (2022). Internationalisierung der Lehrkräftebildung in Deutschland: Das Modellprojekt „Internationalisierung der Lehrkräftebildung“ an der Pädagogischen Hochschule Weingarten. *Zeitschrift für internationale Bildungsforschung und Entwicklungspädagogik*, 45(3), 29–36.
- Müller, U., Seifert, A., Kopp, M., & Basedow, B. (2023). Internationalisierung als hochschuldidaktische Strategie für eine zukunftsweisende Gießener Grundschullehrer*innenbildung. In M. Haider, R. Böhme, S. Gebauer, C. Gößinger, M. MunserKiefer & A. Rank (Eds.), *Nachhaltige Bildung in der Grundschule* (pp. 416–422). Klinkhardt.
- Radhoff, M., & Ruberg, C. (2020). Studiengänge und Standorte der Lehrerinnen- und Lehrerbildung. In H. J. Abs, H. Kuper & R. Martini (Eds.), *Datenreport Erziehungswissenschaft 2020: Erstellt im Auftrag der Deutschen Gesellschaft für Erziehungswissenschaft (DGfE)* (pp. 51–78). Barbara Budrich.
- Rieckmann, M. (2021). Bildung für nachhaltige Entwicklung. Ziele, Didaktische Prinzipien und Methoden. *Medien + Erziehung*, 65(4), 12–19.
- Rieckmann, M. (2018). Die Bedeutung von Bildung für nachhaltige Entwicklung für das Erreichen der Sustainable Development Goals (SDGs). *Zeitschrift für internationale Bildungsforschung und Entwicklungspädagogik*, 41(2), 4–10.
- Wernisch, D. (2017). Diskrepanz zwischen Interesse und Realisation von Auslandsaufenthalten im Lehramtsstudium. *Zeitschrift für internationale Bildungsforschung und Entwicklungspädagogik*, 40(4), 8–12.
- Wernisch, D. (2016). *Internationalization and Student Mobility in Teacher Education: Internationalization Models, Diffusion Barriers and Recommendations for Policy and Higher Education Institutions*. (Doktorarbeit, Universität für Bildungswissenschaften Freiburg, Deutschland). <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:bsz:frei129-opus4-6512>

СОІЛ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА МІЖНАРОДНОЇ ОСВІТНЬОЇ СПІВПРАЦІ

З початком 20-х рр. XXI ст. українська освіта зіткнулася з глобальними викликами. Так, пандемія Covid-19 (2020) та оголошення воєнного стану в країні (2022) змусили заклади вищої освіти переглянути форму організації освітнього процесу, адаптувати методи навчання й оцінювання, зберігаючи при цьому належну якість освіти, та орієнтуватися на потреби студентів. Указані події стали випробуванням для вітчизняної освітньої системи, у результаті якого відбулася адаптація до нових умов й створення простору не тільки для розвитку інноваційної діяльності, а й інтенсивної міжнародної співпраці.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України № 686 від 15.05.2024 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» у пункті 5 Критерію 4 зазначено, що «навчання, викладання та наукові дослідження пов'язані з *інтернаціоналізацією* (курсив наш. – А. К.) діяльності за освітньою програмою та закладу вищої освіти» (Наказ Міністерства освіти ..., 2024). Тобто інтернаціоналізацію визначено одним з ключових аспектів якісної освітньої програми із залученням трьох компонентів:

- інтеграція міжнародного досвіду та позитивних практик під час здобуття освіти;
- запрошення до співпраці викладачів з міжнародним досвідом, застосування інноваційних методик, що поширені у провідних університетах світу;
- участь у спільних міжнародних проектах, публікації у світових журналах, обмін досвідом через конференції та симпозіуми тощо.

Наголосимо, що інтернаціоналізація сприяє підвищенню конкурентоспроможності закладу вищої освіти та розвитку сучасного рівня підготовки здобувачів освіти.

Дж. Рубін зазначає, що в останній час інтернаціоналізація стала важливою метою багатьох закладів вищої освіти у світі та часто є частиною стратегічного плану університету. На чолі цього процесу – вище керівництво. Основними напрямками інтернаціоналізації є:

- мобільність студентів і викладачів: в'їзна (залучення студентів та викладачів з-за кордону) та виїзна (програми обміну та навчання за кордоном);

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

- програми подвійних дипломів та спільні дослідницькі проєкти;
- поїздки за кордон під керівництвом викладачів;
- інтернаціоналізація без фізичної мобільності: створення міжнародного досвіду у місцевому освітньому середовищі (інтернаціоналізація навчальних планів, віртуальні обміни тощо) (Rubin, 2017).

Одним з ефективних інструментів інтернаціоналізації є COIL (Collaborative Online International Learning) – спільне онлайн-навчання в міжнародному середовищі. На нашу думку, COIL – це одна з інноваційних форм міжнародної співпраці, оскільки цифровий формат COIL дозволяє університетам підтримувати активну співпрацю між студентами та викладачами з різних країн, попри географічні та економічні обмеження.

Термін «спільне онлайн-навчання в міжнародному середовищі» було запропоноване у 2006 р. Дж. Рубіном (Rubin, 2017) для опису освітньої моделі, яка передбачає співпрацю між студентами з різних країн у цифровому середовищі, спрямовану на розвиток міжкультурної компетентності та практичних навичок.

Важливо зазначити, що COIL не є технологією чи платформою, а новою парадигмою викладання та навчання, що спрямовано на розвиток міжкультурної обізнаності у спільних мультикультурних освітніх середовищах. На відміну від дистанційних курсів, що, наприклад, запропоновано певним закладом вищої освіти, COIL базується на створенні спільних навчальних програм, які розробляються викладачами з двох різних культур та у центрі яких досвідне та колаборативне навчання студентів (Rubin, 2017). Вважаємо, що COIL сприяє не лише розвитку академічних навичок, а й поглибленню міжкультурного розуміння, що є важливим для формування глобально орієнтованих професіоналів. Використання таких форматів навчання дозволяє здобувачам освіти взаємодіяти з однолітками з інших країн, розв'язувати реальні проблеми та виконувати спільні проєкти, що значно підвищує їх мотивацію та залучення до освітнього процесу.

Активне впровадження онлайн-технологій в університетах, популяризація соціальних мереж та страх тероризму сприяли інтенсивному розвитку спільного онлайн-навчання в міжнародному середовищі. Викладачі та студенти дедалі комфортніше працюють і взаємодіють онлайн, тоді як міжнародні подорожі нерідко викликають занепокоєння. Хоча ці страхи часто є перебільшенням, посиленням ЗМІ та політиками, COIL пропонує альтернативу, об'єднуючи студентів без витрат і ризиків, пов'язаних із подорожами. Завдяки цьому COIL активно впроваджують

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

міжнародні відділи, що прагнуть підтримувати навчання за кордоном і студентську мобільність, адаптуючись до сучасних викликів (Rubin, 2017).

Отже, одним з ефективних інструментів інтернаціоналізації є COIL – онлайн-навчання, що дозволяє студентам з різних країн співпрацювати, розвивати міжкультурну компетентність і долати географічні бар'єри, особливо в умовах сучасних обмежень.

ЛІТЕРАТУРА

Наказ Міністерства освіти і науки України № 686 від 15.05.2024 «Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». (2024). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24>

Rubin, J. (2017). Embedding Collaborative Online International Learning (COIL) at Higher Education Institutions An Evolutionary Overview with Exemplars. *Internationalisation of Higher Education*, 2, 28–44.

Володимир Латишев

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ІНТЕГРАЦІЯ КРАЄЗНАВСТВА В ЕКОЛОГІЧНУ ОСВІТУ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ВАДАМИ

Вирішальне значення для виховання відповідального ставлення до навколишнього середовища має формування екологічної культури. Для учнів з інтелектуальною недостатністю екологічна освіта повинна бути адаптована до їхніх пізнавальних здібностей і стилів навчання. Використання краєзнавства як інструменту екологічної освіти створює знайомий і значущий контекст, що дозволяє учням ефективніше взаємодіяти з навколишнім середовищем. У цьому документі досліджуються стратегії, методи та найкращі практики для розвитку екологічної свідомості в учнів з інтелектуальними вадами через місцеві історичні та екологічні дослідження.

Екологічна освіта має на меті виховувати усвідомлення проблем навколишнього середовища, сталої поведінки та глибокого зв'язку з природою. Однак традиційні екологічні освітні програми часто не відповідають потребам учнів з інтелектуальними вадами, оскільки вимагають спрощених концепцій, практичного досвіду та структурованих підходів до навчання. Інтеграція краєзнавства в екологічну освіту надає конкретні приклади, досвід реального життя та культурну відповідність, які сприяють змістовному навчанню для цих учнів.

Значення екологічної культури для учнів з інтелектуальною недостатністю полягає в:

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

- обізнаності та розумінні – знання учнів про їхнє найближче оточення допомагає їм розвинути почуття відповідальності та вдячності за природу;
- практичному застосуванні – практичні заняття, такі як садівництво, переробка сміття або прогулянки на природі, покращують їхній досвід навчання;
- соціальній інтеграції – екологічна освіта сприяє співпраці та командній роботі, покращуючи соціальні та комунікативні навички;
- повсякденних життєвих навичках – вивчення питань сталого розвитку, збереження та відповідального використання ресурсів допомагає учням розвивати навички незалежного життя.

Використання краєзнавства забезпечує контекстне та емпіричне навчання для учнів з інтелектуальними вадами. Деякі ефективні підходи включають:

- історичні стежки – дослідження місцевих парків, річок чи лісів з вивченням їхнього історичного значення;
- розповідь і легенди – використання народних казок і місцевих міфів про природу для розвитку інтересу до охорони навколишнього середовища;
- відвідування музеїв і пам'яток спадщини – заохочення учнів спостерігати за тим, як змінювалося навколишнє середовище з часом;
- традиційні практики та екологічно чистий спосіб життя – навчання про минулі стійкі методи сільського господарства, збереження води та використання природних ресурсів;
- методика викладання екологічної культури через краєзнавство

Переконані, щоб гарантувати, що учні з вадами розумового розвитку розуміють екологічні концепції, педагоги повинні використовувати:

- візуальне та сенсорне навчання – використання зображень, відео, моделей і досвіду реального життя для пояснення концепцій;
- експериментальне навчання – залучення здобувачів освіти до діяльності на свіжому повітрі, як-от посадка дерев, очищення річок або спостереження за місцевою дикою природою;
- спрощене та повторюване навчання – закріплення концепцій за допомогою структурованих процедур, чітких інструкцій та повторного ознайомлення;
- інтерактивні та інклюзивні заходи – групова робота, рольові ігри історичних персонажів та практичні семінари для залучення учнів;

- використання допоміжних технологій – електронні гаджети, спрощені тексти та навчальні програми, адаптовані до їхніх потреб.

Таким чином, інтеграція краєзнавства в екологічну освіту забезпечує структурований, змістовний і захоплюючий підхід для учнів з інтелектуальними вадами. Завдяки експериментальному навчанню, розповіданню історій та залученню громади такі учні можуть розвинути екологічну культуру, яка покращить їхнє розуміння навколишнього середовища та їхню роль у його збереженні. Адаптуючи методи навчання до їхніх потреб і враховуючи місцеві історичні знання, ми можемо надати їм можливість стати активними учасниками екологічних практик.

Андрій Лебеденко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЗМІСТОВІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В Україні підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва здійснюється у різних закладах вищої освіти, зокрема в музичних академіях, університетах та педагогічних університетах. Кожен тип закладу пропонує різні підходи до навчання, роблячи акцент на різних аспектах музичної освіти.

Так, аналіз наукової літератури та вітчизняної системи освіти уможливили виокремлення типів закладів вищої освіти, які готують учителів музичного мистецтва, як-от:

1. Музичні академії (Академії музики) – Національна музична академія України імені П. І. Чайковського, Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка, Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського.

Основними напрямками та спеціалізаціями означених закладів вищої освіти визначаємо такі, як:

- акцентування уваги на музичному виконавстві, композиції та диригуванні;
- навчання охоплює інструментальну майстерність, вокальні техніки, теорію музики та композицію;
- сильний мистецький напрям, орієнтований на підготовку професійних музикантів, які також можуть працювати викладачами;

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

- обмежений акцент на педагогіці та методиках викладання порівняно з педагогічними університетами.

По закінченню навчання музичних академій випускники можуть працювати професійними музикантами, композиторами, диригентами, а також в окремих випадках викладачами музичних шкіл, консерваторій або приватних музичних установ.

2. Університети з музично-педагогічними спеціальностями – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка.

Ключовими особливостями таких університетів у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва, як нам видається, є такі, як:

- поєднання музичної освіти, теорії та педагогіки;
- підготовка здобувачів вищої освіти до роботи в загальноосвітніх школах (початкових і середніх рівнів);
- включення до програми дидактики, психології, історії музики та методики викладання;
- використання сучасних технологій у музичній освіті та цифрових музичних інструментів.

Серед кар'єрних можливостей назвемо роботу учителями музики в загальноосвітніх школах, культурних установах та музичних проєктах, а також іноді в академічних дослідженнях або музичній журналістиці.

3. Педагогічні університети – Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Відтак, педагогічні університети здійснюють підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва за такими напрямками, як:

- збільшення уваги до педагогіки, дитячої психології та управління класом;
- підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва для початкової та середньої школи, закладів дошкільної освіти та інклюзивної освіти;
- наявність можливості підготовки в музикотерапії та спеціальній освіті для дітей з особливими освітніми потребами;
- збільшення обсягу практичної педагогічної підготовки через педагогічну практику та роботу в школах.

У результаті закінчення педагогічних університетів випускники отримують можливість працювати вчителями музики в загальноосвітніх школах, спеціалізованих центрах та закладах дошкільної освіти, а також

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

займатися музикотерапією або працювати у громадських музичних проєктах.

У Таблиці 1 для кращої візуалізації подамо ключові відмінності між закладами вищої освіти, які готують майбутніх учителів музичного мистецтва.

Таблиця 1

Ключові відмінності між закладами вищої освіти, які готують майбутніх учителів музичного мистецтва

Аспект	Музичні академії	Університети	Педагогічні університети
Підготовка виконавців	Дуже висока	Помірна	Базова
Теорія музики та композиція	Сильна	Помірна	Базова
Педагогічна підготовка	Базова	Сильна	Дуже сильна
Підготовка до викладання в школах	Обмежена	Висока	Дуже висока
Фокус на спеціальній освіті	Рідко	Частково	Сильно розвинений
Практика	Орієнтовані на концерти	У школах	У класах

Зауважимо, що незалежно від закладу, більшість програм включає такі компоненти:

1. Теоретичні дисципліни:

- Теорія музики та гармонія;
- Історія музики (українська та світова);
- Сольфеджіо та розвиток музичного слуху;
- Інструментальне та вокальне навчання;
- Композиція та аранжування.

2. Педагогічна та методична підготовка:

- Методика викладання музики;
- Психологія музичного навчання;
- Інклюзивна освіта в музиці;
- Сучасні технології у викладанні музики.

3. Практичний досвід:

- Виробнича практика у загальноосвітніх або музичних школах;
- Участь у хорових та оркестрових колективах;
- Управління класом та викладацька практика;
- Музикотерапевтичні семінари (для спеціальної освіти).

Таким чином, можемо зробити висновок, що для професійних музикантів, які також хочуть викладати, найбільше підходять музичні академії, для всебічно підготовлених музичних педагогів, які поєднують

теорію та практику, доцільно обрати університети, а для тих, хто зосереджений на педагогіці та викладанні у школах, найкраще вступати до педагогічних університетів.

Димитрій Лемешко

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

СТРУКТУРА ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ В ПОЛЬЩІ

Польське сільське господарство характеризується різноманітністю структури та потенціалу господарств. Проте значною часткою ферм керують фермери віком 55 років і старше, які не мають перспективи передати їх наступному поколінню. Багато фермерів також мають низькі доходи і залежать від прямих виплат.

Як наголошено в доповіді щодо стану аграрної освіти в Болгарії, Угорщині, Польщі та Румунії, підготовленій на замовлення Європейської Комісії (Zaalmink, de Groot, 2022), вирішити проблему вікового дисбалансу в сільській місцевості та в сільськогосподарському секторі можна шляхом інвестицій, спрямованих на залучення молоді, забезпечення базових послуг населенню в сільській місцевості, сприяння започаткуванню сільського бізнесу та розвитку біоекономіки. Щоб підвищити прибутковість, дохід і продуктивність ферм, важливо, щоб Польща взяла участь у цифровому переході сільськогосподарського сектора шляхом ефективного використання технологічного потенціалу ЄС у супутниковому спостереженні, точному землеробстві, службах геолокації, автономній сільськогосподарській техніці, дронах тощо, для кращого моніторингу та оптимізації процесів сільськогосподарського виробництва та впровадження загальноєвропейської аграрної політики (Common agricultural policy – CAP).

Вкрай важливо, йшлося в доповіді, подолати розрив між містом і селом щодо охоплення цифрової інфраструктури та базових цифрових навичок. Необхідно докласти значних зусиль, щоб досягти 100 % покриття швидкісним широкопasmовим доступом до 2025 року. Польщі також необхідно покращити свої показники за багатьма показниками навколишнього середовища та клімату, особливо за викидами парникових газів і забруднювачів повітря, енергоефективності та доступності води, а також шляхом пом'якшення ризиків, пов'язаних із інтенсифікацією сільськогосподарської практики. Занепокоєння в експертів викликала якість ґрунтів у Польщі, ураховуючи відносно низький середній вміст органічного вуглецю, навіть незважаючи на те, що країна має відносно високе покриття торфу та торф'яних ґрунтів.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

На відміну від середнього по ЄС, загальна площа органічного землеробства в Польщі протягом останніх років стабільно скорочується. Наявність води є життєво важливою проблемою, яка частково спричинена слабкою здатністю утримувати воду в польському сільському господарстві, що посилюється зміною клімату. Зменшення дефіциту води шляхом значного посилення підтримки природних рішень, відповідних практик землеробства, що покращують утримання води в ґрунті, таких як триваліша та більш різноманітна сівозміна, а також адаптація культур шляхом сприяння виведенню стійких до посухи, менш водоємних та покращених сортів культур, кращого управління культурами може задовольнити потребу у воді. Підтримку слід також зосередити на іригаційних системах, які найкраще працюють із точки зору економії води та повторного використання води.

Що стосується якості води, регіональний надлишок азоту та фосфору в результаті використання тваринного гною може призвести до забруднення ґрунтових і поверхневих вод і посилення евтрофікації Балтійського моря. Розв'язання цієї проблеми бачиться в підтримці кращого управління поживними речовинами від утримання тварин до методів удобрення, більш широкого застосування точного землеробства, покращеного поводження з гноєм, створення відповідних елементів ландшафту, таких як прибережні буферні смуги або водно-болотні угіддя, а також інших технологій, у тому числі цифрових інструментів управління поживними речовинами на фермі, спрямованих на більш ефективне використання ресурсів і зменшити надлишок поживних речовин.

Система сільськогосподарських знань та інновацій (Agricultural knowledge and innovation system – AKIS) у Польщі є сильною та відносно добре інтегрованою. У Польщі є велика кількість сільськогосподарських освітніх та науково-дослідних установ. Є 10 сільськогосподарських науково-дослідних інститутів, підпорядкованих Міністерству сільського господарства та розвитку сільських територій, 19 інститутів Польської академії наук, які є частиною факультету біологічних і сільськогосподарських наук, 6 сільськогосподарських університетів, підпорядкованих Міністерству освіти і науки, 61 сільськогосподарська школа, підпорядковані Міністерству сільського господарства та сільського розвитку. Також зростає залучення дослідників та сільськогосподарських радників до реалізації інтерактивних інноваційних проектів.

Консультаційні служби повинні бути готові реагувати на зростаючі інформаційні потреби фермерських господарств (включаючи малі ферми) щодо економічних, екологічних, а також соціальних аспектів, і мати можливість надавати підтримку інновацій.

За організацію аграрної освіти в Польщі відповідає низка міністерств:

- Міністерство освіти і науки відповідає за координацію освітньої політики і тому несе системну відповідальність;
- Міністерство сільського господарства та сільського розвитку може засновувати державні сільськогосподарські школи та сільськогосподарські установи регіонального та надрегіонального значення та керує державними навчальними центрами для викладачів професійної освіти та навчання сільськогосподарських шкіл (61 з цих шкіл підпорядковуються Міністерству сільського господарства);
- Міністерство клімату та навколишнього середовища може створювати та керувати державними лісничими школами (наразі 11 шкіл);
- Міністерства культури, інфраструктури, оборони, охорони здоров'я та юстиції також мають власні навчальні центри.

«Зелена» (професійно-технічна) освіта в Польщі підпорядкована Міністерству сільського господарства та розвитку сільських територій, точніше Департаменту освіти та соціальної політики (Departament Oświaty i Polityki Społecznej). Вищі «зелені» навчальні заклади (університети) підпорядковуються Міністерству освіти і науки. У Польщі немає офіційної різниці між прикладними науками та науково-теоретичними науками, але існують «загальні університети» та інституції, які є більш предметними, наприклад Polytechniks та «akademia». Значним є також рівень освіти в кожному закладі.

Лі Сін

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВОКАЛЬНИЙ ТАБІР ЯК ФОРМА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СПІВАКІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейський вокальний табір (European Vocal Camp) – це найбільший у світі табір для дорослих співаків, який пропонує інтенсивне навчання вокалу та майстер-класи, розроблені для всіх бажаючих – від початківців до професійних співаків і акторів. Під керівництвом відомих викладачів вокалу з усього світу, це надає виняткову можливість удосконалити свою вокальну техніку, виконавські навички та музикальність.

Міжнародні майстер-класи з підготовки викладачів вокалу пропонують індивідуальне збагачувальне навчання, що має як практичну, так і трансформаційну мету. Ці практичні заняття надають безцінні

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

інструменти та методи для покращення навичок викладання вокалу, сприяючи зростанню та впевненості у власній практиці.

Окрім навчання, ці живі події створюють яскравий простір для спілкування та створення професійної спільноти. Табір надає унікальну можливість для зустрічей та спілкування з колегами з усього світу, обміну думками та навчання один у одного в атмосфері співпраці та взаємної підтримки.

Заснований у 2023 році Європейський вокальний табір (Іспанія) переносить відомий досвід навчання оригінального табору в приголомшливі ландшафти Андалусії. Цей захоплюючий захід дозволяє учасникам поглибити свою вокальну техніку, музикальність і стиль, насолоджуючись яскравою іспанською культурою.

Створений для іспаномовних, табір адаптує свої перевірені методи для усунення мовних бар'єрів, роблячи його доступним для тих, кому англійська може здатися складною. Під керівництвом викладачів вокалу світового класу цей трансформуючий досвід ідеально підходить для тих, хто хоче покращити свій голос, продуктивність і музикальність у сприятливій та надихаючій обстановці.

Місцем проведення Європейського вокального табору в 2025 р. стане Польща, протягом 9 днів буде здійснюватися інтенсивне навчання вокалу у процесі щоденних занять із сертифікованими викладачами вокалу Інституту сучасного вокалу та під час майстер-класів під керівництвом найвідоміших викладачів світу.

Майстер класи охоплюють таку тематику: госпел-хор, музичний театр, рифи-н-біжки, поп-музика, бразильський хор і перкусія, арабська музика, домашній запис, стиль, африканський хор, вокальні ефекти, рок, світова музика, андалузський хор, пояс, написання пісень, розблокування ритму, грецька поліритмія, тренування на слух, акапела, кінохор, пісні в колі, хор Богемської Рапсодії. Також програмою передбачено додаткові майстер-класи з основ акторської майстерності, техніки вокалу, виконавства, музичного бізнесу, вокального здоров'я, медитації для співаків, застосування техніки, музичної теорії, піклування про творчий розум, вступу до східної класичної музики, подолання страху перед сценою, 7 шляхів до емоцій.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ НА ЗАСАДАХ ТРАНСВЕРСАЛЬНОГО ПІДХОДУ

Трансверсальні, універсальні, ключові компетентності, гнучкі, неакадемічні навички, представлені в документах ЮНЕСКО, Європейської комісії [2], характеризують також як життєві навички, універсальні, або «м'які» навички XXI століття [5].

У документі ЮНЕСКО «Report to the European Commission on improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions» «трансверсальні навички» означено як здатність працювати з людьми, або неакадемічні навички, навички особистої ефективності, які можуть бути застосовані в різних ситуаціях й умовах роботи [4].

У доповіді ЮНЕСКО у групі трансверсальних компетентностей представлено критичне і інноваційне мислення, креативність, підприємництво, винахідливість, навички застосування знань, рефлексивне мислення, обґрунтоване прийняття рішень; інтерперсональні навички: презентаційні та комунікаційні навички, лідерство, організаційні навички, робота в команді, співпраця, ініціатива, комунікабельність, колегіальність; інтраперсональні навички: самодисципліна, ентузіазм, наполегливість, мотивація, співпереживання (емпатія), чесність, цілеспрямованість; глобальне громадянство: поінформованість, толерантність, відкритість, повага до різноманітності, міжкультурне розуміння, здатність залагоджувати конфлікти, громадянська участь, повага до навколишнього середовища [3].

Міністерством освіти і науки затверджено професійний стандарт «Учитель закладу загальної середньої освіти». У документі визначено, зокрема, що загальні компетентності, так, як володіння навичками критичного мислення, здатністю проявляти емпатію, особистісного і професійного розвитку; здатність генерувати нові ідеї (креативність); діяти на основі етичних міркувань (мотивів); здатність проявляти толерантність та повагу до культурної різноманітності [1], пронизують професійній компетентності вчителя. Специфіка професійної діяльності вчителя потребує і партнерської взаємодії зі здобувачами освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf
2. Bañeres, D., Conesa, J. (2017) A life-long learning recommender system to promote employability. Int J Emerg Technol Learn. <https://doi.org/10.3991/ijet.v12i06.7166>
3. Care, E., Luo, R. Assessment of Transversal Competences. Policy and Practice in Asia-Pacific Region. Bangkok, UNESCO Bangkok, 2016. 50 p. Retrieved from

<https://bangkok.unesco.org/content/assessment-transversal-competencies-policy-and-practice-asia-pacific-region>

4. Report to the European Commission on improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions. June 2013 Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fbd4c2aa-aeb7-41ac-ab4c-a94f6ea9eb1f>
5. The Importance of Transferable Skills Development in Latin America and the Caribbean. Discussion Paper. United Nations Children's Fund (UNICEF), May 2021 Retrieved from <https://www.unicef.org/lac/en/media/23006/file>

Лу Цзянбо

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Майбутній хореограф має бути як технічно підготовленим, опанувати технологією професійної майстерності, розвинути хореографічні здібності, так і відчувати особистісне покликання в галузі хореографічної діяльності [3], що сприятиме його професійній реалізації. Водночас надзвичайно важливим є емоційний інтелект.

За даними Всесвітнього економічного форуму (Давосі, 2018), емоційний інтелект було визнано однією із 10-ти універсальних, професійних топ-навичок (компетентностей) XXI століття [2]. У законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», в Державному стандарті базової середньої освіти, Державному стандарті профільної середньої освіти, серед наскрізних умінь, яким мають оволодіти учні, визначено вміння конструктивно керувати емоціями.

Л. Ракітянська, Т. Гарець, характеризуючи перспективні напрями розвитку емоційного інтелекту вчителя музичного мистецтва, означають емоційний інтелект учителя як особистісну, професійно значущу, інтегральну якість фахівця, що відображає особистісно-інтроверсійну та міжособистісно-екстраверсійну здатності. Акцентують увагу на вміннях сприймати, аналізувати й інтерпретувати музичний твір як повідомлену композитором у процесі невербальної комунікації емоційну інформацію про власні, внутрішні емоційно-життєві переживання; розуміти та контролювати як власні емоційні переживання, так і емоційні переживання інших осіб для регуляції міжособистісної взаємодії, надання їй позитивно-оптимістичного спрямування» [4].

Для нашого наукового пошуку важливим є дослідження Д.Бідюка [1] про систему хореографічно-педагогічної освіти в США. Фахівець доводить, що така освіта *характеризується інтегруванням філософсько-педагогічних,*

Освіта для ХХІ століття: виклики, проблеми, перспективи

соціологічних, валеологічних, кінезіологічних, психологічних, мистецьких, культурологічних ідей, теорій і концепцій. У процесі професійної підготовки майбутніх хореографів у закладах освіти США, за «Професійним стандартом учителя [1], наявні як позитивні аспекти (удосконалення хореографічної техніки й засвоєнням нових технологій для досягнення високого рівня хореографічної майстерності; досвідчені вчителі використовують різноманітні ресурси та інноваційні навчальні стратегії, залучають ресурси громади для створення авторських програм), так і виклики: відсутність паритету хореографії у шкільній освіті, потреба в більшій увазі на розвивальну і виховну функції хореографічного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Бідюк Д. Система хореографічно-педагогічної освіти в США. *Comparative Professional Pedagogy*. 2023. 13(2). С. 34–42. [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13\(2\)-4](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13(2)-4)
2. Засідання форуму у Давосі-2018. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=StPWovVQju4>
- 3.Максименко В. І. Формування художньо-творчого досвіду майбутніх викладачів хореографії у процесі фахової підготовки. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Український державний університет імені Михайла Драгоманова. Київ, 2024. 284 с. URL: https://udu.edu.ua/images/data_file/viddil_aspirant/Rady/Maksymenko/Maksymenko_dis.pdf
- 4.Ракітянська Л. М., Гарець Т. Ю. Перспективні напрями розвитку емоційного інтелекту вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. 204. С. 231–237. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-204-231-237>.
5. Professional Teaching Standards for Dance Arts. 2018. URL: [https://www.ndeo.org/Portals/NDEO/Standards%20Documents/PTSDA_with_Portfolio_Checklist_-_Updated_2018\(1\).pdf?ver=V389fVpL4gE5-5KWFnGRMQ%3d%3d](https://www.ndeo.org/Portals/NDEO/Standards%20Documents/PTSDA_with_Portfolio_Checklist_-_Updated_2018(1).pdf?ver=V389fVpL4gE5-5KWFnGRMQ%3d%3d)

Денис Мілашич

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ АТЛЕТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Заклади вищої освіти в США надають подвійний шлях для здобувачів вищої освіти-спортсменів, що дозволяє їм здобувати наукові ступені, змагаючись на елітному рівні. Національна університетська атлетична асоціація (NCAA), разом із Національною асоціацією міжвузівської легкої атлетики (NAIA) і Національною молодіжною атлетичною асоціацією (NJCAA), регулюють університетську легку атлетику, забезпечуючи структуроване змагання та розвиток спортсмена.

Завдяки сучасним об'єктам, спеціалізованим коучингам, програмам спортивної медицини, дієтології та підтримці кар'єри університети

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

служать тренувальними майданчиками для майбутніх професійних спортсменів, тренерів і спортивних адміністраторів.

У результаті аналізу наукової літератури та сайтів університетів США можемо зазначити, що до структури підготовки спортсменів у закладах вищої освіти США включено:

1. Спортивні програми коледжу та управління (університетським спортом у США керує кілька організацій, найвідомішою з яких є NCAA: NCAA (Національна університетська атлетична асоціація), яку поділено на три дивізіони (Дивізіон I, II, III) на основі рівня конкуренції та доступних стипендій); NAIA (Національна асоціація міжвузівської легкої атлетики), яка пропонує змагання з легкої атлетики з акцентом на невеликі школи та розвиток учнів; NJCAA (Національна молодіжна атлетична асоціація коледжу), яка забезпечує сходинку для спортсменів, які прагнуть перейти до чотирирічних університетів. Потрібно зауважити, що кожен підрозділ і організація мають різні правила щодо стипендій, годин тренувань і рівнів змагань, що забезпечує структурований підхід до розвитку спортсмена).

2. Спортивна підготовка та розвиток продуктивності (професійна підготовка спортсменів у ЗВО передбачає всебічний розвиток у фізичному, технічному, тактичному та психологічному аспектах. Так, основними напрямками спортивної підготовки є: 1) програми сили та кондиції (спортсмени дотримуються персоналізованих силових і кондиційних режимів, розроблених сертифікованими тренерами з силового тренування, акцент на профілактиці травм, техніках відновлення та тренуванні гнучкості); 2) розвиток спортивних навичок (регулярні заняття зосереджені на вдосконаленні техніки, покращенні ігрового інтелекту та збільшенні швидкості реакції, спортсмени тренуються під керівництвом високодосвідчених тренерів, багато з яких мають професійний або олімпійський досвід); 3) підтримка спортивної науки та медицини (університети надають доступ до спортивних психологів, фізіотерапевтів, дієтологів і експертів з біомеханіки, використання технологій носимих пристроїв, аналізу руху та відстеження продуктивності за допомогою AI); 4) психологічна підготовка та спортивна психологія (навчання включає психологічну міцність, методи візуалізації, управління стресом і лідерські навички, багато університетів пропонують консультаційні та психологічні послуги щоб допомогти спортсменам впоратися з конкурентним тиском).

3. Академічний і спортивний баланс (основним викликом для здобувачів вищої освіти-спортсменів є баланс між суворими навчальними обов'язками та інтенсивними спортивними зобов'язаннями. Відтак, університети забезпечують: послуги академічної підтримки (репетитори,

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

аудиторії, гнучкий графік занять); вимоги відповідності встановлені NCAA, які гарантують, що спортсмени дотримуються мінімальних стандартів GPA; навчання тайм-менеджменту, щоб допомогти спортсменам досягти успіху як на полі, так і поза ним.

Наголосимо, що університети співпрацюють із такими організаціями, як NCAA Life Skills and Athlete Development Programs, щоб забезпечити:

- консультації з питань кар'єри та планування кар'єри після спортивної кар'єри;

- можливості стажування та спілкування в різних галузях.

Зазначимо, що університети США вищого рівня інвестують значні кошти в спортивні споруди світового класу, зокрема:

- високопродуктивні навчальні центри з найсучаснішим обладнанням;

- центри відновлення та реабілітації з кріотерапією, гідротерапією та фізіотерапією;

- кімнати аналізу відео для тактичного аналізу та розробки стратегії;

- розумна технологія носимих пристроїв для відстеження біометричних даних спортсмена та даних про продуктивність.

Таким чином, професійна підготовка спортсменів у закладах вищої освіти США – це добре структурована система, яка поєднує елітну спортивну підготовку, академічну освіту та розвиток кар'єри. Завдяки найсучаснішим обладнанням, експертним тренерам і потужній інституційній підтримці, коледж легкої атлетики служить стартовим майданчиком для професійної кар'єри в спорті та за його межами.

Оскільки технології, спортивна наука та добробут спортсменів продовжують розвиватися, університети залишатимуться в авангарді підготовки спортсменів світового класу, одночасно забезпечуючи їм всебічну освіту для життя після занять спортом.

Anna Młynarczuk-Sokołowska
Uniwersytet w Białymstoku

PROGRAM ROZWIJANIA KOMPETENCJI MIĘDZYKULTUROWYCH „PRZYGODY INNEGO”. GŁÓWNE ZAŁOŻENIA ORAZ METODYKA PRACY

Celem wystąpienia jest prezentacja głównych założeń oraz metodyki pracy w ramach programu Rozwijania Kompetencji Międzykulturowych „Przygody Innego”.

Program ma już 14-letnią historię. Jego pierwsza edycja została przyjęta z ogromnym entuzjazmem przez kadrę pedagogiczną oraz dzieci, w

przedszkolach i szkołach na terenie całej Polski. Dlatego program jest systematycznie kontynuowany. Trzecia edycja programu została zrealizowana w ramach projektu „Szkoła dostępna dla Wszystkich” Instytutu Badań Edukacyjnych, Ministerstwa Edukacji oraz UNICEF-u.

Program Rozwijania Kompetencji Międzykulturowych „Przygody Innego”, stanowi próbę odpowiedzi na realne potrzeby związane z przemianami dokonującymi się we współczesnym świecie, w którym coraz bardziej widoczne są różnice pomiędzy ludźmi. Skierowany jest do dzieci w wieku przedszkolnym, w szczególności do 6-latków, i wczesnoszkolnym. Zalicza się do programów edukacyjnych, dodatkowo realizowanych w przedszkolach oraz szkołach. Program stwarza przestrzeń do omawiania treści z zakresu edukacji międzykulturowej, które wskazane są w zapisach podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. ...). Można go również wdrażać w innych instytucjach i organizacjach, które podejmują działania o charakterze edukacyjnym. Celem programu jest wspieranie procesu przygotowania dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym do kontaktów z Obcymi i Innymi, poprzez doświadczanie sytuacji służących zrozumieniu osób, które ze względu na różne cechy (biologiczne, społeczne, ekonomiczne i kulturowe), mogą być postrzegane jako różniące się od większości. Program „Przygody Innego” ukierunkowany jest na rozwijanie **kompetencji międzykulturowych dzieci**, czemu służy nabywanie wiedzy, rozwijanie umiejętności oraz kształtowanie postaw służących radzeniu sobie, w szeroko rozumianych sytuacjach międzykulturowych. Program służy również:

- zwiększaniu dostępności współdziałania z grupą rówieśniczą, uczniom ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi;
- wspieraniu integracji rówieśniczej oraz radzeniu sobie z trudnymi emocjami i przeżyciami.

Program edukacyjny „Przygody Innego”, i tym samym bajki międzykulturowe, stanowiące jego podstawę, są innowacją pedagogiczną. Bajki międzykulturowe zostały opracowane przez interdyscyplinarne, międzynarodowy zespół teoretyków i praktyków, ekspertów w swojej dziedzinie. Tego typu bajki wpisują się w kanon bajek psychoedukacyjnych. Bajka psychoedukacyjna, jako podstawowa metoda pracy w ramach programu, została przez nas wybrana ze względu na wiek i możliwości percepcyjne dzieci, a także jej ogromne walory edukacyjne. Bajki międzykulturowe są to utwory adresowane do dzieci, a ich zadaniem jest uwrażliwienie je na szeroko rozumianą odmienność. Za pomocą bajek, w przystępny sposób, możemy wprowadzać odbiorców programu w otaczającą ich, zróżnicowaną

rzeczywistość, zwracając uwagę na jej potencjał rozwojowy, jak i wyzwania, które pojawiają się w trakcie relacji międzyludzkich.

W trakcie pracy nad programem niezwykle ważne były wnioski z badań naukowych, prowadzone przez nas rozmowy z dyrektorami, nauczycielami i pedagogami szkół podstawowych oraz przedszkoli. Szczegółowo analizowaliśmy również zadania oświatowe wynikające z przemian społeczno-kulturowych, które dokonują się w Polsce. Badania naukowe wskazują na to, że już trzyletnie dzieci mogą przejawiać uproszczony i nasycony negatywnym wartościowaniem obraz ludzi starszych. Wraz z wiekiem kształtują się stereotypy i uprzedzenia wobec różnych grup społecznych (narodowych, etnicznych, językowych). Otwartość na różnorodność jest osiągnięciem rozwojowym. W przypadku dzieci, otwieranie się na odmienność wymaga wsparcia ważnych dla nich dorosłych, którzy podejmują przemyślane działania wychowawcze i edukacyjne.

Teoretyczny fundament programu stanowią: Koncepcja postrzegania Innego i interakcji z Nim Jerzego Nikitorowicza; Teoria wymiarów kulturowych Geerta Hofstede'a; Koncepcja Góry Lodowej Edwarda T. Halla w kontekście poznawania odmiennej kultury oraz interpretacja modelu góry lodowej w odniesieniu do tożsamości; wnioski z badań na temat kształtowania się stereotypów i uprzedzeń wśród dzieci; koncepcje dotyczące rozwoju dziecka oraz definicje charakteryzujące kompetencje międzykulturowe.

U podstaw programu leży założenie, że świat człowieka jest światem zróżnicowań, a obecnie w dobie przemian społeczno-kulturowych różnice pomiędzy ludźmi stają się coraz bardziej widoczne. Różnorodność jest potencjałem, który może być źródłem doświadczeń wzbogacającym zarówno osobowość i życie społeczne, jak też stanowić czynnik destrukcyjnych konfliktów. Postrzeganie osób różniących się od większości jako ciekawych i wartościowych sprzyja interakcjom opartym na wzajemnym uznaniu, szacunku oraz ukierunkowuje na współpracę i współdziałanie. Natomiast postrzeganie ich jako gorszych i mało znaczących wyzwala zachowania agresywne, antagonizmy i dominację. Budowanie twórczych relacji z ludźmi różniącymi się od większości pod względem kulturowym, a także pod innymi względami, wymaga wysiłku – poznania ich światopoglądu, systemu wartości oraz sytuacji życiowej itd. Dlatego priorytetem współczesnej edukacji jest przygotowanie dzieci do radzenia sobie w szeroko rozumianych sytuacjach międzykulturowych, które mają miejsce podczas spotkania osób pochodzących z różnych krajów, przynależących do różnych grup regionalnych, językowych, etnicznych, wyznaniowych. A także zachodzą pomiędzy osobami różniącymi się między sobą stylem życia, płcią, wiekiem czy przynależnością pokoleniową. Służy to rozwijaniu kompetencji międzykulturowych. Kompetencje międzykulturowe wg

Sławomira Magali można porównać do plecaka lub zestawu narzędzi, „który samodzielnie kompletują wszyscy uczący się ludzie, jeśli w jednym miejscu muszą radzić sobie z różnymi oprogramowaniami kulturowymi”. Gromadzeniu takich narzędzi w postaci wiedzy, umiejętności oraz rozwijania otwartych postaw sprzyja realizacja programu „Przygody Innego”.

Układ prezentowanych treści bajek nawiązuje do różnic pomiędzy ludźmi – rozpoczynając od tych najbliższych dziecku, biologicznych, przez ekonomiczne, społeczne, po wymiar kulturowy, który ze względu na dynamiczne różnicowanie się społeczeństwa polskiego został potraktowany ze szczególną uwagą. Stąd też bajki w poszczególnych edycjach programu dotyczą funkcjonowania różnych grup osób np. z niepełnosprawnością fizyczną, trudnościami rozwojowymi, w trudnej sytuacji ekonomicznej, o odmiennej przynależności etnicznej, narodowej i religijnej. Pokazują zróżnicowane potrzeby dzieci, młodzieży i dorosłych oraz bariery związane z dostępnością różnych obszarów życia społecznego.

W każdej bajce pojawia się postać 12-letniego chłopca o imieniu Inny, podczas zajęć przedstawiana za pomocą pacynki. Inny opowiada historie, których był świadkiem, bądź był w nie bezpośrednio zaangażowany. Imię Inny zostało mu nadane w celu kształtowania pozytywnych skojarzeń z tym terminem. Inny to chłopiec pełniący rolę autorytetu (eksperta), który pokazuje, wspiera i promuje pozytywne zachowania w stosunku do osób, które różnią się w jakimś zakresie od większości. Pojawia się w istotnych momentach akcji, pokazuje jak konstruktywnie zachować się w trudnych sytuacjach, przekazuje ważne komunikaty z punktu widzenia uwrażliwiania na odmienność.

Stosowane w trakcie programu metody dydaktyczne mają za zadanie angażowanie wszystkich sfer aktywności dziecka. Stwarzają okazję do ekspresji werbalnej, plastycznej i ruchowej, zachęcają uczestników do aktywnego udziału w zajęciach i do samodzielnego myślenia. Do trzeciej edycji programu zostały włączone również międzykulturowe arteterapeutyczne techniki pracy, dzięki współpracy z Panią Profesor Inną Osadchenko, która pochodzi z Ukrainy. Tego typu techniki wspierają rozwój osobisty oraz umożliwiają aktywne uczenie się i rozwijanie kompetencji międzykulturowych. Stosowanie technik, które włączają do procesu uczenia się różne formy aktywności twórczej (ruch, ekspresję plastyczną, śmiech). Umożliwiają one dzieciom nabywanie nie tylko nowej wiedzy na temat różnorodności otaczającego świata, ale także rozwijanie umiejętności radzenia sobie w warunkach różnicy oraz rozwijania postaw otwartych.

Program zakłada wykorzystanie indywidualnej, zbiorowej i grupowej formy pracy, ze szczególnym uwzględnieniem tej ostatniej, która rozwija umiejętności pracy w grupie i współdziałania.

Zapraszamy wszystkich nauczycieli, specjalistów i edukatorów do wspólnego przeżywania przygód z Innym. Publikacje nakowo-metodyczne podsumowujące realizację programu dostępne są w internecie. Mam nadzieję, że moje wystąpienie będzie stanowić inspirację do projektowania podobnych działań.

Володимир Нечипоренко

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

АНАЛІЗ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ СПОРТСМЕНІВ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО БОЮ

Спостереження за досягненнями спортсменів полягає не лише в аналізі їх результатів, але й у чисельних спробах пояснення, використовуючи індекси фізичної, технічної, тактичної та психологічної підготовки. Ці дослідження з різним рівнем надійності та точності проводяться в невеликих групах спортсменів, які займаються конкретним видом спорту та орієнтуватися лише на певні показники підготовки.

Безумовно важливими є такі характеристики, як: вік, зріст, статура, співвідношення маси та зросту, проте вони часто не корелюються з психологічними особливостями, або сприймаються як менш важлива інформація в порівнянні з дослідженнями з антропології, біомеханіки або фітнес-профілю техніко-тактичної підготовки.

Звернемо увагу на те, що в середньовічному єдиноборстві учасники б'ються в повному обладунку, використовуючи наступальне та оборонне спорядження. Цей вид спорту, заснований у 1990 році, став частиною великих середньовічних культурних подій і останнім часом набув значної популярності в США та Європі.

Середньовічні змагання з бойових видів спорту можна розділити на два основних типи: групові бої та індивідуальні бої або поєдинки. Поєдинки класифікуються за типом зброї та дозволеними діями, також існує окремий підвид під назвою «професійний бій», яка має класифікацію за вагою та менше обмежень на дії. Професійні бої складаються з трьох раундів по 90 с. з інтервалами відпочинку по 45 с. Переможець визначається за кількістю прийнятих влучень, виконаних у дозволених зонах. Зброя, яке використовується в цих змаганнях, має відповідати аналогам XIV – XVII ст. в контексті автентичності матеріалів і методів виготовлення. У результаті повний обладунок важить понад 20 кг. Бійці виконують різноманітні рухи, характерні і для інших контактних видів спорту, таких як: фехтування, бокс, кікбоксинг і боротьба, проте маючи на собі додаткову вагу обладунку. Цей вид спорту вважається надзвичайно

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

важким, тому підтримувати один і той самий рівень продуктивності протягом всього поєдинку майже неможливо.

Окреслений вид спорту характеризується високими нервово-м'язовими вимогами, які можуть призвести до погіршення продуктивності, а їх інтенсивний змагальний характер може призвести до підвищеного ступеня втоми для всіх учасників. Вона впливає на ефективність, зменшуючи м'язову силу, швидкість і координацію спортсменів. Втома також може негативно вплинути на реакцію, час відповіді та швидкість, що є вирішальним у спортивних єдиноборствах, де результат поєдинку часто залежить від того, наскільки швидко боєць може відреагувати на подразник. Ураховуючи важливість означених факторів, визначення того, як продуктивність знижується під час бою зможе допомогти бійцям і тренерам покращити підготовку та розробити успішнішу змагальну тактику.

Зважаючи на окреслені факти, важливим є моніторинг загального стану спортсменів. Аналіз руху є ефективним способом перевірити вплив бойових поєдинків на продуктивність учасника. Точність і динаміка руху є важливими для ефективного бою, оскільки мета в тому, щоб бити супротивника точно і з максимальною швидкістю. Аналіз руху в дослідженнях може відслідковувати переміщення тіла, розробляти математичні моделі фізичних характеристик і формулювати правильні методи для виконання точних ударів. Іншим методом моніторингу стану спортсмена та інтенсивності вправ є аналіз частоти серцевих скорочень, оскільки він дає розуміння на внутрішнє навантаження спортсмена та споживання енергії ним енергії.

Отже, аналіз досліджень з теми, дозволив зробити висновки, що під час професійного бою, до спортсменів висуваються значні аеробні та анаеробні вимоги, що призводить до швидкої втоми та, як наслідок, зниження продуктивності. Аналіз рухової активності, показав падіння швидкості удару для більшості видів і втрату правильної стійки під час професійного бою, в той час як погіршення продуктивності змінювалося залежно від ударів. Професійна боротьба призвела до значного підвищення частоти серцевих скорочень, яка перевищила віковий максимум. Ці фактори можуть постійно варіюватися в залежності від стійкості нервової системи спортсмена (прийняття швидких рішень), важливості поєдинку, загального стану організму та рівня фізичної підготовки (захисні маневри та фізично важкі прийоми, такі як боротьба). Втома, викликана цим видом спорту, може негативно вплинути на продуктивність і збільшити ризик травм особливо у недосвідчених спортсменів.

ОСВІТА ЗАРАДИ МИРУ: ОСОБЛИВОСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗАСАДНИЧИХ ПІДХОДІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Екзистенційні виклики, які все частіше і масштабніше випробовують людство, наводять на думки про потребу посилення цілеспрямованого неухильного поступу колективних зусиль по охороні миру й формуванні у теперішніх і майбутніх поколінь навичок мирного співжиття на планеті. Ще з часу закінчення другої світової війни це питання серед інших визначало напрямки діяльності світових організацій, зокрема й ЮНЕСКО. Її діяльність мала на меті шляхом розширення співпраці різних народів у галузі освіти, культури і науки, сприяти зміцненню миру і безпеки, а найголовніше, сприяти формуванню у свідомості людей необхідності захисту миру [1].

Від початку своєї діяльності ЮНЕСКО систематично запроваджувала ініціативи дослідницького й просвітницького характеру стосовно формування культури миру та її складових у значенні забезпечення мирного співіснування людства у XX та XXI століттях. Основоположним для діяльності освітян у цьому напрямку стали оголошені в 1974 році «Рекомендації про виховання в дусі міжнародного взаєморозуміння, співпраці і миру і виховання в дусі поваги до прав людини і основних свобод». У документі особливо підкреслювалась потреба формування розуміння і поваги всіх народів, їх культур, цивілізацій, цінностей і способу життя. В рамках проведення щорічного Міжнародного дня миру (з 1981 р.) ідеї прагнення встановлення мирного співжиття, взаєморозуміння й гармонії акцентували роль освіти у зміцненні взаєморозуміння серед народів, подолання ненависті й дискримінації.

У популяризації уваги до проблеми освіти заради миру й пошуку можливих шляхів її розв'язання не можна не згадати ініціативи та дослідження, що проводилось за часів президентства в *Європейській комісії* Жака Делора (1985 – 1995). Концептуальні основи за для розвитку освіти в XXI столітті в контексті глобалізаційних процесів були проголошені у доповіді комісії «Освіта: прихований скарб» (1996). Чотири базових уміння: вміти жити, вміти працювати, вміти жити разом, вміти вчитися відтоді відзначили пошуки можливих шляхів реалізації у постійно змінюваних непередбачуваних умовах життя. І, позаяк, були спрямовані на вирішення складних завдань збереження культурної та цивілізаційної ідентичності: «Завдання вчителя полягає як у тому, щоб зберегти ідентичність кожної нації, кожного народу, так і в тому, щоб підготувати 6 – 10 річних дітей до зустрічі

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

через двадцять років з зовсім іншим світом, з цим самим «глобальним помешканням» [2, с. 36].

У подальшому робота над практичною реалізацією ідеї освіти заради миру продовжувалась через популяризацію й активне запровадження спеціальних навчальних програм у школах і університетах. Загалом, протягом другої половини XX та початку XXI століття у численних Конвенціях (у тому числі й у Конвенції про права дитини) та Рекомендаціях, а найголовніше, - проектах, питання щодо виховання дітей і молоді та дотримання їх прав і свобод у мирному світі зберігало свою актуальність.

Карколомні реалії другого десятиріччя XXI століття демонструють потребу в оновленні підходів до реалізації теорії й практики діяльності освітян і школи, як соціальної інституції, у справі розвитку мирного демократичного суспільства й захисту прав людей. Це потребує забезпечення належної підготовки та мотивації вчителів, упровадження інклюзивної шкільної політики, залучення молоді до освітніх процесів і використання інноваційних педагогічних підходів поряд з іншими важливими ініціативами. Для підтримки країн у трансформації їхніх освітніх систем, відповідно до цієї мети, ЮНЕСКО з 2023 року проводить роботу з оновлення вже згадуваних «Рекомендацій щодо освіти для міжнародного взаєморозуміння, співпраці, миру, а також освіти в галузі прав людини та основоположних свобод». Учасники робочих груп вважають, що розв'язання проблеми потребує підходів, які б забезпечували й індивідуальне зростання, і соціальну трансформацію, що необхідні для ефективного реагування на сучасні виклики. При цьому пропонується формувати освітні стратегії, що розглядаються в трьох можливих варіантах: як відповідь на загрозу існування миру, як засіб профілактики та як інструмент трансформації та розбудови миру [3]. Є чотири принципіальні положення, що повинні забезпечити дієвість кожної з освітніх стратегій: цілісність, яка поєднує когнітивні, афективні (соціальні й емоційні) та активні аспекти розвитку; орієнтація на всебічний розвиток людської особистості, що дає змогу розкрити її потенціал у різних вимірах; залучення різноманітних способів рефлексії, які сприяють формуванню свободи волі та критичного мислення; поєднання особистісного та соціального процесів, що допомагає інтегрувати індивідуальний розвиток у контекст побудови спільного блага [3].

Отже, освіта може слугувати відповіддю на глобальні загрози, виступати інструментом запобігання їхньому виникненню або засобом трансформації для зміцнення соціальної єдності та миру. Її впровадження як основи для глобального громадянства, здоров'я та благополуччя повинно охоплювати всі рівні освітніх систем і враховувати культурні

зрушення на користь навчання впродовж життя. Важливим є поєднання формальної та неформальної освіти через партнерство між інститутами, методами та учасниками. Освітні стратегії мають акцентувати увагу на інклюзії, гендерній рівності, справедливості та справжньому залученні молоді до формування та реалізації освіти заради миру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО). Режим доступу: <https://whc.unesco.org/>
2. Сбруева, А.А. (1999). Порівняльна педагогіка: Навчальний посібник. – Суми: Редакційно-видавничий відділ СДПУ.
3. New understandings of education's contributions to peace: technical note. Режим доступу: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381530>

Ярослав Пєвнєв

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

НАВЧАННЯ ЧЕРЕЗ СЛУЖІННЯ ЯК ВИД ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕДИЧНИХ КОЛЕДЖАХ США

Навчання через служіння є одним із прогресивних методів освіти, який поєднує академічну підготовку студентів із практичною діяльністю в громадах. У медичних коледжах США цей метод стає потужним інструментом для розвитку професійних компетентностей, соціальної відповідальності та громадського здоров'я. Завдяки інтеграції реальних викликів суспільства в освітній процес, студенти отримують можливість не лише опанувати знання, а й застосовувати їх для досягнення позитивних змін у житті людей. Навчання через служіння втілює сучасний погляд на інноваційну освіту, спрямовану на формування покоління медичних працівників, здатних відповідати на найважливіші запити суспільства.

Сучасні навчальні плани університетських медичних коледжів США набувають інноваційного характеру завдяки інтеграції дисциплін, присвячених громадському здоров'ю, що є одними з ключових для ефективного впровадження новаторських підходів (Куліченко, 2021).

Змінна природа медицини та її практики вимагає нових підходів до підготовки майбутніх лікарів. Тому систематичне впровадження навчання через служіння відкриває одночасно кілька можливостей: автентично навчати студентів, налагоджувати взаємодію між громадою та університетом, а також розвивати когнітивно-емоційні аспекти студентів (Stewart, Wubben, 2014). Зазначимо, що навчання через служіння також має велике значення для формування у студентів навичок міжособистісної комунікації та емпатії, що є критично важливими для медичних працівників. Адже взаємодія з пацієнтами та громадами потребує не лише технічних знань, а й здатності розуміти емоційний стан людей,

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

враховувати соціальні контексти їхнього здоров'я та знаходити індивідуальні підходи до кожного випадку.

Впровадження навчання через служіння може допомагати студентам бачити реальну картину суспільних проблем і зокрема тих, що стосуються здоров'я, а також розвивати критичне мислення і здатність аналізувати ситуації з різних перспектив. Завдяки такому досвіду студенти стають не лише кваліфікованими фахівцями, а й свідомими членами суспільства, які можуть активно сприяти розвитку здорових та стійких громад.

С. Кешмен (S. Cashman) та С. Сейфер (S. Seifer) зазначають, що хоча концепція навчання через служіння є відносно новою для американської освіти та галузі громадського здоров'я, її витоки сягають бакалаврської освіти. Цей інноваційний метод сприяє глибшому усвідомленню студентами важливості навчальних курсів, змінює ставлення студентів і викладачів, підтримує ініціативи громад і підвищує рівень волонтерської діяльності серед усіх учасників освітнього процесу. Навчання через служіння ґрунтується на принципах співпраці та розвивається завдяки автентичним партнерствам між освітніми установами та громадами. Роблячи акцент на взаємному навчанні та рефлексивній практиці, навчання через служіння допомагає студентам опанувати важливі навички, необхідні для ефективної взаємодії з громадами, та сприяє досягненню соціальних змін. З огляду на те, що громадське здоров'я традиційно орієнтоване на соціальну справедливість, його впровадження у базові курси або елективи з громадського здоров'я забезпечить студентам можливість робити вагомий внесок у розвиток здорових громад (Cashman, Seifer, 2008). Вважаємо, що інтеграція навчання через служіння у навчальні програми та освітні програми є не лише корисною, а й необхідною для підготовки сучасних фахівців, здатних формувати здорові, стійкі спільноти.

Так, наприклад, на офіційному сайті Медичного коледжу Олбані (штат Нью-Йорк) вказано, що «навчання через служіння ґрунтується на потребах, визначених громадою, і зазвичай вимагає певного рівня підготовки. Наш навчальний план звертає увагу на соціальні детермінанти здоров'я, розвиває співчуття та заохочує студентів до участі в громадах, що потребують медичної допомоги, зокрема серед незахищених верств населення. Часова організація навчання через служіння в межах навчального плану залежить від вибору можливостей студентів, але принаймні половина з 40 годин, які є обов'язковими, повинна бути виконана до першого дня третього року навчання. Є близько 20 програм, де є навчання через служіння. Крім того, для всіх студентів доступні

волонтерські заходи, зокрема проведення оздоровчих ярмарків і занять з медичної допомоги для дітей» (Albany Medical College, 2024).

Отже, навчання через служіння є одним з потужних інноваційних інструментів для підготовки лікарів нового покоління, здатних не лише надавати медичну допомогу, а й брати активну участь у соціальних змінах, покращувати систему охорони здоров'я та розвивати взаємодію між медичними закладами й громадою.

ЛІТЕРАТУРА

- Куліченко, А. К. (2021). Теоретичні та методичні засади інноваційної діяльності медичних коледжів університетів США (дис....д-ра пед. наук : 13.00.01). Суми. (Kulichenko, A. K. (2021). *Theoretical and methodological foundations of innovation activity of medical colleges at U. S. Universities*. (DSc thesis). Sumy.).
- Albany Medical College. (2024). *Service Learning*. Retrieved from: <https://www.amc.edu/education/md-program/about-md/service-learning/>
- Cashman, S. B., & Seifer, S. D. (2008). Service-learning: an integral part of undergraduate public health. *American journal of preventive medicine*, 35(3), 273–278. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2008.06.012>.
- Stewart, T., & Wubbena, Z. (2014). An overview of infusing service-learning in medical education. *International journal of medical education*, 5, 147–156. <https://doi.org/10.5116/ijme.53ae.c907>.

Леоніда Пісоцька

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Україна

СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В Україні уже майже три роки поспіль оголошується воєнний стан у зв'язку з агресивним військовим нападом росії на нашу самостійну і незалежну країну. Як показує життя, у період воєнного стану в Україні питання безпеки кожного українця розглядається як першочергове завдання. У цьому контексті створення безпечного освітнього середовища є одним із головних завдань сучасних освітніх закладів.

Вважаємо, що маємо надавати якісну дошкільну освіту дітям незалежно від ситуацій, умов проживання і тому маємо піклуватися про створення безпечного поля освітнього процесу. Якщо ж заклад дошкільної освіти (ЗДО) має можливість надавати дітям освітні послуги в очному режимі, то кожен учасник освітнього процесу має володіти інформацією щодо захисту життя і здоров'я та докладати максимум зусиль для створення безпечного середовища. Актуальним постає питання організації безпечного освітнього простору для перебування в ЗДО дошкільників, персоналу закладу, і в разі потреби – батьків вихованців [3].

Акцентуємо увагу, що у Державному стандарті дошкільної освіти зазначено, що сучасне освітнє середовище – це: безпечне, універсальне,

розвивальне (ігрове) середовище; з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; з якісним методичним наповненням; середовище з сучасним та універсальним дизайном [1]. Це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій підкреслюють важливість створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти. Умови формування безпечного освітнього середовища ЗДО були детально розглянуті О. Вашак, О. Вільховою, Н. Вікторчук, Т. Журавко, Л. Іщенко, О. Косенчук, Н. Миськовою, Л. Онофрійчук, Т. Собченко та інш.

Аналіз теоретико-практичних матеріалів проблеми спонукав нас до думки, що варто визначити чинники, з яких складається безпечне середовище ЗДО. Нами узагальнено на основі матеріалів досліджень, що поняття «безпека в освітньому просторі» включає в себе психологічний, фізичний та інформаційний чинники [3].

Основними положеннями, на тлі яких створюється безпечне середовище, є його принципи, на змісті яких ми коротко сконцентруємо увагу. Підтримуємо думку дослідників проблеми, що головний принцип – це домінування життя людини як основної цінності, що визначає концепцію необхідної безпеки, максимально усуває ризики, що загрожують життю і здоров'ю як дітей, так і дорослих. Важливим є принцип комплексності оцінки ризиків та небезпек. Принцип регіональної специфіки передбачає врахування надзвичайних ситуацій конкретного регіону. На цьому принципі зосереджуємо увагу, оскільки кожен регіон України має свою воєнну ситуацію. Ще один принцип – це принцип міні-макса, що визначає досягнення максимального ефекту безпеки при наявності мінімуму ресурсного забезпечення. Один із суттєвих принципів – це максимальна ефективність управління системою заходів і створених педагогічних умов, спрямованих на забезпечення максимальної безпеки освітнього середовища [7].

Звідси акцентуємо увагу на основних умовах організації безпечного освітнього простору ЗДО, три яких виокремили О. Косенчук та О. Стягунова, і ми погоджуємося з їхньою думкою і беремо до уваги у діяльності:

1. Передбачення небезпеки – уміння розпізнавати небезпечні ситуації, передбачати наслідки своїх дій, та дій інших осіб, оцінювати ризики;
2. Запобігання небезпеці – уміння діяти так, щоб не потрапляти і не створювати небезпеки, продумувати наперед запобіжні заходи, наприклад, перевірка території освітнього закладу, встановлення охоронної сигналізації, проведення навчань і тренінгів;

3. Готовність миттєво діяти у разі небезпеки, що дозволяє не розгубитися у небезпечній ситуації; знання основного алгоритму дій при виникненні надзвичайних ситуацій; уміння взаємодіяти з рятувальними службами; уміння надавати першу домедичну і психологічну допомогу собі та іншим [3].

З початком військових дій на території країни державні інституції напрацювали необхідну нормативну базу щодо організації роботи закладів освіти, в тому числі і закладів дошкільної освіти, під час воєнного стану: Лист ДСНС від 14.06.2022 року № 03-1870/162-2 «Рекомендації щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти», Лист МОН від 02.04.2022 № 1/3845-22 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану», Лист МОН від 25.04.2022 № 1/4428-22 «Методичні рекомендації щодо проведення просвітницької роботи з учасниками освітнього процесу в ЗДО з питань уникнення враження мінами, вибухонебезпечними предметами та ознайомлення з правилами поведінки в надзвичайних ситуаціях», Лист МОН від 29.03.2022 № 1/3737-2 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні».

Заклад дошкільної освіти формує безпечний фізичний простір для перебування всіх учасників освітнього процесу: безпечне укриття для дітей та працівників закладу, безпечне обладнання, безпечні шляхи пересування по закладу та в укриття, готують план евакуації, проводять спеціальні навчання, тренінги на відпрацювання навичок евакуації.

Важливо організувати безпечний соціально-психологічний простір: повага до особистості, протидія булінгу та дискримінації, сприятливий клімат в колективі, навчання персоналу технікам зняття стресу, напруги. Керівники ЗДО мають приділяти увагу забезпеченню безпеки для отримання якісних освітніх послуг. Це стосується доступності та безбар'єрності освіти і матеріалів, універсального дизайну споруд та приміщень, розвивальної й мотивуючої спрямованості та компетентнісного підходу до освітнього процесу. Здійснюється постійний психологічний супровід учасників освітнього процесу [4].

Таким чином, ми зацентрували увагу на основних умовах створення безпечного середовища в умовах ЗДО для збереження здоров'я і життя учасників освітнього процесу, для надання у цих умовах якісної дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт дошкільної освіти URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf. (дата звернення: 21.12.2024).
2. Концепція безпеки закладів освіти URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/301-2023-%D1%80#Text>. (дата звернення: 29.12.2024).
3. Косенчук О., Стягунова О. Безпека освітнього простору закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану URL: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-105-1-90-101>. (дата звернення: 25.12.2024).
4. Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти : лист Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 14.06.2022 № 03-1870/162-2. Ліга Закон. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN074069> (дата звернення: 25.12.2024)
5. Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів: лист МОН від 20.06.2023р. № 1/8820-23. URL: <https://document.vobu.ua/doc/20325> (дата звернення: 03.01.2025).
6. Собченко Т. М., Кін О. М., Ворожбіт-Горбатюк В. В. Створення безпечного освітнього середовища у закладах освіти в умовах воєнного стану. *Новий колегіум*. 2023. № 3. С. 39–42.
7. Тарапака Наталія Безпечне освітнє середовище як фактор розвитку особистості дітей дошкільного віку. URL: https://hoippo.km.ua/wp-content/uploads/2023/11/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%94%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%D0%BB%D1%8F_-2023.pdf. (дата звернення: 30.12.2024).

Оксана Порада

Національний університет «Запорізька політехніка»
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

РОЛЬ ЛІДЕРСТВА ПІД ЧАС УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ЗМІН

Сучасний бізнес-світ стикається з численними викликами, які вимагають від організацій швидкої адаптації та переосмислення підходів до роботи. До таких викликів належать геополітичні зміни, глобалізація, поширення аутсорсингу, стрімкий розвиток технологій, робота у віртуальних командах, зростання ролі електронного бізнесу, економічна нестабільність, етичні кризи, а також ризики, пов'язані з війною та тероризмом (Daft, 2008). У цих умовах управління і лідерство відіграють ключову роль, однак вони не завжди виявляються ефективними, що може призвести до значних проблем для організацій, зокрема втрати конкурентної переваги на ринку (Vasilescu, 2018).

Огляд наукової літератури показує, що було проведено значну кількість досліджень задля вивчення концепції та якості ефективного лідерства, а також найкращих практик, які можна реалізовувати в різних організаціях (Zen et al., 2023).

На думку М. Модіса, лідери вважаються неефективними, якщо їм бракує рис ефективного лідера або демонструють дії, які несумісні з ефективним лідерством. Він вважає, що шкідливий підхід до лідерства,

токсичне лідерство може завдати шкоди як людям, так і організаціям (Modise, 2023). Багато науковців поділяють позицію М. Модіса і, зокрема, Д. Зенгер і Дж. Фолкман зауважують, що якщо людина нечесна, не дотримується обіцянок, не говорить людям правду або якщо ця особа ставить особисту вигоду вище за потреби організації, то ця вада призведе до того, що ця людина буде неефективною (Zenger & Folkman, 2009).

І. Адізес виявив, що будь-якій організації, незалежно від технології, культури та масштабів, необхідно виконувати чотири функції **РАЕІ**, яких у сукупності достатньо для успішного управління, зокрема **Producing results** (виробництво результатів); **Administering** (адміністрування); **Entrepreneuring** (підприємництво); **Integrating** (інтеграція) і вважає, що лідером є той, хто досягає успіху у виконанні двох або більше функцій, однією з яких повинна бути (І), при цьому інші функції також повинні виконуватися задовільно. На основі поєднання функцій акроніма І. Адізесом описані різні стилі лідерства і доцільність певного стилю лідерства залежить від завдання. Якщо одна або кілька функцій (РАЕІ) не виконуються (у коді це позначається прочерком), є відповідний стиль неправильного менеджменту: (P---) – менеджер, якого Адізес називає Герой-одиначка, (-A--) – Бюрократ, (--E-) – Палій, (---I) – Гарячий прихильник (Adizes, 2019).

К. Джейкобс розглядає професійний стрес (або стрес, спричинений робочим середовищем), як психічний і фізичний стан, що призводить до негативних організаційних та індивідуальних результатів. Вона наголошує, що професійний стрес, як головне джерело стресу для американських робітників, прогресивно загострювався протягом останніх кількох десятиліть. Досліджуючи феномен професійного стресу спричиненого неефективним лідером, на робочому місці та поза ним на основі сприйняття та життєвого досвіду у послідовників, вона зауважує, що від 65% до 75% працівників заявили, що найбільш стресовим і найгіршим аспектом їхньої роботи є їхні безпосередні начальник або керівник, 51% працівників повідомили про зниження продуктивності на роботі через стрес, а 48% американців шукають нову роботу через неефективне керівництво. К. Джейкобс були виявлені організаційні симптоми, що пов'язані з професійним стресом, до яких належать невдоволення та поганий моральний стан серед робочої сили; зниження продуктивності та перебої в продуктивності; неякісні товари та послуги; погіршення відносин з клієнтами, постачальниками, партнерами та регуляторними органами; втрати клієнтів; негативний розголос; шкода корпоративному іміджу та репутації; втрачені можливості; підвищення рівня нещасних випадків,

помилки і лікарняних; висока плінність кадрів, постійні вакансії та ранній вихід на пенсію; зниження співпраці; неефективні внутрішні комунікації; загострені внутрішні конфлікти з колегами та керівниками; недоброзичлива атмосфера на робочому місці; цілеспрямовано деструктивна поведінка лідерів (Jacobs, 2019).

Вищеозначені явища не можуть не впливати на функціонування організацій в цілому та їх конкурентоспроможність на ринку.

Надалі наша наукова розвідка буде зосереджена на способах і формах оцінки лідерства, зокрема освітнього.

ЛІТЕРАТУРА

- Adizes, I. (2019). *Styles of good and bad management*. Adizes Institute Publications.
- Daft, R. L. (2008). *The Leadership Experience*. Fourth Edition. Thomson South-Western, a part of The Thomson Corporation. Retrieved from: <https://pengalamanpangayoman.files.wordpress.com/2018/10/leadership-experience-2008.pdf>
- Jacobs, C. M. (2019). Ineffective-Leader-Induced Occupational Stress. *Sage Open*, 9(2). <https://doi.org/10.1177/2158244019855858>
- Modise, M. J. (2023). Ineffective Leaders are Unable to Carry Out Leadership Actions Successfully and Exhibit Incompatible Leadership Traits. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/385182567_Ineffective_Leaders_are_Unable_to_Carry_Out_Leadership_Actions_Successfully_and_Exhibit_Incompatible_Leadership_Traits
- Vasilescu, M. D. (2018). Management Versus Leadership: A Key Theoretical Distinction. *Annals – Economy Series*, 6, 170-175.
- Zen, A., Siminto, S., Harahap, M. A. K., Prasetya, Y. B., & Almaududi Ausat, A. M. (2023). Effective Leadership: A Literature Review of Concepts, Characteristics, and Best Practices. *Innovative: Journal Of Social Science Research*, 3(2), 2209–2219. Retrieved from <https://j-innovative.org/index.php/Innovative/article/view/430>
- Zenger, J. H. & Folkman, J. R. (2009). *The Extraordinary Leader: Turning Good Managers Into Great Leaders*. Second Edition, McGraw-Hill.

Артем Руднєвський

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ДОПОМІЖНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Концепція інклюзивної освіти принесла необхідний рівень рівноправності в підході до навчання дітей з інвалідністю, надавши їм рівні умови для демонстрації своїх відмінних здібностей. Це дозволяє їм навчатися та досягати успіхів нарівні зі своїми однолітками без інвалідності. Водночас цей зсув у підході створює потребу та виклик у розробці стратегій викладання й методів подачі навчального матеріалу в інклюзивних класах, щоб задовольнити різноманітні освітні потреби всіх учнів на рівних умовах.

Визнаючи можливості та особливі здібності всіх учнів, освіта дітей з особливими потребами в інклюзивних школах стає спільною відповідальністю різних зацікавлених сторін (Ahmad, 2015a; Praisner,

2003). Це вимагає зміни ставлення, доступності та адаптації інфраструктури, педагогічних методів, навчальних матеріалів, способів оцінювання, а також загального рівня прийняття та пристосування до інклюзії на всіх рівнях освітньої системи (Ahmad, 2014; 2015b).

Інклюзивна освіта як підхід передбачає, що всі учні, незалежно від наявності чи відсутності інвалідності, можуть навчатися разом у загальнодоступних закладах дошкільної та середньої освіти та освітніх центрах громади за наявності відповідної мережі підтримки. Це можливо лише у гнучкій освітній системі, яка враховує потреби різних учнів та адаптується для їх задоволення, забезпечуючи комфорт усіх зацікавлених сторін щодо різноманітності, сприймаючи її як виклик, а не як проблему.

Дослідження з інклюзивної освіти переважно зосереджені на успішних прикладах впровадження в розвинених країнах Північної Америки та Західної Європи, які значно просунулися у цій сфері. Однак стан інклюзивної освіти в країнах, що розвиваються, демонструє численні труднощі у впровадженні.

Одним із ключових факторів, що перешкоджають інклюзії, є неефективне використання допоміжних технологій.

Ефективна інтеграція технологій може допомогти всім учням отримати доступ до загальної навчальної програми, пропонуючи їм різноманітні способи виконання завдань з більшою легкістю та незалежністю. Це дозволяє їм долати функціональні бар'єри, покращувати навчальні результати та реалізовувати свій потенціал у світі з різноманітними здібностями та очікуваннями

Технології мають величезний потенціал у забезпеченні доступу до освіти для всіх учнів, а також у наданні можливості доступу до загальної навчальної програми.

Допоміжні технології – це загальний термін, що охоплює допоміжні, адаптивні та реабілітаційні пристрої для осіб з інвалідністю. Це поняття включає практично все, що може компенсувати відсутність певних здібностей (Reed and Bowser, 2005), починаючи з низькотехнологічних пристроїв, таких як милиці або спеціальні насадки для ручок, до більш складних пристроїв, наприклад слухових апаратів і окулярів, і до високотехнологічних засобів, таких як комп'ютери зі спеціалізованим програмним забезпеченням для допомоги людям із дислексією у читанні (WHO, 2009).

Також відомі як **технічні засоби**, допоміжне обладнання та інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) охоплюють універсально спроектовані технології, освітні, інноваційні та доступні технології. Вони

можуть бути будь-яким предметом, обладнанням або системою, яка використовується для збільшення, підтримки або покращення функціональних можливостей людей з інвалідністю, допомагаючи їм пристосуватися або компенсувати порушення (Goddard, 2004: p.2), щоб брати активну участь у повсякденному житті.

Від простого збільшувального скла до складної комп'ютеризованої комунікаційної системи – залежно від їх використання, допоміжні технології можуть застосовуватися учнями з інвалідністю самостійно або з допомогою інших, як у навчальному середовищі, так і поза ним.

Підходи до використання допоміжних технологій в інклюзивній освіті зосереджуються на використанні технологій для тренування, підтримки та полегшення навчання. Значна кількість учнів, які потребують допомоги, часто не підпадає під конкретні діагностичні категорії, через що вони залишаються без необхідної підтримки.

Допоміжні технології допомагають подолати цей розрив, сприяючи навчанню всіх дітей в одному класі, включаючи учнів із фізичними, розумовими та розвитковими порушеннями (Smith et al., 2005). Вони дозволяють учням засвоювати матеріал у доступний для них спосіб, усуваючи бар'єри, що раніше заважали їм навчатися нарівні з однолітками.

Наприклад, принципи когнітивної теорії застосовуються через допоміжні технології для навчання, забезпечуючи доступ до освіти відповідно до можливостей учня. Якщо учень має труднощі з розшифровкою тексту, він може використовувати програму перетворення тексту на мовлення як місток між написаним текстом і його здатністю обробляти інформацію на слух. У свою чергу, учень, який має труднощі з послідовним викладом думок у письмовій формі, може використовувати програмне забезпечення для графічного структурування як допоміжний інструмент для візуальної обробки інформації (Hernandez, 2003).

Таким чином, завдяки ефективній інтеграції допоміжних технологій у загальноосвітні класи учні отримують різноманітні можливості для виконання навчальних завдань з більшою незалежністю, усуваючи або компенсуючи труднощі, з якими вони раніше стикалися.

Залежно від різних здібностей учнів, а також від контексту та можливості застосування відповідного підходу, використання допоміжних засобів у навчанні може сприяти освіті дітей з інвалідністю. Колективні зусилля щодо застосування допоміжних пристроїв, технологій, ресурсної підтримки та інноваційних освітніх стратегій допоможуть учням навчатися нарівні зі своїми однолітками у інклюзивному освітньому середовищі (Ahmad, 2014).

Отже, допоміжні технології можуть сприяти подоланню бар'єрів, забезпечуючи учням з інвалідністю можливості для рівноправної участі в навчальному процесі. Вони допомагають подолати труднощі, пов'язані з сенсорними, когнітивними, навчальними та фізичними обмеженнями, і сприяють повноцінному включенню таких учнів у освітнє та соціальне середовище.

ЛІТЕРАТУРА

- Ahmad, Fouzia Khursheed (2014). Assistive Provisions for the Education of Students with Learning Disabilities in Delhi Schools. *International Journal of Fundamental and Applied Research*, 2 (9), 9-16.
- Ahmad, Fouzia Khursheed (2015a). Challenging Exclusion: Issues and Concerns in Inclusive Education in India. *Researchpaedia*, 2 (1), 15-32.
- Ahmad, Fouzia Khursheed (2015b). Exploring the Invisible: Issues in Identification and Assessment of Students with Learning Disabilities in India. *Transcience: A Journal of Global Studies*, 6 (1), 91-107.
- Reed, P. and Bowser, G. (2005). Assistive technologies and the IEP in Edyburn, D., Higgins, K., Boone, R. (Eds.) *Handbook of Special Education Technology Research and Practice*. Knowledge by Design Inc. White sh bay.
- WHO (2009). *Assistive devices/technologies*. Available at: <http://www.who.int/disabilities/technology/en/>
- Goddard, M. (2004). Access through technology. *Library Journal*, 2, 2-6.
- Hernandez, Ana (2003). Making Content Instruction Accessible for English Language Learners. *English Learners: Reaching the Highest Level of English Literacy- 2003*. International Reading Association.
- Smith, R. W., Austin, D. R., Kennedy, D. W., Lee, Y., and Hutchinson, P. (2005). *Inclusive and special recreation: Opportunities for persons with disabilities* (5th Ed.). Boston: McGraw Hill.

Євген Рудницький

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ КОМП'ЮТЕРНИХ НАУК У США

Сучасний світ неможливо уявити без досягнень комп'ютерних наук, які значною мірою визначають темп розвитку економіки, науки та суспільства загалом. США вже багато десятиліть залишаються лідером у цій галузі завдяки постійному впровадженню інновацій. Від створення перших комп'ютерів до розробки сучасних штучних інтелектів, американські вчені, інженери та підприємці впливають на формування глобального технологічного ландшафту.

Інноваційна діяльність у США стала основою для виникнення таких феноменів, як Кремнієва долина, впровадження венчурного капіталу та співпраці університетів з приватними компаніями. Вона не лише стимулює технічний прогрес, а й формує нові підходи до вирішення глобальних викликів – від кібербезпеки до екологічної стійкості. Тому вивчення ролі

інновацій у розвитку комп'ютерних наук у США є важливим для розуміння того, як з'являються технології, що змінюють світ.

Для активізації інноваційних процесів необхідна наявність інноваційної системи, яка є ключовою основою для розвитку економіки нового типу. Інноваційна система виконує роль платформи, яка акумулює та передає результати науково-технічної інноваційної діяльності. Застосування цих результатів у практичній сфері за допомогою ефективних механізмів створює сприятливі умови для інтенсивного розвитку національної економіки (Kulichenko, 2020).

Як зазначає Й. Фейгерберг та його співавтори, поширене уявлення про інновації відображає досить обмежене сприйняття того, що таке інновації і як вони працюють у глобальному контексті. У своєму аналізі інновацій, дослідники підкреслюють, що існують різні типи інновацій і вони не обов'язково мають бути пов'язані з високими технологіями або складними науковими досягненнями (Fagerberg et al., 2010).

Інновації не завжди є результатом роботи науково-дослідних інститутів у розвинених країнах і не завжди націлені на «вибагливих» споживачів. Вони можуть бути значущими для багатьох верств населення, зокрема в країнах, що розвиваються, і можуть мати соціальну, економічну чи екологічну мету, що значно відрізняється від уявлень про інновації як частину виключно «першого світу» (Fagerberg et al., 2010).

Розвиток індустрії програмного забезпечення та комп'ютерних наук в США значною мірою був під впливом політики федерального уряду в післявоєнний період. Її важливість для забезпечення оборонних потреб у період Холодної війни, особливо для стратегічної повітряної оборони у 1950-х рр., зумовила значну підтримку цієї галузі через фінансування федеральних наукових досліджень та державні закупівлі. Водночас новизна комп'ютерних технологій і програмного забезпечення означала, що значна частина оборонних витрат у цій галузі була спрямована на створення інфраструктури для підтримки нової галузі наукових досліджень, навчання та технологічного розвитку. Упродовж післявоєнних років приватний сектор відіграв важливу роль у впровадженні інновацій у галузі програмного забезпечення. Проте до кінця 1960-х рр. ці промислові інновації вже спиралися на дослідження та людські ресурси, що щедро підтримували федеральні кошти (Mowery, Langlois, 1996). Тож розвиток комп'ютерних наук в США в післявоєнний період не був лише результатом приватного підприємництва або технологічних проривів, а радше відображенням активної державної політики, яка сприяла створенню необхідної інфраструктури для науково-технічного прогресу та інновацій.

Отже, комп'ютерні науки є фундаментом сучасного економічного та технологічного розвитку, а США вже тривалий час утримують лідерство завдяки безперервному впровадженню інновацій. Вони визначально впливають на вирішення глобальних викликів, зокрема у сферах кібербезпеки та екологічної стійкості. Розвиток індустрії програмного забезпечення в США яскраво демонструє, що інновації є результатом не лише підприємницької ініціативи, але й стратегічної державної підтримки, яка створює основу для науково-технічного прогресу та формування нових підходів до глобальних проблем не тільки приватного підприємництва, а й активної державної політики.

ЛІТЕРАТУРА

- Fagerberg, J., Srholec, M., Verspagen, B. (2010). The Role of Innovation in Development. *Review Of Economics And Institutions*, 1(2). doi:<http://dx.doi.org/10.5202/rei.v1i2.15>.
- Kulichenko, A. K. (2020). Terminological toolkit for studying the concepts of «innovation» and «innovative activity». Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 31 (3), 282–287. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/31.214137>.
- Mowery, D. C., & Langlois, R. N. (1996). Spinning off and spinning on(?): the federal government role in the development of the US computer software industry. *Research Policy*, 25(6), 947–966. [https://doi.org/10.1016/0048-7333\(96\)00888-8](https://doi.org/10.1016/0048-7333(96)00888-8).

Володимир Саліонов

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

ОСОБЛИВОСТІ КЛІНІЧНОЇ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ В США

Клінічна фармація виникла на початку XX ст. в США. Однак тільки в 1960-х рр. ця галузь почала набувати значної важливості завдяки розвитку нових ліків і технологій. Її практикували в лікарнях, де фармацевти брали активну участь у догляді за пацієнтами (Murad, 2024).

Сьогодні клінічна фармацевтична освіта США є однією з розвинених та інноваційних у світі завдяки поєднанню сучасних підходів до навчання, практичної підготовки та тісної співпраці з іншими медичними фахівцями. Головною метою такої освіти є підготовка висококваліфікованих спеціалістів, здатних ефективно працювати в галузі охорони здоров'я, забезпечуючи оптимізацію фармакотерапії та підвищення якості життя пацієнтів.

Американська система підготовки фармацевтів поєднує фундаментальні наукові знання з практичним досвідом, що забезпечує розуміння клінічних аспектів застосування ліків. Ступінь «доктор фармації» (Doctor of Pharmacy – PharmD) є ключовим етапом під час професійної підготовки та ліцензування фахівців.

Для здобувачів фармацевтичної освіти важливо не лише створити комплексне навчально-методичне забезпечення дисциплін, а й адаптувати

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

освітній процес до сучасних вимог. Тісний зв'язок фармацевтів із проблемами охорони здоров'я зумовлює додаткову відповідальність для освітнього середовища (Diiiev et al., 2022), зокрема вдосконалення навчальних програм та впровадження інноваційних методів навчання, що дозволяє студентам бути готовими до реальних викликів у професійній діяльності.

Прагнучи стати найкращими «експертами з лікарських засобів» у сучасній міждисциплінарній системі охорони здоров'я США, студенти-фармацевти повинні мати певне уявлення про історичну еволюцію професії. Це не просто освітня вимога, але й стандарт акредитації, що охоплює професійну актуальність (Baker, 2019).

Клінічна фармація відіграє ключову роль у сучасній системі охорони здоров'я, оскільки вона безпосередньо пов'язана з індивідуалізацією лікування пацієнтів. Завдяки тісній співпраці з лікарями та медсестрами, клінічні фармацевти забезпечують не лише підбір оптимальної терапії, але й постійний моніторинг стану пацієнта (Murad, 2024). Це важливо для уникнення побічних ефектів та підвищення ефективності лікування, що робить їх внесок надзвичайно цінним у міждисциплінарних командах.

Б. Картер (B. Carter) зазначає, що клінічні фармацевти стають кваліфікованішими для надання конкретних послуг або роботи зі складними випадками лікування. Нещодавні досягнення в освіті та дослідженнях у сфері клінічної фармації сприяли розвитку клінічних фармацевтичних послуг у багатьох країнах світу, зокрема і США. Значне зростання кількості пацієнтів старшого віку з комплексними потребами вказує на те, що залучення клінічних фармацевтів до міждисциплінарної опіки ставатиме дедалі важливішим для підвищення безпеки, ефективності та результативності медикаментозної терапії (Carter, 2016).

До обов'язків сучасних клінічних фармацевтів належать:

- допомога іншим медичним працівникам у створенні планів лікування для пацієнтів;
- розробка фармацевтичних програм, які спрямовані на навчання майбутніх фахівців;
- інформування пацієнтів про їхні ліки, зокрема дозування, можливі взаємодії між ліками та побічні ефекти;
- діагностика невиявлених захворювань у пацієнтів;
- співпраця з пацієнтами для запобігання виникненню негативних побічних ефектів;
- забезпечення дотримання пацієнтами інструкцій щодо прийому ліків відповідно до їхніх рецептів;

- контроль за використанням рецептів пацієнтами, щоб уникнути зловживання ліками;
- моніторинг запасів медикаментів та замовлення нових препаратів;
- рекомендація оптимальних шляхів введення ліків відповідно до потреб пацієнта;
- ведення обліку лікарських препаратів для забезпечення точного призначення та правильного запису інформації;
- постійне оновлення знань про медицину для відстеження нових розробок, відкликів ліків або іншої важливої інформації про рецептурні препарати (Heines, 2024).

Отже, клінічна фармацевтична освіта в США орієнтована на всебічну підготовку фахівців, здатних працювати в складних і динамічних умовах сучасного медичного середовища, забезпечуючи високу якість фармацевтичної допомоги та безпеку пацієнтів, зокрема майбутніх фахівців вчать активно працювати у міждисциплінарних командах, допомагаючи у підборі терапії, моніторингу стану пацієнтів, зниженні ризику побічних ефектів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- Baker, D. M., Colaizzi, J. L., Leite, K., Buerki, R. A., Higby, G. J., McCarthy, R. L., & Ridgway, C. (2019). Teaching History of Pharmacy in U.S. Pharmacy Schools. *American journal of pharmaceutical education*, 83(1), 6500. <https://doi.org/10.5688/ajpe6500>.
- Carter, B. L. (2016). Evolution of Clinical Pharmacy in the USA and Future Directions for Patient Care. *Drugs & aging*, 33(3), 169–177. <https://doi.org/10.1007/s40266-016-0349-2>.
- Diiev, Y., Radziivska, I., Sherman, M., Vovk, S., Kulichenko, A., Biriukova, M. (2022). Analysis of modern systems for electronic control of knowledge of future specialists of pharmaceutical profile based on Moodle: problems and prospects of improvement. *Revista Tempos e Espaços em Educação*, 15(34), e17363.
- Heines, Ch. (2024). How To Become a Clinical Pharmacist (With Duties and Salary). Retrieved from: <https://www.indeed.com/career-advice/finding-a-job/how-to-become-clinical-pharmacist>
- Murad, M. (2024). Clinical Pharmacy and the Clinical Potential of the Pharmacist. Retrieved from: <https://opuspac-university.com/en/articles/clinical-pharmacy-and-the-clinical-potential-of-the-pharmacist/>

Аліна Сбруєва

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ЄВРОПЕЙСЬКА РАМКА КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДЛЯ ДОСЛІДНИКІВ: ЦІЛІ СТВОРЕННЯ, СТРУКТУРА, ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Активізація євроінтеграційних процесів в Україні спричинює інтерес вітчизняної академічної громади до актуальних процесів, що відбуваються у

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

сфері подальшої розбудови Європейського простору досліджень (European Research Area - ERA). У вересні 2020 року Європейська Комісія прийняла Комюніке про новий Європейський дослідницький простір для досліджень та інновацій (Communication on a new European Research Area for Research and Innovation), що має на меті покращити ландшафт досліджень та інновацій в Європі. Комісія визначає чотири стратегічні цілі для нового ERA:

1. Визначення пріоритетів інвестицій та реформ в дослідженнях та інноваціях;
2. Покращення доступу до найкращих засобів та інфраструктури для дослідників в ЄС;
3. Трансфер результатів в економіку для збільшення бізнес-інвестицій і використання результатів досліджень ринком;
4. Посилення мобільності дослідників та вільного потоку знань і технологій.

В означеному комюніке ЄК оголосила про розробку набору інструментів для підтримки кар'єри дослідників. Цей набір був розроблений Комісією у партнерстві з державами-членами та дослідницькими організаціями та включає такі складові: 1) Європейська рамка компетентностей для дослідників, 2) схема мобільності для підтримки обміну між промисловістю та академічними колами, 3) цільове навчання в рамках програми Horizon Europe, 4) єдиний портал.

Одним з названих вище інструментів є Європейська рамка компетентностей для дослідників, що стала логічним продовженням вже існуючої Європейської класифікації навичок, компетентностей, кваліфікацій і професій (European Skills, Competences, Qualifications and Occupations (ESCO) classification), створеної задля підтримки мобільності робочих місць в усій Європі, пропонуючи «спільну мову» щодо робочих місць та навичок.

Європейська рамка компетентностей для дослідників, яка має назву «ResearchComp», створює спільне розуміння компетентностей, необхідних дослідникам для успішної дослідницької кар'єри як в академічному середовищі, так і за його межами. Метою ResearchComp є забезпечення широкого визнання компетентностей та розвитку кар'єри дослідників на різних її етапах. ResearchComp повинна стати корисним інструментом для підтримки самооцінки, освіти та навчання (наприклад, розробки навчальних програм), а також пошуку роботи дослідниками

Спираючись на існуючі рамки компетентностей і консультації із зацікавленими сторонами, ResearchComp складається з 38 взаємопов'язаних компетентностей, які згруповані в 7 сферах: когнітивні здібності, самоконтроль, робота з іншими, проведення

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

досліджень, управління дослідженнями, керування інструментами дослідження та здійснення впливу.

Для кожної компетентності Рамкова програма включає чотири рівні кваліфікації, які визначають, як дослідники можуть позиціонувати себе та що потрібно для переходу на наступний рівень. На кожному рівні результати навчання підказують, що дослідники повинні знати, розуміти та вміти робити, щоб продемонструвати певний рівень кваліфікації в конкретній дослідницькій компетентності. Дослідники можуть перейти на наступний рівень завдяки спеціальним навчальним курсам, навчанню на робочому місці рівному-рівному, коучингу та наставництву.

Таким чином, ResearchComp, що стала частиною інструментарію ERA, створює спільне розуміння знань, навичок і ставлень, необхідних дослідникам для успішної дослідницької кар'єри в ЄС як в академічному середовищі, так і за його межами, показуючи, які компетентності потрібні і як ці компетентності можуть розвинути від базового до експертного рівня. Рамка компетентностей є цінним інструментом для розвитку кар'єри дослідників.

Світлана Ситняківська

Поліський національний університет

Інна Літяга

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Війна в Україні вплинула на усі сфери життєдіяльності країни, не оминула і освітню сферу, зруйнувавши інфраструктуру, ускладнивши доступ до навчання та створивши виклики для забезпечення рівності в освіті. У післявоєнний період, який неминуче чекає нашу країну найближчим часом, виникне нагальна потреба в нових підходах до організації освітнього процесу, які сприятимуть відновленню та підвищенню якості освіти [1].

Післявоєнна відбудова України є одним із найважливіших викликів, які постануть перед українським суспільством, адже освіта, будучи основою соціально-економічного розвитку, відіграє ключову роль у відновленні країни. Однак війна спричинила значні зміни в освітній системі: у першу чергу відбулося значне *руйнування інфраструктури*. Значна кількість закладів освіти різного рівня була пошкоджена або повністю зруйнована, що обмежує доступ до освіти. Відбулася суттєва *міграція населення*. Внутрішньо переміщені особи та діти-біженці часто стикаються з проблемами інтеграції в

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

нові школи, коледжі, інші заклади освіти або взагалі залишаються поза системою освіти на певний період. Важкі *психологічні наслідки війни*. Учні, студенти, вчителі, науково-педагогічні працівники та батьки зазнали сильного стресу та травм, що ускладнює освітній процес на різних рівнях. *Проблема цифровізації*. Війна у нашій країні загострила проблему нерівності в доступі до технологій та інтернету. У таких умовах інноваційний підхід до відновлення та модернізації освітньої системи є вкрай необхідним. Він повинен враховувати не лише вирішення поточних проблем, але й забезпечення стійкості системи до майбутніх викликів [4]. Варто зазначити також додаткові аргументи актуальності вищезазначеної теми, які є тенденційними у загальному розрізі підходів до оновлення системи освіти. По-перше, якісна освіта є запорукою формування компетентного, патріотичного та конкурентоспроможного покоління, яке зможе ефективно відновлювати країну. По-друге, це відповідність міжнародним стандартам. Післявоєнна відбудова дає можливість впроваджувати новітні освітні технології, орієнтуючись на міжнародний досвід та практики. По-третє, це зміна ролі освіти. В умовах післявоєнної кризи освіта стає не лише способом отримання знань, але й важливим інструментом соціальної стабілізації, інтеграції та реабілітації у суспільстві. Так, можемо стверджувати, що дослідження інноваційних підходів до відновлення освіти є нагальним завданням, яке сприятиме формуванню нової, стійкої та якісної системи освіти в Україні. Оновлення системи повинно відбуватися відповідно до кількох ключових напрямків, які були виокремлені як необхідні під час війни. У першу чергу це цифровізація освіти. Одним із ключових напрямів інноваційного розвитку, який потребує негайного оновлення, є впровадження цифрових технологій у навчальний процес усіх закладів освіти. Використання платформ дистанційного навчання, електронних ресурсів та хмарних сервісів забезпечує доступ до освіти навіть у віддалених регіонах країни.

Психолого-педагогічна підтримка учнів, студентської молоді, науково-педагогічних колективів не менш важлива, аніж цифровізація освіти. Пovoєнний період характеризується високим рівнем стресу серед усіх учасників освітнього процесу. Психологічна підтримка, реабілітаційні програми для дітей та молоді, які постраждали від війни, мають стати важливими елементами освітньої політики держави. Важливо також запровадити інклюзивні підходи, а також навчальні програми для вчителів, вихователів, орієнтовані на роботу з травмованими дітьми.

Інтеграція міжнародного досвіду є також важливим напрямком відновлення системи освіти. Вивчення кращих практик інших країн, які

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

проходили через подібні кризи (наприклад, досвід Німеччини або Балканських країн), дозволяє адаптувати їх до українських реалій. Надзвичайно важливим елементом відновлення вітчизняної освітньої сфери є залучення грантових програм міжнародних організацій, таких як UNICEF, UNESCO та Європейський Союз [2, 3].

Розвиток освітньої інфраструктури є також важливим кроком оновлення вітчизняної освітньої системи. Реконструкція зруйнованих шкіл, створення нових навчальних закладів із сучасним обладнанням є критично важливими для забезпечення доступу до якісної освіти. Підготовка педагогічних кадрів нового зразка. Інноваційні підходи до підготовки вчителів включають впровадження новітніх методик навчання, розвиток їхніх цифрових компетенцій та підвищення кваліфікації через міжнародні обміни та тренінги [4].

Таким чином, для ефективного відновлення освіти в Україні після війни необхідно застосовувати системний підхід, що включає цифровізацію, психолого-педагогічну підтримку, міжнародне співробітництво та модернізацію інфраструктури. Інновації в освіті не лише сприятимуть вирішенню нагальних проблем, а й стануть основою для довгострокового розвитку освітньої системи держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верховна Рада України. Закон України “Про освіту”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. ЮНЕСКО. Відновлення освіти після конфліктів: міжнародний досвід. URL: <https://unesco.org>
3. UNICEF Ukraine. Психологічна підтримка дітей у кризових ситуаціях. URL: <https://unicef.org/ukraine>
4. Міністерство освіти і науки України. Рекомендації щодо організації навчального процесу у післявоєнний період. URL: <https://mon.gov.ua>

Dawid Stadniczenko

University of Economics and Human Sciences in Warsaw, Poland

THE ROLE OF AI IN ENHANCING PUBLIC TRUST: INTEGRATING EU LEGAL FRAMEWORKS INTO POLISH EDUCATIONAL PLATFORMS

The proliferation of AI technologies in education offers opportunities to personalize learning, automate administrative tasks, and expand access to high-quality resources. However, as AI becomes increasingly prevalent in digital classrooms, it raises ethical, legal, and societal questions. Through instruments like the White Paper on Artificial Intelligence (European Commission, 2020) and the proposed AI Act (European Commission, 2021), European policymakers seek to establish robust principles that ensure AI’s trustworthiness, fairness, and safety. In

parallel, the High-Level Expert Group on AI's Ethics Guidelines for Trustworthy AI (2019) underscores human agency, transparency, and data protection, envisioning a landscape where AI deployment respects fundamental rights.

Aligning with these EU frameworks is a legal and strategic priority for Poland. While Polish educational institutions increasingly rely on digital platforms, integrating AI in ways that command public trust remains challenging. AI-driven tools—ranging from adaptive learning systems to automated grading—must be seen as effective and consistent with legal norms and cultural expectations. Public trust is critical: without it, the promise of AI to improve education may provoke resistance, skepticism, or fear.

The EU's approach to AI governance emphasizes a risk-based methodology, shaping rules that vary in stringency according to the level of risk an AI application poses. In education, such applications are often considered “high risk” due to their influence on student development and well-being (European Commission, 2021). Consequently, educational platforms integrating AI must ensure that systems are transparent, their outcomes explainable, and their data handling secure.

Adopting European legal frameworks can give Polish educational stakeholders a common reference point. These frameworks clarify responsibilities, liabilities, and quality standards, facilitating cross-border collaboration and platform interoperability. They also help guard against fragmentation in legal interpretations and technical implementations. As a result, educators, policymakers, and platform developers can direct their efforts toward compliance, quality assurance, and stakeholder engagement to enhance trust in AI systems.

While the EU has drafted comprehensive guidelines, Polish educational policymakers and platform developers may lack specialized knowledge of emerging AI regulations. Limited awareness and insufficient training in legal and ethical aspects of AI can impede the effective translation of EU principles into practice. Ensuring educators, administrators, and legal teams understand relevant EU directives and how to implement them at the institutional level is a crucial first step (Floridi, 2019).

Successful AI integration into educational platforms depends on robust digital infrastructure, equitable internet access, and well-maintained data systems. In Poland, disparities remain between urban and rural regions. Compliance with EU requirements—such as ensuring data quality, privacy, and security—becomes more challenging without reliable connectivity and proper data management capabilities.

Engendering trust in AI systems requires more than compliance with legal frameworks; it demands clear communication and meaningful stakeholder participation. Students, parents, and educators must understand how AI-driven

educational tools operate, how their data is protected, and what safeguards are in place. Without transparent practices and well-articulated accountability mechanisms, public skepticism may persist despite legal adherence.

Polish higher education institutions, teacher training colleges, and professional associations can incorporate modules on AI ethics and EU legal standards into their curricula and workshops. By empowering educators with technical and legal literacy, they can serve as informed interlocutors between policymakers, developers, and students. Such training ensures that AI integration respects EU principles while effectively communicating them to learners and parents.

Involving multiple stakeholders—teachers, students, parents, IT staff, and legal experts—in designing and refining AI-driven platforms fosters trust and inclusivity. Co-creation approaches can help clarify user needs, address local cultural nuances, and identify potential blind spots. Regular feedback loops and open forums for discussion can enhance transparency, building confidence in the system’s legitimacy and reliability.

Robust data governance frameworks are essential. Ensuring that personal data is collected, stored, and analyzed in compliance with EU laws (such as GDPR) protects student privacy. It reinforces that AI systems operate within a legally sound and ethically defensible framework. Clear protocols for handling AI errors, appeals processes for contested automated decisions, and public reporting on platform performance can further reinforce accountability.

AI integration should be an iterative process. Continuous monitoring of AI tools—via audits, third-party evaluations, and regular reporting—helps institutions adapt to evolving EU standards and technological advances. Evidence-based evaluations can highlight areas for improvement, ensure ongoing compliance, and demonstrate responsiveness to user concerns, reinforcing trust in the technology and its governing frameworks (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019).

As Polish educational platforms begin integrating AI, the EU’s legal frameworks offer guidance for safeguarding public trust. By embracing these standards, policymakers, educators, and platform developers can ensure that AI deployment aligns with European values of fairness, transparency, and human-centric innovation. This alignment is critical for legal compliance and cultivating a positive public perception of AI in education.

Polish educational institutions can move beyond compliance to foster genuine trust through focused professional development, proactive stakeholder engagement, robust data governance, and continuous evaluation. In doing so, they position themselves at the forefront of educational innovation—

demonstrating that AI, when responsibly integrated and guided by EU principles, can enhance learning experiences and strengthen public confidence in the evolving digital education landscape.

REFERENCES

- European Commission. (2020). *White Paper on Artificial Intelligence: A European approach to excellence and trust*. European Commission. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en
- European Commission. (2021). *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act)*. COM(2021) 206 final. Retrieved from <https://artificialintelligenceact.eu/>
- European Commission/EACEA/Eurydice. (2019). *Digital Education at School in Europe. Eurydice Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c9b50b1b-d05f-11e9-b4bf-01aa75ed71a1>
- Floridi, L. (2019). Establishing the rules for building trustworthy AI. *Nature Machine Intelligence*, 1(6), 261–262.
- High-Level Expert Group on Artificial Intelligence. (2019). *Ethics guidelines for trustworthy AI*. European Commission. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai>

Костянтин Товстуха

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В КРАЇНАХ ЄС: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ

Професійне становлення фахівця в галузі міжнародного права є інтелектуально-стимулювальним процесом, оскільки розуміння та навігація в заплутаній мережі міжнародних правових систем має першочергове значення. Незалежно від того, чи прагнете майбутній фахівець захищати права людини, формувати глобальну політику чи сприяти транскордонним транзакціям, знання міжнародного права відкриває двері для безлічі можливостей. Проте, шлях до цієї мети передбачає послідовне проходження низки ключових етапів.

Незаперечним є факт, що підґрунтям у даному контексті виступає базова освіта, адже, починаючи зі ступеня бакалавра права, політології чи міжнародних відносин, початківці-юристи отримують повне розуміння правових принципів, політичних систем і глобальної динаміки. Ці бакалаврські освітні програми закладають основу для більш спеціалізованого вивчення міжнародного права, пропонуючи ознайомлення з такими основоположними концепціями, як суверенітет, юрисдикція та договірне право. Крім того, міждисциплінарна курсова робота розвиває навички

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

критичного мислення та культивує тонке розуміння складних питань на перетині права, політики та суспільствознавства.

Спираючись на цю міцну основу, здобуття поглиблених знань у межах студій на здобуття ступеня магістра або доктора філософії з міжнародного права, пропонує глибше дослідження та спеціалізацію в цій багатогранній галузі. Освітні програми другого (магістерського) рівня вищої освіти надають здобувачам освіти можливість заглибитися в спеціальні галузі міжнародного права, включаючи міжнародне гуманітарне право, право міжнародної торгівлі, екологічне право тощо. Завдяки ретельній курсовій роботі, дослідницьким проектам і семінарам під керівництвом визнаних учених і експертів галузі-практиків здобувачі освіти отримують теоретичні знання та практичні навички, необхідні для орієнтування в складності міжнародної правової бази та вирішення нагальних глобальних проблем.

Спеціалізоване вивчення міжнародного права є ключовим кроком до того, щоб стати експертом у цій складній галузі. Отримання ступеня магістра права в галузі міжнародного права або іншого освітнього чи освітньо-наукового ступеня в галузі міжнародного права в авторитетних установах дає випускникам можливість заглибитися в складність міжнародних правових систем і рамок. Ці просунуті програми зазвичай забезпечують спеціалізовані курсові роботи, адаптовані до різних аспектів міжнародного права, включаючи право прав людини, міжнародне кримінальне право та міжнародне вирішення спорів. Завдяки глибокій академічній підготовці та практичним заняттям здобувачі освіти розвивають глибоке розуміння правових принципів і отримують аналітичні навички, необхідні для орієнтування в складних правових питаннях у глобальному масштабі.

Крім того, спеціалізоване навчання часто передбачає залучення до передових досліджень і внесок у розвиток знань у галузі міжнародного права. Здобувачі освіти можуть мати можливість тісно співпрацювати з викладачами над науково-дослідницькими проектами, брати участь у конкурсах, у судових засіданнях та публікувати наукові статті в юридичних журналах. Цей практичний досвід не тільки покращує розуміння міжнародно-правових концепцій, але й готує здобувачів до кар'єри вчених, практиків і лідерів у міжнародній юридичній спільноті.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Садівництво має вирішальне значення для постачання фруктів і овочів, які багаті основними поживними речовинами та роблять значний внесок у світову економіку. Незважаючи на їхню важливість, практики садівництва в різних регіонах залишаються рудиментарними, часто через такі перешкоди, як відсутність сучасних технологій. Це пояснюється тим, що ці фермери не бажають використовувати сучасні технології з кількох причин, таких як брак навичок і вартість придбання такої технології. Це призводить до високих передзбиральних і післязбиральних втрат. Недоліки в прийнятті рішень на основі даних, пов'язаних із погодою, станом ґрунту, зрошенням і боротьбою з шкідниками, сприяють неефективності, яку можна вирішити за допомогою технологій штучного інтелекту. Інтеграція алгоритмів ШІ у садівничий ланцюжок створення вартості може підвищити якість продукції та оптимізувати розподіл ресурсів, тим самим збільшуючи віддачу від інвестицій для зацікавлених сторін.

Сучасні технології машинного зору, датчиків і дистанційного генерування супутникових даних створили великі дані на різних етапах харчового ланцюжка створення вартості. У результаті поява технологій великих даних стала каталізатором застосування ШІ на різних етапах харчового ланцюжка створення вартості.

ШІ широко використовується в різних галузях сільського господарства та рослинництва, таких як селекція рослин, культура *in vitro*, фенотипування стресу, фізіологія стресу, системна біологія рослин, ідентифікація рослин, генна інженерія рослин та ідентифікація патогенів. Незважаючи на зростаючу кількість досліджень ШІ у сільському господарстві, існує помітна прогалина в науковій літературі щодо його застосування для управління втратою врожаю та відходами. Наявна література в основному зосереджена на застосуванні технологій ШІ у передзбиральному садівництві та на класифікації фруктів і овочів для сортування.

Машинне навчання (МН) – це підмножина штучного інтелекту, зосереджена на розробці алгоритмів і статистичних моделей, які дозволяють комп'ютерам навчатися та робити прогнози чи рішення без явного програмування для конкретних завдань. У той час як штучний інтелект є більш широким поняттям, яке охоплює машини, розроблені для імітації людського інтелекту, включаючи міркування, навчання та

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

вирішення проблем, МН конкретно має справу з аспектом навчання, коли машини покращують свою продуктивність у виконанні завдання через вплив даних. По суті, все машинне навчання є ШІ, але не весь ШІ є машинним навчанням; ШІ включає системи на основі правил, експертні системи та інші методи, які не обов'язково передбачають вивчення даних.

У сучасну епоху величезні обсяги даних генеруються в різних областях, створюючи можливості та виклики для аналізу даних. Ці дані можна використовувати для перевірки, калібрування, класифікації, прогнозування та характеристики змінних. Однак використання ручних підходів для обробки та виконання завдань зі згенерованими даними призвело до кількох проблем через розмір і складність даних. Щоб вирішити цю проблему, з'явилася підсфера штучного інтелекту, відома як машинне навчання, яка автоматично вивчає та фіксує взаємозв'язок між різними характеристиками в даних для отримання результату, який використовується під час прийняття рішень. Основна мета МН полягає в тому, щоб сформулювати алгоритми, здатні автономно розпізнавати шаблони в даних і приймати обґрунтовані прогнози або рішення. Цей процес включає в себе надсилання моделей МН великим обсягом даних і надання їм можливості вивчати особливості та шаблони даних. Використовуючи МН, фермери можуть оптимізувати свої виробничі ресурси та підвищити врожайність, тим самим підвищуючи продовольчу безпеку.

Існують різні типи навчання в моделях машинного навчання – навчання під керівництвом, навчання з частковим керівництвом, навчання без керівництва та навчання з підкріпленням. Основна відмінність між контрольованим та іншими типами навчання полягає в тому, що використовувані набори даних позначені ознаками відомих результатів. У навчанні з частковим керівництвом набори даних, які використовуються, є як позначеними, так і не позначеними, і зазвичай кількість не позначених даних перевищує кількість позначених. На відміну від навчання під керівництвом, навчання без керівництва використовує немарковані набори даних для вивчення шаблонів і прогнозування виходу. Посилене навчання дозволяє моделювати навколишнє середовище та робити прогнози на основі стану середовища.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЗМІСТОВІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ КРАЇН ЄС

Європейський Союз приділяє велику увагу культурному та мистецькому менеджменту як засобу збереження культурної спадщини та розвитку креативних індустрій. Підготовка фахівців для закладів культури і мистецтв має міждисциплінарний підхід, що поєднує бізнес, менеджмент, мистецтво та культурологію.

Університети ЄС пропонують бакалаврські, магістерські та докторські програми з культурного менеджменту, які можуть мати такі назви:

- культурний менеджмент;
- адміністрування мистецтва;
- менеджмент креативних та культурних індустрій;
- музеєзнавство;
- менеджмент у сфері виконавських мистецтв.

Ці програми поєднують теоретичні знання та практичні навички, зосереджуючись на лідерстві, управлінні проектами, фінансуванні, маркетингу та культурній політиці.

На основі аналізу наукових джерел та сайтів закладів вищої освіти країн ЄС нами було визначено типи закладів освіти, що здійснюють підготовку в галузі культурного менеджменту, як-от:

- університети та бізнес-школи, які пропонують бакалаврські та магістерські програми з культурного та мистецького менеджменту, орієнтовані на стратегічний менеджмент, економіку та маркетинг у культурному секторі. Серед закладів вищої освіти країн ЄС назовемо Університет Болоньї (Італія) – Культурний менеджмент в інноваціях та організації культури та мистецтва, Університет Барселони (Іспанія) – магістерська програма з культурного менеджменту, Мюнхенський університет Людвіга Максиміліана (Німеччина) – магістерська програма з мистецького та культурного менеджменту.

- спеціалізовані заклади культури та мистецтва, які дають практичну підготовку у сфері театру, музики, музеїв, спадщини. Серед таких закладів відомими є Гумбольдтський університет (Німеччина) з програмою «Культурний менеджмент та культурна політика», Сорбонна (Франція) з магістерською програмою з управління культурними організаціями,

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Університет мистецтв Лондона (Великобританія) з магістерською програмою у сфері мистецтв та культурного підприємництва.

- консерваторії та школи виконавських мистецтв, які орієнтовані на менеджмент у театрах, оркестрах, опері, музичних фестивалях. Найбільш популярними закладами означеного типу є Королівська музична академія (Великобританія), яка пропонує магістерську програму з мистецького та культурного менеджменту, Паризька вища національна консерваторія музики і танцю (Франція) з Програмою культурного менеджменту.

Основними компонентами підготовки культурних менеджерів у закладах вищої освіти країн ЄС виокремлено:

- Культурну політику та законодавство:

- культурна політика ЄС та джерела фінансування;
- правові аспекти у сфері культури та авторського права.

- Менеджмент у культурних установах:

- організаційна структура закладів культури;
- лідерство та управління персоналом.

- Управління проєктами та заходами:

- планування культурних подій, фестивалів, виставок;
- управління ризиками в культурних проєктах.

- Фінанси та фандрейзинг:

- джерела фінансування (гранти ЄС, спонсорство, краудфандинг);
- бюджетування культурних установ.

- Маркетинг та розвиток аудиторії

- цифровий маркетинг та соціальні мережі для культури;
- програми залучення аудиторії.

- Креативне підприємництво та інновації

- розвиток креативних індустрій та стартапів у сфері культури;
- інновації у цифровому мистецтві.

- Стажування та практика

- практичний досвід у музеях, театрах, культурних установах;
- співпраця з міжнародними культурними організаціями.

У результаті вивчення освітніх програм у сфері культурного менеджменту назвемо найкращі практики підготовки фахівців означеної сфери, як-от:

- міждисциплінарний підхід (поєднання мистецтва, бізнесу, права та соціальних наук);
- співпраця з індустрією (партнерство з музеями, театрами, фестивалями);

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

- міжнародна мобільність (програми Erasmus+ та подвійні дипломи з іноземними вишами);
- фокус на цифрові технології (віртуальні музеї, NFT-арт, цифрові архіви);
- стійкість та інклюзивність (зелений менеджмент у сфері культури, різноманітність у мистецтві).

У Таблиці 1 пропонуємо відмінності професійної підготовки до управлінської діяльності в закладах культури і мистецтв різних країн ЄС.

Таблиця 1

Відмінності професійної підготовки до управлінської діяльності в закладах культури і мистецтв різних країн ЄС

Параметр	Західна Європа (Франція, Німеччина, Велика Британія)	Східна Європа (Польща, Чехія, Угорщина)	Скандинавія (Швеція, Данія, Фінляндія)	Південна Європа (Італія, Іспанія, Португалія)
Фокус	Культурна політика та лідерство	Культурна спадщина та локальні проекти	Цифрове мистецтво та стійкість	Культура та туризм
Плата за навчання	Висока (€8,000–€20,000)	Помірна (€2,000–€8,000)	Безкоштовно для студентів ЄС	Помірна (€3,000–€10,000)

Таким чином, можемо стверджувати, що професійна підготовка спеціалістів з культурного менеджменту є життєво важливою для сталого розвитку культурного сектору ЄС. Інвестуючи в освіту та розвиток навичок, ЄС може забезпечити, щоб його культурні інституції залишалися інноваційними, фінансово життєздатними та соціально значущими в умовах змінюваного глобального середовища.

У Юйбін

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ АУДІОВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА У США

У сучасних умовах інновації можуть бути способом покращення якості освіти, допомагають подолати кризи продуктивності й ефективності та змінюють погляд на те, що індустрія інколи сприймається як стійка до змін. Цифрові режими навчання все частіше використовуються у вищій освіті, щоб допомогти студентам навчатися, заохочувати співпрацю, творчість і надавати здобувачам освіти інструменти та навички, необхідні для роботи та життя в усе більш технологічному та цифровому світі.

Нові технології все більше й більше стають частиною повсякденного життя, і сфера освіти є однією з тих, які також трансформуються завдяки технологічному прогресу. У даний час проводяться кілька типів досліджень для вивчення того, як технології можуть і включаються в навчання, і які з цих форм можуть принести певний педагогічний прогрес і внесок, чи є лише відволіканням, яке не сприяє процесу навчання. «Упровадження нових форм медіа в класі – незалежно від того, чи складаються вони зі схем і діаграм, підручників, фільмів чи різноманітних медіа, доступ до яких здійснюється через комп'ютери – не лише змінило процес викладання та навчання, але й безпосередньо вплинуло на самі заклади освіти. Застосування цих медіа регулюється державою з метою посилення її освітньої монополії в аудиторії та контролю за характером знань. Водночас впровадження цих медіа викликає гострі дискусії серед освітян, які заперечують, наскільки нові медіа покращують якість викладання та навчання чи навіть шкодять дітям.

Наразі існує кілька концепцій і визначень щодо об'єктів навчання (наприклад, об'єкт навчання – це файл (зображення, фільм тощо), який призначений для використання в освітніх цілях і має внутрішні або наскрізні асоціації, пропозиції щодо відповідного контексту для його використання). Деякі автори визначають об'єкти навчання як будь-які ресурси, що використовуються для допомоги навчанню. Об'єкти навчання можна визначити як будь-який ресурс, додатковий до процесу навчання, який можна повторно використовувати для підтримки навчання.

У підготовці фахівців аудіовізуального мистецтва у США активно використовується Додаток «Цифрові об'єкти навчання», який було створено з метою полегшення анотування відповідних і важливих даних для виконання візуальних ефектів (VFX) в аудіовізуальному просторі. Окрім надання полів для збору даних, програма також надає деякі пояснення певних технічних термінів і посилання на зовнішні веб-сайти для кращого розуміння певних концепцій або допомоги в розрахунках перетворення одиниць. Після використання програми на місці зйомки вона надає електронною поштою всі зібрані дані в заповненій формі та пересилає через другу електронну пошту файл сценарію (мова програмування програмного забезпечення комп'ютерного графічного зображення – CGI), автоматично створений програмою для використання у програмному забезпеченні CGI. Сценарій дозволяє автоматизувати завдання реконструкції зібраних даних безпосередньо в програмному забезпеченні CGI. Для створення прототипу було використано кілька теоретичних посилань, які допомагали в його концепції, що стосується основних компонентів дизайну, охоплюючи такі

поняття, як методи оцінки користувальницького досвіду, ескізи користувачького досвіду, навчальний дизайн, користувальницький досвід, користувальницький інтерфейс, зручність використання тощо.

Олексій Федина

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ДЛЯ КУЛЬТУРНО-МАСОВОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Культурно-масова робота передбачає організацію та популяризацію культурних заходів, управління мистецькими проєктами, залучення різноманітних спільнот через творчі та освітні ініціативи. У міру розширення сфери культури значно зросла потреба у висококваліфікованих професіоналах, здатних керувати установами культури, планувати масштабні заходи та залучати аудиторію.

Заклади вищої освіти в США пропонують структуровані академічні програми та практичний досвід, щоб озброїти здобувачів вищої освіти необхідними навичками. Ці програми зосереджені на управлінні мистецтвом, культурології, виробництві ЗМІ, плануванні заходів та охопленні громадськості, гарантуючи, що випускники добре підготовлені до керівних ролей у культурному секторі.

Зауважимо, що заклади вищої освіти США пропонують різноманітні програми бакалаврату та магістратури, пов'язані з культурно-масовою роботою, зокрема:

1. Управління мистецтвом. Програма готує здобувачів вищої освіти до управління установами культури, музеями, галереями та організаціями виконавського мистецтва. Відповідно, курси включають культурну політику, маркетинг мистецтва, управління некомерційними організаціями та збір коштів.

2. Управління подіями та культурне програмування. Програма зосереджена на вивченні особливостей організації концертів, фестивалів, театральних постановок, виставок та включає курсову роботу зі зв'язків із громадськістю, логістики, спонсорства та залучення аудиторії.

3. Медіа та комунікаційні дослідження. Програма охоплює масові комунікації, цифрові медіа, журналістику та зв'язки з громадськістю. Увагу зацентровано на розповідях історій, медіапродукції та міжкультурній комунікації.

4. Мистецтво та культура громади. Програма розвиває у здобувачів вищої освіти навички участі в мистецьких програмах на рівні громади,

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

освітніх і некомерційних культурних ініціативах, а також заохочує співпрацю з маргіналізованими громадами для сприяння культурному різноманіттю.

5. Музеєзнавство та управління спадщиною. Програма зосереджена на кураторстві, дизайні виставок, архівних дослідженнях і збереженні культурних пам'яток і пропонує практичний досвід роботи в історичних місцях, музеях і культурних центрах.

Наголосимо, що університети США акцентують на поєднанні теоретичних знань і практичного досвіду, щоб переконатися, що здобувачі вищої освіти готові до роботи. Відтак, в американських закладах вищої освіти у процесі підготовки фахівців для культурно-масової роботи основними тенденціями виступають:

1. Навчання на досвіді (стажування та практики: здобувачі вищої освіти отримують реальний досвід у культурних установах, мистецьких організаціях та медіакомпаніях; Service Learning: проекти, що базуються на громаді, допомагають здобувачам вищої освіти розвивати навички культурної взаємодії).

2. Проектне навчання (здобувачі вищої освіти організують художні виставки, культурні фестивалі та медійні кампанії як частину своєї курсової роботи у процесі чого робиться акцент на командній роботі, розв'язанні проблем і лідерстві).

3. Інтеграція технологій (використання інструментів цифрових медіа, маркетингу в соціальних мережах і платформ віртуальних подій та навчання виробництву відео, графічному дизайну та інтерактивній оповіді).

4. Міжкультурна компетентність (вплив на глобальну культурну практику та міжнародне співробітництво через курси з міжкультурної комунікації, глобального мистецтва та вивчення різноманітності).

Таким чином, підготовка майбутніх фахівців для культурно-масової роботи в США є динамічною та багатогранною, поєднує наукові дослідження, практичний досвід і технологічні досягнення. Заклади вищої освіти відіграють ключову роль у оснащенні здобувачів вищої освіти навичками, знаннями та професійними компетентностями, необхідними для процвітання в культурному секторі. Оскільки індустрії культури продовжують розвиватися, освітні програми повинні адаптуватися до нових тенденцій, глобальних впливів і технологічних інновацій, щоб підготувати здобувачів вищої освіти до успішної кар'єри в культурній та масовій роботі.

ПРОВІДНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ МУЗИКИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ

Польща та Україна мають глибокі музичні традиції та добре розвинені системи професійної підготовки музикантів на рівні магістратури. Обидві країни адаптували свої системи вищої освіти відповідно до Болонського процесу, що забезпечує порівнянність навчальних програм у Європі. Водночас існують відмінності у структурі навчального плану, методах викладання, наукових підходах і зв'язках з індустрією. Цей аналіз розглядає подібності та відмінності у професійній підготовці магістрів музики в закладах вищої освіти Польщі та України.

У результаті аналізу системи вищої мистецької освіти в Україні та Польщі визначили ключові аспекти професійної підготовки магістрів музики в означених країнах, як-от:

1. Структура навчального плану

У Польщі та Україні діють дворічні магістерські програми (120 кредитів ECTS), які включають виконавське мистецтво, композицію, диригування, педагогіку, музикознавство, магістерську роботу або творчий проєкт, педагогічну підготовку для майбутніх викладачів, а також практичну підготовку під час проведення виробничої практики або стажування.

Водночас маємо наголосити на різних аспектах реалізації структури навчання (див. Таблиця 1).

Таблиця 1

Провідні аспекти реалізації структури навчання в Україні та Польщі

Аспект	Польща	Україна
Фокус	Збалансований між виконавством, дослідженнями та педагогікою	Акцент на виконавському мистецтві та класичних традиціях
Магістерська робота	Дослідницька або художня робота	Більший акцент на концертному виступі як випускній роботі
Педагогічний компонент	Обов'язковий для майбутніх викладачів, включає сучасні методи навчання	Сильніша орієнтація на традиційні методи викладання
Підприємництво та цифрові навички	Зростаюча увага, особливо у Варшаві, Кракові та Познані	Обмежена інтеграція цифрових технологій та підприємницьких навичок

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

2. Методи викладання та педагогічні підходи до професійної підготовки магістрів музики в закладах вищої освіти України та Польщі представимо у вигляді Таблиці (див. Таблиця 2)

Таблиця 2

Методи викладання та педагогічні підходи до професійної підготовки магістрів музики в закладах вищої освіти України та Польщі

Метод	Польща	Україна
Індивідуальні уроки	Поєднання технічної майстерності та художньої інтерпретації	Традиційна модель «майстер-учень», акцент на виразності та емоційній глибині
Майстер-класи та воркшопи	Часті, часто з міжнародною співпрацею	Майстер-класи переважно з місцевими та національними артистами
Ансамблеве та оркестрове навчання	Співпраця з державними та приватними оркестрами	Сильний акцент на оперному та симфонічному виконавстві
Художні дослідження та інновації	Активний розвиток художніх досліджень, включаючи сучасні міждисциплінарні підходи	Дослідження здебільшого історичного та інтерпретаційного характеру
Цифрові навички та підприємництво	Зростаюча роль, особливо у сфері музичної індустрії та продюсування	Менший рівень інтеграції цифрових інструментів та музичного бізнесу

3. Практична підготовка та зв'язки з індустрією. Ключовими особливостями даного аспекту є оркестрове та оперне навчання (у Польщі відбувається через тісну співпрацю з професійними оркестрами та оперними театрами, а в Україні – з філармоніями та національними музичними установами); стажування та практика (у Польщі доступні в державних установах, музичних школах, культурних організаціях, в Україні – Обмежені, але зростаючі можливості стажування в європейських оркестрах); сучасна та експериментальна музика (для Польщі характерним є Зростаюча присутність у фестивалях, таких як, наприклад, Варшавська осінь, а для України – основний фокус на класичній та народній музиці); міжнародна співпраця (Польща прикметна сильними зв'язками з консерваторіями ЄС, програми Erasmus+, а Україна – деякими міжнародними партнерствами, але менше обмінних програм)

4. Інтернаціоналізація та мобільність

Наголосимо, що в Польщі діє сильніша міжнародна мережа, більше закладів беруть участь у Erasmus+ та обмінних програмах. Відтак, провідні музичні академії (Університет музики ім. Ф. Шопена (Варшава), Академія музики ім. Кшиштофа Пендерецького (Краків), Академії музики у Гданську, Катовіце, Познані) мають партнерства з європейськими

консерваторіями. У той час, як в Україні провідними є Національна музична академія України імені П. Чайковського, Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка, Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, які також мають міжнародні зв'язки, але розвивають їх повільніше.

Таким чином Польща та Україна мають сильні традиції музичної освіти, але відрізняються за підходами до підготовки магістрів. Так, Польща поєднує сучасні методи навчання, дослідження та зв'язки з індустрією, а Україна робить акцент на традиційній виконавській школі, з меншою увагою до цифрових та підприємницьких навичок.

Хуан Панькан

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ТВОРЧОГО САМОРОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Розвиток навичок творчого саморозвитку у школярів є важливим аспектом сучасної освіти. Музичне мистецтво виступає потужним інструментом для формування уяви, емоційного інтелекту та незалежного мислення, що робить його ефективним засобом виховання творчих здібностей. Для забезпечення успішного розвитку учнів необхідно створити спеціальні педагогічні умови під час освітнього процесу.

Цей документ розглядає **педагогічні умови**, необхідні для формування навичок творчого саморозвитку учнів основної школи через музичне мистецтво, а саме:

1. Створення творчого та мотиваційного освітнього середовища

Стимулююче та захопливе освітнє середовище є ключовим для розвитку творчості в дітей.

Для вирішення першої педагогічної умови використовували естетичне оформлення класу, музичні інструменти, візуальні матеріали та інтерактивні експозиції для створення натхненної атмосфери; свобода вираження через захоочення учнів до експериментів зі звуками, рухами та музичними історіями; емоційне залучення передбачає вибір музики, що викликає емоції та надихає на творчість; позитивне підкріплення шляхом надання конструктивного зворотного зв'язку та святкування мистецьких досягнень учнів основної школи.

Відтак, у результаті реалізації означеної педагогічної умови очікується підвищення мотивації та ентузіазму до музичних занять та розвиток емоційної виразності та впевненості у творчому самовираженні.

2. Використання інтерактивних та ігрових методів навчання

Гра є природним способом дослідження творчості для дітей. Використовуючи інтерактивні методи, педагоги можуть залучати учнів до самостійного навчання.

Серед основних методів навчання назовемо такі як:

- Музичні ігри та імпровізація: заохочення учнів до створення мелодій, ритмів та текстів пісень у межах структурованої та вільної імпровізації.
- Драматизація та рольові ігри: інтеграція музики з розповідями та акторською грою.
- Рухові та танцювальні активності: використання руху тіла як засобу музичної виразності.
- Колективне музикування: групові заняття, такі як ансамблеве виконання, спів у колі та ритмічні вправи.

У результаті реалізації даної педагогічної умови буде відбуватися розвиток спонтанності та оригінальності у музичній творчості, а також зміцнення навичок співпраці та комунікації через музичну взаємодію.

3. Розвиток індивідуальних траєкторій навчання

Кожна дитина має унікальний творчий потенціал, який необхідно підтримувати через диференційований підхід.

Розвиток індивідуальних траєкторій навчання здійснюється шляхом використання гнучких методів навчання (адаптація занять відповідно до музичних уподобань та рівня підготовки учнів), проєктного навчання (дозволяє учням створювати власні композиції, аранжування пісень або звукові ландшафти); вибіркового навчання (надання можливості займатися улюбленими музичними активностями (спів, гра на інструментах, композиція чи аналіз музики)).

Отже, реалізація третьої педагогічної умови сприяє розвитку самостійності в навчанні й ініціативності та усвідомленню й посиленню індивідуального художнього стилю.

4. Інтеграція музики з іншими видами мистецтва та навчальними предметами

Міждисциплінарний підхід допомагає учням знаходити зв'язки між музикою та іншими сферами знань. Таким поєднанням може бути музика та образотворче мистецтво (заохочення дітей до малювання або створення аплікацій під музику), музика та література (створення музичних інтерпретацій віршів або казок), музика та наука (дослідження звукових хвиль, акустики інструментів та цифрових технологій у музиці), музика та

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

соціальні науки (використання народних пісень і традиційної музики для розвитку культурної обізнаності).

Відтак, реалізація четвертої педагогічної умови дозволяє розширити розуміння музики як універсальної мови та розвивати аналітичне мислення та креативний підхід до вирішення проблем.

Таким чином, формування навичок творчого саморозвитку в учнів основної школи через музичне мистецтво вимагає створення сприятливих педагогічних умов, які передбачають:

1. Створення творчого та мотиваційного освітнього середовища.
2. Використання інтерактивних та ігрових методів навчання.
3. Розвиток індивідуальних навчальних траєкторій.
4. Інтеграцію музики з іншими дисциплінами.

Реалізація цих умов сприятиме вихованню любові до музики, художнього самовираження та незалежного творчого мислення у дітей.

Цао Хун

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Професійна підготовка магістрів музичного мистецтва у США формується завдяки поєднанню традиційної консерваторської освіти, академічних досліджень, технологічних інновацій та індустріально-орієнтованої практики. Використовуються різні методологічні підходи, які забезпечують комплексну та орієнтовану на кар'єру освіту. Вони інтегрують теоретичні знання, практичне застосування, мистецький розвиток та професійні зв'язки, готуючи здобувачів вищої освіти до кар'єри виконавців, педагогів, композиторів та музичних менеджерів.

У даній науковій розвідці розглянемо основні методологічні підходи, які використовуються в закладах вищої освіти США для підготовки магістрів музичного мистецтва, а саме:

- консерваторський підхід до навчання;
- академічний дослідницький підхід;
- педагогічний підхід;
- технологічний підхід;
- підприємницький підхід.

Охарактеризуємо кожен із зазначених підходів.

1. Консерваторський підхід до навчання

Цей підхід має глибоке коріння у європейській консерваторській традиції та зосереджений на інтенсивному художньому та технічному вдосконаленні. Він переважає у таких закладах, як The Juilliard School, Curtis Institute of Music та Eastman School of Music.

Основними характеристиками даного підходу є індивідуальні уроки (щотижневі заняття з досвідченими викладачами для вдосконалення техніки, інтерпретації та художнього вираження); майстер-класи з видатними музикантами (безпосередній контакт з міжнародно визнаними виконавцями та педагогами); навчання в ансамблях та оркестрах (робота у складі оркестрів, камерних ансамблів та джазових колективів); орієнтація на публічні виступи (регулярні концерти, іспити перед журі та випускні концерти); традиційна модель наставництва (тісна співпраця між здобувачами вищої освіти та викладачами).

Відтак, можемо зазначити, що консерваторський підхід до навчання дозволяє підвищити рівень технічної майстерності та художнього вираження, безпосередньо інтегруватись у професійний музичний світ, а також здійснювати підготовку до міжнародної виконавської кар'єри.

2. Академічний дослідницький підхід

Означений підхід, характерний для університетських музичних програм (наприклад, Гарвардський університет, Єльський університет, музична школа Індіанського університету), наголошує на аналітичному та дослідницькому вивченні музики.

Основні характеристики:

- Музикознавство, теорія музики та етномузикологія: курси з історії музики, аналізу та крос-культурних досліджень.
- Міждисциплінарні дослідження: співпраця з психологією, антропологією та цифровими гуманітарними науками.
- Дипломна робота або дослідницький проєкт: написання наукового дослідження або дисертації.
- Історична та аналітична інтерпретація: виконання музики відповідно до історичних стилістичних традицій.
- Асистентські програми: можливості викладання та допомога у наукових дослідженнях.

3. Педагогічний підхід

Даний підхід є ключовим у програмах підготовки музичних педагогів. Такі заклади, як Teachers College у Колумбійському університеті та Бостонський університет, пропонують спеціалізовані програми з музичної освіти.

Упевнені, що педагогічний підхід реалізується через методику викладання музики (вивчення сучасних підходів до навчання музики); практичний досвід викладання (стажування у школах, коледжах та приватних студіях); громадську роботу та просвітництво (участь у соціальних музичних проєктах); технології у музичній освіті (використання цифрових інструментів та онлайн-платформ); підготовку до сертифікації (окремі програми готують здобувачів вищої освіти до отримання ліцензії на викладання).

4. Технологічний підхід

Інтеграція сучасних технологій у навчання музики є важливою тенденцією у таких закладах, як Berklee College of Music, University of Southern California, Stanford University (CCRMA).

Означений підхід використовується у процесі отримання навичок з музичного продюсування (робота з цифровими аудіо-станціями (DAW), MIDI-програмуванням, звукозаписом); знань про електронну музику та звуковий дизайн (дослідження алгоритмічної композиції та штучного інтелекту в музиці); формування навичок створення саундтреку та музики для відеоігор (композиція для мультимедійних проєктів).

5. Підприємницький підхід

Музичні заклади, такі як New York University (Clive Davis Institute), Belmont University, орієнтовані на музичний бізнес та підприємництво.

Відтак, використання підприємницького підходу під час професійної підготовки здобувачів вищої освіти дозволяє отримати знання про юридичні аспекти музичного бізнесу, зокрема авторське право, контракти, роялті, сформувані навички про маркетинг та менеджмент у музиці та отримати практичний досвід у музичній індустрії, наприклад робота у звукозаписних компаніях та концертних агентствах.

Таким чином, методологічні підходи в підготовці магістрів музичного мистецтва у США є різноманітними та орієнтованими на кар'єру. Вони дозволяють здобувачам вищої освіти обирати напрям відповідно до їхніх професійних цілей – виконавство, академічні дослідження, педагогіку, технології, музичний бізнес або міждисциплінарні мистецькі проєкти.

Це гарантує, що випускники будуть не лише висококваліфікованими музикантами, але й професійно адаптованими до сучасного ринку музичної індустрії.

МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ КИТАЮ

Особливості XXI століття вимагають від сучасної системи підготовки вчителів початкової школи формування високоосвіченої, соціально активної, творчої, конкурентоспроможної особистості, яка не лише має достатній рівень і високу якість знань, але й використовує їх як життєвий інструмент; не лише виконує команди, але й генерує нові ідеї, ухвалює нестандартні рішення, вміє критично мислити, володіє комунікативними навичками, використовує свій потенціал для самореалізації, має відповідальне ставлення до життя, впевнено реагує на виклики нового тисячоліття.

Зауважимо, що в Китаї підготовка майбутніх учителів здійснюється п'ятьма способами:

- 1) очна підготовка в університетах (коледжах або школах);
- 2) заочне навчання;
- 3) дистанційне навчання;
- 4) самостійне навчання;
- 5) підвищення кваліфікації.

Розглянемо більш детально методичні основи підготовки майбутніх учителів початкової школи в КНР.

Насамперед, вважаємо за необхідне наголосити, що в початкових школах один учитель може мати кваліфікацію для викладання низки предметів.

У процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи всі методи формування професійних компетентностей умовно можна поділити на чотири групи:

- методи організації та здійснення початково-пізнавальної діяльності (лекції, бесіди, пояснення, інструктаж, сторітелінг, диспути, приклади);
- методи стимулювання навчальної діяльності (конкурси, практична діяльність, метод пізнавальних ігор);
- методи контролю та самоконтролю (спостереження, опитування, аналіз суспільно корисної роботи, самопостереження, самоаналіз тощо);
- методи формування загальної поведінки (педагогічні вимоги, громадська думка, управління, тренування, доручення, створення навчальних ситуацій, метод створення проблемних ситуацій, метод опори на життєвий досвід) (Livingstone, 2019).

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Метод пояснення здебільшого використовується під час викладання нового матеріалу, а також у процесі закріплення знань і навичок на семінарах і практичних заняттях. У процесі підготовки вчителів початкової школи цей метод застосовується на перших етапах навчання для надання здобувачам освіти комплексу знань із психології, педагогіки, біхевіористики, загальних процесів навчання тощо, а також під час аналізу конкретних практичних ситуацій для пояснення загальних механізмів поведінки учасників освітнього процесу у форматі «від приватного до загального» (Livingstone, 2019).

Інструктаж здебільшого використовується для підготовки до виконання конкретних практичних завдань. Означений метод формує в майбутнього вчителя початкової школи певні професійні компетентності, пов'язані із загальними уявленнями про хід освітнього процесу, процес підготовки до уроку, методи збору та обробки початкової інформації, складання документації для уроку тощо (Livingstone, 2019).

Сторітелінг як послідовне розкриття змісту навчального матеріалу широко використовується для створення атмосфери та занурення майбутнього вчителя початкової школи «в реалії» професії. Найчастіше застосовуються наукові, науково-популярні та описові розповіді.

Метод пізнавальних ігор найчастіше використовується в організації типових завдань професійних дисциплін у підготовці майбутнього вчителя початкової школи. Він сприяє самостійності під час ухвалення рішень, формує бажання опанувати професійні навички у відносно короткі терміни. У процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи цей метод може застосовуватися для стимулювання здобувачів вищої освіти до самостійної та додаткової діяльності з опрацювання теоретичного матеріалу, пошуку альтернативних методів розв'язання ситуацій, аналізу цікавих випадків, які можуть бути використані під час аудиторних занять тощо (Maier, 1991).

Метод створення проблемних ситуацій у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи спрямований на відпрацювання конкретних навичок нового знання, яке здобувачі вищої освіти мають засвоїти. Використання означеного методу створює певну морально-психологічну атмосферу, у якій здобувач вищої освіти отримує моральне задоволення від інтелектуального зростання. Саме цей метод формує у майбутніх учителів початкової школи ціннісне ставлення до навчання та своєї майбутньої професії (Lee, 2017).

Метод опори на життєвий досвід робить майбутніх учителів початкової школи більш компетентними у виборі стратегії роботи з дітьми, знаходженні виходу з певної ситуації, аналізі помилок і переваг певної моделі поведінки

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

кожного з учасників освітнього процесу, способу подачі навчального матеріалу, поведінкових стратегій тощо (Lee, 2017).

Ігри, які є формою театралізованого дійства, зазвичай супроводжуються подальшим обговоренням та аналізом, у ході яких учасники за допомогою наставника рефлексують щодо того, як проходило заняття, що вони дізналися і як ці досягнення співвідносяться або відрізняються від реальних життєвих ситуацій. Саме рольова гра дає майбутнім учителям початкової школи можливість сформувати «механічну пам'ять», яка дозволяє виконувати професійні обов'язки на високому рівні за будь-яких обставин (Maier, 1991).

Тренінг – це особлива форма навчання, в якій людина максимально опановує нові знання, здобуває нові навички, переосмислює власні цінності та пріоритети, коригує, удосконалює та розвиває певні якості й властивості своєї особистості, обирає для себе такі форми та методи поведінки, які відповідають її ситуації та особистості.

Тренінги є найпоширенішим методом формування професійних компетентностей, зокрема для майбутніх учителів початкової школи, і сьогодні в Китаї вони використовуються переважно в системі підвищення кваліфікації та неформальної освіти.

Вважається, що в сучасних умовах особливу увагу в процесі формування професійних компетентностей майбутніх учителів початкової школи слід приділяти інтерактивним формам і методам навчання (ділові та рольові ігри, метод ситуацій, дискусія, самопрезентація тощо), які вимагають виявлення особистісного та емоційного ставлення майбутнього фахівця до певної ситуації, до дій інших людей, а також вольових зусиль для розв'язання поставлених завдань у процесі професійної підготовки.

Під час семінарських і практичних занять доцільно використовувати такі інтерактивні технології навчання, що включають різні методи та прийоми. Самостійна робота має бути спрямована на оволодіння масивом знань, необхідних для формування та реалізації професійних компетентностей майбутнього вчителя початкової школи.

Як висновок, слід зазначити, що сьогодні педагогічна практика КНР у сфері формування професійних компетентностей майбутніх учителів початкової школи використовує широкий інструментарій методів, що належать до класичної педагогіки та добре зарекомендували себе в процесі практичного використання, але водночас активно адаптує нові експериментальні методи відповідно до власних потреб і завдань у цій галузі підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

- Lee, Sh-L. (2017). *Future work – Jobs and Universities in the 21 cent.* GIS Retrieved from: <https://www.figur8.net/2017/06/17/future-work-universities-21st-century>
- Livingstone, D.W. (2019). Adults informal learning: definitions, findings, gaps and future research. *Nall Working Paper, 21*, 15–237.
- Maier, H. (1991). Role playing: Structures and educational objectives. *Journal of Child and Youth Care, 6(4)*, 145–150.

Чжан Юйцзя

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ІННОВАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Невід’ємною складовою мистецтва є музика. «Музика робить людину розумнішою і сильнішою», – наголошує О. Ростовський [3, с. 6]. Отже, покликання учителя музики, на переконання дослідника, полягає «допомогти пізнати в музиці животворне джерело людських почуттів і переживань, навчити захоплюватися неповторністю музичних творів – чи буде це соната Моцарта, чи ноктюрн Шопена, чи народна пісня» [4, с. 4].

В освіті важлива роль учителя музики; учителя, котрий інноваційно здійснює професійно-педагогічну діяльність. Інноваційність базується і на тому, що він є фасилітатором, помічником, наставником, майстром, котрий володіє вміннями «створити атмосферу напруженої, але радісної праці», сприяє навчанню і власним прикладом стимулює розвиток школярів. Слушно зауважує Є.Проворова [2, С.123], що вчитель музики через «занурення» учнів у текст духовної культури, власне захоплення, артистизм, ефективну педагогічну дію сприяє естетичному вихованню і формуванню музичної культури особистості. Це провідник музичної культури. Йому важливо вміти бути і співаком, і психологом, і вихователем.

Музично-педагогічна діяльність вчителя музики, за Г. Падалкою [1, с. 69], складна і багатогранна, включає вміння і навички мистецької, педагогічної, методичної, музично-виконавської, організаторської та просвітницької роботи, а основним у ній є стимулювання учнів до творчого самовираження у художній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Падалка Г. М. Теорія і методика мистецької освіти: інноваційна проблематика. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*. Збірник наукових праць. К., 2010. Вип. 5. С. 68 – 83.
2. Проворова Є. М. Методична підготовка майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу : теорія і практика : монографія. Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 340 с.
3. Ростовський О. Я. Природа музичного мистецтва як гуманізуючий чинник музичної освіти. *Проблеми мистецької освіти: зб. науково-методичних статей / відп. ред. О. Я. Ростовський*. Вип. 9. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. С. 5 – 14.

Тетяна Шафорост
Великочернечинська ЗЗСО

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Педагогічна майстерність вчителя дозволяє оптимізувати всі види навчально-виховної роботи, направляти їх на всебічний розвиток та вдосконалення особистості школяра. Аналіз психолого-педагогічних публікацій, у яких відображені сутність і зміст педагогічної майстерності, свідчить про те, що ця проблема перебувала в центрі уваги вчених-педагогів і психологів на всіх етапах розвитку сучасної системи освіти.

Орієнтація сучасних освітніх технологій на високій рівень застосування ЕОР у освітньому процесі Нової української школи вимагає науково обґрунтованого супроводу, наявності відповідного навчально-методичного забезпечення. Для вирішення цієї актуальної проблеми необхідно модифікувати й удосконалити чинну систему професійної підготовки майбутніх вчителів до професійної діяльності, спрямовуючи її у бік формування готовності майбутніх учителів до використання ЕОР у професійній діяльності [3].

Вітчизняна система освіти зазнає сьогодні певних змін, що виражаються в появі альтернативних типів навчальних закладів, використанні нових програм, зміні змісту освіти, застосуванні освітніх та наукових інновацій. Учитель НУШ має бути не просто надавачем послуг, а особистістю, яка здатна до змін, розвитку та вдосконалення. Імідж сучасного вчителя залежить насамперед від його педагогічної майстерності. Серед шляхів розвитку педагогічної майстерності педагога основну увагу слід акцентувати на постійній творчій праці, активній життєвій позиції, потребі в співпраці з іншими педагогами, розвитку компетентностей, духовності та гуманності.

Сучасним українським освітнім закладам потрібен вчитель, який виконує свої обов'язки професійно, акумулює в собі багатогранні якості творчої особистості. Без професіоналізму неможливе нинішнє навчання та виховання. Від того, які властивості свого «Я» вчитель передає учням, яких струн їхньої душі зуміє торкнутися, багато в ому залежать майбутнє українського суспільства, ідеали та вчинки учнів. Цілком зрозуміло, що зробити це може той, хто сам володіє професійною майстерністю, хто

здатний і уміє творчо передати багатство людської культури своїм учням, вважає Т. Сорочан [4, с. 9].

Українські педагоги (І. Зязюн, І. Кривонос та ін.) визначають педагогічну майстерність, виходячи з її розуміння «як комплексу властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності». Так, основними елементами педагогічної майстерності, на думку І. Зязюна є гуманістична спрямованість діяльності вчителя, його професійна компетентність, педагогічні здібності та педагогічна техніка. При цьому наголошується, що теоретичним підґрунтям професійної майстерності є професійна компетентність, а педагогічна майстерність є невід'ємною складовою структури особистості фахівця. У свою чергу, педагогічні здібності забезпечують інтенсивність професійного зростання, а педагогічна техніка дає змогу виявити та розвинути внутрішній потенціал вчителя [1, с. 124].

Інноваційне оновлення педагогічної системи має забезпечити зростання особистісного потенціалу студентів і викладачів. Важливо, щоб характер інновацій відображав суспільні вимоги до підготовки вчителів і потреби студентів, урахував специфіку закладу. Сама ж інноваційна діяльність вимагає належної організаційної роботи: аналізу, збирання, оброблення, систематизації, накопичення і використання інформації про інновації; ресурсного обґрунтування і визначення механізму практичної реалізації інноваційних процесів, а також прогнозування, планування й організації, координування, контролю. Показником якості інновації є підвищення ефективності освітньої діяльності навчального закладу [2].

Спираючись на роботи сучасних науковців робимо висновок, що педагогічна творчість вчителя це – розроблення та втілення оптимальних і не - стандартних педагогічних рішень, а також діяльність, що породжує нові, інноваційні методики з одночасним проектуванням технологій їх реалізації. Вважаємо, що це залежить від рівня розвитку професійно-педагогічної спрямованості особистості вчителя початкових класів, який характеризують такі параметри: «стійкість до перешкод», «валентність», кожен з яких має свій зміст і компоненти. Творчість, активність, самостійність у прийнятті рішень не формуються у майбутнього вчителя спонтанно. Вони визначаються спрямованістю, стратегією, змістом і технологією процесу навчання й виховання у вищій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: підручник. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ: СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
2. Ордановська А.В. Сучасний учитель – агент змін Нової української школи. 2018. № 10. С. 3-5.

3. Семеніхіна О.В., Бобровицька С.Ф. Особливості практичної підготовки вчителів до використання ЕОР у початковій школі. Фізико-математична освіта. 2020. Вип. 1(23). Ч. 2. С. 72-77

4. Сорочан Т.М. Феномен педагогічної майстерності як методологія трансформації професіоналізму педагогів нової української школи. Педагогіка і психологія. Вісник Академії педагогічних наук. 2019. № 1. С. 9-11.

Швидкий Кирило

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ ЯК СУЧАСНА ТЕНДЕНЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Протягом останніх десятиліть спостерігається зростання очікувань суспільства від інженерів щодо розробки нових технологій для вирішення проблем зміни клімату та інших проблем, охоплених Цілями сталого розвитку. Суспільні проблеми ускладнилися, як і технології, розроблені у відповідь на ці проблеми. Відтак, інженерна освіта стикається з проблемою підготовки випускників до участі в розробці складних систем у контексті більш широкого інженерного співробітництва. Цивільне будівництво, яке завжди використовувало системний підхід у будівельних процесах, за останні десять років набуло ще ширшого системного масштабу, зокрема в межах інтеграції цифрових технологій для контролю операцій у будинках та інтеграції оцінки стійкості та життєвого циклу під час вибору матеріалів. Проблеми клімату вимагають ширшого технічного підходу; наприклад, будівництво доріг і мостів має відповідати зростаючим ризикам затоплення, створюючи нові проблеми для інженерів-механіків та енергетиків у процесі інновацій та впровадження, що сам по собі є процесом високої співпраці (Messerli et al., 2019).

Часто обсяг складних проблем також вимагає взаємодії з соціальними або гуманітарними дисциплінами, що призводить до ще ширшої співпраці. Наприклад, коли складна технічна система, така як супутник, відправляється на орбіту, виникають питання щодо національного законодавства, що регулює дані та конфіденційність. Важливою частиною розвитку розумних міст є розуміння звичок їхніх громадян, які можуть впливати на такі питання, як поводження з відходами та необхідність створити зрозумілий для користувачів механізм сортування.

Проблемне та проєктне навчання вважаються одним із шляхів, якими має йти інженерна освіта, щоб задовольнити цю вимогу для більшої міждисциплінарності. Дослідження міждисциплінарних проєктів в інженерній освіті свідчить, що здобувачам інженерної освіти важко

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

працювати в міждисциплінарних проєктних командах і створювати спільні ментальні моделі для співпраці.

Міждисциплінарне конструювання знань є одним із теоретичних коренів проблемного та проєктного навчання і початковим наміром було його застосування під час вирішення реальних проблем. Однак, огляди літератури демонструють, що не завжди, коли методи проблемного та проєктного навчання застосовуються в інженерних школах, досягається така міждисциплінарність, оскільки вони переважно впроваджуються на рівні курсу таким чином, щоб підтримувати існування жорстких дисциплінарних меж.

Першим кроком у розумінні аспекту міждисциплінарної співпраці є розуміння природи міждисциплінарності, яку в науковій літературі характеризують як мульти-, між- та трансдисциплінарність.

Мультидисциплінарний підхід гарантує, що проблеми розглядаються з різних дисциплінарних точок зору та розглядаються різні дисциплінарні рішення. Відбувається обмін інформацією та знаннями, але немає реальної інтеграції в рішеннях, які зрештою пропонуються. Міждисциплінарний підхід, з іншого боку, є комплексним підходом, який веде до спільного рішення. Трансдисциплінарний підхід визначається дещо по-різному в різноманітній літературі на цю тему, але загалом додає ще один вимір, тісно пов'язаний із міждисциплінарністю, як і з формуванням нових знань, полями та перетином кордонів між наукою та практикою, що також може сприяти новим поглядам на те, як застосовуються дисциплінарні та міждисциплінарні знання. Хоча в теорії можна виділити мульти-, між- та трансдисциплінарність, на практиці ці поняття використовуються різними способами. Важливо підкреслити, що існують три дуже різні моделі співпраці. На одному кінці спектру знаходиться мультидисциплінарна система, у якій співпраця може відбуватися в паралельних системах; на іншому кінці шкали знаходиться міждисциплінарна співпраця, яка передбачає тісну співпрацю над спільною розробкою продуктів або рішень. Немає сумніву, що останній є більш складним.

Варто наголосити, що посилення міждисциплінарності в системах зі слабкими зв'язками вимагає зовсім іншого типу лідерських та управлінських компетентностей, ніж те, що вимагається в умовах індивідуальної команди. Коли викладач допомагає з координацією, процес навчання стає набагато легшим, оскільки у студентів є фасилітатор.

ЛІТЕРАТУРА

Messerli, P. et al. (2019). *Global Sustainable Development Report 2019: The Future is Now—Science for Achieving Sustainable Development*.

РОЛЬ ТАНЦЮ В ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА: СВІТОВИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТИ

Суспільство в цілому й окремі індивіди розуміють танець як культурну пропаганду, спосіб вираження емоцій, інструмент соціалізації та мистецтво, що приносить естетичну насолоду. Танець відіграє важливу роль у світовій історії, будучи невід'ємною частиною багатьох суспільств і культур. Танець відображає історичні, соціальні та культурні особливості різних народів та епох, зберігаючи та передаючи поколінням традиції та цінності. У різних культурах танець має свою унікальну форму і стиль, що відображає місцеві звичаї, вірування та історичні події. Ця форма живого мистецтва постійно розвивається і змінюється під впливом сучасних тенденцій і технологій. Історично танець був важливим елементом обрядів, ритуалів, свят і церемоній різних племен і спільнот. Крім того, танець був засобом вираження ідентичності та індивідуальності в культурі різних народів світу: за допомогою танцю люди можуть виражати свої емоції, думки та ідеї. Наприклад, в Африці племінні танці були в основному способом передачі історії, традицій і цінностей спільноти. Вони виконували функцію соціалізації та зміцнювали соціальні зв'язки всередині племені. У Європі та Азії танці також відігравали важливу роль. Це не лише форма розваги, але й спосіб вираження культурної самобутності та ритуалів. Різноманітні танцювальні стилі, що склалися в цих регіонах, відображають місцеві традиції, релігійні обряди, соціокультурну специфіку. У багатьох культурах танець був типовою рисою військових ритуалів і бойових мистецтв, відображаючи силу і духовні цінності людей. Сьогодні танець продовжує залишатися важливим елементом культури та мистецтва. Заняття танцями сприяють соціалізації, вираженню емоцій і збагаченню життя людей і суспільства. Танець об'єднує людей різних культур і національностей, створюючи мости порозуміння і співпраці між людьми в сучасному мультикультурному світі.

Танці відіграють особливу роль у китайській культурі, тісно пов'язані з військовими традиціями, шаманськими заклинаннями та ритуалами. Китайські вчені стверджують, що поява танців сягає корінням у різні сфери життя, включаючи релігійні практики, імітацію трудових відносин, моделі поведінки тварин, ігри та романтичні стосунки. Більшість фресок і наскельних малюнків, знайдених у Китаї, зображують релігійні

обряди, ігрову та любовну поведінку та трудові практики. Танець відображає моделі людської поведінки та відповідає музичним ритмам.

Наукові дослідження підкреслюють, що професійна танцювальна підготовка будується на системі культурних традицій. Навчання танцям має на меті зберегти культурні традиції та допомогти учням освоїти базові навички та розвинути майстерність. Крім того, студенти можуть привносити своє розуміння танцювального мистецтва, створювати свої танцювальні вистави та збагачувати танцювальну культуру.

Яо Мінцун

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОВІДНИХ АСПЕКТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ МУЗИКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Професійна підготовка здобувачів вищої освіти магістерського рівня з музики в Європейському Союзі (ЄС) здійснюється за Болонським процесом, що забезпечує узгодженість між освітніми установами різних країн. Проте методи навчання, зміст навчальних програм та педагогічні підходи різняться залежно від національних музичних традицій, освітніх стандартів та потреб індустрії. У цьому аналізі порівнюються основні аспекти професійної підготовки в різних країнах ЄС, виділяючи як подібності, так і унікальні підходи.

Так, до основних аспектів професійної підготовки магістрів музики в країнах Європейського Союзу відносимо такі, як:

1. Структура навчального плану

Більшість європейських консерваторій та університетів пропонують дворічну магістерську програму (120 кредитів ECTS), що включає:

- **Спеціалізацію:** виконавське мистецтво, композиція, диригування, педагогіка, музикознавство.
- **Дослідження та мистецький розвиток:** написання магістерської роботи, художні дослідження або заключний концерт.
- **Педагогічну підготовку:** для здобувачів вищої освіти, які прагнуть викладати.
- **Практику та стажування:** співпрацю з оркестрами, оперними театрами, ансамблями.
- **Підприємництво та цифрові навички:** розвиток самоменеджменту, цифрового продюсування, основ музичного бізнесу.

2. Методики викладання та педагогічні підходи (Таблиця 1)

Методики викладання та педагогічні підходи до професійної підготовки магістрів музики у країнах ЄС

Методики	Західна та Центральна Європа (Німеччина, Франція, Нідерланди, Австрія, Велика Британія)	Північна Європа (Фінляндія, Швеція, Данія, Норвегія, Естонія)	Південна та Східна Європа (Італія, Іспанія, Польща, Угорщина, Чехія, Румунія, Греція)
Індивідуальні уроки	Чітко структуровані, орієнтовані на викладача, акцент на техніку та інтерпретацію.	Гнучкий, орієнтований на студента підхід; врахування психологічних аспектів.	Традиційна модель "майстер-учень"; акцент на емоційну виразність та інтерпретацію.
Майстер-класи та воркшопи	Часті міжнародні майстер-класи з відомими артистами.	Групові майстер-класи, колаборативне навчання.	Майстер-класи часто зосереджені на історичних виконавських практиках.
Ансамблеве та оркестрове навчання	Співпраця з великими оркестрами та оперними театрами (напр. Берлінська філармонія, Royal Concertgebouw).	Орієнтація на камерну музику та міждисциплінарні проекти.	Акцент на оперну та народну музику.
Академічні дослідження та інновації	Обов'язкове включення творчого дослідження в навчальний процес.	Підтримка експериментальних міждисциплінарних досліджень.	Дослідження здебільшого історичні або інтерпретаційні, менше уваги цифровим технологіям.
Цифрові навички та підприємництво	Сильний акцент у Нідерландах, Великій Британії, Німеччині — бізнес та цифрові медіа.	Фінляндія та Швеція — музична технологія та продакшн.	Менший акцент на підприємництво, більше уваги класичній традиції.

3. Практична підготовка та зв'язки з індустрією

- Німеччина та Австрія: оркестрова підготовка є ключовою, здобувачі вищої освіти проходять стажування в оркестрових академіях (Берлінська філармонія, Віденська філармонія).

- Франція та Нідерланди: більше уваги сучасній та експериментальній музиці, співпраця з електронними музичними студіями.

- Скандинавія: інтеграція народних традицій, цифрової музики, міждисциплінарних проектів.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

- Італія та Іспанія: орієнтація на оперну підготовку, співпраця з La Scala Academy, Escuela Superior de Música Reina Sofía.

4. Інтернаціоналізація та мобільність

• Erasmus+ та АЕС (Європейська асоціація консерваторій) сприяють обміну здобувачами вищої освіти.

• Спільні магістерські програми, такі як CoPeCo (Сучасне виконання та композиція) в Естонії, Швеції, Франції, Німеччині.

• Нідерланди та Велика Британія пропонують більше програм англійською мовою, що приваблює іноземних здобувачів вищої освіти.

5. Кар'єрні можливості та подальше навчання (Таблиця 2)

Таблиця 2

Кар'єрні можливості та подальше навчання

Аспект	Західна та Центральна Європа	Північна Європа	Південна та Східна Європа
Виконавська кар'єра	Найбільший ринок роботи для оркестрів та оперних співаків.	Більше можливостей у сучасній та експериментальній музиці.	Акцент на сольну кар'єру, народну музику, оперу.
Викладацька діяльність	Багато вакансій у вищій освіті, але висока конкуренція.	Орієнтація на музичну педагогіку.	Більше можливостей у музичних школах та консерваторіях.
Індустрія та підприємництво	Сильний акцент на цифрові навички та самопросування.	Інновації у музиці для відеоігор та саунд-дизайні.	Менше уваги бізнесу, більше на класичну традицію.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що професійна підготовка магістрів музичного мистецтва в ЄС відрізняється залежно від традицій, індустріальних потреб та педагогічних підходів. Так, Німеччина, Австрія та Нідерланди орієнтовані на оркестрову підготовку та сильні зв'язки з індустрією. Франція та Скандинавія акцентує увагу на сучасній музиці, цифрових технологіях, студенто-орієнтованому навчанні. Підготовка магістрів музики в Італії та Іспанії зосереджена на опері та класичних традиціях. Східна Європа спрямовує професійну підготовку магістрів музики на педагогіку та фольклор.

ДИСКУСІЙНА ПЛАТФОРМА 2
ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Liliia Bespala

Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University
University of Oxford

**FROM LANGUAGE TO INTERACTION: FOSTERING MEDICAL
STUDENTS' INTERACTIONAL COMPETENCE THROUGH
CA-INFORMED ESP TEACHING**

Background. Foreign/second-language (L2) speakers mastering English for specific purposes (ESP) face dual challenges: developing linguistic and cultural competence while navigating interactional demands of institutional communication. In Ukrainian higher education, the teaching ESP predominantly focuses on language competencies, such as professional vocabulary acquisition and grammar improvement. Less emphasis is placed on developing students' communicative competence – the ability to communicate effectively and appropriately. Interactional competence, which encompasses the ability to successfully engage in and navigate verbal interactions, is largely overlooked.

This gap is particularly evident in medical higher education, where future clinicians, despite possessing a strong command of L2, remain insufficiently prepared for real-world professional interactions in English-speaking clinical settings. This issue is critical given the increasing international mobility of Ukrainian students and the country's ongoing European integration efforts. Addressing these demands requires not only enhancing students' communicative skills but also fostering their interactional competence.

Interactional Competence and Conversation Analysis. Interactional competence is defined as «the ability to engage in various interactional events to co-construct talk with various co-participants and display pragmatic knowledge through the use of conversational syntax, including paralinguistics ... for social/institutional purposes» (Barraja-Rohan, 2011: 482). Unlike linguistic competence, which focuses on the mechanics of language use, the development of interactional competence requires exposure to natural conversational contexts. Therefore, pedagogical tools grounded in real-life interactions are likely to be more effective and impactful.

One such tool is conversation analysis (CA) which is a methodological approach that examines the structure of social interaction. It focuses on identifying the practices, actions, and activities that underlie communication, relying on case-by-case analysis (Stivers & Sidnell, 2012). CA uses naturally occurring conversations that are audio- or video-recorded and transcribed with

specialised transcription system (Hepburn & Bolden, 2017), which captures both verbal and non-verbal aspects of communication.

By analysing how social actions (e.g. greetings, requests, offers etc.) are co-constructed by participants, CA highlights the collaborative nature of interaction. Participants orient themselves to a shared set of procedural norms, ensuring mutual understanding and effective communication. Previous research has demonstrated that CA-informed teaching can significantly enhance L2 acquisition (Barraja-Rohan, 2011; Kasper & Wagner, 2018; Lam et al., 2023). Building on these findings, we argue that applying a CA-informed approach to ESP instruction in medical higher education can foster students' critical skills for effective professional communication in English-speaking clinical settings.

Interactional Competence Development in Medical ESP. Based on the taxonomies proposed by Kasper (2006) and Barraja-Rohan (2011), a CA-informed approach to teaching ESP to medical students can support the development of the following aspects of interactional competence:

- *Performing social actions in sequential contexts* and designing turns to accomplish tasks (e.g. delivering diagnoses, suggesting treatment plans, breaking bad news, giving advice etc.).
- *Recognising and producing adjacency pairs* (e.g. greeting–greeting, request–grant/denial, offer–acceptance/rejection) and understanding their relevance to social actions.
- *Managing topics and agendas* in professional contexts, such as setting, shifting, or closing topics.
- *Achieving intersubjectivity* by co-constructing meaning and displaying shared understanding in conversation.
- *Decoding and deploying paralinguistic* (e.g. gaze, touch, body language) and prosodic features (e.g. intonation, prosodic lengthening, volume and quality of voice adjustments etc.) to achieve communicative goals.
- *Repairing* effectively problems with speaking, hearing, understanding or agreement (Schegloff et al., 1977), as well as using repairs strategically to achieve specific interactional goals, e.g. manage epistemic stances in challenging conversations with patients (Bespala et al., 2024).

Advantages of a CA-Informed Approach. In addition to developing interactional competence, a CA-informed approach enhances ESP instruction by incorporating the following principles:

- *Authenticity*: Materials are based on real-life professional interactions rather than scripted dialogues. This ensures exposure to genuine conversational

practices, reflecting actual professional scenarios rather than idealised educator-created examples.

- *Conversational Focus*: Prioritises verbal interactions over written or monologic communication, addressing the core communicative challenges faced by clinicians, such as having discussions on sensitive topics, providing unsolicited advice, managing patient resistance etc.

- *Discourse Aptitude Over Accuracy* (Kramsch, 1986): Linguistic errors are a natural feature of speech, occurring in both L1 and L2 speakers, and do not always pose a threat to intersubjectivity. However, insufficient discourse cohesion in L2 speech can greatly hinder effective intercultural communication.

Conclusion. Implementing a CA-informed approach in ESP instruction offers significant potential to equip medical students with essential interactional skills, enabling them to navigate foreign professional contexts with confidence and competence. This approach not only addresses a critical gap in current teaching practices but also aligns with the growing demands of globalised professional communication.

REFERENCES

- Bespala, L., Meyerhoff, M., Albury, C. (2024). Navigating epistemic challenges: Self-initiated self-repair in weight loss discussions within clinical settings. *Journal of Pragmatics*, 233, 51-69. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2024.09.003>.
- Barraja-Rohan, A.-M. (2011). Using conversation analysis in the second language classroom to teach interactional competence. *Language Teaching Research*, 15(4), 479-507. <https://doi.org/10.1177/1362168811412878>.
- Hepburn, A., & Bolden, G. (2017). *Transcribing for Social Research*. Sage Publication. <https://doi.org/10.4135/9781473920460>.
- Lam, D. M., Galaczi, E., Nakatsuhara, F., & May, L. (2023). Assessing interactional competence. *Applied Pragmatics*, 5 (2), 208–233. <https://doi.org/10.1075/ap.00014.lam>.
- Kasper, G. (2006). Beyond Repair: Conversation Analysis as an Approach to SLA. *AILA Review*, 19, 83-99. [10.1075/aila.19.07kas](https://doi.org/10.1075/aila.19.07kas).
- Kasper, G., & Wagner, J. (2018). Epistemological Reorientations and L2 Interactional Settings: A Postscript to the Special Issue. *The Modern Language Journal*, 102, 82–90. <https://doi.org/10.1111/modl.12463>.
- Kramsch, C. (1986). From Language Proficiency to Interactional Competence. *The Modern Language Journal*, 70(4), 366–372. <https://doi.org/10.2307/326815>.
- Schegloff, E. A., Jefferson, G., & Sacks, H. (1977). Preference for Self-Correction in Organization of Repair in Conversation. *Language*, 53(2), 361–382. <https://doi.org/10.2307/413107>.
- Stivers, T., & Sidnell, J. (2012). Introduction. In *The Handbook of Conversation Analysis* (pp. 1-8). <https://doi.org/10.1002/9781118325001.ch1>.

Ганна Бигар

Чернівецький національний університет імен Юрія Федьковича

Марія Курик

Чорногузівський ліцей Вижницької міської ради

Вижницького району Чернівецької області

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ТА ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Сучасна початкова школа має забезпечувати умови для гармонійного розвитку дитини, стимулювання її пізнавальної активності, формування інтересу до навчання та самостійності у здобутті знань. Ефективним інструментом для досягнення цих завдань є ігрові методи навчання, які перетворюють освітній процес на цікаву й змістовну діяльність. Сюжетно-рольові та дидактичні ігри надають педагогам нові можливості для реалізації цілей Нової української школи, сприяючи розвитку творчого мислення, комунікативних навичок, уміння співпрацювати в колективі та формуванню позитивного ставлення до навчання.

Пізнавальна активність є невід'ємною частиною освітнього процесу, яка формує ставлення дитини до відкриття нового, її прагнення самостійно здобувати знання, а також сприяє розвитку творчих і розумових здібностей (Боднарчук, 2018). У молодшому шкільному віці пізнавальна активність відіграє провідну роль в інтелектуальному, емоційному та соціальному становленні дитини.

Для успішного залучення школярів до навчально-пізнавальної діяльності та досягнення освітніх цілей важливо застосовувати широкий спектр засобів активізації, зокрема ефективно використовувати зміст освіти, різноманітні форми й методи навчання. Актуальність використання ігрової діяльності в початковій школі зумовлена її значним потенціалом у розвитку пізнавальної активності молодших школярів. У період становлення особистості гра виступає природною формою діяльності, яка відповідає віковим особливостям дітей та сприяє формуванню їхніх пізнавальних інтересів. Ігрові методи навчання роблять освітній процес цікавим, динамічним та ефективним, залучаючи дітей до активного освоєння нового матеріалу, розвитку творчих здібностей, критичного мислення та самостійності (Шевельова, 2016).

У контексті Нової української школи, яка орієнтована на створення комфортного середовища для навчання та забезпечення всебічного розвитку дитини, використання сюжетно-рольових, дидактичних ігор та ігрових вправ стає невід'ємною складовою сучасного уроку. Вони сприяють формуванню

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

навичок співпраці, комунікації та мотивації до навчання, що особливо важливо для пізнавальної активності молодших школярів.

Ігрова діяльність є природним та ефективним інструментом для організації взаємодії дітей у класному колективі та налагодження взаєморозуміння між учителем і учнями. Під час гри формуються навички зосередженості, вдумливої та самостійної роботи, а також розвиваються важливі якості, такі як увага, пам'ять і прагнення до знань. Гра відповідає природній потребі дитини в активній діяльності, надаючи можливість уявно створювати те, що недоступне у реальному житті (Нікітіна, 2011). У процесі гри, захоплюючись, діти непомітно навчаються: пізнають нове, запам'ятовують, орієнтуються в різних ситуаціях, поглиблюють набуті знання, аналізують поняття й уявлення, розвиваючи творче мислення та фантазію.

Дидактична гра є унікальним методом навчання, який ефективно поєднує освітню, розвивальну та виховну складові. Вона структурує діяльність учнів, розширює їхні пізнавальні горизонти, стимулює творчий розвиток і сприяє формуванню гармонійної особистості. Під час гри діти не лише отримують знання, але й взаємодіють, співпрацюють, розвивають емоційні та соціальні навички, стаючи активними учасниками навчального процесу.

Сюжетно-рольові ігри органічно поєднують компоненти гри, навчання та соціалізації. Завдяки своїй унікальній структурі, такі ігри створюють сприятливі умови для гармонійного розвитку пізнавальної активності учнів, стимулюючи інтерес до навчання, формування навичок самостійного мислення та підтримуючи емоційний розвиток.

Беручи участь у грі, дитина активно пізнає навколишній світ, засвоює нові знання, розв'язує проблемні ситуації, ухвалює рішення та співпрацює з іншими. Усі ці аспекти сприяють розвитку пізнавальної активності, адже вимагають від школярів не лише залученості, але й усвідомлення власних дій, їх аналізу та планування.

Розвиток пізнавальної активності молодших школярів засобом сюжетно-рольових та дидактичних ігор є важливою складовою сучасної освітньої практики, оскільки ці методи навчання стимулюють активну участь дітей в освітньому процесі. Сюжетно-рольові та дидактичні ігри дозволяють не лише засвоювати нові знання, а й сприяють розвитку критичного мислення, уяви, комунікаційних та соціальних навичок. Вони допомагають дітям активно досліджувати навколишній світ, вирішувати проблеми, приймати рішення і співпрацювати з іншими учасниками.

Отже, сюжетно-рольові та дидактичні ігри є ефективним інструментом для розвитку пізнавальної активності молодших школярів,

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

сприяючи всебічному розвитку особистості, формуючи основи для подальшого навчання та соціалізації дітей.

ЛІТЕРАТУРА

- Бондарчук, Н. (2018). Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів. *Вісник Житомирського державного університету*, (41), 103-106.
- Нікітіна, Н. М. (2011). Активізація пізнавальної активності учнів шляхом використання ігрових моментів і цікавих завдань. *Початкове навчання та виховання*, (31), 21-31.
- Шевельова, В. В. (2016). Методика організації ігрової діяльності в початковій школі. *Початкове навчання та виховання*, 4, 6-9.

Марія Бикова

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Ірина Проценко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ВІДНОВЛЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ВИКЛИК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Виклики сьогодення, з якими зіткається переважна більшість педагогів закладів позашкільної освіти виступають підґрунтям поширення проблем послаблення ментального здоров'я, зниження рівня стресостійкості, що вимагає спеціальних досліджень. Доцільно враховувати реальні життєві умови життя у прифронтовій області та специфіку професійної діяльності під час неперервних повітряних тривог. Педагоги системи позашкільної освіти змушені здійснювати професійну діяльність у ситуаціях постійного, хронічного стресу. Наявна ситуація актуалізує пошук психолого-педагогічних умов відновлення ментального здоров'я педагогів. Це вимагає від держави пильної уваги та докладання значних зусиль для збереження, підвищення, відновлення ментального здоров'я громадян взагалі, і педагогів зокрема [3].

Згідно офіційних даних, стрес та знервованість стали буденністю для майже 80% українців, що вимагає створення масштабних програм, спрямованих на збереження ментального здоров'я. Прикладом є Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?», створена за ініціативою першої леді Олени Зеленської. Програма спрямована на розбудову якісної системи надання послуг у сфері психосоціальної підтримки та розвиток культури піклування про ментальне здоров'я. Провідною задачею програми є формування індивідуальної та колективної стійкості, це за суттю велика соціальна трансформація [1].

Що стосується ментального здоров'я педагогів системи позашкільної освіти, то виклик полягає у вимушеному набутті нового життєвого «післякатастрофного» досвіду. А це неодмінно вимагає новітніх підходів до

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

пошуку шляхів збереження та відновлення ментального здоров'я педагогів, а також до створення нових та удосконалення, оновлення вже існуючих методик і технологій освітньої діяльності. Наша позиція полягає у необхідності здійснення певних кроків для надання допомоги педагогам, а саме: поширювати знання серед педагогів (також серед майбутніх педагогів) щодо різноманітних аспектів проблеми збереження ментального здоров'я; впливати на більш ґрунтовне усвідомлення необхідності постійної турботи щодо власного ментального здоров'я у сучасних педагогів; запропонувати методичний комплекс, що складається з практичних порад, вправ та технік, які спрямовані на підвищення ментального здоров'я педагога.

Ментальне здоров'я розглядається як невід'ємна складова повноцінного життя сучасного педагога. Це поняття достатньо об'ємне та поєднує у своєму складі різноманітні аспекти. Згідно з визначенням ВООЗ, ментальне здоров'я – це стан щастя та добробуту, в якому людина реалізує свої творчі здібності, може протистояти життєвим стресам, ефективно працювати та робити внесок у суспільне життя [2]. Згідно визначення, ми маємо усвідомити, що ментальне здоров'я особистості поєднує наступні компоненти: здорову психіку та здоровий дух особистості та соціальний компонент. Ментальне здоров'я є важливим для професійної життєвої самореалізації особистості. Також ментальне здоров'я кожного громадянина є важливим для українського суспільства взагалі.

Згідно Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» ментальне здоров'я є основним правом людини та невід'ємною частиною її загального фізичного стану і кожен громадянин України повинен мати доступ до необхідної психологічної допомоги у важких ситуаціях, пов'язаних з військовими конфліктами, катастрофами, або іншими надзвичайними ситуаціями. А на важливість цього аспекту вказує те, що питання, які стосуються ментального здоров'я особистості, з часом будуть імплементовані до загальних систем реагування на надзвичайні ситуації [1].

Стан ментального здоров'я залежить від багатьох чинників: соціальних, екологічних та навіть економічних та виявляється у тому, на якому рівні розвитку у особистості знаходяться психічні функції, наскільки миттєво чи ні людина реагує на певні зміни (думками, емоційно, діями), які психологічні особливості у психіці вона має та як вона будує взаємовідносини з оточуючими представниками різних соціальних спільнот. Звідси, сфера вивчення ментального здоров'я включає до себе широкий пласт теоретико-практичних досліджень у царині психологічного, психічного, соціально-особистісного здоров'я людини.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Звідси виникає питання: чи людина подолає проблеми власноруч, чи буде потребувати додаткової професійної допомоги. Отже, необхідно інформувати як громадян взагалі, так і педагогічних працівників зокрема щодо наявності спеціалізованих центрів допомоги. Наприклад, в межах реалізації Всеукраїнської програми ментального здоров'я у кожній громаді розгортаються Центри Життєстійкості, які позиціонуються як простори взаємодії, діалогу та відновлення.

Отже, ментальне здоров'я є невід'ємним складником повноцінного життя особистості педагога у сьогоденні та виступає важливим фактором для повноцінної професійної та життєвої самореалізації особистості. Ментальне здоров'я педагога позначається на результативності професійної діяльності, на рівні взаєморозуміння з учнями, а також на рівні комфортності та безпечності освітнього середовища тощо. Звідси, відповідальність у педагога поширюється не лише на себе, а й на решту учасників освітнього процесу.

З метою забезпечення відновлення ментального здоров'я необхідно докладати спеціальних зусиль, серед яких важливими ми вважаємо наступні: інформування про ознаки порушеного ментального здоров'я; навчання педагогів навичкам саморегуляції; розроблення та реалізація програм оздоровлення, різноманітних освітньо-оздоровлювальних послуг для педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?». Режим доступу: <https://howareu.com/pro-prohramu#:~:text>
2. Ментальне здоров'я: як подбати про себе?. Режим доступу: <https://prozdorovia.in.ua/statti/mentalne-zdorov-ia/>
3. Панок В.Г. (2023). Актуальні проблеми охорони психічного здоров'я українського народу в часи війни: питання теорії і методології. *Вісник НАПН України*, 5 (2), 1-9. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5218>

Валентина Богачук

Хмельницький заклад дошкільної освіти № 32 «Росинка»

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В останні десятиліття світ в цілому, і Україна, зокрема, перебуває у стані серйозної екологічної кризи, зумовленої масштабними та систематичними негативними екологічними змінами, пов'язаними з діяльністю людини в природі, а, отже, з антропоцентричною свідомістю. Наразі ця ситуація потребує своєчасного втручання та вирішення, оскільки на кону життя майбутніх поколінь, виживання та розвиток людської цивілізації на планеті.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічна політика України спрямована на раціональне використання природних ресурсів, збереження безпечних і нешкідливих для життя і здоров'я людей умов навколишнього природного середовища, досягнення гармонії у відносинах між суспільством і природою.

Конституцією України встановлено вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки та здійснення раціонального природокористування, а також визначає формування екологічної культури людини та гармонійного ставлення до природи як один із пріоритетних напрямів реформування національної освіти та її основних цілей. У Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» визначено необхідність розвитку здатності до гармонізації природи та екологічної рівноваги та визначено необхідність розвитку здатності здійснювати власну діяльність відповідно до законів природи, не порушуючи при цьому екологічної рівноваги і акцентовано увагу на необхідності розвитку здатності здійснювати власну діяльність відповідно до законів природи [4].

У статті 7 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» вказано, що підвищення екологічної культури суспільства забезпечується освітою та вихованням у галузі охорони навколишнього природного середовища, у тому числі, в закладах дошкільної освіти (ЗДО).

Закон України «Про освіту» (статті 56 і 58) наголошує на необхідності формування у дітей та молоді дбайливого ставлення до природного довкілля країни, а стаття 23 Закону України «Про дошкільну освіту» передбачає як вимогу до змісту дошкільної освіти викладання елементів природничо-наукового світогляду та розвиток позитивних почуттів і цінностей у ставленні до довкілля та формування ставлення, що ґрунтується на позитивних почуттях і ціннісному ставленні до довкілля.

Приймаються політичні рішення, спрямовані на стабілізацію екологічної ситуації, вдосконалюється нормативно-правова база. Зокрема, на основі об'єктивних даних про екологічну ситуацію, причини та динаміку екологічних проблем розробляється програма заходів з подолання екологічної кризи, а в Україні – низка нормативно-правових актів, спрямованих на оптимізацію екологічної ситуації та створення екологічної рівноваги в країні.

Проблема формування еколого-природничої компетентності, починаючи з дошкільного дитинства, є актуальною для сучасної системи освіти, оскільки отримані на цьому етапі розвитку особистості компетентності, уявлення, сформоване ставлення до природи й моделі поведінки будуть виступати базисом для розвитку в подальших галузях освіти [1].

Відповідно до освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі» Базового компоненту дошкільної освіти в Україні в дитини до кінця дошкільного віку важливо сформуванню уявлення про природу планети Земля та космосу, зокрема, про живі організми, природне середовище, розмаїття явищ природи, причинно наслідкові зв'язки у природному оточенні, взаємозалежність природних умов, світу рослин, тварин, людської діяльності як позитивний або негативний чинник впливу на природу. Компетентності та уявлення дошкільнят будуть слугувати основою для формування та розвитку емоційно-ціннісного та відповідального ставлення до природи, яке у дітей дошкільного віку проявляється у природодоцільній поведінці, бажанні і здатності включатися в практичну діяльність у природі, дотриманні правил природокористування, вираженому ставленні до рослин і тварин [2].

Однією з засад Державного стандарту дошкільної освіти виступає компетентнісний підхід до розвитку особистості, котрий передбачає спрямованість освітнього процесу на досягнення соціально закріпленого результату. Це зумовило необхідність чіткого визначення спрямованості змісту освітніх ліній: знає, обізнана, розуміє, вміє, усвідомлює, здатна, дотримується, застосовує, виявляє ставлення, оцінює. Такий підхід орієнтує освітян на загальний цілісний розвиток дитини, підкреслює важливість закладання в дошкільному віці фундаменту для набуття в подальшому спеціальних знань та вмінь.

Складовими еколого-природничої компетентності дітей є знання й уявлення про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання, тобто, відповідна діяльність і поведінка у природі. Формування еколого-природничої компетентності не може відбуватися окремо від загального розвитку дитини: ці два аспекти формування особистості дошкільника взаємопов'язані і взаємообумовлюють один одного [1].

Не випадково, формування знань і уявлень про об'єкти та явища природи, їхні зв'язки з навколишнім середовищем, людину як частину природи й наслідки її діяльності відзначено першими в переліку компонентів еколого-природознавчої компетентності для дошкільнят, хоча вони не є самоціллю.

Таким чином стверджуємо, що екологічні знання та уявлення виступають основою екологічної свідомості, необхідною умовою для вироблення ставлення особистості до навколишнього світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волкова В.А. Педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку: збірник наукових праць Херсонського державного університету. [Педагогічні науки], 2017. [Вип.75(2)]. С.11-15.
2. Концепція екологічної освіти України. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 2002. № 7. С.3-23.
3. Державний стандарт дошкільної освіти URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20odoshkilnoyi%20osvity.pdf. (дата звернення: 26.12.2024).
4. Лисенко Н.В., Мацук Л.О., Лисенко О.М. Ознайомлення з природою та основи екологічної освіти дітей дошкільного віку. [Підручник]. Київ: Видавничий Дім «Слово». 2019. 336 с.

Vladyslav Vertel

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko

ECOLOGICAL AND NATURALISTIC WORK IN THE OUT-OF-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS IN WARTIME AND POST-WAR RECOVERY CONDITIONS

The crisis caused by military actions has highlighted new problems of various nature and depth. Military aggression against our state has led to changes in the socio-political, socio-economic spheres, including education field. The education system, which already had experience in overcoming challenges in the 90's, as well as in the 2000's, associated with quarantine restrictions during the COVID-19 pandemic, has shown a certain readiness to work in wartime conditions (*Освіта в незалежній...*, 2021). However, the aforementioned crisis has opened up new problems that require urgent solutions. The Ukrainian out-of-school education system, which was able to demonstrate resilience in new circumstances, was not left aside.

The issue of organizing the educational process in out-of-school education institutions under martial law is considered in the works of A. Kornienko, (Корнієнко, 2022а; Корнієнко, 2022б), V. Verbytsky (Вербицький, 2024), O. Lytovchenko (Литовченко, 2022; Литовченко, 2024), L. Bondar and L. Perepelitsa (Бондар, Перепелиця, 2022). The issues raised by the authors require a comprehensive approach to their solution after the restoration of state control over the occupied territories, in particular through the implementation of appropriate measures.

As a result of hostilities on the territory of Ukraine, a significant number of the out-of-school education institutions (hereinafter referred to as OEI) were destroyed or damaged. A large number of education applicants lost access to quality education and were forced to move both within the country and beyond its borders (Шкарлет, 2022, p. 108-120). An additional challenge for out-of-school education during martial law was the unjustified reduction of the network of OEIs,

which occurs, in particular, through the process of reorganization of the specialized out-of-school education institutions into single comprehensive institutions.

After the full-scale invasion, the Ministry of Education and Science of Ukraine (hereinafter referred to as MES) during the period of martial law provides methodological assistance in organizing out-of-school education (*Про забезпечення...*, 2022; *Про організацію...*, 2022). When organizing ecological and naturalistic work (hereinafter referred to as the ENW) in OEIs, children should be involved together with their parents in caring for pets that lost their owners during hostilities. Since the time spent with plants and animals distracts children from what they have experienced. MES recommends the use of corrective classes and trainings (drawing therapy, theatrical art therapy, playing therapy, etc.) (*Щодо організації...*, 2022).

Out-of-school ENW continues to adapt to the conditions of distance and blended learning. Ukraine needs a systematic study of the changes required in the field of education. Even in times of ongoing hostilities, it is already necessary to develop a plan for the transformation of all spheres of public life, in particular education, initiating a preparatory process for studying current problems and prospects for the education sector. In the era of digitalization, digital applications that can accumulate data in real time on the desired areas of out-of-school education, the achievements of education applicants in formal education, career guidance work, and the forecast of labor market development at the community, regional, national, and global levels are becoming especially relevant. Due attention must be paid to monitoring of the state and ways of developing out-of-school education in conditions of martial law and post-war recovery.

It is clear that in post-war conditions, the emphasis will be made on the practical component. It is obvious that such areas of out-of-school education as plast, military-patriotic, scout, scientific-technical and tourist-local history will be funded as a priority. We believe that in the context of society's transition to sustainable development, ENW should take its proper place in the system of out-of-school education, undergo an update of the program and methodological support and count on significant material and technical support from communities.

As for the ecological-naturalistic direction, taking into account the damage caused to the environment by the war, it requires in-depth monitoring, revision of the program and methodological support, modernization of the content of ENW, taking into account the interests of key consumers of educational services – pupils and their parents. The task of communities and the entire Ukrainian society is to provide customers with a range of services that will satisfy the interests of both children and parents in out-of-school education

and upbringing, as well as the community and the state in the upbringing of the younger generation and environmental protection.

In this context actualizes the issue of organizing the network of OEIs of environmental-naturalistic direction. At the same time, an information campaign is needed to popularize OEIs, regardless of their organizational structure or form of ownership. Each community must, taking into account its capabilities and priorities, determine whether to create OEIs of environmental-naturalistic direction or organize comprehensive education institutions taking into account the wishes of children and their parents. The main thing is the content and quality of services, not their location, especially given the growing popularity of distance learning. In such conditions, the professional standard of OEI teacher is becoming increasingly important (*Професійний стандарт...*, 2015).

Under martial law, out-of-school ENW in the OEI of Ukraine responds to challenges. Creation of a safe educational environment is of paramount importance (Шкарлет, 2022, p. 108-120; Шкарлет, 2023, p. 30-32). It is important to ensure access to quality educational services for all education applicants, regardless of their place of residence, temporary stay, educational difficulties. Therefore, it is necessary to resolve regulatory, organizational issues, update the content of education and educational technologies (Мачуський, 2020, p. 30-40; Мачуський, 2023а).

First of all, it is necessary to summarize the context in which the development of the content of out-of-school education is carried out, in particular, taking into account the challenges caused by wartime. The primary task should be to develop the National Strategy of Education and Science of Ukraine in the direction of “Out-of-School Education” by implementing the best practices of the ENW, to choose the optimal vector of its development (Просіна, Касьянова, Швень, 2021; *Концепція позашкільної ...* 2023; Мосякова, 2019, с. 14-25; *Стратегія розвитку...*, 2023).

In the conditions of post-war recovery, the state must provide all necessary resources for the development of out-of-school education, including ecological and naturalistic one. This includes the allocation of educational subventions for regions that have suffered significant losses, as well as the introduction of legislative mechanisms for material incentives for educators depending on the capabilities of the community – increased payment coefficients, subsidies for groups chosen by children and parents. European integration in the educational sphere should be accompanied by financial autonomy. European partners and Ukrainian communities, within the framework of friendly relations, can help in financing and supporting post-war reconstruction.

Therefore, it is necessary to determine tactical and strategic steps now so that after the Victory they can be immediately implemented with the support of internal and external partners. We believe that the materials presented should be taken into account when preparing a program for the renewal of the out-of-school education system of Ukraine.

REFERENCES

- Бондар, Л. М., Перепелиця, Н. В. (2022). Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти Сумщини: виклики воєнного часу. *Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект. Інформаційно-методичний збірник*, 8–12.
- Вербицький, В. В. (2024). Програма розвитку позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку в умовах повоєнного відновлення країни. *Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій* : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 19 березня. сс. 11-14. Кропивницький: ПП «Поліум».
- Концепція позашкільної освіти в умовах воєнного стану (Проект) (2023). Режим доступу: <https://pou.org.ua/wp-content/uploads/Kontseptsiya-pozashkilnoyi-osvity-v-umovah-voyennogo-stanu.pdf>.
- Корнієнко, А. В. (2022а). Діяльність закладів позашкільної освіти в умовах воєнного стану. *Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 19 грудня. сс. 55-70. Івано-Франківськ: «НАІР».
- Корнієнко, А. (2022б). Освітня діяльність закладів позашкільної освіти в умовах бойових дій. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді, № 26 (1)*. С. 190-198. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2022_26%281%29_18.
- Литовченко, О. (2022). Заклади позашкільної освіти України в умовах війни: освітня, просвітницька, громадська діяльність. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Вип. 26. Кн. 1*, 213-225. Режим доступу: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-213-225>.
- Литовченко, О. В. (2024). Актуальні аспекти діяльності закладів позашкільної освіти в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення. *Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій* : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 19 березня. сс. 32-34.. Кропивницький: ПП «Поліум».
- Мачуський, В. В. (Ред.) (2023). Інноваційний розвиток позашкільної освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» : методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР. 223 с.
- Мачуський, В. В. (Ред.) (2020). Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти : методичний посібник. Кропивницький : Імекс-ЛТД. 223 с.
- Мосякова, І. Ю. (2019). Концептуальні основи модернізації змісту позашкільної освіти : практико орієнтований посібник. Київ : Педагогічна думка. 713 с.
- Освіта в незалежній Україні: розвиток та конкурентоспроможність : інформаційно-аналітичний збірник. (2021). Київ: МОН України, ДНУ ІОА. Режим доступу: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/Osvita-v-nezalezhnij-Ukraini-19.08.2021_FINAL-1-1.pdf.
- Про забезпечення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час дії воєнного стану: лист МОН України від 18.03.2022 № 1/3544-22 (2022). Режим доступу: <http://surl.li/tfyse>.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

- Про організацію роботи закладів позашкільної освіти: лист МОН № 1/4142-22 від 14.04.2022 (2022). Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2022/04/27/lyst-mon-vid-14-04-2022-1-4142-22-pro-orhanizatsiiu-roboty-zakladiv-pozashkil-noi-osvity/>.
- Просіна, О. В., Касьянова, О. В., Швень, Я. Л. (2021). Вектори розвитку позашкільної освіти як освітні тренди сучасності. *Вісник НАПН України*, №3(2), 1–8.
- Професійний стандарт педагога позашкільного навчального закладу (2015). Режим доступу: <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/19-11-230.pdf>.
- Шкарлет, С. (Ред.) (2022). Освіта і наука України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник. Київ: МОН України, ДНУ ІОА. 358 с. Режим доступу: <http://surl.li/klhvew>.
- Шкарлет, С. (Ред.) (2023). Освіта в умовах воєнного стану інформаційно-аналітичний збірник. Київ: МОН України, ДНУ ІОА. 64 с. Режим доступу: [Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf](https://inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf).
- Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2022/2023 н. р.: лист МОН від 10.08.2022 № 1/9105-22 (2022). Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1St7hbHJhhizyNG_qX0Epme5fjZT0PLLe/view.

Го Лян

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАННІ ХОРЕОГРАФІЇ

У сучасному динамічному світі межі між технологіями та мистецтвом стираються більше, ніж будь-коли раніше. На перетині цієї захоплюючої конвергенції лежить інноваційне використання штучного інтелекту (ШІ) у хореографії. Створюючи музичні композиції та складні танцювальні послідовності, ШІ змінює хореографію й перетворює майбутнє творчих професіоналів.

Генеративні інструменти штучного інтелекту є ключовими для того, що є хореографією, керованою штучним інтелектом, пропонуючи хореографам інноваційні способи розробки програм, які можуть варіюватися від простих до надзвичайно складних. Інструменти використовують розширені алгоритми машинного навчання для аналізу тисяч існуючих танцювальних процедур, вловлюючи нюанси руху, ритму та стилю. Завдяки штучному інтелекту в аналізі танцювальних рухів ці інструменти можуть обробляти величезні обсяги даних, щоб створювати унікальні танцювальні послідовності як частину хореографії за допомогою штучного інтелекту, яка включає різні техніки та естетику, розсуваючи межі традиційної хореографії.

Крім того, генеративний штучний інтелект дозволяє хореографам експериментувати з новими стилями та комбінаціями, про які вони могли би не подумати інакше. Ця технологія спрощує творчий процес, дозволяючи митцям заощаджувати дорогоцінний час і зусилля, одночасно

створюючи низку можливостей для руху. У результаті хореографи можуть приділяти більше уваги художнім аспектам своєї майстерності, таким як емоційне вираження та оповідання історій через танець, зрештою збагачуючи загальну виставу. Завдяки інтеграції інструментів штучного інтелекту майбутнє створення танцю стане не тільки ефективнішим, але й більш різноманітним і виразним.

Переваги використання ШІ в хореографії є численними. Інструменти штучного інтелекту можуть аналізувати та генерувати рухи, які є водночас новими та технічно обґрунтованими. Вони надають велике сховище танцювальних стилів і технік, з яких хореографи можуть черпати ідеї, що полегшує впровадження інновацій та експериментів. Крім того, штучний інтелект може допомогти під час репетицій, надаючи зворотний зв'язок у режимі реального часу щодо якості та техніки виконання.

Оксана Гузенко

КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАГІСТРАНТІВ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

В сучасних умовах глобалізації, швидкого розвитку технологій і безперервної зміни вимог до професійних кадрів, особливо у сфері менеджменту, питання розвитку дослідницьких компетенцій магістрантів стає центральним. Майбутні фахівці повинні не лише володіти теоретичними знаннями, але й уміти критично мислити, аналізувати великі обсяги інформації та застосовувати інноваційні підходи до вирішення проблем.

Наукові дослідження дають можливість магістрантам розвивати такі важливі навички, як аналіз, синтез, інтерпретація результатів, а також самостійна розробка рекомендацій. Саме наукова діяльність дозволяє не лише поглибити знання з певних питань, але й підготувати магістрантів до викликів, які можуть виникнути в їхній професійній діяльності.

Проблема полягає в тому, що не всі магістранти готові або мотивовані до науково-дослідницької діяльності. Основними викликами на цьому шляху є:

- недостатня мотивація студентів (наукові дослідження вимагають значних зусиль і часу, що іноді важко поєднати з іншими обов'язками);
- брак дослідницьких навичок (багато магістрантів не мають належної підготовки з методології досліджень і статистичного аналізу);
- обмежений доступ до ресурсів (відсутність достатньої кількості наукових матеріалів або фінансування для проведення досліджень).

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Незважаючи на ці виклики, існує чимало можливостей, які допоможуть подолати ці труднощі і сприятимуть розвитку наукового потенціалу студентів. Так до основних можливостей для розвитку наукового потенціалу студентів відносимо:

1. Індивідуальні наукові консультації з викладачами або досвідченими науковцями допомагає студентам отримати глибокі знання щодо їхніх досліджень та методології. Це може бути особливо корисним на етапах вибору теми дослідження, планування та аналізу даних.

2. Участь у грантових програмах і стипендіях. Залучення студентів до пошуку можливостей для фінансування своїх досліджень через грантові програми не тільки мотивує магістрантів розвивати свої проєкти, але й забезпечує необхідні ресурси для проведення наукових робіт. У цьому контексті стипендії для проведення досліджень у закордонних університетах або наукових центрах також сприяють розвитку міжнародного досвіду та підвищують науковий рівень студентів.

3. Міжнародні стажування та програми обміну. Можливість участі у міжнародних програмах обміну (Erasmus+, Fulbright тощо) сприяє не тільки академічному зростанню, але й формуванню глобальних компетенцій. Магістранти отримують доступ до сучасних дослідницьких лабораторій і обмінюються досвідом з іноземними колегами.

4. Публікації в наукових журналах. Стимулювання магістрантів до написання та публікації наукових статей у національних і міжнародних журналах розвиває їхні аналітичні та письменницькі навички, а також дає можливість отримати зворотний зв'язок від інших науковців.

5. Участь у наукових конференціях. Залучення студентів до активної участі в наукових конференціях, семінарах та симпозіумах не тільки покращує їхні презентаційні навички, але й розширює їхню наукову мережу, дозволяючи обмінюватися ідеями з фахівцями в різних галузях.

6. Використання сучасних інформаційних технологій. Впровадження цифрових інструментів і платформ для проведення досліджень, таких як спеціалізовані програмні засоби для аналізу даних (SPSS, R, NVivo), а також платформи для обміну науковою інформацією (ResearchGate, Academia.edu) дозволяє студентам залишатися на зв'язку з міжнародною науковою спільнотою.

7. Співпраця з бізнесом та промисловістю. Магістранти можуть працювати над реальними бізнес-кейсами або проблемами, що допоможе їм побачити практичну цінність наукових досліджень і підготуватися до професійної діяльності.

У межах даної розвідки робимо висновок, що одним з основних інструментів, який сприяє розвитку наукового потенціалу магістрантів, є наукові гуртки. На основі досвіду роботи наукового гуртка «Лідерство та менеджмент», який функціонує на кафедрі педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту КЗ Сумський ОШПО, можна стверджувати, що він не лише сприяє розвитку дослідницьких компетентностей магістрантів, але й забезпечує їх підготовку до практичних викликів у сфері менеджменту та лідерства. Отже, досвід діяльності наукового гуртка слугує яскравим прикладом практичного втілення зазначених принципів, що дає змогу детальніше розглянути його практичні аспекти, а саме:

1. Інтерактивні заняття та обговорення. Роботою гуртка передбачено регулярне проведення зустрічей, де студенти мають можливість обговорювати актуальні наукові публікації, аналізувати сучасні тенденції в менеджменті та лідерстві (наприклад, інформаційна хвилинка: «Технології майбутнього: лідери, які змінюють гру»; майстер-клас: «Відкриваємо світ Soft Skills для майбутніх менеджерів та інші).

2. Практичні семінари з написання наукових робіт. Даний напрям передбачає проведення майстер-класів з методології досліджень, написання наукових статей, оперування статистичними даними та використання сучасних програм для аналізу даних (наприклад, науково-методичний семінар: «Чесна освіта: міф чи реальність?»; науковий семінар: «Етичні аспекти використання штучного інтелекту в управлінні: виклики та можливості»; майстер-класи: «Технологія написання кваліфікаційної роботи: сутність та основні етапи», «Методи і прийоми організації розумової праці дослідника»).

3. Участь у конференціях, круглих столах та ін.. Наш гурток активно сприяє участі магістрантів у міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, що дозволяє їм презентувати свої дослідження, отримувати зворотний зв'язок від експертів та підвищувати свій науковий рівень (наприклад, телеміст: «Лідерство в епоху змін: сучасні виклики та стратегії»; Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інновації в науці: сучасний вимір» відбулася).

Отже, розвиток наукового потенціалу магістрантів – це важливе завдання, яке вимагає комплексного підходу. Незважаючи на виклики, існують реальні можливості, що дозволяють підвищувати рівень дослідницьких компетенцій студентів. Діяльність наукових гуртків, зокрема «Лідерство та менеджмент» демонструє багатогранний підхід до розвитку наукового потенціалу магістрантів, поєднуючи інтерактивні методи навчання, практичні семінари та активну участь у наукових

заходах. Вважаємо, що така організація роботи не лише сприяє формуванню дослідницьких компетентностей, але й готує студентів до ефективної діяльності у професійній сфері.

Євтух Артем

Національний університет оборони України

ОСВІТНЯ ДЕПРИВАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У сучасних умовах, коли російська воєнна агресія впливає на всі сфери суспільного життя в Україні, забезпечення належної професійної підготовки особового складу стало підґрунтям для якісного виконання завдань Силами оборони України. Війна, зазначає О. Хміляр, – царство фізичних зусиль і страждань, здатне знищити воїна, якщо він не змінить до неї ставлення. Підготувати військовослужбовця до дій у таких умовах – означає підготувати всебічно озброєного, психічно стійкого воїна (2022, с. 71). Таким чином, питання профілактики та подолання освітньої депривації здобувачів освіти у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) набуває особливої актуальності.

Розглядаючи зазначене питання вважаємо за потребу розтлумачити поняття депривації та освітньої депривації. За результатами опрацювання сучасних наукових досліджень, нам імпонують наступні визначення.

Депривація (від англ. deprivation) – 1) Removal, denial, or unavailability of something needed or desired, тобто «позбавлення, відмова у забезпеченні певних потреб або відсутність можливості задовольнити такі потреби» (APA dictionary, 2018); 2) соціальне явище, що характеризується неможливістю задоволення людиною певних потреб у зв'язку з обмеженням або відсутністю потрібних для цього контактів, зв'язків, умов (Красницька, 2015, с. 6); 3) психічний стан, коли людина не має змоги задовольнити основні (життєві) потреби достатньо мірою впродовж тривалого часу (Кобильченко, Омельченко, 2022, с. 330).

Освітня депривація посідає чільне місце серед усіх видів депривації, адже вона негативно впливає на якість освітнього процесу у ВВНЗ та сформованість компетентностей і програмних результатів навчання у курсантів та слухачів, що, зі свого боку, впливає їх результативність на полі бою.

За поглядом О. Красницької, освітньою депривацією є «обмеження можливостей здобувача освіти задоволення пізнавальних, інформаційних, когнітивних та загалом освітніх потреб, потреб самоствердження, самовираження й самореалізації через освітню діяльність, а також позбавлення можливості якісного навчання через надання неякісних освітніх послуг» (2023, с. 34). Т. Гречишкіна розглядає освітню

депривацію як результат несформованості навичок пізнавальної діяльності, недостатньої насиченості освітнього середовища, завищеного рівня домагань, що призводить до формування нереальних освітніх потреб, порушення сприятливих умов для розвитку особистості здобувача освіти, невдоволення рівнем професійної підготовки у виші (2017).

Крім того, вважається за необхідне ввести таке поняття як «освітні деприватори» – фактори, які посилюють освітню депривацію здобувачів освіти. Як було зазначено раніше (Євтух, 2024), освітні деприватори можуть бути класифіковані за щонайменше п'ятьма групами: професійні, організаційні, технологічні, психогенно-когнітивні, мотиваційно-ціннісні. Унаслідок зазначеного реалізація освітніх потреб слухачів, курсантів здійснюється не в повному обсязі та за обмежених ресурсів і часу, що знижує доступність та ефективність освітніх послуг.

Також як зазначає О. Красницька, важливим є поняття деприваційних умов – коли військовослужбовець, під час відрядження в район бойових дій, діє в екстремальних умовах, виконує завдання у відриві від основних сил та неминуче перебуває під впливом деприваційних факторів і потрапляє в деприваційні ситуації, коли можливість задоволення життєво важливих для особистості потреб відсутня (2022, с. 52). Деприваційні умови виконання бойових завдань можуть посилювати освітню депривацію й після повернення слухача або курсанта до ВВНЗ для продовження навчання.

Названі причини освітньої депривації в умовах воєнного часу породжують її наслідки: зниження мотивації до навчання, зниження рівня інтелектуального та особистісного розвитку здобувачів освіти, зниження рівня фахової підготовленості військових фахівців, зниження рівня конкурентоспроможності на ринку праці, вихолощення інтелектуального потенціалу держави (Красницька, 2023, с. 34). Т. Гречишкіна також вказує на розвиток «навченої безпорадності» у здобувачів освіти, що являє собою відмову від активності, якщо попередні спроби та зусилля суб'єкта змінити небажану ситуацію ні до чого не приводили. Навчена безпорадність виявляється на емоційному (поява депресії, невротичної тривожності), мотиваційному (відсутність бажання вирішувати проблему), когнітивному (утруднення з формуванням нової моделі поведінки) рівнях (2016). Відповідно, навчена безпорадність значно знижує як мотивацію, так і результативність освітньої діяльності здобувача освіти.

Важливим етапом у профілактиці та подоланні освітньої депривації слухачів і курсантів ВВНЗ, підвищення рівня їх підготовленості до виконання бойових завдань вважаємо посилення військового співробітництва Силами

оборони України за напрямом підготовки особового складу за кордоном. Починаючи з 2022 року, десятки тисяч українських військовослужбовців щороку проходять тренувальні заходи на фондах держав-партнерів. У той же час ВВНЗ України продовжують шукати шляхи розширення своїх спроможностей в інтересах навчання військових фахівців від тактичного до стратегічного рівнів, паралельно вирішуючи проблеми організації освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо вивчення проблеми профілактики освітньої депривації здобувачів освіти ВВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

- APA dictionary definition of deprivation (updated 04/19/2018). Retrieved from <https://dictionary.apa.org/deprivation>.
- Євтух А.О. (2024). Виклики, що постають перед викладачем ВВНЗ під час підвищення кваліфікації із використанням засобів електронного навчання. Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах: збірник матеріалів науково-практичної конференції (м. Київ, 05 грудня 2024 р.), 279–283. Київ: НУОУ.
- Красницька О. (2023). Профілактика освітньої депривації засобами ораторської діяльності. *Освіта. Інноватика. Практика, 2023. Т. 11, № 5*, 31-38. (Krasnytska O. Profilaktyka osvितnoi deprivatsii zasobamy oratorskoi diialnosti [The prevention of educational deprivation through public speaking]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice, 2023. Vol. 11, No 5.*, 31-38). DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i5-005.
- Красницька О. (2022). Депривація військовослужбовців, які виконують завдання у відриві від основних сил, та в умовах полону. *Вісник Національного університету оборони України. 2022. № 2 (66)*. 50–63. Retrieved from <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-66-2-50-63>
- Красницька О. (2015). Профілактика сімейної депривації вихованців інтернатних закладів спортивного профілю: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2015. 20.
- Кобильченко В., Омельченко І. (2022). Депривація особистості як центральне поняття сучасної спеціальної психології. *Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference «Problems of science and practice, tasks and ways to solve them», July 05-08, 2022, Helsinki, Finland*. 329-335. Retrieved from <https://isg-konf.com/problems-of-science-and-practice-tasks-and-ways-to-solve-them-2/>
- Хміляр О. (2022). Психічна стійкість солдата. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Психологія. 2022. № 6*. 71–79. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.6.13>.
- Гречишкіна, Т. (2017). Проблема освітньої депривації учнівської та студентської молоді у сучасному педагогічному дискурсі. *Психологія та педагогіка у XXI столітті: перспективи та пріоритетні напрямки досліджень*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 18-21.
- Гречишкіна, Т. (2016). Теоретичне обґрунтування педагогічних умов попередження освітньої депривації. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи*: зб. матеріалів 4 Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф. Вип. 4. Переяслав-Хмельницький, 102–106.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Останні роки стали визначальними для трансформації освіти в Україні та світі, відкриваючи нові горизонти у формах і підходах до навчання. Дистанційне та змішане навчання, яке до 2020 р. залишалося малопоширеним і необов'язковим, під впливом пандемії та російської агресії перетворилося на ключовий інструмент освітнього процесу. Згідно з Положенням про організацію освітнього процесу у Запорізькому державному медико-фармацевтичному університеті навчання «здійснюється за такими формами: 1) очна (денна; на третьому (освітньо-науковому) рівні також вечірня); 2) заочна (дистанційна); 3) змішана форма навчання з повною візуалізацією у синхронному онлайн режимі на основі MS Teams із забезпеченням всіх видів навчальних занять, контролю та атестації; 4) вечірня. Форми навчання можуть поєднуватися. Денна (очна) форма навчання є основною формою навчання» (Положення про ..., 2024). Певні особливості має кожна із вище згаданих форм навчання.

Наразі, під час війни, найбільш прийнятною формою для нашого регіону є дистанційна. Але, крім неї, у Запорізькому державному медико-фармацевтичному університеті впроваджено також змішану форму отримання знань. Серед переваг такої форми навчання можна відмітити: зручний час та місце навчання; часте повторення актуальних та інтерактивних навчальних матеріалів; спілкування з викладачем та взаємодія між студентами; якісніший розвиток комунікативних компетентностей. Впровадження та використання смарт-технологій надають можливість студентам закладів вищої медичної освіти опанувати теоретичний матеріал і набувати та вдосконалювати практичні навички. Особливість такого навчання полягає в можливості студента знаходитися поза межами університету й одночасно бути присутнім на лекціях або практичних заняттях за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Здобувачам освіти достатньо увімкнути комп'ютер, щоб приєднатися до відповідного онлайн-заняття за допомогою Інтернету. Це також зручний спосіб навчання для студентів, в яких є необхідність переглядати записи занять неодноразово.

Якщо порівняти дистанційне та очне навчання в медичній освіті, то можна визначити певні особливості, які залежать від специфіки матеріалу та потреб студентів.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Зручності дистанційного навчання полягають у гнучкості, доступі до ресурсів, широкому виборі курсів, безпеці:

- студенти можуть вчитися у зручний для них час, що дозволяє краще поєднувати навчання з іншими обов'язками;
- онлайн-курси пропонують доступ до різноманітних навчальних матеріалів, таких як відеолекції, презентації, статті, тести тощо;
- студенти можуть брати участь у програмах і курсах з різних куточків світу, не обмежуючись географічно;
- в умовах воєнного стану або пандемій дистанційне навчання є безпечнішим варіантом.

Разом з тим, варто зазначити, що в галузі медицини ключовими є практичні навички, якими складно опанувати онлайн. Симуляції та віртуальні лабораторії не завжди можуть повноцінно замінити експерименти. Також при дистанційному навчанні відсутня безпосередня комунікація з викладачем та пацієнтами, що може обмежувати навчальний досвід. Окрім того, онлайн навчання вимагає належної мотивації та високої самодисципліни, що, на жаль, не притаманне багатьом студентам.

Отже, дистанційне навчання – це взаємодія студентів та викладача, при якій контакт між учасниками освітнього процесу опосередкований певними каналами зв'язку.

У межах зазначеної теми варто наголосити і на особливостях традиційної (очної) форми навчання.

Позитивним, на нашу думку, є набуття здобувачами освіти якісних практичних навичок, а саме: вміння працювати з пацієнтами, проводити фізичні огляди, брати участь у клінічній практиці під керівництвом досвідчених фахівців, одразу отримувати відповіді на запитання. Водночас очне навчання часто передбачає групові роботи, що сприяє розвитку навичок командної співпраці, особливо важливих у медичній професії.

Однак, очне навчання має і свої недоліки:

- студенти повинні дотримуватись фіксованого графіка, що може створювати труднощі для тих, хто поєднує навчання з роботою;
- воно вимагає фізичної присутності в закладі освіти, що може бути незручно для студентів з інших міст чи країн;
- денне (очне) навчання може бути дорожчим через додаткові витрати на проживання, транспорт та матеріали.

Стосовно заочного навчання можна зазначити, що студент значний обсяг навчального матеріалу опрацьовує самостійно, без можливості проконсультуватися з педагогом.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Отже, для медичної освіти, на наш погляд, доречно поєднувати обидві форми навчання. Дистанційне навчання є ефективним інструментом для теоретичних знань, а очне, у свою чергу, є незамінним для розвитку практичних навичок та може збагатити дистанційне щодо організації освітнього процесу та підвищення якості професійної освіти. Доцільно при виборі форми навчання брати до уваги пріоритети, індивідуальні можливості, інтереси здобувачів освіти. Ідеальний варіант – змішана форма навчання, що поєднує теорію онлайн та практику на місцях (в лабораторіях вишу, лікарнях, клініках тощо). Припускаємо, що у майбутньому саме змішана форма навчання стане оптимальною та ефективною завдяки застосуванню дистанційних, Internet та мобільних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

Положення про організацію освітнього процесу у Запорізькому державному медико-фармацевтичному університеті. (2024). Режим доступу: https://nmv.mphu.edu.ua/upload/normatyvni_dokumenty_mphu/OOP_2024.pdf

Іванчук Марія

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Величко Ольга

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Сучасна освіта ставить на перший план проблему виховання громадянина, спрямовану на реалізацію демократичних цінностей, щоб люди були зацікавлені в досягненні суспільно значущих цілей, несли відповідальність за долю суспільства як за власність, сприяли гармонізації інтересів особистості, суспільства та держави, а також зменшували або долали. визнаності між ними.

Виховання справжніх патріотів та свідомих громадян можливо лише зберегти через самобутність українського народу, що базується на високому рівні національної свідомості та самосвідомості суспільства [3, с.10].

У державних законодавчих актах наголошується на значимості освіти та виховання особистості, спрямованих на любов до Батьківщини та усвідомлення громадянського обов'язку, шляхом поєднання духовних, національних і загальнолюдських цінностей.

Згідно із «Тлумачним словником української мови», «самоствердження» – це ствердження себе, своєї особистості, визнання своєї цінності, значущості своєї особи.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Самоствердження молодших школярів на уроках «Я досліджую світ» (громадянська та історична освітня галузь) є аспектом розвитку особистості, після чого в цей період діти починають формувати власні погляди на навколишній світ, розуміти свою роль у суспільстві [1, с.43].

Громадянська та історична освітня галузь спрямована на те, щоб допомогти учням зрозуміти важливість їхньої участі в житті суспільства. Вивчаючи історію, діти мають можливість пізнавати з великою кількістю прикладів людей, які змінили події або стали еталоном для інших, що сприяє розвитку відчуття власної значущості. Через вивчення таких історичних постатей, як герої, лідери та видатні особистості, школярі вчаться.

У той же час діти вчаться жити в колективі, спільно виконують завдання, уникати та вирішувати конфліктні ситуації. Аналіз досліджень показує, що за умов взаємодії та колективного вирішення навчальних завдань стає можливим розвиток особистості, здатної визнавати та поважати цінності інших людей. Це сприяє формуванню навичок спілкування і співпраці з членами групи чи суспільства, досягненню взаєморозуміння і взаємоповаги до кожного, а також вихованню таких якостей, як:

- розвиток толерантності, співчуття, доброзичливості, турботи, а також почуття солідарності та рівності;
- формування загальнолюдських цінностей і загальновизнаних норм поведінки;
- здатність об'єднуватися з іншими членами суспільства для вирішення спільних завдань;
- здатність формулювати власні судження та аналізувати реальність;
- розуміння соціальних норм і правил поведінки, а також повага до них;
- знання законів і основних прав людини;
- усвідомлення особистої відповідальності та громадянського обов'язку;
- уміння цінувати свободу та користуватися нею;
- розуміння важливості особистої відповідальності для дітей покоління Z [2, с.15].

Можна сказати, що виконуючи спільне завдання, молодший школяр компенсує втрачену увагу до своєї персони, усвідомлює свою важливість у колективі (його чують, він вислуханий, до його думки прислухаються), проявляє свою ініціативу, самостійність, лідерські якості, вміння працювати в колективі, беручи до уваги інтереси інших. Цим самим підрастаюча особистість набуває якостей інноватора та громадянина, який

уміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини. Учитель, у процесі спілкування учнів, своїми діями формує і підтримує у них самоповагу, яка відображає те, наскільки вони приймають себе такими, якими вони є. Задоволеність собою в цілому, тобто самоствердження – це наслідок високої самооцінки тих своїх якостей, які людина вважає найважливішими. Індивіди з високою самоповагою більш самостійні і менш навіювані. Позитивно ставлячись до себе, вони, як правило, добре «приймають» і оточуючих, тоді як негативне ставлення до себе часто поєднується з недовірливим чи недоброзичливим ставленням до інших людей. Висока самоповага вкрай необхідна для всього процесу розвитку особистості і для її соціалізації зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безкоровайна О. В. (2018). Самоствердження особистості: постановка проблеми у контексті освітніх виховних технологій. Директор школи, ліцею, гімназії. № 3. С. 42- 48.
2. Луцьок А. М. (2003). Василь Сухомлинський про педагогічну майстерність учителя: монографія. Луцьк: Надстир'я.
3. Третяк О. П. (2013). Методика виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини в навчально-виховному процесі: метод. посіб.; Ін-т проблем виховання НАПН України. К іїв: Вид-во Ін-ту проблем виховання НАПН України.

Олександр Ількаєв

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

РОЛЬ СТАЖУВАННЯ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МУЗИЧНИХ ФАХІВЦІВ

Існує чимало прикладів фахівців музичної та медіасфери, які самостійно розвивають свої навички, а дехто навіть досягає успіху, керуючись лише інтуїцією. Проте не всім притаманне таке тонке відчуття. Натхненні цими історіями успіху, люди різних вікових категорій, особливо підлітки, вирішують спробувати свої сили, спочатку вступаючи до університетів, а згодом будуючи кар'єру. Проте і в українській, і у світовій практиці є певні недоліки в системі освіти. Один із найкритичніших – розвиток компетентностей, які мало або зовсім не застосовуються в реальному житті, що змушує молодих фахівців витратити час на перенавчання, довге стажування та підвищення кваліфікації. Це, на жаль, практично нівелює цінність освіти, у яку було вкладено кошти й роки навчання, та вимагає швидкого опанування нових знань безпосередньо на робочому місці. Отже, необхідно вдосконалювати методологію педагогіки, зокрема у музичній та медіасфері, щоб забезпечити випускників практичними навичками й підготувати їх до викликів сучасного світу, при цьому «запроваджуючи системні інноваційні заходи за всіма напрямками діяльності закладу освіти» (Куліченко, 2021).

Д. Копплін з Каліфорнійського державного політехнічного університету провів цікаве опитування в багатьох американських університетах, щоб дослідити ефективність освітніх програм з Досліджень музичної індустрії (Music Industry Studies – MIS) і зрозуміти, наскільки наявні методики мотивують студентів та готують їх до професійної діяльності. Виявилось, що найефективнішим елементом навчання в цій сфері є стажування: саме воно дозволяє студентам не лише отримати практичні навички, а й відчутти реалії роботи в індустрії, що значно підвищує їхню мотивацію та залученість (Korplin, 2016).

Згідно з даними, зібраними Д. Коппліном через опитування і серію інтерв'ю, стажування в музичній індустрії є найефективнішою практикою у підготовці студентів. Більшість респондентів підтвердили, що саме стажування має більшу цінність, ніж будь-які симуляції в класі, оскільки справжній «практичний» досвід важко відтворити в аудиторії (Korplin, 2016).

Наприклад, курс «Концертна промоція» в Університеті Белмонта добре відтворює реальний процес організації заходів, але все ж вимагає додаткового бюджету на кожен семестр, аби компенсувати нестачу коштів, якщо доходи студентського заходу не покривають витрати. Подібно до цього, студентам Музичного коледжу Берклі Кафе 939 надає цінний досвід, проте цей майданчик не завжди працює з прибутком. С. Елтон з Університету Маямі відзначила: «Як би ми не намагалися створити для студентів максимально реальні умови... це все одно не «реальний світ» (Korplin, 2016).

Д. Копплін підкреслює важливість розвитку практичних навичок у межах освітніх програм з Досліджень музичної індустрії, хоча й зауважує, що поки дані цих досліджень не до кінця розкривають глибину проблеми. Цей висновок вказує на загальну тенденцію: студентам потрібні не тільки теоретичні знання, а й більше можливостей для реальної практики, яка дозволить їм краще підготуватися до майбутньої кар'єри. Крім того, Д. Копплін і його колеги акцентують на потребі ретельнішого аналізу кар'єрного шляху випускників.

Дослідник висловлює думку про комплексний підхід до вдосконалення програм підготовки студентів у музичній індустрії, зосереджуючи особливу увагу на ролі стажувань. Він не лише пропонує створити культуру, де цінність стажування визнається на всіх рівнях, а й рекомендує більш ретельно контролювати процес стажування, що може потребувати залучення додаткових штатних викладачів або співробітників у деяких закладах. Д. Копплін також радить заохочувати студентів до проходження кількох стажувань, а не обмежуватися мінімальною кількістю, необхідною для отримання диплома (зазвичай 150–300 годин на семестр). Він наводить

приклад кооперативної програми Північно-Східного університету, де студенти чергують навчання з повноцінною оплачуваною роботою протягом трьох шестимісячних періодів, що зараховується для отримання ступеня. До того, він пропонує створювати програми, які б дозволяли випускникам продовжувати стажування протягом року після закінчення навчання, надаючи їм можливість доповнювати свої резюме і здобувати додатковий досвід. Це може реалізовуватися через кар'єрні служби або відповідні факультети університету, що дасть змогу випускникам нарощувати професійний досвід у перші роки після отримання диплома. Ще один важливий аспект, на думку Д. Коппліна, – кращий контроль за професійною траєкторією випускників. Він наголошує, що шлях кар'єри музикантів зазвичай не є лінійним, і професіонали музичної індустрії мають кваліфікацію для того, щоб оцінити справжній успіх випускників, навіть якщо ті ще мають «повсякденну роботу» через рік після завершення навчання. Це також може вимагати більше ресурсів з боку штатних співробітників, але значно підвищить якість підтримки молодих фахівців у музичній сфері (Kopplin, 2016).

Отже, стажування є ключовим елементом підготовки фахівців у музичній та медіасфері, адже дає реальний досвід і підвищує мотивацію. Освітні програми потребують реформування: більше практики, кооперативних моделей навчання та підтримки випускників. Це допоможе краще адаптувати молодих фахівців до сучасного ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА

- Куліченко, А. К. (2021). Теоретичні та методичні засади інноваційної діяльності медичних коледжів університетів США (дис...д-ра пед. наук : 13.00.01). Суми. (Kulichenko, A. K. (2021). *Theoretical and methodological foundations of innovation activity of medical colleges at U. S. Universities*. (DSc thesis). Sumy.).
- Kopplin, D. (2016). Best Practices in Music Industry Education. *Journal of the Music & Entertainment Industry Educators Association*. 16 (1), 73–96.

Veronika Kandybei

Zaporizhzhia State Medical and Pharmaceutical University

NEW CHALLENGES AND REALITIES OF THE CURRENT SYSTEM OF OBTAINING HIGHER MEDICAL EDUCATION

The last few years of our lives, starting in 2019, the world has faced new challenges related to the COVID-19 pandemic. Many systems of every day and habitual life required transformation, including the education system.

A war began in Ukraine In February 2022, which radically changed our lives.

Many highly qualified lectures, who are professionals in their fields, left the country. Many students decided to seek their fate in foreign universities. The

harmonious work of the education system began to crumble. It was necessary to build and create a new reality, a new world.

Before us, the teachers who remained, the question of how to implement new effective methods in the conditions of the educational process, aroused.

Since 2019 everything was switched to the online format and, only now, has the transition to a blended form of learning begun. This form conducted that students have the opportunity to attend classes and to study as it was previously.

New prospects have appeared, but at the same time, danger and concern about creating optimal conditions for learning, taking into account air alarms and the daily threat of arrivals.

As a lecturer and postgraduate student of the Clinical Department of Internal Medicine 1 of Zaporizhia State Medical and Pharmaceutical University, I have the opportunity to continue the process of both studying, scientific activity and work. Many students have expressed a desire to go to the full-time study after a long break to master their skills of practical activity, which is extremely necessary for the full-fledged mastery of the difficult profession of a doctor.

As a lecturer, I have to create safe working conditions for my students, related to the specifics of work in a front-line city. During 5 academic hours of classes with future doctors and 3.5 academic hours with physical rehabilitation specialists, while teaching the disciplines «Therapy» (cardiology, gastroenterology, pulmonology, hematology, endocrinology) and «Physical Therapy in the Clinic of Internal Diseases» I need to cover a topic that enables students to acquire new knowledge. This involves analyzing a specific nosology at the patient's bedside by selecting appropriate patients in accordance with the clinical topic of the educational process. It should be noted that not all patients are ready for the dialogue with numerous students and their lecturer, do not want to communicate and do not want to be those on whom practical skills are practiced.

Therefore, the question of how to effectively overcome this problem and teach students the practical aspects of work, arises. During the lesson, some students participate in it online, based on the Microsoft Teams platform. And this is, indeed, a challenge for the lecturer of the clinical departments to optimize the educational process in order to create an interesting learning conditions.

Modern approaches to the use of digitalization in education generally set new requirements for the ability to implement innovations, the need to master a wide range of innovative technologies and teaching methods, and more (Truba et al., 2023).

Thanks to modern medical applications for smartphones and the Body Interact program, which is an official virtual simulator of various nosologies, we are able to practice the necessary skills with the students. The university also has

many simulators for the improvement of practical skills, in particular, mannequins that are as close to reality as possible. These mannequins provide answers to simple practical questions, they breathe, move, and blink. All this allows future doctors to work out and hone their skills in examination, percussion, palpation and auscultation, performing intravenous and intramuscular manipulations.

So, the modern education system requires fundamental transformation in light of the new realities brought by the pandemic and war. A lecturer's role is no longer just to convey known material but to structure it in a way that enables its practical application in everyday life, with a strong emphasis on the practical component. The teacher's role is not to evaluate knowledge but to create an engaging environment for mastering the profession and understanding why a particular topic needs to be studied. Special attention is given to its relevance from the perspective of someone who already has work experience.

REFERENCES

Truba, H., Radziievska, I., Sherman, M., Demchenko, O., Kulichenko, A., Havryliuk, N. (2023). Introduction of Innovative Technologies in Vocational Education Under the Conditions of Informatization of Society: Problems and Prospects. *Conhecimento & Diversidade*, 15(38), 443–460.

Оксана Костащук

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Формування комунікативної культури молодших школярів є важливим завданням сучасної освіти, адже комунікація є базовою навичкою у ХХІ столітті. У сучасному інформаційному суспільстві комунікативна компетентність є не лише основою для міжособистісного спілкування, а й важливою умовою для успішної реалізації в професійному та соціальному середовищі. Відтак, інтерактивні технології навчання створюють оптимальні умови для активної взаємодії учнів, стимулюючи розвиток мовленнєвих, соціальних та емоційних компетентностей.

Комунікативна культура є багатогранним поняттям, що включає здатність до ефективної, толерантної та етично обґрунтованої взаємодії з іншими людьми. Для молодшого шкільного віку це поняття охоплює (Вторнікова, 2011).

- розвиток мовленнєвої культури (чіткість, виразність, грамотність мовлення);
- навички активного слухання та рефлексії;
- здатність до конструктивного діалогу та вирішення конфліктів;

➤ формування емпатії та толерантного ставлення до оточуючих.

Отже, комунікативна культура – це якість особистості, що поєднує особливості здійснення процесу комунікації та визначається її ціннісними орієнтаціями. Сформована комунікативна культура дозволяє адекватно сприймати поведінку учасників комунікативної взаємодії, налагоджувати стосунки з іншими, використовувати засоби комунікативного впливу, створювати комфортне середовище спілкування та обміну думками (Деркач, 2021).

Вважаємо, що саме інтерактивні технології навчання забезпечують умови для активного включення кожного учня в освітній процес, сприяють формуванню комунікативних компетенцій завдяки залученню до практичних ситуацій, де необхідно взаємодіяти, вирішувати проблеми та працювати в команді.

До групи найбільш ефективних інтерактивних методів навчання слід віднести наступні: метод «Ажурна пилка» (забезпечує співпрацю в групах, де кожен учасник відповідає за окрему частину завдання; рольові ігри (дозволяють моделювати реальні ситуації спілкування та розвивати навички взаємодії; дебати та дискусії (формують вміння аргументувати власну позицію та поважати думку інших; брейнштормінг (стимулюють колективне вирішення проблем та обмін ідеями) та ін.. (Янкович, 2020).

На нашу думку, інтерактивні технології навчання забезпечують розвиток таких аспектів комунікативної культури молодших школярів, як: *мовленнєві навички*: молодші школярі вчаться будувати чіткі та зрозумілі висловлювання, використовувати правильну лексику; *емоційний інтелект*: завдяки груповій роботі розвиваються емпатія, вміння розуміти емоції та почуття інших людей; *командна робота*: інтерактивні завдання сприяють формуванню здатності працювати у колективі, вирішувати спільні завдання; *толерантність*: учні вчаться сприймати різноманітність думок і культур.

Ми переконані, що для ефективного впровадження інтерактивних технологій в освітній процес слід враховувати наступні рекомендації, а саме: створювати ситуації, де молодші школярі матимуть можливість спілкуватися, дискутувати та взаємодіяти один з одним; використовувати інтерактивні ігри, вправи на розвиток мовленнєвої активності; організовувати заняття у формі творчих майстерень, групових проєктів, рольових ігор; проводити рефлексію після виконання інтерактивних завдань, щоб учні могли аналізувати свій досвід спілкування тощо.

Таким чином, ми дійшли висновку, що інтерактивні технології навчання є ефективним інструментом для формування комунікативної культури у молодших школярів. Вони дозволяють створювати умови для

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

активного навчання, сприяють розвитку мовленнєвих і соціальних навичок, а також формують основи емоційного інтелекту та толерантності. Застосування таких методів дозволяє виховувати особистість, яка здатна успішно взаємодіяти в сучасному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

- Вторнікова, Ю. С. (2011). Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. *Витоки педагогічної майстерності* : збірник наукових праць. Полтава, С. 88-94.
- Деркач, Ю.А. (2021). Використання вправ та ігор комунікативного спрямування як ефективного засобу формування іншомовної компетентності.: *Молодий вчений*: № 10 (98) с. 39, 42.
- Янкович, О. І., Кузьма, І. І. (2020). Освітні технології у початковій школі : *навч.-метод. пос. для вчителів, вихователів та студентів закладів вищої педагогічної освіти*. 2-е вид., перероб. і доповн. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 290 с.

Наталія Коханова
Сумська початкова школа №14
Сумської міської ради

РОЛЬ ІНТЕГРОВАНИХ УРОКІВ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Зміни у сучасній українській освіті закликають до впровадження інноваційних підходів у початковій школі. Особливої уваги потребує формування ключових компетентностей у молодших школярів, що є основою для їхнього подальшого розвитку.

У навчальній програмі акцентовано формування ключових і предметних компетентностей учнів, які відповідають їх потребам та інтересам. Формування ключових компетентностей відбувається через інтеграцію предметів та застосування компетентнісного підходу. Це сприяє активному розвитку учнів як громадян, здатних до саморозвитку та використання наукових досягнень у житті, дотримання принципів екологічної свідомості та здорового способу життя. У трудовому навчанні використовуються інноваційні підходи до формування ключових компетентностей. Один з таких підходів передбачає використання наскрізних змістових ліній, які пронизують всі предмети. Головна мета наскрізних змістових ліній – навчити учнів застосовувати отримані знання та уміння у реальних ситуаціях [1].

Згідно стандартам Нової української школи, ключові компетентності молодших школярів включають:

- Комунікативне мовлення в усній та письмовій формах.
- Математичне та стем-мислення.
- Екологічну грамотність та здоров'язбереження.
- Ініціативність та підприємництво.
- Дигітальну грамотність.

У процесі інтерактивного навчання учні навчаються бути демократичними, можна спілкуватися з іншими учнями, критично мислити та приймати продумані рішення. Особливо значну роль у процесі застосування інтерактивних методів навчання відіграє критичне мислення, тобто здатність самостійно аналізувати інформацію, вміння бачити помилки чи логічні порушення в твердженнях партнерів, аргументувати свої думки, змінювати їх у випадку, якщо вони неправильні, та розпізнавати пропаганду. Інтерактивна технологія навчання є сукупністю технологій, оскільки вона є формою організації освітнього процесу, за якої неможлива неучасть учня в колективному взаємодоповнюваному, основаному на взаємодії всіх його учасників процесі навчального пізнання [2].

Маємо зауважити, що інтегровані уроки в початковій школі є одним із ключових засобів реалізації сучасного освітнього процесу, що сприяє формуванню цілісного світогляду, розвитку критичного мислення та комунікативних навичок у молодших школярів.

Інтеграція в навчанні передбачає поєднання знань із різних предметів у межах одного уроку, що дозволяє учням усвідомити міжпредметні зв'язки та застосовувати набуті знання в різних контекстах.

Ми вважаємо, що основними цілями інтегрованих уроків можуть бути:

- Розвиток ключових компетентностей: уміння вчитися, соціальні навички, інформаційна грамотність тощо.
- Формування уявлення про зв'язки між явищами навколишнього світу.
- Підвищення мотивації до навчання через цікаві та практично орієнтовані завдання.

Інтегровані уроки проводяться за допомогою тематичного або проблемного підходу. Наприклад, тема «Природа і математика» може охоплювати вивчення одиниць вимірювання (математика) та спостереження за явищами природи (природознавство).

Вважаємо за доцільне наголосити, які переваги інтегрованих уроків над звичайними. На нашу думку це:

1. **Цілісність знань.** Учні не лише отримують інформацію, а й вчать пов'язувати її з реальним життям. Наприклад, урок із теми «Подорож світом» може об'єднати географію, мову, мистецтво та математику.
2. **Розвиток творчості.** Діти працюють із завданнями, які передбачають нестандартне мислення та пошук інноваційних рішень.
3. **Підвищення зацікавленості.** Інтегровані уроки включають ігрові елементи, проекти та дискусії, що робить навчання захопливим і цікавим.

4. **Соціалізація учнів.** Групова робота та взаємодія між дітьми сприяють розвитку комунікативних навичок і толерантності.

Отже, інтегровані уроки в початковій школі дають можливість підводити учнів до усвідомленої і емоційно пережитої потреби міркувати і висловлювати свої думки на запропоновану тему. Діти мають можливість застосувати при цьому арсенал своїх знань, життєвий досвід, зробити власні, нехай незначні, але дуже необхідні кожній дитині, висновки і відкриття [3].

Інтеграція сучасних методик та технологій створює нові можливості для розвитку молодших школярів. Системний підхід та повна увага до особливостей дитини сприяють становленню грамотних, свідомих та креативних особистостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hrytsenko, L., Liashenko, S. (2023). Інноваційні підходи до формування ключових компетентностей учнів у контексті трудового навчання. *Українська професійна освіта= Ukrainian professional education*, (13), 44-50.

2. Білик, Т. (2021). Інтеграція інноваційних елементів та інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 100-108.

3. Стовба, Н. Г. (2017). Інтегровані уроки як засіб формування у учнів початкової школи цілісної картини світу. *Члени редакційної колегії*, 88.

Олександр Курок

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ПРИНЦИПИ ВІДБОРУ ЗМІСТУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Реформування вітчизняної освітньої галузі на сучасному етапі розвитку суспільства потребує оновлення освітніх програм професійної підготовки майбутніх фахівців, розроблення її науково-методичних засад, які будуть відповідали соціально-економічним реаліям. На сьогодні наявна суперечність між запитами суспільства до рівня професійної компетентності фахівців економічної галузі й чинними моделями їхньої підготовки в закладах вищої освіти. Для розв'язання цієї суперечності необхідно, зокрема, з'ясувати принципи відбору змісту професійної освіти майбутніх економістів і визначити технології його реалізації.

У процесі аналізу науково-педагогічних джерел було з'ясовано, що дослідники характеризують зміст освіти як динамічну категорію, яка розкривається через «... формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на

ринку праці та мобільності й перспектив кар'єрного зростання впродовж життя» (Тітова, 2020: с. 371).

Як зазначають учені, в процесі відбору змісту формування професійної компетентності майбутніх фахівців слід дотримуватись певних вимог, а саме: зміст підготовки фахівця на всіх етапах повинен бути спрямованим на досягнення головної мети; підґрунтям для нього мають бути наукові засади; він повинен відображати систему та логіку, властиві тій чи іншій галузі наукових знань; в основі мають лежати взаємозв'язки між окремими освітніми компонентами; він повинен забезпечувати зв'язок теорії з практикою тощо (Андрощук, 2017). Зрозуміло, що в основі розроблення змісту освіти для будь-яких майбутніх фахівців мають бути відповідні освітні та професійні стандарти, які диктують вимоги до очікуваних результатів навчання (відповідно до певних рівнів Національної рамки кваліфікацій) і до компетентностей, що є підґрунтям для формулювання професійних кваліфікацій.

Аналізуючи доробок науковців щодо проблеми змісту освіти, можемо констатувати, що на визначення змісту формування професійної компетентності майбутніх економістів чинять вплив такі фактори (Андрощук, 2017; Тітова, 2020):

- соціальне замовлення на фахівців економічної сфери із сформованою професійною компетентністю;
- соціально-економічний розвиток суспільства;
- усвідомлення системи цілей і завдань, що висуваються суспільством до економічної галузі;
- створення сприятливого освітнього середовища у ЗВО для задоволення потреб учасників освітнього процесу;
- рівень педагогічної майстерності педагогів, що забезпечують процес підготовки майбутніх економістів, їхньої здатності до інноваційної діяльності;
- загальний рівень економічної компетентності суспільства;
- політика держави у сфері економічної освіти населення тощо.

Теоретичне вивчення означеної проблеми дозволило визначити наступні принципи відбору змісту формування професійної компетентності майбутніх економістів, що відповідають визначеним цілям:

- системності, сутність якого полягає в реалізації внутрішніх зв'язків між різними освітніми компонентами, забезпеченні їхньої логіки і наступності;
- відображення в змісті сучасних тенденцій економічної дійсності;

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

– єдності теорії й практики, що передбачає узгодженість і наступність теоретичного і практичного складників формування професійної компетентності майбутніх фахівців економічної сфери (демонстрація застосування теоретичного матеріалу на практиці, в ситуаціях, наближених до професійної діяльності);

– врахування досвіду застосування економічних знань і вмінь у життєвих і професійних ситуаціях;

– індивідуалізації, що передбачає врахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти з метою досягнення максимального результату;

– спрямування на конкретну сферу професійної діяльності випускника;

– інтегрованості, що виявляється в об'єднанні економічної інформації з різних сфер економіки;

– модульності, що полягає в поданні інформації у вигляді окремих модулів і забезпечує краще її засвоєння.

Отже, окреслені принципи визначення змісту формування професійної компетентності майбутніх економістів забезпечать його ефективне проєктування, що потребує таких дій: проаналізувати освітні стандарти підготовки означених фахівців, ознайомитись з їхніми освітніми програмами та навчальними планами, з'ясувати вихідний рівень сформованості їх професійної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

Андрощук, І. В. (2017). *Теоретичні і методичні основи підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до педагогічної взаємодії у професійній діяльності* (дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04, 13.00.02). Київ.

Тітова, О. А. (2020). *Система розвитку творчого потенціалу майбутніх інженерів аграрного профілю* (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Мелітополь.

Наталія Михайленко

Лебединський педагогічний фаховий коледж імені А.С. Макаренка

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З ПЕДАГОГІКИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ

Нові освітні тенденції вимагають передусім зміни педагогічного мислення, свідомості та рольової позиції [3, с. 5]. Сьогодні до школи має прийти вчитель нової формації – фасилітатор, тьютор, коуч, який засвоїв надбання загальної професійної культури, з послідовним професійно-педагогічним мисленням, здатним працювати нестандартно, з урахуванням останніх досягнень науки і практики.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

У вирішенні цього завдання велику роль відіграють практичні заняття з педагогіки, які сприяють не лише глибокому засвоєнню теоретичного матеріалу, а й свідомому оволодінню ефективними прийомами здобуття і використання на практиці набутих знань як в стандартних, так і в нестандартних умовах. Саме використання даної форми навчання робить можливим широке застосування інтерактивних технологій з моделюванням різноманітних навчально-виховних ситуацій, проводити найрізноманітніші педагогічні ігри, розв'язувати педагогічні задачі тощо.

Організація навчального процесу на засадах інтерактивну – це усвідомлена необхідність сьогодення, викликана новими освітніми тенденціями та підходами до побудови освіти [3, с. 204 - 205]. Використання інтерактивних технологій навчання на практичних заняттях стимулює потребу студента в реалізації свого потенціалу [4, с. 548-549].

Розкриємо особливості використання окремих інтерактивних технологій, які ефективно використовуються у процесі вивчення педагогіки на практичних заняттях.

Великого значення на практичних заняттях, на нашу думку, слід відводити діловим, імітаційним та рольовим іграм. Мета розігрування ситуації в ролях — визначити ставлення до конкретної життєвої ситуації, набути досвіду шляхом гри. Рольова гра імітує реальність та дає можливість діяти «як насправді». Студент може розігрувати ситуації зі свого особистого досвіду. У діловій грі мотивація, інтерес, активність та емоційність учасників обумовлюються широкими можливостями для ціле покладання, діалогічного спілкування, пошуку оптимального рішення на фоні проблемної ситуації. Функції викладача під час проведення ділової гри – керівництво, консультування, корекція, контроль, підтримка ділової активності.

З арсеналу інтерактивних ігор ми використовуємо також моделюючі, які дозволяють не лише ілюструвати певне положення, а й вчать визначати ставлення до конкретної ситуації, набути досвіду через виконання конкретної ролі, розвивати педагогічну уяву, навички критичного мислення, виховувати спроможність знаходити і розглядати альтернативні можливості дій тощо. Для успішного використання інтерактивних ігор необхідно: спланувати попередню роботу (сформулювати проблему, визначити кількісний склад учасників, надати студентам достатньо інформації, скласти сценарій); підготувати і потренувати студентів; по закінченні детально, але доброзичливо і тактовно провести ретельний і поглиблений аналіз учасниками та спостерігачами набутого досвіду, їхніх думок та почуттів.

Практичне заняття поліпшується, коли ми застосовуємо варіанти ситуативного моделювання навчання. Практика підтверджує, що зміст

багатьох понять студенти краще засвоюють, аналізуючи певні ситуації, випадки зі шкільного життя тощо. Такі ситуації можуть аналізуватись студентами індивідуально, в парах, групах або піддаватися аналізу в загальному колі. Ця технологія вчить студентів ставити запитання, відрізняти факти від думок, виявляти важливі, суттєві і менш важливі, другорядні обставини, аналізувати та приймати рішення.

Процес навчання не автоматичне вкладання навчального матеріалу в голову того, хто навчається. Він потребує напруженої розумової роботи студента і його власної активної участі в цьому процесі. Пояснення й демонстрація, самі по собі, ніколи не дадуть справжніх, стійких знань. Цього можна досягти тільки за допомогою активного (інтерактивного) навчання.

Таким чином, практичні заняття за інтерактивною технологією – це не данина модним тенденціям в освіті, а альтернатива традиційності. В їх проведенні є можливість реалізувати принцип діалогічності через відповідні форми (види) співпраці викладача і студентів, що стимулює активність студентів, адаптує їх до майбутньої професійної діяльності [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк В. П. Психологічна наука і сучасні підходи до модернізації професійної підготовки майбутнього вчителя. Сьома Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Питання сучасної науки і освіти». Режим доступу: <http://intkonf.org/kandpsihol-n-vovk-vp-psihologichna-nauka-i-suchasni-pidhodi-do-modernizatsiyi-profesiyanoi-pidgotovkimaybutnogo-vchitelya/>

2. Дубасенюк О.А., Антонова О.Є. Методика викладання педагогіки: курс лекцій. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 325 с. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/12522pdf>

3. Ліннік О.О. Майбутній учитель як суб'єкт педагогічної взаємодії: підготовка до співробітництва з молодшими школярами: монографія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. С. 5, 204-295

4. Малафіїк І.В. Дидактика новітньої школи: Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. С. 548-549.

Євген Мороз

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ РЕФОРМ

Реформа сучасної української системи освіти, особливо в межах концепції Нової української школи, акцентує на реструктуризації освітньої системи від змістово орієнтованої до компетентнісно орієнтованої. Досвід життя українських учнів фокусується на багатогранному навчально-

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

виховному процесі, створенні, грі та дослідницькій діяльності. Ясним фактором цього процесу є формування соціальних і емоційних навичок, які підвищують емоційну компетентність особистості.

Соціально-емоційні навички забезпечують збалансований емоційний і когнітивний розвиток дитини, впливають на її поведінкові патерни, стосунки з однолітками та дорослими й, відповідно, позначаються на її навчальних досягненнях. Водночас ситуація не виглядає райдужною, і досягти цієї мети досить складно через низку факторів, таких як соціальні та економічні негаразди, освітній та професійний рівень педагогів, сімейне середовище та емоційна вразливість дітей.

Освітні реформи, розпочаті у 2016 році, відкрили нову сторінку в історії української школи, вперше наголосивши на потребах дитини та її цілісному розвитку. Цей підхід інтегрує академічну підготовку із формуванням життєво необхідних компетентностей, серед яких ключову роль відіграють соціально-емоційні навички. Відповідно, актуальність дослідження психологічних і педагогічних умов формування таких навичок значно зросла у контексті реалізації реформи НУШ.

Ця тема є особливо важливою для сучасної початкової школи, адже саме на початковому етапі навчання закладається фундамент для подальшого успішного розвитку особистості, її психічного та емоційного здоров'я. У зв'язку з цим виникає необхідність аналізу ефективних психологічних і педагогічних умов, які забезпечують розвиток соціально-емоційних навичок молодших школярів та сприяють їх гармонійній інтеграції у сучасне суспільство.

У ході нашого дослідження, яке охоплювало період із жовтня 2022 року до червня 2024 року, було визначено ключові психолого-педагогічні умови, що сприяють ефективному формуванню соціально-емоційних навичок молодших школярів. Дослідження ґрунтувалося на вивченні наукових праць, аналізі освітніх практик, проведенні констатувального експерименту та розробці авторських педагогічних підходів.

На початковому етапі було проведено масштабне дослідження, до якого залучили 494 учнів молодшого шкільного віку із 28 закладів освіти Сумської ОТГ, а також їхніх батьків і вчителів. У результаті аналізу було виявлено недостатній рівень розвитку певних соціально-емоційних навичок, таких як регуляція емоцій, взаємодія з іншими та залученість. Низький рівень сформованості цих компетентностей значною мірою пояснювався відсутністю систематичної роботи з розвитку емоційного інтелекту у школах, недостатньою психологічною підготовленістю вчителів та складними соціальними умовами.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

На основі зібраних даних було впроваджена низка педагогічних методик і вправ, що мали на меті поліпшення таких ключових навичок як широта кругозору, сумлінність, взаємодія з іншими, емоційна стабільність та здатність до співпраці. Вони були впроваджені на уроках математики, української мови та «Я досліджую світ». Ми підібрали завдання, які не лише закріплюють знання, але й формують у дітей необхідні соціальні та емоційні навички. Особливу увагу ми приділили іграм та вправам, спрямованим на розвиток особистості та соціалізацію.

Експериментальна робота проводилася на базі чотирьох класів двох шкіл Сумської ОТГ. У 3-А та 4-А класах використовувалися розроблені педагогічні методики, а в 3-Б і 4-Б класах впровадження не здійснювалося, що дозволило порівняти ефективність застосованих підходів.

Після завершення експерименту було проведено підсумкове опитування. Отримані дані показали суттєвий прогрес у рівні сформованості соціально-емоційних навичок у класах, де застосовувалися педагогічні підходи:

- Широта кругозору: частка учнів із високим рівнем зросла на 10,12%.
- Сумлінність: кількість учнів із високим рівнем зросла на 30,60%.
- Взаємодія з іншими: покращення на 39,05%.
- Емоційна стабільність: зростання на 36,10%.
- Здатність до співпраці: підвищення на 19,85%.

Ці результати підтверджують ефективність запропонованих методик, які сприяли розвитку ключових компетентностей, необхідних для успішної соціалізації молодших школярів. Водночас саме визначені психолого-педагогічні умови є основоположниками реформування освітніх процесів у межах концепції Нової української школи (НУШ):

- створення освітнього середовища, направленого на підтримку яке забезпечує емоційну безпеку, сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання та мотивації;
- використання інтерактивних методів навчання, що дозволяють учням проявляти ініціативу, працювати в команді та розвивати творчий потенціал;
- забезпечення постійної взаємодії з учнями через позитивне підкріплення, формування емпатії та навичок саморегуляції;
- систематична робота з педагогами, спрямована на підвищення їхньої професійної компетентності, зокрема в аспекті розвитку емоційного інтелекту.

Результати дослідження доводять, що цілеспрямоване впровадження цих умов забезпечує ефективне формування соціально-емоційних навичок у молодших школярів. Реалізація зазначених психолого-педагогічних аспектів у початковій школі створює платформу для гармонійного й всебічного розвитку особистості, повністю узгоджену з ідеями НУШ та викликами сучасного суспільства.

Oleksandr Nestorenko

Academy of Silesia (Poland)

Iryna Verbenets

Berdyansk State Pedagogical University

PSYCHOLOGICAL READINESS OF STUDENTS TO RUN THEIR OWN BUSINESS

Modernity requires the effective development of students' psychological readiness for running their own businesses [1]. Such readiness entails not only acquiring knowledge and skills but also the ability for social interaction and adaptation, both during university studies and in future entrepreneurial activities. The fundamental principles of psychological readiness for entrepreneurship are developed through the creation of specific conditions within the educational-professional environment. The organization of an educational space where the idea of cooperation and interaction becomes a key element in all activities of the higher education institution is crucial [2]. An effective preparation system promotes a deeper understanding of students' personal characteristics in collaborative activities, allowing consideration of their internal regulators that determine the strategic direction and stages of entrepreneurial activity. This approach also helps foster awareness of the determinants of actions and decisions in the entrepreneurial environment.

Thus, modern training of future entrepreneurs in higher education should emphasize the development of professional and personal competencies, particularly psychological readiness for initiative, creative activities, interactive communication, and effective problem-solving within the framework of social interaction [3].

The goal of the study is to determine the components of students' psychological readiness for managing their own entrepreneurial ventures.

Psychological readiness reflects the core properties and states of an individual's personality. Readiness is not merely a characteristic or trait of a person; it is a concentrated indicator of an individual's activity, a measure of their professional capability.

The core of readiness comprises psychological processes and properties, which serve as the foundation of personal qualities. These qualities and psychological properties, mental characteristics, and moral traits form the basis

of the future teacher's orientation towards understanding the functions of pedagogical work, professional position, optimal methods of activity, and the alignment of their abilities with opportunities – key characteristics of psychological readiness.

The essence of psychological readiness lies in the moral and psychological qualities and capabilities of an individual, as well as the interconnection between consciousness and behavior, subjective and objective aspects of consciousness. The content of psychological readiness consists of integral personality characteristics, including intellectual, emotional, and volitional attributes, professional-moral convictions, needs, habits, knowledge, skills, and pedagogical abilities.

Psychological readiness for entrepreneurship is structured into the following components:

Motivational Component (this includes intrinsic motivation for entrepreneurship, the desire for success, self-realization, financial independence, and innovative activity),

Cognitive Component (this encompasses knowledge necessary for entrepreneurial activities, such as economic, legal, managerial, and market-related aspects, as well as the ability to analyze information and make informed decisions),

Emotional-Volitional Component (this implies the ability to control emotions, overcome stressful situations, exhibit persistence, decisiveness, and self-control in achieving entrepreneurial goals),

Communicative Component (this involves skills in effective communication, building business relationships, conducting negotiations, teamwork, and interaction with clients and partners),

Personal Component (this is determined by personality traits such as initiative, creativity, self-confidence, flexibility, risk-taking, and accountability for decisions).

These components form a comprehensive system that ensures successful entrepreneurial activity and adaptation to a dynamic market environment.

Psychological readiness of students for running their own businesses is a multifaceted phenomenon encompassing motivational, cognitive, emotional-volitional, communicative, and personal aspects. It develops within a specially organized educational-professional environment, fostering both professional knowledge and social competencies.

REFERENCES

1. Nestorenko T., Ostenda A., Kravchyk Yu., Nestorenko O. Entrepreneurship and universities: a place of academic business incubators. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, 2022, 7 (1), p. 63–71. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-1-7>
2. Nestorenko T., Sterniyuk O. Modern management models of higher education institutions. *Modern technologies for solving actual society's problems: monograph.*

3. Nestorenko T., Tokarenko O., Kolmakova O. Entrepreneurship in Eastern Ukraine: development in the context of armed conflict and the Covid-19 pandemic. *International Relations 2021: Current issues of world economy and politics. Proceedings of scientific works from the 22nd International Scientific Conference 2nd – 3rd December 2021*, p. 510-517. URL: <https://cutt.ly/DHUw2WV>.

Наталія Остапець

Прилуцький технічний фаховий коледж

Ірина Прокопенко

Прилуцький технічний фаховий коледж

Валентина Тітунова

Прилуцький технічний фаховий коледж

ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Особистісно зорієнтований підхід, який домінує в сучасній педагогіці, висуває високі вимоги до професійної компетентності викладача, який не лише передає знання, а й формує інтелектуально розвинену особистість. Зростаюча складність цієї ролі пов'язана вмінням створювати мотиваційне навчальне середовище. Дослідження педагогів і психологів, зокрема, І. Беха, І. Булаха, С. Занюка, С. Максименка свідчать про актуальність проблеми мотивації в освітньому процесі.

Стимулювання професійного зростання студентів є одним з ключових завдань сучасного освітнього процесу. Вивчення мотиваційної сфери майбутніх педагогів є актуальним завданням, оскільки саме від їхньої мотивації залежить успішність реформи українського освітнього простору.

У розумінні психолого-педагогічних наук термін «мотив» трактується як «спонукальна причина, що викликає активність організму» [1, с. 21]. Зважаючи на етимологію слова «мотивація», що походить від латинського «рухати», ми розуміємо цей процес як динамічну силу, яка під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників запускає та направляє людську активність. Ряд науковців визначають складники мотивації: «сукупність факторів, що спонукають особистість до активності; це включає всі мотиви, потреби, стимули і ситуативні фактори, що спонукають людину до певної поведінки» [3, с. 126]. Мотивація – це динамічний процес, який спонукає людину до дії, визначає її напрямок, інтенсивність та тривалість.

Мотивація на занятті – це комплекс педагогічних прийомів та стратегій, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності студентів, підтримання їхнього інтересу до навчального матеріалу та формування стійкого бажання до навчання. Це не просто одноразовий акт, а систематична робота. «На противагу зовнішній мотивації розглядається

внутрішня мотивація до будь-якої діяльності як невіддільний від людини стан радості, натхнення, задоволення від своїх дій. Внутрішня мотивація є результатом взаємодії людини з її оточенням і нерозривно пов'язана із самою діяльністю» [2, с. 38].

Професійна мотивація – це рушійна сила, яка спонукає студента активно опановувати знання та навички, необхідні для майбутньої професії. Саме тому мотивація до навчання є фундаментом для формування успішного фахівця.

Ми виділи окремі стратегії мотивації до професійної діяльності: «Мозковий штурм» – колективне обговорення складної проблеми для пошуку оптимального рішення, взаємодоповнення ідей, відкидання зайвого; опрацювання матеріалів періодичних видань – використання інформації з газет чи журналів, що стосується теми заняття, для створення зацікавленості; «Незакінчене речення» – учасники завершують задані речення на основі власного досвіду, висловлюють індивідуальні думки, обґрунтовуючи їх у дискусії; створення наочних матеріалів – виготовлення приладів, моделей, схем, що пояснюють природні явища чи концепції, сприяють розвитку дослідницьких навичок, установленню причинно-наслідкових зв'язків, активізації розумової діяльності; виконання творчих завдань – створення кросвордів, сканвордів підвищує інтерес і розвиває креативність; створення ситуації успіху – допомагає здобувачам освіти відчувати впевненість у своїх силах, стимулює інтерес до навчання.

Ефективним способом стимулювання навчальної діяльності є створення проблемних ситуацій. Способи створення проблемних ситуацій включають: виявлення суперечностей між новими фактами чи явищами та наявними знаннями, що супроводжується теоретичним аналізом і пошуком способів їхнього застосування; вибір необхідної інформації для розв'язання поставленого завдання; розв'язання конфліктів між знаннями та практичними завданнями; порівняння та зіставлення фактів, явищ, правил і дій, їх узагальнення; прийняття правильних рішень; виявлення міждисциплінарних зв'язків, що сприяє формуванню цілісного підходу до проблем.

Формування мотивації до навчання є одним із головних завдань сучасного викладача, що зумовлено необхідністю оновлення змісту освіти, а також орієнтацією на розвиток самостійних здібностей, пізнавальних інтересів і активної життєвої позиції студентів. Для досягнення цієї мети важливо активізувати ресурси, які сприяють виникненню та підтримці інтересу до пізнання. Саме мотивація визначає успішність студента, глибину його знань, бажання та здатність навчатися протягом усього життя. Розглянуті стратегії можна застосовувати під час занять з різних дисциплін для

стимулювання пізнавального інтересу та підвищення мотивації до навчання. Особливо важливо забезпечити входження здобувача освіти у професійну діяльність із позитивним досвідом і сформованою установкою на подальше навчання, тобто з позитивною мотивацією перспективного розвитку. Формування стійкої мотивації до навчання має далекосяжні наслідки. Студенти, які навчилися самостійно навчатися і постійно розвиватися, будуть більш успішними в своїй майбутній професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Браславська О., Озерова Л. Теоретичні основи формування професійної мотивації майбутнього вчителя в умовах фахової підготовки. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2021. Вип. 2(22). С. 21–30

2. Дзюбко Л. В., Гриценко Л. І. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Психодіагностика*. Переяслав-Хмельницький, 2009. Вип. 4. С. 33–43

3. Мітіна О. Роль мотиваційних чинників у професійній переорієнтації дорослих. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2012. Вип. 10. С. 126–133,

Юрій Полєжаєв

Національний університет «Запорізька політехніка»

МЕТОДИКА СЛІЛ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ СЕРЕД УЧНІВСЬКОГО ЗАГАЛУ

У XXI ст. в зарубіжній та українській педагогічних думках зростає проблема пошуків шляхів підвищення мотивації здобувачів середньої освіти до навчання, зокрема в царині іноземних мов. Це зумовлено низкою причин, до яких можна віднести глобальні виклики, зокрема пандемію та локальні конфлікти, що змінюють аксіологічні орієнтири та негативно впливають на психічний стан дітей та підлітків. Окрім цього швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій доволі часто деструктивно впливає на усвідомленість вибору майбутньої професії, адже багато підлітків намагаються долучитись до популярних напрямків навчання, не маючи для цього відповідних знань та вмінь, що врешті формує негативний освітній досвід та призводить до втрати мотивації у навчанні.

Тому проблема формування мотивації на заняттях з іноземної мови стає предметом численних наукових розвідок фахівців сфери лінгводидактики. Сьогодні в західних методичних студіях мотивацію розуміють як певну рушійну силу, яку націлено на досягнення мети, в нашому випадку, вивчення мови. Авторитетний фахівець із лінгводидактики Дж. Гармер виокремлює такі види мотивації: *внутрішня та зовнішня*, які притаманні для вивчення будь-якого предмета; *інтегративна та*

інструментальна, які є актуальними під час вивчення іноземних мов. Коли інструментальна мотивація є домінантною, учень вивчає мову заради досягнення утилітарної потреби, а саме складання іспиту, вступу до ЗВО, щодо інтегральної мотивації, то здобувач освіти ставить за мету долучення до культури мови, яку він вивчає, він чи вона хоче адаптуватись та стати частиною нового лінгвокультурного простору (Harmer, 2018). Тож розуміння мотивації здобувачів освіти ставить на меті постановку зрозумілих та правильно визначених цілей відповідно до їх потреб. Це мотивує та спонукає до створення алгоритму дій для їх звершення.

Одним із дієвих інструментів навчання, що сприяє підвищенню рівня вмотивованості, є залучення методики інтегрованого навчання CLIL, що за своєю бінарною природою націлено на формування не лише іншомовної компетенції, а й забезпечення опанування предметних компетенцій іншої навчальної дисципліни. Як зазначає українська дослідниця А. Куліченко, методика CLIL сприяє мотивації до вивчення іноземної мови як засобу засвоєння змісту іншого предмету або ж допомагає досягнути основи предмета крізь призму іноземної мови (Куліченко, 2023).

У основі методики CLIL лежить принцип 4К, під якими ми розуміємо *контент* (матеріал зі шкільних предметів чи академічних дисциплін), *комунікацію*, *когніцію* (пізнання) та *культуру* (Bentley, 2016). Ці чотири базові концепти мотивують здобувачів до живого спілкування іноземною мовою, активної взаємодії, вивчення немовного предмета та долучення до нової культурної практики, як під час взаємодії з однокласниками (доволі часто діти мають різні культурні бекграунди), так і під час освоєння нового міжпредметного матеріалу.

Використання матеріалів інших навчальних предметів під час уроків з іноземної мови створює унікальну навчальну та комунікативну ситуацію, під час якої школяр або школярка занурюється в предметну галузь, що виходить за межі традиційних тематичних домінант. Це дає можливість вивчити новий навчальний матеріал, використовуючи іноземну мову, яка виступає своєрідним інструмент для пізнання нового академічного досвіду, його аналізу, інтерпретації та поширення.

Для активної взаємодії під час CLIL- занять варто створювати комунікативно спрямовані типи занять, під час яких у парах або в групах учні досягають поставлених задач, використовуючи загальнонавчальну та предметно орієнтовану лексику, граматичні структури, виконуючи міжпредметні завдання.

Для підвищення мотивації важливим є вибір матеріалу, його форми та змісту. Сьогодні більшість здобувачів освіти надає перевагу

аудіовізуальній формі, де доречним є використання відеоматеріалів із відеохостингу YouTube. Адже медіатекст наділено евристичним потенціалом, який легко декодувати сучасній дитині або підлітку.

Отже, методика CLIL є актуальним інструментом у вивченні іноземної мов, що мотивує до навчання і допомагає створенню міжпредметних зав'язків.

ЛІТЕРАТУРА

- Куліченко, А. (2023). Методика CLIL в медичних університетах. *Актуальні питання лінгводидактики: традиції та новаторство: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції* (09-10 листопада 2023 р., м. Запоріжжя) (сс. 39-40). Запоріжжя: ЗДМФУ.
- Bentley, K. (2016). *The Teaching Knowledge Test Course Content and Language Integrated Learning Module*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Harmer, J. (2018). *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education.

Захар Полуйко

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

ВИКЛИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

З 2020 року освітнє середовище України зазнає суттєвих викликів. Виникла потреба в зміні форм навчання, які спрямовані на створення ефективних умов здійснення освітнього процесу та забезпечення високої якості вищої освіти. Звичним явищем набуття знань в сучасних умовах стало дистанційне навчання як оптимальна та доступна можливість здобути якісну освіту студентам. Дистанційна форма вищої освіти постійно розробляється, оновлюється, вдосконалюється, що передбачає втілення різноманітних технологій, наприклад, змішаного навчання.

Згідно з Положенням про організацію та запровадження дистанційного навчання у Запорізькому державному медичному університеті (2020) (зараз – ЗДМФУ) «під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» (Положення про ..., 2020). Варто зазначити, що передбачається спілкування й між студентами безпосередньо, а не лише між викладачами й студентами, тобто наголошується на взаємодії всіх без виключення учасників освітнього процесу.

Для забезпечення такої взаємодії в нашому університеті впроваджено й ефективно використовується сервіс Teams сучасної

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

платформи Microsoft Office 365, який має безліч можливостей для здійснення освітнього процесу дистанційно. Завдяки цьому сервісу навчання відбувається у таких режимах:

- змішаному (лекції – онлайн, а практичні/семінарські та лабораторні заняття – офлайн, тобто аудиторно);
- онлайн (всі види навчальних занять проводять дистанційно).

Упровадження Microsoft Teams вирішує певні аспекти організації освітнього процесу та контролю знань студентів під час дистанційних занять. У зв'язку з перебуванням багатьох студентів в різних містах України та світу сервіс MS Teams надає можливість переглянути відеозаписи онлайн навчальних занять самостійно. Охочим повторити відповідну тему або з'ясувати незрозумілості перегляд відеозапису є корисним і необхідним. Вкрай важливим для проведення дистанційних занять є можливість створювати тематичні канали та чати, налаштовувати сповіщення учасників освітнього процесу.

Дистанційне (онлайн) навчання відбувається як у синхронному, так й в асинхронному режимах.

Під час синхронного режиму у реальному часі студенти отримують аудіовізуальну інформацію, ставлять запитання викладачу, взаємодіють з одногрупниками через засоби телекомунікаційного зв'язку. Асинхронний режим дозволяє опановувати навчальний матеріал за допомогою аудіовізуального запису у зручний для себе час. Однак при спілкуванні з одногрупниками було з'ясовано, що під час онлайн навчання істотним недоліком є відсутність живого контакту та взаємодії. Нестача спілкування віч-на-віч породжує в студентів невпевненість, відсутність практики виступів перед аудиторією. Якщо у здобувачів освіти виникали питання під час занять в аудиторіях, вони могли одразу вирішити їх з викладачем.

У деяких студентів знижується зацікавленість освітнім процесом у зв'язку з неготовністю опанувати великий обсяг матеріалу самостійно через відсутність належного рівня самодисципліни, самоорганізації та самоконтролю. Заняття в аудиторному форматі дисциплінують студентів, а вдома вони часто відкладають навчальні справи, не дотримуються чіткого режиму навчання, що призводить до невчасного надсилання виконаних завдань і втрати балів. Значна кількість студентів відчуває дефіцит пояснень навчального матеріалу, тому для самостійного опанування тем витрачає більше часу та зусиль.

Студенти також висловили свою думку з приводу технічних труднощів: повільного, а іноді взагалі поганого підключення Інтернету або його відсутності в найбільш важливий час, коли необхідно надсилати

виконані завдання, неякісних мікрофонів та вебкамер, що заважають працювати під час практичних занять у синхронному режимі, брати участь у дискусії тощо. Ця проблема гостро відчувається у студентів, які мешкають у сільській місцевості або прифронтових районах. Слід також зазначити, що перешкодою для успішного навчання інколи стають і житлові умови, наприклад, відсутність свого робочого місця, використання одного комп'ютера всією родиною, неможливість усамітнитися під час онлайн занять. Відсутність концентрації уваги та безпосередньої активної участі в освітньому процесі є ще одним викликом для сучасного студента.

Крім того, вимушене навчання дистанційно призвело до збільшення відсотка студентів, які відстають від графіка освітнього процесу, не виконують (вчасно або взагалі) завдання. І як результат – погіршення успішності, зниження мотивації до навчання, відсутність належних комунікативних навичок.

Але, попри всі виклики та труднощі, дистанційна форма навчання в сучасних умовах життя є оптимальною, ефективною, доступною та зручною. Сервіс MS Teams допомагає здійснювати освітній процес в єдиному інформаційному середовищі, що, безумовно, є перевагою як для студентів, так і для викладачів. І як результат, здобувачі вищої освіти наразі все ж таки мають змогу продовжувати навчання, отримувати знання, удосконалювати свої професійні навички.

ЛІТЕРАТУРА

Положення про організацію та запровадження дистанційного навчання Запорізькому державному медичному університеті. (2020). Наказ від 05.02.2020 р. № 39. Запорізький державний медичний університет. Режим доступу: https://nmv.mphu.edu.ua/upload/normatyvni_dokumenty_zdmu/pol_pro_orhanizatsiiu_ta_zaprovadzhennia_dystantsiinoho_navchannia_u_zdmu.pdf

Аліна Предик

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Христина Соломон

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ САМОДИСЦИПЛІНИ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ НАУКОВЦЯ

Актуальність проблеми. У сучасному динамічному світі успіх науковця значною мірою залежить від ефективного управління часом. Хоча поняття часу завжди було актуальним, саме в наш час, коли інформаційний потік постійно зростає, а вимоги до продуктивності підвищуються, вміння раціонально розподіляти свої ресурси стало ключовою компетентністю.

Тайм-менеджмент – це не просто набір технік, а скоріше філософія життя, яка передбачає свідоме ставлення до часу та його використання [2].

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Для науковця, який постійно стикається з великим обсягом інформації, різноманітними проектами та дедлайнами, ефективний тайм-менеджмент є запорукою успішної кар'єри. Однією з найважливіших складових успішного тайм-менеджменту є самодисципліна [1].

Питання самодисципліни у формуванні навичок тайм-менеджменту у студентів, які здійснюють наукову роботу є важливим аспектом створення комфортних умов для активної участі студентів у процесі навчання, що в свою чергу сприятиме ефективності освітнього процесу в ЗВО.

Стан дослідження проблеми. Питання тайм-менеджменту широко досліджувалося як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Так, науковці Р. Варлі, Г. Верра, Б. Трейсі та Ф. Шпеєр, які досліджували основи сучасної концепції управління часом, проаналізували досвід її впровадження у західному середовищі. В Україні інтерес до тайм-менеджменту почав формуватися відносно недавно, але вже є значний внесок у цій галузі. Дослідження таких вчених, як, Н. Буняк, С. Іваницької, Т. Галайди, Р. Толочій, І. Причепи, І. Соломонюк, Т. Лесько, Т. Маслак та інших, спрямовані на пошук шляхів, принципів, методів та технік тайм-менеджменту для оптимізації наукової діяльності. У сучасному науковому середовищі вміння ефективно управляти часом є одним із найважливіших чинників успішної роботи дослідника. З огляду на динамічний розвиток науки та зростання вимог до науковців, навички тайм-менеджменту стають ключовими для досягнення високої продуктивності, а самодисципліна відіграє в цьому процесі провідну роль. Самодисципліна студента – це внутрішня здатність особистості організувати свою діяльність, ставити цілі та систематично їх досягати, незважаючи на внутрішні й зовнішні перешкоди. Наукова робота потребує тривалого, кропіткого та послідовного підходу до вирішення дослідницьких завдань. Часто студентам доводиться працювати в умовах обмеженого часу, коли паралельно необхідно проводити дослідження, оформляти наукові статті, брати участь у конференціях, готуватися до семінарських та практичних занять. Саме тому, відсутність чіткого планування може призвести до прокрастинації, зниження мотивації та в кінцевому підсумку – до невиконання поставлених завдань. У такій ситуації самодисципліна є основою для формування ефективних стратегій тайм-менеджменту, які допомагають не лише розподілити робочий час, а й підтримувати постійну продуктивність.

Розвиток навичок самодисципліни починається з уміння встановлювати реалістичні та чіткі цілі [1]. Здатність науковця визначати пріоритети дозволяє уникнути марного витрачання часу на неважливі завдання. Наприклад, створення списку справ на день, тиждень або місяць допомагає

окреслити найпріоритетніші завдання й контролювати хід їх виконання. У цьому контексті важливим є не лише планування, але й здатність дотримуватися визначеного плану. Самодисциплінований науковець має змогу сказати «ні» факторам, що відволікають, та зосередитись на головному. Не менш важливою є звичка до систематичної рефлексії та самоконтролю. Студент-науковець, який регулярно аналізує свої досягнення та помилки, здатен краще контролювати витрати часу й покращувати навички тайм-менеджменту. Наприклад, ведення щоденника успіхів допомагає відслідковувати прогрес і коригувати подальші дії. Цей процес сприяє формуванню дисциплінованого підходу до роботи, коли успіхи стають результатом не випадкових зусиль, а свідомого управління часом і енергією. Варто зазначити, що самодисципліна нерідко ґрунтується на розвитку позитивних звичок, які формуються поступово. Регулярний графік роботи, виділення часу на навчання й дослідження, а також обов'язковий відпочинок є важливими компонентами самодисциплінованого науковця. Тайм-менеджмент у цьому випадку є не просто інструментом для контролю часу, а способом організації життя таким чином, щоб наука не перетворювалася на джерело стресу особливо для тих, хто планує працювати у сфері початкової освіти.

Самодисципліна як основа тайм-менеджменту дозволяє студентам спеціальності «Початкова освіта» структурувати процес виконання курсової роботи, поділивши його на кілька етапів: вибір теми, збір матеріалів, аналіз літератури, написання теоретичної та практичної частин, оформлення роботи та підготовка до захисту. Такий поетапний підхід допомагає уникнути хаотичності, забезпечити системність дослідження та зменшити ризик стресу через брак часу.

Таким чином, опанування тайм-менеджменту під час виконання курсових робіт є важливим етапом у професійному становленні студентів – майбутніх вчителів початкової школи. Застосування інструментів тайм-менеджменту, таких як календарі, графіки та списки завдань, сприяють підвищенню відповідальності та організованості студентів [2]. Наприклад, регулярне планування проміжних дедлайнів дозволяє контролювати процес виконання курсової роботи, вчасно виявляти можливі проблеми та коригувати подальші дії. Водночас розвиток самодисципліни формує у майбутніх учителів навичку бути прикладом для своїх учнів, адже учитель початкової школи повинен не лише вміти управляти власним часом, але й навчати цьому своїх вихованців.

ЛІТЕРАТУРА

Буняк, Н. М. (2017). Самоменеджмент як мистецтво саморозвитку особистості. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 18, 185-188.

Іваницька, С.Б., Галайда, Т.О., Толочій, Р.М. (2018). Впровадження європейських методик тайм-менеджменту в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 21, 288-292.

Аліна Предик

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Юлія Сорокан

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОГРАМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасна освіта має бути орієнтована на розвиток цифрових компетентностей учнів, і програмування є однією з основних складових цієї компетентності. Важливість навичок програмування зростає в умовах швидких змін технологій, а також впровадження інноваційних методів навчання в сучасній початковій школі. Особливості навчання програмування у початковій та середній школі досліджують В. Базурін, М. Жалдак, Д. Жемчухников, Н. Морзе, та інші.

Програмування відкриває широкі можливості для розвитку у дітей творчого, аналітичного мислення, а також здатності до вирішення складних задач. Молодші школярі є потенційними користувачами новітніх технологій, і саме в ранньому віці потрібно закладати основи програмування, що дасть можливість їм стати активними учасниками технологічної революції.

У зв'язку з цим набуває популярності застосування проєктної діяльності як інструменту для ефективного впровадження програмування у навчальний процес молодших школярів. Завдяки проєктній діяльності діти отримують можливість не лише вивчити основи програмування, але й реалізувати власні ідеї, створюючи реальні продукти, такі як ігри, анімації, мультимедійні проєкти. Це сприяє розвитку у дітей інтересу до навчання і дозволяє застосовувати отримані знання на практиці [2].

Сьогодні в Україні та світі існує значний розрив у рівні цифрової грамотності серед школярів. Сучасні програми навчання часто недостатньо орієнтовані на практичне освоєння технічних навичок, що призводить до того, що учні, навіть маючи теоретичні знання з програмування, не можуть ефективно застосовувати їх на практиці. Проблема полягає також у тому, що традиційні методи навчання часто не відповідають вимогам, адже для молодших школярів важливо не лише зрозуміти програмування, а й мати можливість практичної реалізації отриманих знань, зацікавитися цим процесом, спробувати свої сили в створенні чогось нового.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Проектна діяльність дозволяє створити ситуацію, в якій учні працюють над конкретними задачами, розв'язання яких потребує використання програмних навичок. Проектна робота в такому контексті не обмежується лише створенням продукту, але й включає планування, тестування, виправлення помилок та демонстрацію результатів. Такий підхід розвиває в учнів не лише навички програмування, але й важливі компетенції для життєвого успіху, такі як командна робота, здатність до самостійної діяльності, вміння вирішувати проблеми, критичне мислення. Завдяки проектній діяльності, учні отримують можливість працювати в групах, що стимулює розвиток комунікативних навичок, уміння організувати свою роботу та планувати діяльність для досягнення спільної мети.

Основними інструментами для навчання програмуванню молодших школярів є візуальні мови програмування, серед яких найбільш популярними є Scratch, Blockly та App Inventor. Всі ці середовища дозволяють дітям створювати програми без необхідності писати складний код, використовуючи інтуїтивно зрозумілі блоки. Важливо при цьому вчителю забезпечувати належну підготовку та поради, які допоможуть учням спробувати власні сили у новій діяльності [1]. Наприклад, середовище Scratch дозволяє створювати ігри, анімації та інтерактивні проекти за допомогою простих графічних елементів. Це середовище активно використовується в багатьох школах світу для навчання дітей програмуванню. Blockly є ще одним цікавим інструментом з простим інтерфейсом для молодших школярів, який вчитель може запропонувати, як на уроках інформатики в початковій школі, так і на інших шкільних предметах. Це середовище дозволяє легко створювати алгоритми і програми за допомогою блочних елементів. Ці інструменти сприяють розвитку у дітей інтересу до програмування, тому що вони дають змогу бачити результат своєї роботи у вигляді готових продуктів, таких як ігри або мультимедійні презентації.

Основою для створення успішних проектів є вибір тем, які відповідають інтересам учнів. Наприклад, створення анімацій, простих комп'ютерних ігор чи інтерактивних історій на платформах наприклад Scratch. Важливим аспектом є доступність завдань, що дозволяє дітям поступово опановувати основи програмування, починаючи з простих понять, таких як послідовність команд, цикли та умовні оператори. Під час вибору програмного середовища слід враховувати також особливості інтерфейсу. Проекти повинні бути структурованими, але водночас залишати простір для творчості, що стимулює інтерес і залученість учнів [1, с. 16].

Для ефективного впровадження проектної діяльності як інструменту формування навичок програмування у молодших школярів, учителю варто

створити сприятливе середовище, яке заохочує школярів до творчості, співпраці та експериментів. Важливо починати з простих завдань, поступово ускладнюючи їх залежно від рівня підготовки учнів, і обирати теми, що відповідають інтересам дітей. Вчителям необхідно використовувати ігрові методи, щоб пояснювати базові принципи програмування, при цьому використовувати наочні матеріали, такі як робототехніка чи візуальні середовища програмування (наприклад, Scratch, Codecademy, Python). Заохочення учнів до роботи в командах сприятиме розвитку комунікативних і соціальних навичок, а також допоможе молодшим школярам краще зрозуміти важливість співпраці. Демонстрація результатів виконаних проєктів, сприятиме мотивації учнів, підвищенню їхньої впевненості у власних силах і наочно показуватиме цінність здобутих навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базурін, В.М. (2017). Середовища програмування як засіб навчання учнів основ програмування. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 59(3). 13-27.
2. Жемчухников, Д. Г. (2012). Створення комп'ютерних ігор як навчання школярів програмуванню. *Інформатика і освіта*, 8 (237), 49-51.

Світлана Романюк

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

НАВЧАЛЬНО-МОВЛЕННЄВІ СИТУАЦІЇ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В умовах трансформаційних процесів, реформування системи освіти в Україні, активного поширення інформаційних технологій усе більшої актуальності набуває проблема формування комунікативної компетентності молодших школярів, яка є основою їх загального, всебічного та індивідуального розвитку. Адже у цьому віці школярі активно освоюють соціальні норми спілкування та вчаться взаємодіяти в групі, набувають навичок партнерської взаємодії.

Проблемі розвитку комунікативної компетентності молодших школярів присвячено низку досліджень і наукових публікацій: М. Антонець, В. Бадер, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Н. Гавриш, С. Дубовик, Т.Котик, Л.Мацько, В.Мельничайко, К.Плиско, К. Пономарьова, О. Прищепа, Н. Сіранчук т ін.

На важливості окресленої проблеми акцентують увагу положення Закону України «Про освіту», Концепція «Нова українська школа», Державний стандарт початкової освіти, типові програми з української мови для початкової школи, інші нормативно-правові документи. Основною метою навчання української мови у початкових класах закладів загальної середньої освіти є «формування комунікативної компетентності здобувачів

освіти, їх здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й громадянського самовияву, послуговуватися нею у суспільному житті, міжнаціональному діалозі» [1, с. 1]. В основі мовленнєвої компетентності лежать уміння вести діалог, висловлювати власні думки та почуття, а також слухати інших, що є основою для налагодження дружніх стосунків, співпраці з однолітками та дорослими. Аналіз наукових досліджень та власний практичний досвід засвідчує, що діти, які мають розвинуті комунікативні навички, легше адаптуються до нових ситуацій, менше піддаються стресу в соціальних взаємодіях і стають більш впевненими у собі. Крім того, уміння чітко висловлювати свої думки, задавати питання та обговорювати теми з однокласниками і вчителями сприяє кращому розумінню навчального матеріалу, що в свою чергу підвищує академічну успішність учнів та їхню зацікавленість у навчанні. На нашу думку важлива роль у формуванні комунікативних компетентностей належить мовленнєвим ситуаціям, які виникають у процесі навчання і відіграють ключову роль у розвитку комунікативних навичок, оскільки забезпечують учням можливість практичного застосування мовлення в різних контекстах. Для успішного формування й розвитку комунікативної компетентності є добір творчих вправ, цікавих завдань, прикладів, «які спонукатимуть учнів до самостійного пошуку шляхів розв'язання мовних завдань, здійснення висновків щодо виучуваного мовного явища, формулювання правил; забезпечуватимуть усвідомлені й міцні знання, здатність відтворювати і застосовувати їх у мовленнєвій практиці» [2, с. 49-52].

Починаючи з 1 класу у школярів формуються аудіативні уміння, вони вчаться сприймати та розрізняти на слух мовні одиниці (звук, слово, речення, текст), вправляються в діалогічному та монологічному мовленні. Навчання діалогічного мовлення розпочинається на зразках літературних творів. З цією метою використовуються казки, оповідання, вірші, в яких розмова між персонажами відбувається у формі діалогу. Учні відтворюють діалог, грають в театр, відчують себе в ролі акторів.

У процесі відтворення чи побудови діалогів формується вміння: регулювати силу голосу, темп мовлення, говорити чітко і правильно, слухати співрозмовника, вживати формули мовленнєвого етикету. Крім відтворення діалогів, проводиться робота над складанням діалогу за ситуативними малюнками чи серією малюнків. Важливе місце при цьому відводиться підготовчій роботі, яка включає розглядання малюнків, визначення психологічного стану персонажів (доброзичливі, сердиті, розгублені, здивовані, привітні тощо), складання запитань, які можуть виникнути в кожного персонажа, формулювання можливих відповідей на

ці запитання, добір відповідних певній ситуації етикетних формул спілкування. У роботі над монологічним мовленням доречними є переказування почутого, побаченого чи прочитаного тексту, побудова власних висловлювань тощо.

Водночас практика засвідчує, що впровадження у навчання учнів 1 класу комунікативних ситуацій дає змогу включити здобувачів освіти в безпосередню мовленнєву діяльність з перших днів шкільного життя за допомогою інтерактивних методів, прийомів і вправ, дидактичних ігор «Відкритий мікрофон», «Мозковий штурм», «Інформаційне гроно», «Асоціативний куц», «Карта візуалізації», «Займи позицію», «Мікрофон», «Солодкий чи гіркий», «Лист до вчителя», «Що зайве», «Ментальна карта», «Запитання-відповідь», «Повідомлення», «Розпитування», «Діалог-зразок», «Обмін думками», «Рольова гра», «Авторське крісло», гра «Так-ні», «Назви одним словом», «Назви частини предмета» та ін.

Комплекс вправ з розвитку мовлення ґрунтується на принципі взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання української мови.

Отже, впровадження ефективних навчально-мовленнєвих ситуацій в освітній процес сприяє розвитку комунікативних навичок молодших школярів, забезпечує успішну інтеграцію дитини в соціальне середовище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Навчальна програма з предмета «Українська мова для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою». Режим доступу: <http://surl.li/opynyr>

2. Пономарьова К.І. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів української мови. Початкова школа. 2010. № 12. С. 49-52).

Злата Смоліна

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану одним із пріоритетних завдань держави поряд зі збереженням життя та здоров'я громадян, є забезпечення доступу молодого покоління до освіти. Актуальною та оптимальною формою освіти стала дистанційна.

Перехід на дистанційне навчання дозволив відновити освітній процес в складних умовах сьогодення. Доцільно зазначити, що дистанційне навчання вимагає інноваційних підходів, які відрізняються від методів традиційної форми навчання. У зв'язку з цим виникають різноманітні проблеми, пов'язані зі зміною ролі викладача та студента,

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

необхідністю створення якісних онлайн-курсів, розробкою систем оцінювання, певними технічними питаннями тощо.

Організація та планування освітнього процесу дистанційної форми навчання є складним завданням. Незручність полягає у тому, що студенти мають різний часовий пояс, а це ускладнює організацію занять та планування роботи. Крім того, практичні заняття у дистанційному форматі мають свої особливості, тому що проводяться онлайн з використанням відеоконференцій, електронних дошок, спільного доступу до навчальних матеріалів та залученням різноманітних електронних ресурсів.

Студенти мають отримувати навчальний матеріал, виконувати різні тестові завдання, мати доступ до відповідних відео- та аудіоуроків і онлайн курсів. Крім того, повинно бути організовано проведення індивідуальних консультацій та забезпечення спілкування зі студентами в онлайн-режимі. Окремим питанням є розв'язання проблем студентства, надання своєчасних відповідей на листи та повідомлення онлайн, стимулювання активної участі студентів у дискусіях та обговореннях.

Необхідно звернути увагу на певні особливості, які сприятимуть оптимізації та якості дистанційного навчання:

- забезпечення технічного доступу: підтримка стабільного інтернет-з'єднання для студентів і викладачів, особливо в регіонах із нестабільною інфраструктурою, наприклад, через встановлення мобільних інтернет-станцій;
- психологічна підтримка: запровадження регулярних занять з психологом для підтримки емоційного здоров'я студентів, що допомагає знизити тривожність і стрес, пов'язані з військовими діями. Проведення вебінарів для студентів, з метою навчання зниження стресу та підвищення стресостійкості;
- адаптація навчальних програм: використання інтерактивних платформ (Kahoot!, Quizlet) для підтримки зацікавленості та підвищення рівня залученості студентів;
- підтримка зв'язку між студентами та викладачами: організація спільних чатів, проведення індивідуальних консультацій для студентів, які додатково потребують пояснення складних тем;
- чітка структура навчальних матеріалів: поділення практичних занять на короткі змістовні блоки з ключовою інформацією для підвищення концентрації уваги та зменшення навантаження, надання необхідних і доречних інструкцій для самостійної роботи здобувачів освіти.
- використання локальних ресурсів і підтримка безпечних зон навчання: організація тимчасових навчальних пунктів (при наявності

безпечних зон) зі стабільним інтернетом, де студенти можуть навчатися в комфортних умовах.

Поєднання дистанційної та традиційної форм навчання зможе допомогти здійснювати гнучкість освітнього процесу, зменшувати стрес, отримувати здобувачами освіти належних компетентностей.

Отже, для оптимізації дистанційного навчання доцільно застосовувати вищезазначені аспекти роботи, які, на нашу думку, є важливим інструментом для забезпечення якості освіти в умовах воєнного стану.

Олена Соляненко

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ ІНШОМОВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

У XXI ст. викладання іноземної мови зазнає кардинальних змін. Викладач сьогодні не є джерелом знань, а скоріше – педагогом, який направляє студентів до знань та корегує освітній процес. Тобто він допомагає здобувачам освіти крокувати у правильному напрямку.

Виклики часу та запити суспільства вимагають змін традиційних підходів до викладання іноземної мови у закладах вищої освіти. Не винятком є й заклади вищої медичної освіти (далі – ЗВМО).

У наш час недостатньо мати знання та навички, а необхідно набувати компетентностей. Тобто мало знати орфографічні, граматичні та інші правила мови, потрібно вести міжкультурну комунікацію, бути готовим до будь-якого діалогу. Вміння вести й підтримувати бесіду, є однією з найважливіших навичок у навчанні іноземної мови. Викладач не просто «вливає» знання в голови, а в першу чергу мотивує студента на отримання знань і компетенцій, націлює його на оптимізацію взаємодії з суспільством.

Варто наголосити, що, в освітньо-професійних програмах багатьох медичних спеціальностей здатність спілкування іноземною мовою визначено як загальну компетентність. Тому викладачі кафедри іноземних мов Запорізького державного медико-фармацевтичного університету намагаються впроваджувати в освітній процес ефективніші підходи до викладання та допомагати студентам опановувати дисципліну «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)».

Одним з дієвих підходів є змістовно-мовне інтегроване навчання (Content-Language Integrated Learning), яке було запроваджене у Сполучених Штатах Америки. Це дидактична методика, що дозволяє сформувати іншомовні лінгвістичні та комунікативні компетентності у студентів у тому ж навчальному контексті, у якому у них відбувається формування загальних

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

знань, умінь та навичок. Застосуванням цієї методики для медичних спеціальностей є можливість опанувати лексико-граматичний матеріал згідно з тематичним планом, наприклад, при вивченні анатомії та фізіології систем людського організму, хвороб, методів та засобів лікування захворювань тощо. З метою підвищення мотивації студентів та інтересу до самостійного засвоєння знань й подальшого їх опанування велике значення мають методичні прийоми, що використовують викладачі кафедри при проведенні практичних занять за допомогою предметно-мовного інтегрованого навчання: використання сучасних комп'ютерних технологій, перегляд відеороликів на Youtube з подальшим їх обговоренням, розробка проєктів тощо. Педагог готує завдання відповідно до вимог навчальної програми, розвиваючи як предметні, так і мовні навички. Розроблені завдання спрямовано на розвиток навичок говоріння, аудіювання, письма та читання. Також викладач має звертати увагу на удосконалення лексичних і граматичних умінь студентів. Розробка інтегрованого практичного заняття з дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» вимагає ретельної підготовки. Педагогу варто врахувати:

- спрямованість на практичне застосування знань і навичок: основним завданням освітнього процесу є не тільки передача теоретичних знань, а і їх практичне застосування в реальних умовах;
- розвиток творчого мислення: студенти мають вчитися не тільки розв'язувати задачі за шаблоном, а й знаходити нові нестандартні рішення завдань;
- комплексний підхід: освітній процес повинен охоплювати не тільки теоретичні знання, а й практичні соціальні та комунікативні навички;
- стимулювання самостійної роботи студентів: навчання передбачає, що студенти вчать працювати самостійно, шукати актуальну інформацію та ефективно застосовувати її на практиці;
- спрямованість на кінцевий результат: мета освітнього процесу – досягнення певного результату, хай то розв'язання проблеми, створення проєкту тощо.

Отже, впродовж практичних занять з дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» студенти можуть покращити свої знання з профільних предметів. Важливим результатом взаємодії є розуміння англійської мови.

Студенти удосконалюють свої мовленнєві навички, набувають знання професійної термінології іноземною мовою, підвищують мотивацію до її вивчення. Упродовж практичних занять здобувачі освіти намагаються

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

англійською мовою донести інформацію щодо медичної галузі. Інтерес у студентів викликають теми їх майбутньої професійної спрямованості, що, у свою чергу, мотивує до подальшого та глибшого її опанування. Для ефективного навчання іноземної мови використовують автентичні аудіо- та відеоматеріали медичної тематики. Водночас викладач створює належну атмосферу для введення, закріплення і повторення лексичних та граматичних аспектів мови. Збагачується, розвивається та вдосконалюється словниковий запас студентів.

Серед позитивних сторін цієї методики слід відзначити підвищення мотивації до вивчення іноземної мови, цілеспрямованість до опанування навчального матеріалу та розв'язання комунікаційних задач, надбання умінь для спілкування іноземною мовою у професійному контексті, засвоєння англійських термінів медичної галузі, розширення словникового запасу.

Отже, наразі одним з ефективних підходів до оптимізації іншомовної освіти у ЗВМО є впровадження і застосування предметно-мовного інтегрованого навчання, яке розширює світогляд студентів, сприяє розвитку їх функціональної грамотності та розвиває потенціал, водночас вдосконалює академічне мовлення з предмета, збагачуючи його спеціальною англійською термінологією професійної спрямованості.

Тверітінова Оксана

Комуніальний заклад Сумської обласної ради «Путівльський мистецький ліцей»

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Сучасний освітній простір зазнає значних змін під впливом цифровізації, та необхідності адаптації до нових викликів. У цих умовах особливого значення набуває використання інтерактивних технологій, які сприяють підвищенню інтересу до навчання, розвитку мислення та формуванню навичок роботи в команді. Для здобувачів початкової освіти інтерактивні методи навчання стають інструментом для стимулювання пізнавальної активності, що є основою їхнього подальшого успішного розвитку.

Звернемось до визначення сутності інтерактивних технологій – це інноваційні методи навчання, які передбачають активну взаємодію між учасниками освітнього процесу. Вони включають як використання технічних засобів (електронних дошок, планшетів, інтерактивних платформ), так і застосування методик співпраці, дискусій, рольових ігор тощо. Основною метою інтерактивних технологій є забезпечення

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

активного залучення учнів до процесу навчання, стимулювання їхньої допитливості та формування навичок самостійного здобуття знань.

Зауважимо, що пізнавальна активність здобувачів початкової освіти має свої особливості. Пізнавальна активність – це прагнення до оволодіння знаннями, вміння самостійно ставити запитання, шукати відповіді та аналізувати отриману інформацію. У початковій ланці освіти ця активність формується в тісному зв'язку з ігровою діяльністю та емоційною залученістю. Використання інтерактивних технологій дозволяє зробити процес навчання більш цікавим і доступним, адаптуючи його до індивідуальних особливостей кожної дитини.

Звернемось до ролі інтерактивних технологій у розвитку пізнавальної активності. Інтерактивні технології виконують кілька важливих функцій у розвитку пізнавальної активності здобувачів початкової освіти:

- мотиваційна функція: використання ігор, відеоматеріалів, анімацій та інтерактивних завдань пробуджує у дітей інтерес до навчання;
- когнітивна функція: технології сприяють розвитку мислення, аналізу, синтезу, узагальнення та інших когнітивних процесів;
- комунікативна функція: колективні завдання, дискусії та проекти сприяють розвитку комунікативних навичок;
- рефлексивна функція: виконання завдань на інтерактивних платформах дозволяє учням самостійно оцінювати свої результати, що підвищує їхню відповідальність за навчання.

До основних методів інтеграції інтерактивних технологій у початковій ланці освіти відносимо наступні:

- інтерактивні дошки – використання смарт-дошок для візуалізації навчального матеріалу допомагає краще зрозуміти складні поняття;
- електронні платформи – платформи, такі як classdojo, google classroom, дозволяють організувати навчання у вигляді гри, що підвищує залученість дітей;
- рольові ігри – завдяки ігровій діяльності діти вчаться працювати в команді та розвивають креативність;
- проєктна діяльність – виконання невеликих досліджень або творчих проєктів сприяє формуванню самостійності та відповідальності.

Відзначимо, що застосування інтерактивних технологій у початковій ланці освіти має низку переваг, які позитивно впливають на навчальний процес. По-перше, такі технології сприяють індивідуалізації навчання, дозволяючи адаптувати завдання до рівня підготовки кожного учня.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Наприклад, інтерактивні платформи надають можливість обирати складність завдань, а також отримувати миттєвий зворотний зв'язок про виконання роботи. По-друге, інтерактивне навчання стимулює розвиток критичного мислення через активну участь у вирішенні проблемних ситуацій, аналізі інформації та пошуку нестандартних рішень.

Важливо відмітити, що інтерактивні технології мають великий потенціал для подальшого розвитку освітньої системи. Використання технологій доповненої реальності (AR) дозволяє дітям досліджувати складні явища у доступній та захопливій формі. Наприклад, у вивченні природничих наук учні можуть «оживити» космічні об'єкти або мікроорганізми. Широке впровадження гейміфікації в освітній процес створює умови для активної взаємодії між учасниками та забезпечує мотивацію до навчання через елементи гри. Перспективи інтеграції нових інструментів відкривають можливість для формування гнучких навичок, які будуть затребуваними у майбутньому.

Практичні результати використання інтерактивних технологій доводять, що використання інтерактивних методів значно підвищує пізнавальну активність учнів. Зокрема, під час навчання з використанням інтерактивних дошок і платформ учні показують кращі результати у читанні, математиці та природничих науках. Діти краще запам'ятовують матеріал, активно беруть участь у навчальному процесі та проявляють ініціативу у виконанні завдань.

Таким чином, інтерактивні технології є потужним інструментом у розвитку пізнавальної активності здобувачів початкової освіти. Їх використання дозволяє створити комфортне середовище для навчання, що відповідає сучасним вимогам та інтересам учнів. Для досягнення максимального ефекту інтерактивні методи повинні бути грамотно інтегровані в освітній процес і враховувати індивідуальні особливості дітей.

Анастасія Федорук

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Реформування системи освіти потребує пошуку нових шляхів удосконалення виховання учнівської молоді. Успішне вирішення цього завдання можливе лише за умови переосмислення традиційних підходів до освітнього процесу, глибокого вивчення вітчизняних і зарубіжних педагогічних традицій, а також аналізу сучасних досліджень у галузі психолого-педагогічної науки. Дозвілля молодших школярів є важливою

складовою їхнього повноцінного розвитку. Це час, коли дитина не лише відпочиває, а й має можливість вільно реалізувати свої творчі здібності, навчитися новому та зміцнити фізичне здоров'я. Організація дозвілля для дітей молодшого шкільного віку вимагає врахування їхніх вікових, психологічних та фізіологічних особливостей. Особливе значення в цьому контексті має організація позакласної дозвілдової діяльності учнів початкової школи, які невдовзі відіграватимуть активну роль у суспільному та культурному житті країни.

Саме позакласна діяльність, як зазначено, стає тією ланкою, що поєднує виховний процес із соціальними змінами, сприяючи не лише підвищенню якості знань учнів, а й розвитку їхньої творчої особистості та готовності до практичної діяльності. Використовуючи позакласну форму організації навчально-виховної роботи, В. Сухомлинський вважав, що її можливості для всебічного розвитку школярів дуже широкі. Зокрема, він підкреслював, що умовами правильної організації вільного часу школярів є чітка організація всієї системи позакласної виховної діяльності, педагогічне забезпечення системи та структури виховної діяльності з учнями в позашкільному середовищі. Видатний педагог також зазначав, що виховна робота вимагає від педагога багато зусиль, бо «...це робота серця і нервів, це буквально щоденна і щогодинна витрата величезних душевних сил» [2, с. 426]. За змістом у позакласній роботі можна виокремити декілька принципових видів діяльності: інтелектуальнопізнавальна, ціннісно-орієнтувальна, громадська, трудова, художньо-творча, фізкультурно-спортивна, ігрова й комунікативна. Підставою для класифікації цих видів позакласної діяльності служить їх призначення й функції, що визначають навчально-виховне й розвивальне значення позакласної роботи в загальноосвітній школі. Його суть, за висновками вченого-педагога С. Шмакова, полягає в «головних потенціалах» позакласної діяльності школярів: у позакласній діяльності діти самі собі ставлять усі виховні вимоги, що і робить її сферою активного самовиховання; позакласна робота є тим простором, у якому найповніше та яскраво розкриваються природні потреби у свободі, незалежності, прояві фантазії, уяви, творчості; вона задовольняє багато соціальнопсихологічних потреб у реалізації інтересів, самоперевірці сил, самоствердженні серед однолітків, визнання власного Я; позакласна діяльність є «зоною» задоволення потреб у спілкуванні, субординації відносин із тими, хто старший або молодший; позакласна робота дає відчуття «бути комусь потрібним», особливо колективу, бути щасливим; позакласна діяльність – це простір, відкритий для дії, впливу різних інститутів суспільства [3, с. 9–14].

Однак на практиці така діяльність у загальноосвітніх школах часто має формальний характер, обмежується епізодичними розважальними заходами, що не завжди забезпечують глибокий пізнавальний і особистісно-розвивальний ефект. Аналіз позакласної діяльності показує, що її організація не використовує повною мірою потенціал народних традицій і фольклору. Натомість вільний час учнів часто заповнюється споживанням сучасного контенту, який формує імпортовану систему цінностей, що може негативно впливати на духовний стан молодого покоління.

Оптимальним вирішенням цієї проблеми є повернення до традиційних форм дитячого дозвілля та їх адаптація до сучасних умов. Українська народна педагогіка виступає провідним засобом у культурно-дозвіллевій діяльності, враховуючи особливості світосприйняття дітей молодшого шкільного віку. Вона сприяє формуванню позитивних мотивів поведінки, духовному розвитку та гармонізації особистості. Державний підхід до організації дозвілля, побудований на базі етнічних традицій, дозволяє зберегти і розвивати святково-обрядові, художні та ігрові елементи дитячої культури, створюючи середовище, яке підтримує гармонійний розвиток.

Дозвілля є складною категорією й досліджується вченими різних наукових галузей. Так, дозвілля у педагогічному словнику визначається як «вільний від обов'язкової діяльності час. Використовуючи години дозвілля для читання, займаючись мистецтвом, технікою, дитина розвивається морально, розумово та фізично. Активне розумове дозвілля – важливий засіб збереження та підвищення працездатності, бо саме у вільний час від бездіяльності діти можуть набути поганих звичок. О. Гончарук трактує дозвіллевую діяльність молодших школярів як «самокеровану діяльність, спрямовану на духовний розвиток, що уможливорює вільний вибір суспільно значимих ролей, забезпечуючи умови діяльності, які сприяють доцільному використанню її безмежних можливостей». Далі вчена визначає організацію дозвілля молодших школярів як керований, цілеспрямований процес активною самодіяльністю учнів, з метою виховання суб'єктності молодших школярів у виборі видів, форм та способів дозвілля й формування ціннісного ставлення до дозвілля як особливої творчої активної діяльності [4, с. 27].

У контексті досліджуваної проблеми конструктивною є й подана О. Гончарук структураорганізації дозвіллевої діяльності молодших школярів: мета, суб'єкти, зміст, взаємодія між суб'єктами, форми і методи, результат, корегування результатів, рефлексія суб'єктів дозвіллевої діяльності [4, с. 28].

Дослідження історичних аспектів дозвілля показує, що це явище має глибоке соціокультурне коріння. Дозвілля, починаючи з первісного суспільства, виконувало важливу роль у розвитку культури та вихованні дітей. Поступовий перехід до відтворюючого господарства сприяв появі вільного часу та перших організованих форм свят і розваг, що розвивали естетичну свідомість і культурні традиції. У дитячому дозвіллі з'явилися ігрові форми, які еволюціонували від імітаційних до творчих, сприяючи розвитку дитячої субкультури.

З аналізу наукової літератури можна зробити висновок, що дозвілля має своє структурне наповнення. Так, наприклад, «О. Голік до дозвілля відносить: спілкування, самоосвіту, пасивний відпочинок, любительську діяльність, творчі заняття, споживання культурних цінностей, рекреаційні та розважальні заходи, суспільно-корисні справи, асоціальні прояви».[5]

Таким чином, дитяча дозвіллева культура є важливим компонентом виховання, що відображає багатовіковий соціокультурний розвиток. Її основними елементами є ігри, творчість, фольклор та спілкування, які забезпечують гармонійний розвиток особистості. Повернення до національних традицій, адаптація їх до сучасності та інтеграція в освітній процес створюють умови для формування культурно розвиненої, соціально активної та духовно здорової молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Флегонтова Н. М. Педагогічна організація культурного дозвілля школярів: навч. - метод. посіб. Київ.
2. Сухомлинський В.О. Народження громадянина. Вибрані твори: В 5-ти т. Т. 3. К.: Рад школа, 1979. С. 217–223.
3. Макаренко А. С. Методика виховної роботи . К.: Рад. школа, 1990. 368 с.
4. Гончарук О. В. Система підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук:13.00.04. Умань – Хмельницький, 2021. 40с.
5. Голік О. В. Організаційно-управлінський аспект позакласної дозвіллевої діяльності старшокласників: монографія. Донецьк: ТОВ «ЮгоВосток, ЛТД», 2008. 168 с.

Чень Цайсюань

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ВИМІРЮВАННЯ ПРОСТОРОВОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Просторове мислення є однією з навичок, необхідних людині в багатьох сферах її життєдіяльності. Відповідно, розвиток цієї навички в учнівської молоді є важливим завданням закладу освіти. Незаперечним є факт, що одним із важливих засобів розвитку просторового мислення в учнівської молоді є образотворче мистецтво. Однак, виникає справедливе питання: як виміряти просторове мислення?

Людина використовує просторове мислення, щоб зрозуміти розташування (положення) і розміри (наприклад, довжину та розмір) об'єктів, а також те, як різні об'єкти пов'язані один із одним. Важливо розуміти, що просторове мислення – це не просто одна навичка, а набір різних навичок. Відповідно, для вимірювання різних складових просторового мислення використовують різні інструменти вимірювання.

Ментальне обертання дозволяє людині обертати (маніпулювати) образами в голові. Як приклад, якщо закрити очі, то можна уявити об'єкт, наприклад автомобіль. Після цього можна уявити, як виглядала би машина, якби її перевернули. Для цього потрібно використовувати ментальне обертання. Для вимірювання цієї навички можна використовувати тест розумового обертання. Учням можна запропонувати картинку, де зображені однакові тварини в різних положеннях. Учень має визначити, яка картинка внизу збігається з картинкою вгорі. Щоб розібратися в цьому, треба подумки покрутити тварин. Тоді можна сказати, що тварина ліворуч така сама, як і тварина над нею. Скільки не повертай тварину праворуч, вона завжди дивиться не в той бік. Виконання цього тесту вимагає розумового обертання. Можна не тільки перевертати предмети в голові, але також уявити, як виглядав би предмет, якби його зламали навпіл, склали або зігнули.

Навички вилучення – це просторові навички, необхідні для відділення одного об'єкта чи зображення від більш складного фону. Це дозволяє зрозуміти, з яких частин складаються складні конструкції.

Просторове масштабування – це здатність перетворювати інформацію між уявними об'єктами різних розмірів. Наприклад, просторове масштабування потрібне, щоб мати можливість зрозуміти, що зображення парку, яке людина бачить на карті свого телефону, представляє той самий парк, у якому вона стоїть. Інший прикладом можуть слугувати інструкції для збирання меблів. Для вимірювання навички масштабування можна запропонувати дитині обрати серед декількох картинок однакові зображення, при цьому самі зображення будуть різного масштабу. Це означає, що учні повинні використовувати просторове масштабування під час їх порівняння.

Таким чином, просторове мислення – це одна з когнітивних навичок, яка добре розвивається у процесі навчання. Дослідники намагалися покращити просторові здібності за допомогою різних типів когнітивного тренування. Просторове тренування передбачає відпрацювання просторових завдань із папером і олівцем, проходження просторових ігор на комп'ютері або виконання просторових дій, як-от будівництво конструкцій із блоків.

Карина Чернишова

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Анна Нечипоренко

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ МИСТЕЦЬКИХ ТЕХНІК

У сучасних умовах навчання та виховання дітей молодшого шкільного віку перед дорослими постає завдання підготувати розвинену особистість, яка володіє сучасними навичками реальної образності та здатності розуміти і відчувати розвиток мистецтва. На уроках малювання для розвитку творчості учнів початкових класів застосовуються нетрадиційні арт-техніки. Використання незвичайних матеріалів дає їм можливість відчувати яскраві емоції, сприяти розвитку творчих здібностей і креативності, що в підсумку позитивно впливає на їхній загальний психічний і особистісний розвиток.

Сьогодні особливу увагу приділяють розвитку творчої особистості через використання нетрадиційних методів і прийомів та виявлення сутності механізмів творчих проявів. Як підтверджують дослідження М. Кириченко, М. Лещенка, Л. Масол, В. Орлова, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, творчий розвиток є не лише передумовою ефективного засвоєння нових знань, а й умовою творчого перетворення наявних знань, сприяючи саморозвитку особистості. Використання нетрадиційних технік малювання сприяє творчому розвитку учнів, знайомство школярів із новими художніми матеріалами, інструментами і техніками сприяє розвитку їхньої креативності [1].

Нетрадиційні техніки малювання сприяють розвитку самостійності та творчої активності учнів, після незвичних художніх прийомів допомагають зробити дитячий малюнок більш виразним. Комбінування різних технік малювання стимулює відчуття, посилює спостережливість та увагу, сприяє реалізації творчих задумів, розвиває відчуття форми та кольору, а також виховує естетичний смак і сприяє саморозвитку. Це підкреслює і Г. Сухорукова, зазначаючи, що «нетрадиційні техніки малювання є способом створення нового, оригінального витвору мистецтва, в якому гармонійно поєднуються колір, лінія і сюжет» [4].

Через нетрадиційні техніки малювання дитина розкриває свій внутрішній світ, виражає емоційний стан і додає комплекси та страхи. Вона створює художні образи, які з'являються в уяві, і відтворюючи їх на папері, що часто легше, ніж висловлювати словами. Тому така

образотворча діяльність важлива роль у психічному та інтелектуальному розвитку дітей. Завдання педагога – орієнтувати навчальний процес на творчу діяльність, допомагаючи дитині не боятися відтворювати своє світосприйняття у роботах. На уроках у початковій школі доречно використовувати техніку, як-от малювання пальчиками, мильними бульбашками, штампування, ниткографію, видування, набризк, граттаж, монотипію, колаж, крапковий малюнок, кляксографію тощо. У межах одного зображення можна комбінувати інші техніки та прийоми [3].

Отже, використання нетрадиційних арт-технік зображення покращує важливу роль у розвитку творчих здібностей учнів. Малювання у них є захоплюючим і доступним видом образотворчої діяльності на уроках у початковій школі, де художні образи створені за допомогою різних видів діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деленко В.Б. Нестандартні прийоми малювання як засіб активізації творчого самовираження старших дошкільників. URL: <http://pedagogy.lnu.edu.ua/wp>
2. Обертас Т.С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 1 (45). С. 120–125.
3. Опалюк О. М. Особливості використання нетрадиційних технік образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2016. Вип. 7, Т. 2. С. 263–272.
4. Сухорукова Г. Образотворче мистецтво з методикою викладання в загальноосвітньому навчальному закладі. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.

Жанна Чернякова

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

На сучасному етапі розвитку суспільство стикається з викликами, що пов'язані з глобальним зростанням населення, екологічними кризами, технологічними винаходами, соціальною нерівністю тощо. З метою забезпечення сталого розвитку планети та процвітання людства до 2030 року Організацією Об'єднаних Націй було визначено 17 глобальних Цілей сталого розвитку. Означені цілі окреслюють план дій для побудови справедливого, економічно розвинутого, екологічно збалансованого та соціально відповідального світу.

Безперечним є факт, що освіта відіграє ключову роль у формуванні майбутнього суспільства. Саме освіта визначає знання, цінності та навички, які є необхідними для молодого покоління для побудови стабільного суспільства. Проте зростаючі виклики, які постають перед людством, вимагають кардинальних трансформаційних змін в освітній галузі, які спрямовані на досягнення Цілей сталого розвитку–2030, прийнятих ООН.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Відповідно до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки, що розроблена на виконання Указу Президента України «Про вдосконалення вищої освіти в Україні» визначено, що є незатребуваність вищої освіти українським суспільством як інституту і головного ресурсу розвитку країни, що у поєднанні з масифікацією вищої освіти викликає спотворення освітнього процесу і незадовільні результати діяльності закладів вищої освіти» [4]. Таким чином, можливо виокремити низку проблем, а саме низька конкурентоспроможність української вищої освіти на світовому освітньому ринку; розрив між системою вищої освіти та ринком праці; негативний вплив демографічних процесів на кількісний склад контингенту закладів вищої освіти; еміграція молоді для навчання у закордонних університетах задля розширеного доступу до міжнародних ринків праці.

Згідно з інформацією Міністерства освіти і науки України урядом затверджено Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (Стратегія) та Операційний план її реалізації у 2022-2024 роках, в якому окреслено пріоритети системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни, а також головні показники, що будуть сформовані до 2032 року. Отже, цілями та завданнями Стратегії виокремлено: ефективність управління; довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності; забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, доступної для різних груп населення; інтернаціоналізація вищої освіти; привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри, що є дорожньою картою для відбудови та продовження трансформації системи вищої освіти в післявоєнний період. Імплементация завдань, визначених Стратегією, дозволить зменшити негативні наслідки, спричинені війною, та сприятиме повоєнному відновленню.

За останні два роки у науковому просторі з'явилися праці вітчизняних дослідників, присвячених діяльності вищої школи в умовах воєнного та у післявоєнний період. На увагу заслуговують системні дослідження, які було виконано та опубліковано в 2023 році науковцями Інституту вищої освіти НАПН та Київського університету імені Бориса Грінченка.

Аналіз науково-аналітичної доповіді НАПН [1] надає можливість висвітлити означені головні проблеми, що постали перед вищою школою у воєнний період: загроза життю і здоров'ю учасникам освітнього процесу; руйнування та пошкодження інфраструктури закладів вищої освіти; вимушене переміщення закладів; вплив війни на контингент здобувачів вищої освіти та склад науково-педагогічних працівників; забезпечення рівного доступу вищої освіти; труднощі провадження наукової та

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

інноваційної діяльності; обмеження можливостей здійснення міжнародної співпраці; зниження якості освіти; обмежене фінансування тощо.

Разом з тим розроблено ключові рекомендації щодо їх подолання, а саме, спрощення вступу на навчання до закладів вищої освіти для різних категорій вступників; впровадження нових технологій навчання і викладання; підвищення соціальної відповідальності закладів вищої освіти; оптимізація мережі закладів вищої освіти; посилення євроінтеграційних процесів в освіті та науці; розвиток університетської автономії.

У дослідженні науковців Київського університету імені Бориса Грінченка (Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець) [2] висвітлюється низка проблем і викликів, з якими стикнулася система вищої освіти України через наслідки пандемії та війну, міститься інформація про сучасний стан української системи вищої освіти в умовах війни, її першочергові та перспективні потреби. У цьому контексті наголошується на важливості удосконалення освітнього процесу, необхідності повноцінної організації дистанційного навчання в синхронному та асинхронному режимах з відповідною адаптацією викладацьких курсів, системи оцінювання та методів викладання.

Дослідниця Т. Губанова [3] характеризує особливості функціонування ЗВО в умовах воєнного стану. Наголошено, що міжнародна співпраця у сфері вищої освіти із залученням міжнародних організацій та проєктів дозволяє забезпечувати необхідний освітній рівень здобувачів та можливості їх інтеграції в європейський ринок праці. Авторка визначає, що дистанційна форма навчання та використання ІТ-технологій в освітньому процесі стають ключовими у забезпеченні ефективного навчання і викладання в умовах війни.

Проте незважаючи на несприятливі умови у сфері вищої освіти (руйнування інфраструктури, втрати студентів та персоналу, складності в організації та зниження якості освітнього процесу тощо), українські заклади вищої освіти продовжують функціонувати і надавати освітні послуги, а система вищої освіти України має можливість вийти з цієї кризи сильнішою, пристосованою до нових умов та трансформацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді: науково-аналітична доповідь. Кремень В.Г., Луговий В.І., Саух П.Ю., Драч І.І., Слюсаренко О.М., Скиба Ю.А. та інші. За заг. ред. Кременя В.Г. Київ: Педагогічна думка, 2023. 172 с. URL: <https://ihed.org.ua/publications/vyshha-osvita-ukrayiny-v-umovahvoennogo-stanu-ta-pislyavoennogo-vidnovlennavyklyky>.

2. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>.

3. Губанова Т. Функціонування закладів вищої освіти в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи. *Київський юридичний журнал*. № 3. 2023. URL: <http://journals.fpk.kyiv.ua/index.php/kyivlawjournal/article/view/19>.

4. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

Чжан Ліпін

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

На сучасному етапі розвиток технології штучного інтелекту (ШІ) ще не завершений. Такі технології, як технологія сприйняття емоцій учня, технологія моделювання вчителя мистецтва, технологія інтелектуального супутнього навчання та інші технології, які люди хочуть отримати в галузі викладання мистецтва, все ще знаходяться в стадії дослідження. ШІ може певною мірою допомогти людям, але він не може замінити наші думки, що є унікальною цінністю людини. Сучасна мистецька освіта з використанням штучного інтелекту не може ідеально досягти семантичного аналізу, а також аналізу настроїв і символів. Форми мистецтва різноманітні та постійно змінюються з часом, але сутність мистецтва не зміниться. З точки зору створення та оцінки, мистецькі роботи, як правило, базуються на суб'єктивному мисленні, тому, з точки зору естетичної оцінки, ШІ недостатньо оцінює мистецькі роботи студентів. Сучасне викладання мистецтва на основі штучного інтелекту є лише простою реалізацією індивідуалізованих просторів, воно лише використовує комп'ютери для досягнення базового навчання мистецтву та не може відобразити переваги застосування штучного інтелекту в мистецькій освіті. Лише усунувши вузьке місце поєднання штучного інтелекту та мистецької освіти, ми зможемо використати великий потенціал штучного інтелекту, щоб зробити його кращим для нашого викладання мистецтва та навчання.

Застосування штучного інтелекту у викладанні образотворчого мистецтва може ефективно покращити якість викладання, оскільки штучний інтелект вивчає механізми людської діяльності та способи використання машин для імітації цієї діяльності, щоб забезпечити учням зручність для розуміння й освоєння знання, які вони засвоїли. Система навчання ШІ моделює механізм мислення експертів-людей під час вирішення складних проблем, що може покращити здатність здобувачів освіти до логічного мислення й досягти мети навчання здатності студентів мислити з різних точок зору та рівня їх художньої творчості. Система навчання мистецтву на основі штучного інтелекту може навчати відповідно до здібностей студентів.

Спираючись на базу особистих даних студентів, їх когнітивні характеристики, записи про навчання, інформацію про місцезнаходження, інформацію в соціальних мережах та іншу інформацію, програма штучного інтелекту може проводити самонавчання, створювати моделі учнів, постійно збільшувати й оновлювати набори даних, а також налаштувати та оптимізувати параметри моделей. Відповідно до різних потреб студентів програма ШІ може надати їм персоналізовані ресурси, навчальні шляхи та навчальні послуги; за допомогою різних комунікаційних інструментів ШІ також може здійснювати ефективну взаємодію між викладачем і студентом або людиною та комп'ютером, надавати багаті джерела інформації та хорошу навігаційну структуру, а також розумно направляти студентів у навчанні та давати пропозиції щодо їх подальшого навчання. Застосовуючи ШІ в художній освіті, ми можемо звільнити простір для уяви здобувачів освіти; ШІ може обробляти, класифікувати та організовувати знання про мистецтво, систематично розподіляти знання відповідно до їх звичок і допомагати їм створювати власну базу знань про мистецтво; це може підвищити ефективність навчання студентів, ще більше зменшити їхню фізичну працю та робочі завдання, дати їм змогу отримати більше практичного досвіду з меншими витратами часу, тим самим створюючи кращі художні роботи.

Алла Черномаз

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОБДАРОВАНОСТІ: АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДИСКУРСУ

Визначення обдарованості є предметом постійних суперечок у науковому дискурсі, зокрема й зарубіжному. Першість у цих дискусіях належить, як правило, психологам, адже незаперечним є факт, що визначення обдарованості тісно пов'язане з визначенням інтелекту. Дослідники використовують різні підходи до визначення інтелекту й розробили різні методи виявлення обдарованих осіб. У наукових розвідках підкреслюється, що обдарованість зазвичай розуміється як факт наявності в людини високого коефіцієнту інтелекту (IQ) відповідно до визнаних тестів IQ. Дитина або підліток ідентифікується як обдаровані, коли вони мають більш розвинені інтелектуальні здібності, ніж інші діти їхнього віку, і працюють вище певної межі, установленної в IQ-тесті. Таким чином, визначення обдарованості нерозривно пов'язане з концептуалізацією інтелекту, на якій базується ідентифікація обдарованих осіб.

Разом із тим, вимірювання обдарованості за результатами IQ вже давно є не єдиним засобом ідентифікації обдарованої особистості. У

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

сучасних умовах дослідники виокремлюють теоретичні моделі, що розглядають обдарованість як:

- здатність;
- розвиток таланту;
- інтегративні моделі, які поєднують обидва підходи.

Теоретичні моделі розвитку, як-от модель Ф. Ганьє, відіграють центральну роль у зміщенні концептуалізації обдарованості в бік ідеї «потенціалу». Важливо, що він базується на розмежування понять «дар» і «талант», яке сьогодні вважається фундаментальним.

Запропонована Ф. Ганьє диференційована модель використовується в різних країнах, а її автор наголошує, що хоча обдарованість є необхідною умовою для таланту, обдарування не обов'язково стають талантами – щоб це відбулося, дитина або підліток повинен брати участь у систематичному навчанні та практиці в сприятливому середовищі.

Те, що ці два терміни використовуються як взаємозамінні, свідчить про те, що обдарованість все більше розглядається як процес залежно від середовища, у якому вона розвивається та вдосконалюються.

До основних методів ідентифікації обдарованості дослідники відносять:

- психолого-педагогічну діагностику;
- тести здібностей, більшість з яких зосереджені на академічній успішності, хоча деякі враховують спосіб навчання здобувачів освіти та/або їх участь у певній галузі;
- номінації вчителями;
- номінації батьками;
- думка однолітків, яка також не використовується окремо, проте може дати швидке й адекватне уявлення про певного учня;
- самоідентифікація тощо.

Сергій Чугін

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

РОЛЬ МЕДИЧНОГО ЛІДЕРСТВА ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Сьогодні підготовка майбутніх вітчизняних лікарів є надзвичайно актуальним завданням, яке до певної міри визначене подіями останніх років. Пандемія Covid-19 додала українській системі охорони здоров'я нові виклики, вказавши на необхідність удосконалення медичної освіти та розвиток професійних компетентностей. Оголошення воєнного стану у 2022 р. загострило ситуацію, оскільки більшість медичних фахівців

опинилося на передовій, рятуючи життя не лише у госпіталях, а й у польових умовах.

Лікарі часто змушені виконувати лідерські ролі, приймаючи важливі рішення для пацієнтів, координуючи медичні команди та взаємодіючи з адміністрацією. Однак, відсутність належного навчання лідерських основ у закладах вищої освіти може заважати їм ефективно виконувати ці функції (Куліченко, Чугін, 2023). За таких обставин підготовка майбутніх лікарів набуває стратегічного значення, оскільки саме вони стоять на варті людського здоров'я та життя у найскладніші часи. Вважаємо, що одним з важливих компонентів у цьому процесі є медичне лідерство.

Так, наприклад, Т. Чен (T. Chen) підкреслює, що «медичне лідерство є основою для створення ефективної системи охорони здоров'я. <...> Зростає увага до необхідності навчання лідерства лікарів на ранніх етапах їхньої освіти з продовженням протягом усієї професійної кар'єри. Це дозволить медичним працівникам брати на себе відповідальніші ролі у системі охорони здоров'я. Бути лікарем – це не лише управлінські та лідерські навички, але й здатність проявляти комунікативні компетентності та критичне мислення. Такі якості формуються завдяки досвіду роботи в команді під наглядом викладачів. Тому від студентів медичних фахів очікується, що вони розвиватимуть вміння вирішувати конфлікти, вчитися ділитися лідерськими повноваженнями, готувати інших до підтримки й заміни себе, брати спільну відповідальність та аналізувати власну ефективність» (Chen, 2018).

Вважаємо, що особливо цінним є акцент на комплексному підході до медичного лідерства: це не лише про управління, а й про комунікацію, критичне мислення та здатність злагоджено працювати в команді. Формування усього цього потребує системної наполегливої роботи з майбутніми лікарями, а також чітко розроблених навчальних програм, які б містили практичні завдання, супервізію та аналіз реальних кейсів. Окрім того, програми навчання повинні бути орієнтовані на інтеграцію нових цінностей і логік у традиційну медичну культуру, що дозволить майбутнім медичним лідерам успішно адаптуватися до змін у галузі та ефективно працювати в умовах сучасної охорони здоров'я.

Як зазначають Ф. Лега (F. Lega) та М. Сартірана (M. Sartirana), медичне лідерство є важливим елементом глобальної політики, оскільки воно відповідає на деякі з найсерйозніших викликів у сфері охорони здоров'я, зокрема зміну потреб пацієнтів, скорочення бюджетів, зростання вимог громадян до підзвітності та підвищення стандартів медичних послуг. Однак введення лікарів на керівні посади не є простим завданням, і

реальна практика медичного управління значно відрізняється у світі та навіть всередині однієї країни. Для підтримки розвитку політики медичного лідерства керівники повинні надавати більше автономії медичним менеджерам і підтримувати їх, а також враховувати особливості таких гібридних ролей під час відбору, навчання та оцінювання майбутніх лідерів. Водночас медичні професіонали і їхні заклади мають розуміти, що медичне лідерство не означає знищення професіоналізму, а скоріше його переосмислення та адаптацію до нових цінностей і вимог сучасної медичної практики (Lega & Sartirana, 2015).

Зазначені дослідниками важливі аспекти медичного лідерства можна безпосередньо пов'язати з підготовкою майбутніх медичних лідерів у закладах вищої освіти, котрі повинні враховувати особливості гібридних ролей лікарів-менеджерів й впроваджувати відповідні курси з управлінських навичок, лідерства та етики. Це дозволить студентам не тільки розвивати медичну майстерність, а й формувати навички, необхідні для прийняття важливих управлінських рішень, ведення команд та взаємодії з адміністрацією.

О. Воррен (O. Warren) та Р. Карнелл (R. Carnall) вказують на те, що існує широкий спектр методів розвитку медичного лідерства, зокрема самостійне навчання через книги та аудіоматеріали, індивідуальний коучинг, менторство, а також участь у семінарах і практичному навчанні. У деяких випадках процес навчання відбувається індивідуально та самостійно, в інших – у складі команд або груп, що беруть участь у програмах, стипендіях чи здобувають офіційні кваліфікації (Warren, & Carnall, 2011). На нашу думку, поєднання різних методів під час додипломного етапу дозволяє підготувати майбутніх лікарів до ефективного медичного лідерства у закладах охорони здоров'я.

Отже, підготовка майбутніх фахівців медичної галузі в умовах сучасних викликів вимагає не лише високого рівня медичних знань, а й розвитку лідерських та управлінських компетентностей. Однією з важливих компонентів цього процесу є медичне лідерство, що має бути інтегрованим до навчальних програм закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Куліченко, А. К., Чугін, С. В. (2023). Розвиток лідерства в американській медичній освіті. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 91, 26–31. <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2023.91.4>.
- Chen, T. Y. (2018). Medical leadership: An important and required competency for medical students. *Tzu chi medical journal*, 30(2), 66–70. https://doi.org/10.4103/tcmj.tcmj_26_18.
- Lega, F., & Sartirana, M. (2015). An international perspective on medical leadership. *Future hospital journal*, 2(3), 218–220. <https://doi.org/10.7861/futurehosp.2-3-218>.

Warren, O. J., & Carnall, R. (2011). Medical leadership: why it's important, what is required, and how we develop it. *Postgraduate medical journal*, 87(1023), 27–32. <https://doi.org/10.1136/pgmj.2009.093807>.

Кристина Шевчук

Чернівецький національний університет імен Юрія Федьковича

МОЖЛИВОСТІ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі, де глобалізація та міжнародна співпраця відіграють ключову роль, академічна мобільність стала важливим компонентом системи вищої освіти. Особливо актуальною вона є в умовах інтеграції України у світову освітню спільноту, оскільки допомагає підвищити якість освітнього процесу, впровадити найкращі міжнародні практики та забезпечити конкурентоспроможність українських випускників на глобальному ринку праці. Крім того, мобільність сприяє культурному обміну, збагачуючи не лише учасників, а й освітні заклади, які вони представляють.

Дослідження А. Зленко, О. Ісайкіної, В. Антонюк, Д. Дерев'янка, А. Загородньої, О. Канюк, Я. Слуцького С. Хоминець підтверджують, що академічна мобільність є важливим аспектом сучасного науково-педагогічного дискурсу.

Академічна мобільність є важливим інструментом для професійного розвитку здобувачів вищої освіти, адже вона сприяє отриманню нових знань, навичок, досвіду та розширенню культурного горизонту.

Згідно з Законом України «Про вищу освіту», академічна мобільність – це «можливість учасників освітнього процесу (студентів, викладачів та ін.) навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти або науковій установі на території України чи поза її межами» (Закон України «Про вищу освіту, 2017). Академічна мобільність дозволяє студентам навчатися в університетах інших країн, беручи участь у програмах обміну, стажуваннях чи короткострокових освітніх проектах. Це надає можливість: ознайомитися з інноваційними підходами до навчання та викладання; взаємодіяти з професіоналами з різних культурних та освітніх контекстів; отримати практичний досвід у міжнародному середовищі.

Розвиток сучасної освітньої системи в умовах глобальних викликів та формування інноваційного освітнього простору є неможливим без академічної мобільності. Вона сприяє самореалізації учасників, підвищенню якості трудових ресурсів країни, а також впровадженню ідей модернізації та інтернаціоналізації. Сьогодні міжнародна діяльність

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

закладів вищої освіти України орієнтована на інтеграцію у європейський та світовий освітній простір шляхом розширення співпраці з провідними закордонними університетами й науково-дослідними установами, а також участі у проєктах міжнародних організацій. Для ефективного впровадження академічної мобільності, максимального використання її потенціалу та підвищення конкурентоспроможності випускників українських ЗВО необхідно враховувати європейський і світовий досвід (Черушева, Г. Б., Колесник, С. Г., & Довбня, С. О., 2023).

Участь у програмах академічної мобільності допомагає удосконалити знання іноземної мови, що є важливим для роботи у глобалізованому світі. Комунікація у багатонаціональному середовищі сприяє розвитку навичок міжкультурного спілкування.

Під час навчання або стажування за кордоном студенти отримують доступ до новітніх дослідницьких матеріалів, сучасного обладнання та технологій, альтернативних точок зору на актуальні наукові проблеми.

Здобуття міжнародного досвіду підвищує привабливість студента для роботодавців. Участь у таких програмах свідчить як про адаптивність і вміння працювати в нових умовах, так і готовність до професійного самовдосконалення та вміння ефективно вирішувати складні завдання. Під час участі у програмі академічної мобільності студенти мають змогу налагодити контакти з однодумцями, викладачами та роботодавцями, що може стати основою для майбутніх наукових чи професійних співпраць.

Багато програм академічної мобільності пропонують здобувачам освіти участь у спільних дослідженнях або соціальних ініціативах, що допомагає їм поглибити знання у своїй галузі, набути нових практичних навичок та зробити внесок у розвиток суспільства. Здобувачі освіти, які беруть участь у програмах мобільності, краще розуміють глобальні виклики та мають змогу застосувати отримані знання для їх вирішення.

У закладах вищої освіти розповсюджені наступні типи програм академічної мобільності

- Програми обміну (наприклад, Erasmus+);
- Двосторонні угоди між університетами;
- Літні або зимові школи;
- Міжнародні конференції, семінари та воркшопи;
- Стажування в компаніях чи дослідницьких установах за кордоном.

Хоча мобільність приносить значні переваги, вона також може бути пов'язана з викликами, такими як адаптація до нового середовища, фінансові витрати чи мовний бар'єр. Проте ці труднощі допомагають студентам розвивати стресостійкість і самостійність.

Таким чином, академічна мобільність є важливим елементом сучасної освіти, що відкриває широкі перспективи для професійного та особистісного зростання здобувачів вищої освіти. Це інвестиція у майбутнє, яка сприяє підготовці висококваліфікованих фахівців із глобальним баченням.

ЛІТЕРАТУРА

- Закон України «Про вищу освіту» (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Зленко А., & Ісайкіна, О. (2019). Академічна мобільність як невід’ємна складова інтеграції України до сучасного європейського суспільства знань. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. праць. Серія: Історичні науки, (6/2), 56-76. DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-6/2-56-76>
- Хоминець, С. (2018). Деякі аспекти академічної мобільності студентів у вітчизняній освітній практиці. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*, 1(42), 259-263.
- Черушева, Г. Б., Колесник, С. Г., & Довбня, С. О. (2023). Європейська та світова практика академічної мобільності для інноваційного розвитку освітнього простору України. *Академічні візії*, (17).

ОСВІТНІ ТА ДОСЛІДНИЦЬКІ ПРАКТИКИ В МИСТЕЦТВІ ТА ДИЗАЙНІ: ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Наталія Бабенко

Сумський Палац дітей та юнацтва

РОЛЬ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Українське народне мистецтво – це неповторне явище національної культури, вивчення якого збагачує людину та додає радості спілкування. Наші предки завжди прагнули зробити своє життя красивим. Барвіста природа України давала багатий матеріал для створення високохудожніх творів та є невичерпним джерелом для натхнення.

Народне мистецтво є важливим засобом залучення молодого покоління до національної культури, сприяє духовному збагаченню, відкриває широкі можливості для створення сучасних виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Адже краса, до якої залучаються діти, рятує нас від буденності та допоможе виховати любов до національних традицій, історії та культури рідного краю. Гарно вишитий рушник, декоративна доріжка чи серветка, або навіть блуза викликає захоплення і бажання вишити своїми руками щось подібне. Як можна у сучасному вирі життя зацікавити дитину та довести їй, що вона може це зробити, і навіть краще?

Тільки поруч з прекрасним хочеться творити прекрасне, дім вікнами в дитинство, так колись сказала директор Сумського Палацу дітей та юнацтва В. Бочарова тут у стінах давно вже всім Сумам рідного Палацу, діти знайомляться з різними видами народного мистецтва, особливу увагу хочу приділити народній вишивці. Виховання людини неможливе без праці – необхідної складової розвитку дитини. Праця повинна приносити задоволення і радість. Досвід показує, що привчання дитини до праці є однією з умов формування працелюбності, терпіння, посидючості, дисциплінованості та дбайливості. Щоб розвинути в дитини інтерес до праці треба особистим прикладом довести їй, ще це добре, постійно підтримуючи вогник творчості.

Останнім часом стало модно мати вишитий одяг, на весілля власноруч вишитий рушник, але мало хто придає увагу традиціям, символіці та вивірених часом візерунках. В основному це друковані, не притаманні нам візерунки, «традиції поганого смаку, спотворені міщанством та широко пропагованого в свій час Брокарами, Ралле і їм подібними», це стрімке

поширення техніки хрестика й натуралістичних квіткових орнаментів у червоно-чорній гамі, які проникали в міста і села, витісняючи місцеві оригінальні вишивки (дослідник Г.С. Маслова). У вихованні сучасного покоління дуже важливо знайомити вихованців з корінням рідного краю, традиціями та символікою, здобутками народних майстрів Сумщини. Формування духовності, яка відображує культуру, традиції – є важливим етапом розвитку творчих здібностей вихованців, вихід власним почуттям, емоціям і потребам. Живе спілкування з народними майстрами, майстер-класи, екскурсії, участь у конкурсах та фестивалях різного рівня дає можливість самовираженню, а співпраця з майстрами-вишивальницями додає наснаги та почуття гордості берегинь народної вишивки. Співпраця з майстрами-викладачами дає можливість випускникам гуртка продовжити навчання у закладах середньої та вищої освіти. Це Вище училище культури і мистецтв імені Д. Бортнянського, викладач Н. Негреба та СумДПУ імені А.С.Макаренка доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну, заслужений майстер народної творчості України О. Гулей.

Співпраця з батьками вихованців дає можливість пошуку різних форм та методів пропагування народної вишивки Сумщини. Важливо, коли на заняття приходять разом донька з мамою та спільно вишивають сорочку для тата (Юрченко Даша з мамою), або Острівна Ксенія та її мама шили разом рушник, Минаєва Олександра собі блузу, а мама вишиває собі сукню. Підтримка матері – велике щастя для дівчинки та гарний приклад. Плануємо виставку творчих родин «Вишиваю я і вся моя сім'я».

Велике значення у вихованні дівчат є робота у колективі, по групах. Започаткований проєкт «Одягнемо лялечку у вишиваночку» об'єднає усіх вихованок гуртка. Об'єднана творча група вихованок виконує костюм для ляльки не менш як 50 см зросту. Вихованки початкового рівня навчання шують фартушок та чільник, середнього – сорочку та керсетку, вищого – виконають плахту. Дівчата всіх рівнів навчання опанують знімання мірок, розташування викрійок на полотні, плануватимуть технологічний процес вишивання виробів та пошиття, разом вдягнуть лялечку. Але перш ніж почнеться робота юні майстрині попрацюють у музеї під керівництвом досвідчених мистецтвознавців.

Творчість – це складний процес, пов'язаний з характером, інтересами та можливостями людини. Ніяка творчість неможлива без фантазії та уяви. Уява притаманна людині, вона творить шляхом переосмислення попереднього досвіду, тобто неможливо навчити фантазувати без опорних знань. Вихованки вищого рівня навчання разом з керівником постійно у пошуку нових технік вишивання та візерунків. Тісна співпраця з мистецтво-

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

знавцями Сумського художнього музею імені Н. Онацького Л. Федевич та І. Яніною дає можливість проводити дослідницьку роботу з виявлення нових технік вишивального мистецтва. Велику подяку складаю директору Сумського краєзнавчого музею В. Герєнтьєву за надання можливості працювати у фондах та науковій бібліотеці. Використання спадщини – цінний місцевий матеріал, якого не знайдеш у бібліотеках чи інтернеті.

Сумщина має свої особливості регіональної вишивки. Сумська область була створена у 1939 р., а до революції 1917 р. входила до складу трьох українських губерній – Полтавської, Харківської, Чернігівської та російської Курської, що вплинуло на особливості розвитку народної вишивки. У Лебединському, Недригайлівському, Охтирському, Тростянецькому, Велико-Писарівському районах були популярними святкові рушники, виконані «тамбурним» швом голкою або гачком. Вишивалися червоною заповоччю на білому домотканому полотні, іноді навпаки білою заповоччю на кумачевій тканині. Також побутувала вишивка «настил по сітці» у Охтирському районі. В інших зустрічається художня гладь, рушникові шви, вирізування, качалочка та прості мережки. Наприкінці XIX – на початку XX ст., як і по всій Україні, з'явилася на Сумщині червоно-чорна вишивка «хрестиком», таких вишивок збереглося дуже багато. На жаль багато традиційних технік втрачено назавжди. Нинішній спосіб життя, великий потік непотрібної інформації, байдкування в інтернеті потихеньку робить свою справу – знецінює надбання наших предків. Проте колекції музеїв, приватних збирачів та поціновувачів народного мистецтва ще зберігають скарби, які чекають на своє відновлення в новій інтерпретації. Постійний пошук нового для урізноманітнення роботи з вихованцями, надихнуло до написання програми «Народні ремесла Сумщини» та залучити школярів міста до вивчення культурної спадщини рідного краю, створити умови для творчого розвитку та самовдосконалення.

На заняттях за цією програмою вихованці отримують початкові знання з основ матеріалознавства, кольорознавства, композиції. Навчаться працювати з бісером, виготовляти сувеніри зі шкіри, до свят зимового циклу створюють сувеніри з кукурудзяної соломи, ознайомляться з обрядовим печивом, пізнають магію коровайництва та розпишуть пірники. Вивчать традиційні шви народної вишивки Сумщини та виконають кілька робіт. Навчаться доглядати та зберігати вироби, отримують досвід роботи в групах та колективі. Привчаться дбайливо ставитися до національних традицій рідного краю та збереження стилю народного мистецтва Сумщини.

Програма побудована блоками – бісероплетіння, робота зі шкірою, природні матеріали та художнє хлібопекарство, народна художня вишивка.

В кінці кожного блоку підсумкове заняття-виставка творчих робіт, творча зустріч з народним майстром, конкурс на кращий новорічний сувенір та посиденьки в імпровізованій хаті краєзнавчого музею. Добрим починанням є співпраця з об'єднанням старшокласників міста – це проведення дня хліба та відзначення річниці голодомору в Україні.

Отже, без мудрих традицій минулого не має і майбутнього, тому відродження, розвиток та збереження народних ремесел вважаю пріоритетним у мистецькому вихованні підростаючого покоління.

Катерина Бик

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Оксана Капран

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Естетичне виховання є важливою складовою загального розвитку особистості учня. У сучасному світі, де домінують інформаційні технології, значення образотворчого мистецтва не втрачає своєї актуальності. Через мистецтво учні розвивають емоційний інтелект, креативність та естетичний смак, що є важливими для їх соціальної адаптації та особистісного зростання.

Естетичне виховання – це процес формування у учнів естетичного смаку, почуття краси, а також розвитку їх емоційної сфери. Воно сприяє:

- Розвитку емоційного інтелекту: учні вчаться розуміти та виражати свої почуття через мистецтво;
- Формуванню світогляду: знайомство з різними формами мистецтва розширює кругозір і допомагає усвідомити культурні цінності;
- Критичному мисленню: аналіз художніх творів стимулює учнів до роздумів і дискусій, що розвиває їх аналітичні навички.

Образотворче мистецтво включає живопис, графіку, скульптуру та інші види візуального мистецтва. Його значення в естетичному вихованні полягає в наступному:

- Візуальна комунікація: учні вчаться сприймати та інтерпретувати художні образи, що розвиває їхню здатність до емоційної ідентифікації;
- Творча діяльність: залучення до художньої практики (малювання, ліплення) стимулює креативність і самовираження;
- Культурна грамотність: знайомство з художніми течіями та історією мистецтва сприяє розумінню культурних контекстів і цінностей.

Для ілюстрації ефективності впливу образотворчого мистецтва на естетичне виховання учнів важливо розглянути наступні приклади:

Проект «Мистецтво в школі»: учні створили колективну виставку своїх робіт на тему "Природа навколо нас". Це не лише стимулювало їхню креативність, але й розвивало навички роботи в команді.

Майстер-класи з художниками: запрошені професійні митці проводили заняття, на яких учні отримували нові знання та навички, а також мотивацію до самовираження через мистецтво.

Естетичне виховання учнів є важливим елементом всебічного розвитку, оскільки сприяє формуванню емоційної чутливості, естетичного смаку та культурної грамотності. Воно допомагає учням усвідомити цінність краси в навколишньому світі і розвивати критичне мислення. Образотворче мистецтво виступає потужним засобом естетичного виховання, оскільки воно не лише розвиває креативність, а й стимулює емоційний розвиток. Заняття образотворчим мистецтвом допомагають учням виявляти свої почуття, а також формують позитивне ставлення до процесу навчання.

Дослідження показало, що учні, які займаються образотворчим мистецтвом, демонструють вищий рівень самовираження та впевненості в собі. Вони також активніше беруть участь у навчальному процесі та мають позитивні емоційні реакції під час занять.

Для покращення естетичного виховання в навчальному процесі рекомендується інтегрувати образотворче мистецтво в уроки інших предметів; організовувати творчі проекти та виставки, залучаючи учнів до колективної роботи; запрошувати митців для проведення майстер-класів, що сприятиме підвищенню інтересу до мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

- Кулієва, О. І. (2015). *Естетичне виховання в школі: теорія і практика*. Львів: Вид-во Львівської політехніки.
- Зінченко, В. П. (2018). Образотворче мистецтво як засіб розвитку естетичного сприйняття учнів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*.(1). 45-49.
- Савченко, О. І. (2019). *Методи навчання образотворчого мистецтва*. Київ: Центр навчальної літератури.

Юлія Васюхно

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Оксана Капран

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ХУДОЖНЬОЇ ГРАФІКИ

Художня графіка є формою образотворчого мистецтва, яка використовує форми, текстури та колір для створення різноманітних художніх образів. Це не лише технічна майстерність, а й спосіб втілення

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

ідей та емоцій автора. Завдяки своїй універсальності графіка сприяє розвитку творчих здібностей, фантазії та індивідуального стилю учнів.

Особливістю художньої графіки, як виду образотворчого мистецтва, є акцентування на лінії та контрасті плям, використання різних технік, досягнення глибокої виразності за рахунок застосування різних графічних матеріалів. Роль художньої графіки у мистецтві характеризується візуальним донесенням ідей через символізм та образність, багатофункціональністю: від ескізів до завершених творів.

Художня графіка допомагає учням краще розуміти форми, об'єкти та їхню взаємодію в просторі. Це один із найважливіших видів образотворчої діяльності, який передбачає роботу з композицією, лінією, кольором та світлотінню. Заняття з графіки вчать дітей створювати візуально виразні зображення, допомагають розвивати художній смак, а також сприяють розкриттю індивідуальності кожного учня.

Значення занять художньою графікою для учнів:

- Розвиток технічних навичок :
  - навчання контролю рухів рук, уваги до деталей;
  - ознайомлення з інструментами та матеріалами: туш, перо, олівці.
- Формування творчого мислення :
  - створення унікальних композицій на основі простих елементів;
  - поєднання реальності й фантазії у власних роботах.

Психологічні переваги :

- Розвиток концентрації, терпіння та наполегливості;
- Зменшення рівня стресу через занурення в творчий процес.

Основними цілями розвитку творчих здібностей на заняттях з художньої графіки є розвиток креативного мислення; формування естетичного смаку; розвиток уваги та спостережливості; підвищення впевненості у власних силах. Заняття з графіки допомагають учням мислити нестандартно, вчать комбінувати різні ідеї, використовувати асоціації та символіку, створювати інноваційні рішення. Під час занять учні засвоюють основи композиції, кольорознавства, форми та текстури. Це дає їм можливість створювати роботи з врахуванням основних принципів краси та гармонії. Робота з дрібними деталями, відтінками кольорів і текстур допомагає учням розвинути здатність до концентрації та спостереження. Заняття художньою графікою допомагають учням подолати страх невдач, розвивають упевненість у власній творчій цінності.

Методи та прийоми для розвитку творчих здібностей

На уроках художньої графіки можна використовувати різноманітні методи для стимулювання творчості такі як розвиваючі вправи. До

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

розвиваючих вправ відносяться експерименти з текстурами та графічними ефектами, створення ескізів на абстрактні теми, під час яких Учні пробують різні техніки, поєднують незвичні матеріали, вчаться мислити нестандартно.

Роль викладача у стимулюванні творчості

Вчитель повинен не лише давати технічні знання, а й створювати атмосферу, де кожен учень відчуває свободу творчості та підтримку. Важливо заохочувати експерименти, допомагати дітям подолати страх помилок, підтримувати їхні ідеї і надавати можливість презентувати свої роботи.

Результати занять художньою графікою

- Учні розвивають оригінальність мислення, що з ними не лише в мистецтві, а й у житті;
- Навички роботи з формою та простором створюють базу для майбутніх художників, дизайнерів, архітекторів;
- Формування естетичного смаку та розуміння мистецтва.

Художня графіка – це не просто форма самовираження, а й потужний інструмент для розвитку творчих здібностей, які допомагають дітям розкрити свій потенціал, удосконалювати техніку та відчувати красу світу через мистецтво.

Також художня графіка допомагає учням розвивати уяву, мислення та впевненість у собі. Інтеграція творчих методів та сучасних технологій у навчання сприяє формуванню гармонійної, креативної особистості, здатної вільно виражати свої ідеї та почуття через мистецтво. Тож розвиток творчих здібностей на заняттях з художньої графіки є важливою частиною навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

- Бетехтіна, О. І. (2017). *Основи художньої графіки: навчальний посібник*. Київ: КНУКіМ.
- Савченко, О. Я. (2012). *Графічні техніки та їх розвиток у мистецтві: монографія*. Київ: Мистецтво.
- Репін, І. Ю. (2001). *Психологія творчості в образотворчому мистецтві: монографія*. Харків: Основа.
- Гончаренко, С. У. (2008). *Педагогіка і методика творчості: монографія*. Київ: Вища школа.

Єлизавета Вернигора

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Андрій Никифоров

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО, ЙОГО ЕТАПИ У РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ЛЮДСТВА

Мистецтво – естетичне освоєння світу в процесі художньої творчості.

Мистецтво зародилося у первісному суспільстві – малюнки у печерах, різьблення на кістках та каменю. Мистецтво не тільки формує у людей потребу в духовному задоволенні, але й розвиває здатність до креативного підходу щодо всіх природних і соціальних явищ. Мистецтво стало фактором виховання і однією з найважливіших складових частин духовної культури людства. Мистецтво в цілому є складовою системою видів і жанрів, постійно зароджуються нові школи, стилі, напрями, манери. Художня обробка речей, знарядь, побудова житла поклали початок виникненню архітектури, декоративно-ужиткового мистецтва.

До декоративного мистецтва належить монументально-декоративне мистецтво, що має тісний зв'язок із архітектурою. Воно охоплює створення архітектурних деталей, декоративні розписи, рельєфи, вітражі, мозаїки та малі скульптурні форми. В рамках декоративного мистецтва виділяються ще й декоративно-ужиткове та оформлювальне мистецтво. Декоративно-ужиткове мистецтво спеціалізується на виготовленні художніх виробів для побутового вжитку і включає такі напрями, як художнє різьблення, декоративний розпис, вишивка, вибійка, художнє литво, кераміка та ткацтво. Оформлювальне мистецтво ж спрямоване на художнє оформлення свят, виставок, музеїв і вітрин.

Декоративно-ужиткове мистецтво притаманне усім народам. На території України найдавніші пам'ятки декоративно-ужиткового мистецтва (вироби з кістки мамонта, прикрашені різьбленими геометричними мотивами, орнаментовані фігури, амулети тощо) належали до часів палеоліту.

Кераміка трипільської культури, предмети побуту скіфів свідчать про високий художній і технічний рівень майстрів.

У VIII-X століттях прикрашали вишивкою одяг. В українському декоративно-ужитковому мистецтві IV – початок XX століть виділяють три основні етапи. Перший (IV – перша половина XVI століття) період формування і становлення національного рисунку декоративно-ужиткового мистецтва. Другий (друга половина XVI – перша половина XVII століття) характеризується розквітом міського ремесла, заснуванням ремісницьких

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

цехів. На перших двох етапах своєї історії українське декоративно-ужиткове мистецтво було в основному селянським. Вироби виготовляли з глини, вовни, конопель, льону, шкіри, дерева, кістки, каменю, скла, соломи.

Третій етап (друга половина XVII століття – початок XX століття) період зростання великих мануфактур, розвиток національного мистецтва і художнього ремесла. Саме в цей період було створено видатні пам'ятки всіх видів декоративно-ужиткового мистецтва. У наш час традиції народного декоративно-ужиткового мистецтва продовжують розвиватися. Існує багато видів українського декоративно-ужиткового мистецтва. Це ткацтво художнє, вишивка, вибійка, кераміка, художнє різьблення, розпис, обробка металу, гутне скло, писанкарство, килимарство та інше.

Первісне мистецтво представляє найдавніший період у розвитку художньої культури людства, що сформувалося в умовах первіснообщинного суспільства під час трудової діяльності людей. Воно виникло приблизно 30 тисяч років до н.е. Проявляється перш за все у вигляді розписів та іноді рельєфних зображень на стінах печер і відкритих скелях, таких як Альтоміра в Іспанії, капові печери на південному Уралі та Кам'яна Могила в Україні. Кам'яна Могила знаходиться поблизу села Терпіння, Мелітопольського району в Запорізькій області. На сьогоднішній день цей об'єкт є лише великим піщаним пагорбом, прикрашеним кам'яними брилами, хоча колись він представляв собою кам'яний моноліт з печерами всередині. У гротах, відомих як Кам'яна Могила, було виявлено понад тисячу різнорідних образів, серед яких схематично накреслені фігури людей, тварин, зображення рибальських сіток, огорож, а також геометричні форми, такі як ромби та кола. Ці зображення були створені за допомогою технік різьблення чи протирання поверхні. Особливої уваги заслуговує Грот Мамонта, де на стелі можна побачити ілюстрації биків, коней, диких тварин та сцени полювання.

З переходом до землеробства та скотарства зароджуються різні ремесла. Керамічне виробництво зазнає вдосконалення, з'являються нові гончарні печі. Прядіння стає все більш поширеним, а ткацтво продовжує розвиватися. Паралельно відбувається розвиток глиняної пластики в таких регіонах, як Трипілля і Тумельниця. В азово-чорноморських степах Криму з'являється монументальна кам'яна скульптура. Розквітає орнаментально-декоративне мистецтво, широко відоме з розписів керамічного посуду.

Таким чином ми бачимо як розвивається народна творчість, зароджується народне образотворче мистецтво. З'являються бронзові прикраси: браслети, шпильки, золоті оздоби тощо.

Скіфське мистецтво вирізнялося своєю унікальністю. Зображення пантер, оленів, гірських козлів, вовків, птахів, риб та сцени їхніх сутичок прикрашали зброю, кінську вуздечку та різні побутові предмети. Скіфи знали і монументальне мистецтво. Зображення людей, сцен полювання, сценки з життя скіфів (золота пектораль з Товстої Могили).

Народна творчість – вид творчої діяльності народу, яка виявляється в усній поезії, музиці, образотворчому мистецтві. Для народної творчості характерне поєднання кількох видів мистецтв. В обрядах, зокрема, поєднується поезія, музика, танець, театральне, декоративно-ужиткове мистецтво. Нерозривним цілим у народному житті є архітектура, різьблення, розпис, кераміка (кахлі). Виявляється в різноманітних видах, формах, матеріалах і техніці – у ткацтві, гончарстві, художній обробці дерева, металу, Народне образотворче мистецтво скла, в одязі та прикрасах. Народне образотворче мистецтво тісно пов'язане з повсякденним побутом. Воно вносить в побут декоративне начало, виконує естетичні функції. З розвитком суспільства народне образотворче мистецтво набувало своєрідних рис у кожного народу. Так, у Київській Русі було поширене різьблення на камені, в Китаї – лаки художні, вироби з напівдорогоцінного каменю. Провідне місце в образотворчому мистецтві займають різні види декоративно-ужиткового мистецтва, пов'язані з побутом (різьблені з дерева речі, оздоби одягу, ювелірні вироби, іграшки, тощо).

Народні майстри з покоління в покоління передавали найкращі досягнення, що склалися в стилі художніх традицій, формуються місцеві особливості, а згодом і національний характер. Виникають народні художні ремесла. В Україні художні промисли досягли найбільшого розвитку в кінці 19 століття.

Українське народне образотворче мистецтво відзначається різноманітністю видів, своєрідністю форм, колориту. Більшість його видів здавна поширена по всій території України: килимарство, ткацтво, вишивка, різьблення, кераміка.

Новітній час: індустріальна революція змінила характер декоративно-прикладного мистецтва, з'явилися нові матеріали, зокрема метал та пластик. Декоративні предмети стали доступнішими завдяки масовому виробництву.

Сучасність: еkleктичність та індивідуалізм стають ключовими принципами сучасного декоративно-прикладного мистецтва. Розвиваються нові техніки та матеріали, зокрема цифрові технології, що розширюють межі творчості.

Отже, декоративно-прикладне мистецтво є динамічною і важливою частиною художньої культури людства, що відображає етапи його розвитку і адаптується до сучасних тенденцій.

Анна Докаленко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Оксана Капран

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Актуальність теми забезпечується тим, що мистецька освіта має важливе значення для гармонійного розвитку особистості, її духовного збагачення та формування креативного мислення. Потреба у висококваліфікованих фахівцях, які здатні передавати знання з мистецьких дисциплін, постійно зростає. Навчання мистецтву з дитинства сприяє розвитку уяви, естетичних почуттів та емпатії, що важливо у сучасному суспільстві.

Головною метою дослідження є розгляд теоретичних аспектів та методичних підходів до викладання мистецьких дисциплін у закладах освіти. Це включає формування художніх умінь, розвиток емоційної сфери, здатності до творчого самовираження та розкриття індивідуальних особливостей особистості.

Теоретичні основи викладання мистецьких дисциплін:

Філософсько-культурні засади. Викладання мистецтва засноване на культурній спадщині та філософії естетики, яка вивчає значення краси і мистецького самовираження. Мистецтво як культурний феномен сприяє збереженню традицій, відображенню соціальних процесів і є засобом соціальної комунікації.

Психолого-педагогічні основи. Психологія сприйняття та емоційного розвитку важлива для викладання мистецьких дисциплін. Заняття мистецтвом стимулюють розвиток емоційної чутливості, уяви, критичного і креативного мислення. Також, навчання мистецтву позитивно впливає на когнітивні функції, розвиваючи здатність до символічного мислення.

Основні методи викладання мистецьких дисциплін:

Традиційні методи. До традиційних методів належать лекції, семінари, практичні заняття та індивідуальні консультації, які застосовуються для передавання теоретичних знань та закріплення навичок. Такі методи допомагають учням дізнатися більше про техніку і історію мистецтва. Наприклад, лекції про видатних митців і стилі мистецтва дозволяють учням знайти натхнення.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Інтерактивні методи. Включають майстер-класи, творчі майстерні, виставки студентських робіт. Інтерактивні заняття дозволяють не лише вивчати мистецтво, але й долучитися до процесу створення власних творів. Завдяки участі у творчих процесах учні набувають досвіду, стають більш впевненими у власних здібностях.

Технології. Використання ІКТ дозволяє розширити можливості традиційного навчання. Мультимедійні презентації, інтерактивні платформи, віртуальна реальність – усе це збагачує вивчення мистецтва та робить його більш доступним і цікавим для молоді. Віртуальні тури музеями, можливість створювати цифрове мистецтво – новітні технології розширюють горизонти мистецької освіти.

Інноваційні підходи у мистецькій педагогіці:

– Компетентнісний підхід. Підхід зосереджений на розвитку критичного мислення, креативності, комунікаційних та командних навичок, що є актуальним для сучасного освітнього процесу. У мистецтві він виражається у здатності учнів аналізувати мистецькі твори, обґрунтовувати власні судження та створювати нові форми.

– Проектно-орієнтоване навчання. Це метод, у якому учні працюють над власними проектами або спільними ініціативами (наприклад, створення колажів, виставок, театральних постановок). Проектна діяльність дозволяє інтегрувати знання з різних предметів, розвивати креативне мислення, сприяє самооцінці та самовдосконаленню учнів.

– Проблемне навчання. Викладач створює навчальні ситуації, що стимулюють учнів до пошуку рішень творчих завдань. Учні аналізують, порівнюють різні методи та засоби вираження у мистецтві, що розвиває критичне мислення і здатність знаходити нові підходи у власній творчості.

Практичні аспекти організації мистецьких занять

– Адаптація методів до вікових особливостей. Розуміння вікових особливостей учнів є важливим аспектом у мистецькій педагогіці. Молодші учні вимагають більше візуальних стимулів і інтерактивності, тоді як старші учні здатні засвоювати більш складні теоретичні концепти.

– Мотивація учнів. Мотивація є рушійною силою успішного навчання. Викладачі повинні використовувати як внутрішню (наприклад, розвиток навичок, які учень вважає важливими), так і зовнішню мотивацію (похвала, нагороди), щоб підтримувати інтерес і залученість учнів до мистецьких дисциплін.

– Інтеграція з іншими предметами. Мистецькі дисципліни можна інтегрувати з історією, літературою, філософією та іншими гуманітарними науками. Такий міждисциплінарний підхід допомагає учням формувати

системне бачення мистецтва, розуміти контекст створення творів мистецтва.

Підсумовуючи, методика викладання мистецьких дисциплін покликана не лише передавати знання та навички, а й розвивати творчий потенціал учнів, виховувати у них любов до мистецтва та забезпечувати можливість самовираження. Вдосконалення методів викладання і використання сучасних інноваційних технологій забезпечують успішне засвоєння знань і практичних навичок у сфері мистецтва. Це створює умови для гармонійного розвитку особистості та її креативного мислення, які є важливими у сучасному світі.

ЛІТЕРАТУРА

Андрєєв, В.І. (2018). *Педагогіка мистецтва*. К.: Мистецтво.

Зубова, М.А. (2020). *Методика викладання мистецьких дисциплін*. Х.: Освіта.

Шевченко, О.П. (2019). *Інтерактивні технології у мистецькій освіті*. Львів: Просвіта.

Петренко, Н.В. (2022). *Сучасні методи і технології у викладанні мистецтва*. К.: Академія.

Марина Дреєва

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Андрій Никифоров

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ОБРАЗИ УКРАЇНСЬКОЇ ВИТИНАНКИ В ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ

Витинанкарство як мистецтво витинання з паперу є порівняно молодим напрямом декоративного мистецтва, адже українські витинанки набули значної популярності в 1880–1910-х роках (Гулей, 2010; Никифоров, Гулей, 2021). Новий виток розквіту цього виду мистецтва відбувся пізніше, коли до нього активно звернулися професійні художники (Никифоров, Гулей та ін., 2022). Вважається, що витинанки як такі з'являються ще в VII–XII століттях у Китаї.

У 1986 році М. Станкевич у своїй праці «Українські витинанки» розглядав розвиток сучасного витворчого мистецтва, виділяючи два основні напрями. Перший – це практичне використання орнаментальної спадщини витинанок у різних сферах творчості; другий – створення особливого виду виставкових творів (Станкевич, 1995).

Досліджуючи художні особливості народних витинанок початку ХХ століття, М. Станкевич зауважив, що орнаментальність переважала над сюжетністю. Він писав: «Організація елементів орнаменту базувалася на симетрії й ритмі, що надавало витинанкам особливої краси» (Станкевич, 1995, с. 32). У 1960–1970-х роках він відзначав появу нових стилістичних і композиційних рішень у творчості як аматорів, так і професійних художників (Гулей, 2008). Нині деякі традиційні композиційні форми зникають, а натомість з'являються нові.

Новим етапом розвитку витинанки стала функціональна зміна, а саме витинання суто експозиційного призначення. Це безумовно спричинило до художніх видозмін. Така подача вже не вимагала лаконізму й монументальності форми, узгодженої з інтер'єром, адже наклеєне на цупкий фоновий аркуш зображення давало змогу вирізати найтонші лінії чи з'єднувати окремі елементи умовно тонким «перешийком» (Романцов, 2001). Також відпала потреба у монолітному вирізуванні з цільного аркуша паперу – тепер композицію можна було скласти з окремих елементів.

Дослідження М. Станкевича вивчало традиційну витинанку, закладаючи основи для її вивчення в сучасному мистецтві. Запропонована ним класифікація витинанок і досі використовується мистецтвознавцями, поділяючи витинанки на три основні групи: одинарні, складні та комбіновані (Станкевич, 1995, с. 28–31). Одинарні витинанки – це ажурні, завжди одноколірні вироби з одного аркуша паперу, включаючи витяті силуети людей, птахів і тварин. Складні витинанки створені з кількох шарів кольорового паперу за допомогою накладання чи складання.

У сучасному світі є не лише збереження національних традицій, а й їх розвиток. Усі види мистецтва можуть втрачати актуальність через перенасичення, тому використання традиційних образів для створення нового підходу здатне залучити широку аудиторію. На сьогодні витинанка використовується в багатьох сферах мистецтва для декорування інтер'єрів, оформлення вітрин магазинів, громадських місць і закладів харчування. Вона активно використовується в графічному дизайні для оформлення книг, журналів, а також у сценографії, надихаючи на створення костюмів і сценічних прикрас. Таким чином, попит на елементи витинанки в дизайні зумовлений її пластичністю і здатністю втілювати будь-які образи та символи.

Сучасна витинанка використовується не лише у виставках, а й у графічному дизайні. Плакати, книги, календарі та брошури прикрашаються орнаментами, що надають продукції індивідуальності та виділяють її серед інших. Функціональні зміни розвитку витинанки сприяли еволюції пластичних рішень, стилістики й художньої виразності. Експозиційна функція витинанки привела до збагачення контенту, складності композиції, збільшення формату, розширення технічних прийомів та високої точності виконання (Романцов, 2001).

Розвиток техніки витинання дозволяє поєднувати етнічне мистецтво із сучасним дизайном, особливо в графіці, і відкриває можливості для різноманітних мистецьких проявів (Никифоров, Гулей та ін., 2022).

Отже, під час дослідження встановлено витоки витинанки, проаналізовано технічні й стилістичні особливості, а також актуальність використання витинанок у сучасному дизайні. Досліджено можливості поєднання традиційного українського мистецтва витинанки із сучасними дизайнерськими напрямками, особливо в графічному дизайні.

ЛІТЕРАТУРА

- Гулей, О. (2008). Витинанка як засіб фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Педагогічні науки*, 3, 321-327.
- Гулей, О. (2010). *Декоративно-прикладне мистецтво*. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка.
- Гулей, О. (2021). Професійна підготовка майбутніх фахівців декоративного мистецтва засобами витинання. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції* (м. Суми, 20-21 квітня 2021 р.). Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 89-90.
- Никифоров, А., Гулей, О. (2021). *Декоративне мистецтво*. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС.
- Никифоров, А., Гулей, О., Пальоха, В., Холина, Ю., Никифоров, Н. (2022). Витинання у змісті фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Current trends in the development of modern scientific thought: матеріали I міжнародної науково-практичної конференції* (м. Хайфа, 27-30 вересня 2022 р.). Хайфа, Ізраїль, 340-342.
- Романцов, С. (2001). *Витинанки, крок в минуле та сучасне*. Шостка: ТПП Зодіак.
- Станкевич, М. (1995). *Українські витинанки*. Київ: Грайлик.

Ольга Єременко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Сучасні інноваційні зрушення в українській освіті, пов'язані з процесами глобалізації, розширенням і поглибленням міжнародних контактів, забезпечуються впровадженням гуманістичних пріоритетів, опорою на національне підґрунтя розвитку освіти, активізацією особистісно-соціальних підходів до навчального процесу, дотриманням принципу його культуровідповідності. Вирішальну роль у розв'язанні цих завдань відіграє процес підготовки фахівців, які володіють глибокими фундаментальними та спеціальними знаннями і спроможні до самостійно-творчих дій. Все це вимагає розробки проблеми підготовки фахівців, яка мотивується доцільністю вирішення суперечностей між інноваційними пошуками у з'ясуванні змістовних особливостей і технологій навчання у вищій школі й недостатнім їх усвідомленням та світоглядним, науковим та методичним забезпеченням.

Українська вища школа має значні здобутки в галузі підготовки майбутніх фахівців до діяльності у сфері музичного мистецтва (А. Козир,

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, Г. Побережна, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Шульгіна та ін.).

Наукові пошуки в напрямі розробки проблеми підготовки фахівців у галузі музичної освіти передбачають розгляд поняття «освіта» крізь призму його неоднозначності й інтегративного характеру.

Так, у контексті тлумачення «освіти» підкреслюється провідна роль не знаннєвого обсягу, а процесу його поєднання з особистісними якостями, вміннями самостійно розпоряджатися власним знаннєвим досвідом. В освіті завжди є як формальний аспект, тобто духовна діяльність або духовна здатність, так і матеріальний, тобто зміст освіти. До того ж, уможлиблюється розгляд «освіти» у трьох вимірах, а саме: як процесу засвоєння людиною в умовах освітнього закладу або шляхом самоосвіти системи знань, умінь і навичок, досвіду пізнавальної та практичної діяльності, ціннісних орієнтацій та стосунків; як результату засвоєння знань, умінь, навичок, досвіду діяльності, стосунків; як системи освітніх програм і державних стандартів освіти.

У вищезазначених інтерпретаціях поняття «освіта» спостерігається тенденція до тлумачення освіти як процесу засвоєння знаннєво-практичного досвіду, що сподобляє її розуміння з організаційною сутністю процесу навчання. Таке осмислення цього терміну вимагає розкриття ідеї освіти як «культивування людини», ... створення умов, що забезпечують її розвиток «у культурі».

З цих позицій, важливо підкреслити, що освіта покликана формувати особистість, здатну до усвідомлення моральних і духовних цінностей, що є «надбанням її культурного кола, а також процесу виховання, самовиховання, впливу й шліфування». Як стверджує А. Козир, основними тенденціями розвитку освіти на сучасному етапі є: гуманізація, гуманітаризація; національна спрямованість; соціокультурна відповідність; відкритість; перенесення акценту з навчальної діяльності на навчально-пізнавальну та художню; перехід від репродукування до розуміння, осмислення; створення умов для самореалізації; педагогічна взаємодія, співробітництво; спрямованість освітнього процесу на виявлення творчих можливостей; перехід від регламентованих способів організації педагогічного процесу до розвиваючих, активізуючих; безперервність освіти; неподільність навчання; акмеологічне спрямування розвитку особистості.

В. Луговий викладає досвід системного дослідження освіти та педагогічної освіти як складноорганізованих соціокультурних феноменів і розглядає освіту як процес і результат цілеспрямованого формування культури людини. Точніше кажучи, мова має йти не про культуру людини,

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

а про культуру суб'єкта діяльності, котрим можуть бути і окрема людина, і соціальна група, і людство загалом. Науковець також вказує, що освіта як спеціалізована складова в соціальному організмі, який самоорганізовується, самозберігається, саморозвивається, протистоїть стихійним культурним механізмам передачі досвіду, необхідного для відтворення суспільного життя.

У контексті нашого дослідження доцільним буде зауважити, що співвідношення освіти й культури розглядається в різних аспектах:

- у руслі культурологічної парадигми педагогічної системи;
- у контексті формування полікультурної освіти;
- в умовах культурно-історичного типу освітньої системи (ЗВО, школи);
- з точки зору аналізу навчальних дисциплін культурологічної спрямованості;
- у річищі шляхів і засобів розвитку культури, суб'єктів освіти;
- з урахуванням образу культурної й освіченої людини конкретної історичної епохи;
- крізь призму узагальнення, зберігання й відродження культурно-освітніх традицій народу, етносу, нації.

У зв'язку з цим розуміння означеного феномену в соціально-культурній площині уможливорює визначення таких функцій, як:

- інтенсивного засобу входження людини у світ науки й культури;
- соціалізації людини та накопичення досвіду поколінь;
- формування суспільного й духовного життя людини;
- трансляції культурно сформованих зразків людської діяльності;
- розвитку регіональних систем і зберігання національних традицій;
- передачі та втілення базових культурних цінностей і завдань розвитку суспільства;
- активізації культурних надбань у суспільному житті та в окремій людині.

У зазначеному ракурсі під змістом освіти В. Луговий розуміє «упорядковану, цілісну сукупність елементів і процесів, які утворюють освітню систему» і визначає внутрішні функції освіти:

- педагогічно-творчу з культурно-пізнавальною, культурно-оцінюючою, культурно-педагогічно-перетворюючою підфункціями;
- трансляційно-залучальну з виробничо-технологічною, процесуально- організаційною підфункціями;

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

– суб'єктно-відтворюючу з підфункціями самопізнання, самооцінки, збереження педагогічних традицій, генерації педагогічних новацій, самоуправління .

Висвітлення змісту освіти в контексті культурологічного підходу уможлиблює мету освітньої системи, яка полягає в гуманістичній, особистісно-центрованій орієнтації, в розвитку й самореалізації компетентностей людини. «Нещодавно основний зміст освіти розуміли як систему наукових знань, умінь і навичок. Тепер змістовою основою освіти стала вся вітчизняна та світова культура. Інакше кажучи, це всі досягнення людства, які сприяють його прогресивному розвитку: насамперед, це цінності людства, науково узагальнені, усвідомлені знання, а також уявлення, які ґрунтуються на загальному сприйманні, почутті, інтуїції, що віддзеркалюються в мистецтві, релігії, народних традиціях або життєвому досвіді; здатність до творчості» .

Варто наголосити, що сучасна концепція професійної освіти виходить із філософського принципу внутрішнього взаємозв'язку та взаємообумовленості процесів і явищ світу. З позицій антропологічних проблем сучасної філософії, освіта розглядається крізь призму її спрямування на передачу культурної інформації, актуалізації культурного потенціалу суспільства, що забезпечує перспективи соціокультурного розвитку кожної особистості. Завдання сучасної філософії освіти, на думку В. Андрущенка, полягає у визначенні контурів філософського прогнозу розвитку освіти XXI століття .

Такий підхід акумулює в собі характеристику «освіти» не тільки з точки зору розкриття, формування та реалізації внутрішніх резервів особистості, а й обов'язково передбачає розуміння освіти під кутом зору її соціальних функцій у суспільстві, що забезпечує активізацію зв'язку «як механізму збереження і передачі соціально значимих культурних смислів із покоління в покоління» .

На сучасному етапі розвитку освіти обґрунтування особливостей мистецької освіти набуває суттєвого значення. Науковці пропонують таке тлумачення термінів «освіта», «мистецька освіта», «педагогіка мистецтва», «педагогіка». Освіта розуміється як процес і результат формування якостей особистості засобами навчання й виховання відповідно до норм духовної культури та цінностей суспільства; педагогіка як особлива галузь знань про освіту, що забезпечує процес відтворення людської культури при змінах поколінь і спрямована на розвиток у людини спеціальних здібностей і смаку, естетичного досвіду й ціннісних орієнтацій, здатності до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та

вдосконалення власної почуттєвої культури. Метою мистецької освіти визначено подолання художньої однобічності сприймання і розуміння образного змісту художніх творів різних видів мистецтв .

Таким чином, подані у даній публікації матеріали свідчать на користь обраної проблеми, а саме: обґрунтування особливостей мистецької освіти в умовах сьогодення. Адже теоретико-методологічна реалізація якісно нових можливостей організації освітнього процесу виступає основою для подальшої розробки організаційно-методичних його напрямів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П. Вища освіта у пост-Болонському просторі: спроба прогностичного аналізу. *Філософія освіти*. 2005. № 2. С. 6 – 12.
2. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: монографія. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 243 с.
3. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія. К.: Вид-тво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2008. 380 с.

Дар'я Жалдак

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Андрій Никифоров

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ДЕКОРАТИВНЕ ПАННО В СУЧАСНОМУ ІНТЕР'ЄРІ

Частиною житлового простору є насамперед стиль дизайну інтер'єру, який повинен не тільки створювати атмосферу затишку та сприяти відпочинку, але й впливати на такі фактори: природні кольори, функціональність, комфорт. При цьому сучасний стиль стає більш мобільним, гнучким, відкритим до зовнішніх впливів. Останні тенденції приживаються або зникають, змінюються або залишаються незмінними в нашому просторі, але кожна ідея досить швидко поширюється світом і має значний вплив на прийняття рішень у сфері дизайну інтер'єру. Майже завжди одночасно поєднується велика кількість сучасних стилів функціональність і декоративність, хоча найчастіше акцент робиться тільки на організацію простору, тобто функціональність, що сьогодні дуже важливо. Але у кожній квартирі, будинку чи офісі хочеться створити свій оригінальний і лаконічний інтер'єр з особливою родзинкою у вигляді декоративного виробу. Одним із таких художніх виробів є панно.

Використання декоративних панно вважається відносно сучасним способом оформлення інтер'єру – воно додає певну родзинку в будь-який інтер'єр, від житлових квартир до офісів. Подібне використання творів декоративного мистецтва спостерігаємо досить часто. Цей витвір

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

мистецтва є універсальним елементом інтер'єру, призначеним для оздоблення стін, стелі, а іноді і фасадів будівель.

Панно відрізняється від звичайної картини, хоча і те, і інше служить для прикраси інтер'єру. За допомогою панно можна додати фарб в сірий інтер'єр, оживити темний колір, зробити кімнату світлішою і привернути увагу відвідувачів. Панно повинно бути гарного кольору, знаходитися в потрібному місці і вдало завершити інтер'єр будинку.

Поява панно є, перш за все, наслідком популярності художників-декораторів, які працювали в галузі декору інтер'єру та меблів. Їхньою метою було: створити елементи декору, які б ідеально доповнювали різні інтер'єри.

Декоративне панно – це художній виріб або декоративний елемент, зазвичай виготовлений із різних матеріалів, таких як дерево, метал, тканина, кераміка, скло чи інші матеріали, призначений для оздоблення стін, стелі чи інших поверхонь усередині чи навіть зовні будівлі. Декоративні панно можуть мати різні розміри, форми і дизайн. Прикладом може бути мозаїка – візерунок або зображення з паперу, скла, керамічної плитки, кольорового каміння та ін. Воно викладається зі шматочків, які мають складну, барвисту або просту геометричну форму і закріплюються у шарі вапна, воску, цементу тощо.

Найчастіше панно класифікують за матеріалом, з якого його виготовлено:

- скляна мозаїка – відмінний матеріал для настінних композицій, що через свої відмінні технічні властивості вони є декоративними скляними панно; його можна вважати практично стабільним і вічним;

- панно з декоративної плитки подібне за характеристиками до скляного;

- дерев'яне панно; найчастіше їх роблять з невеликих квадратних елементів, що склеюються; панно може бути виготовлено з берези, сосни, дуба чи бука;

- зі шпалер; зі шматочків шпалер можна легко зробити спеціальний акцент на стіні, а також надати кімнаті свіжості, привабливості та оновлення зовнішнього вигляду;

- з винних корків, які можуть бути різної форми, що дозволяє створювати дуже елегантні круглі та квадратні панно, які ідеально підходять в будь-який інтер'єр;

- панно з тканини – старовинна текстильна прикраса, оздоблена вишивкою чи аплікацією; нині популярні також килими та гобелени ручної роботи;

•крім того панно може бути виготовлене із різних матеріалів, як-от: шкіра, метал, цвяхи тощо.

Ці вироби можна використовувати для створення художнього образу в інтер'єрі будь-яких приміщень, включаючи вітальні, готелі, ресторани, офіси, а також для зовнішнього оздоблення фасадів будівель. Вони можуть мати різні стилі, мотиви та колірну палітру, від абстрактних творів мистецтва до традиційних чи релігійних тем.

Панно є однією з останніх модифікацій в оздобленні інтер'єру чи екстер'єру житлового будинку або громадської споруди, адже воно додає цілісності та завершеності всьому інтер'єру/екстер'єру.

На сьогодні сучасні дизайнери та художники використовують декоративні панно безпосередньо для додання інтер'єру офісу, будинку чи громадського закладу – неповторності, унікальності. Варто відзначити, що незалежно від стилю, від класики і ампіру, до авангарду і мінімалізму або сучасного хай-тека, декоративне панно ідеально підійде до будь-якої тематики інтер'єру.

Отже, оздоблення стін панно – один із способів урізноманітнити сучасні засоби оформлення інтер'єру. Доповнювати інтер'єр будинку панно – це престижно і красиво. Колірна палітра і фактура додасть акценту в інтер'єрі і збагатить дизайн приміщення.

Микола Жулінський

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

КОЛІР В СТАНКОВІЙ КОМПОЗИЦІЇ

Уже Леонардо да Вінчі, займаючись теорією кольору, помітив, що жовтий, синій, червоний і зелений кольори по відношенню до інших займають особливе положення. Він назвав їх головними.

Ньютон одним з перших спробував побудувати кольорові гармонії по аналогії з музичними, взявши за основу довжину світлових хвиль спектральних кольорів, а німецький фізіолог Герінг, вивчаючи психофізичні властивості кольору, прийшов до висновку, що основні кольори – жовтий, червоний, синій і зелений є попарно протилежними. Хімія, фізика, оптика, фізіологія, біологія, психологія та інші науки долучились до вивчення різноманітних властивостей кольору. Їх дослідження надзвичайно розширили розуміння природи кольору і багато з них знайшли практичне застосування у технології покращення якості традиційних і виробництві нових видів фарб.

Сучасна промисловість поставляє на ринок велику кількість різноманітних фарб, які характеризуються за яскравістю, насиченістю,

ясністю і колірними тонами, що провокує і часто стає основною причиною для недосвідчених художників створювати «красиві» живописні твори із готових фарб. Але фарба має свою внутрішню якість і, як правило, чинить опір художнику при втіленні його творчого задуму і суперечить йому, тому що вона – це лише матеріал, носій і засіб образотворчих якостей, який необхідно перетворити у кольори. Без зміни якісної характеристики фарби створений твір навряд чи стане гармонійним і духовно наповненим, що дасть можливість віднести його до рівня мистецького твору. Властивості кольору за емоційно естетичними якостями можна розглядати як такі, які об'єктивно належать певному кольору: яскравість, насиченість, ясність і колірний тон, і такі, які не належать безпосередньо кольору, але є наслідком асоціативної емоційної реакції при їх сприйнятті. Це – «теплі» і «холодні» кольори, «символічні» кольори, «легкі» і «важкі», «глухі» і «дзвінкі», «м'які» і «жорсткі», «виступаючі» і «відступаючі» та інші часто навіть індивідуалізовані назви. Знання цих характеристик допомагає художнику краще розуміти психічний вплив кольору на глядача, сміливіше використовувати його у своїй творчій практиці і досягти підвищеної виразності, і високого емоційного звучання твору.

З історії мистецтв і практики художників попередніх поколінь відомо три основних способи отримання кольорів із фарб. Це – механічне змішування, змішування способом нашарування одного кольору на інший і оптичне змішування, яке отримуємо шляхом поєднання невеличких різнокольорових ділянок полотна, «пуантелізм». Вибір способів змішування фарб, як і досягнення гармонійного поєднання кольорів залежать від творчого задуму, образотворчих можливостей фарб і індивідуальних особливостей художника. Єдиним способом визначення гармонійного поєднання кольорів є індивідуальна візуальна оцінка, а найважливішим критерієм емоційної виразності, здатність викликати у людини глибокі чуттєві переживання.

Естетична оцінка кольорових відношень у картині визначається відношенням кольорових форм і плям.

Не випадково митці на перше місце в живопису ставлять світлотні відношення, визначаючи, що світліше, а що темніше, а уже потім колір.

Головною умовою будь-якого зображення є помітність плям і форм, які, перш за все, залежать від світлоти і потім уже від площі, яку вони займають, а також від їх контрасту з навколишнім оточенням. Тобто, виразність будь-якої композиції залежить від виступів світлих плям і відступів темних. Саме плями, в першу чергу, утворюють узор композиції. Недарма картон є обов'язковим етапом при створенні картини, що

допомагає художнику досягти стійкої візуальної рівноваги тонових плям і форм у художньому творі.

Поєднання плям з кольором є завершальним етапом роботи над композицією. Володіючи засобами створення емоційно виразних гармонійних поєднань кольорів, художник може вміло використовувати їх для підсилення емоційної виразності композицій в залежності від теми, наприклад: контрастні насичені кольори використовуються при створенні експресивних сюжетів побудованих на динамічних ритмах, тоді як ліричні, інтимні, ніжні композиції спокійного емоційного звучання вимагають легких спокійних з відсутніми контрастами кольорів. Для створення трагічних сюжетів, які викликають відчуття смутку, драматизму і трагедійності використовують стримані затемнені, суворі, світлотіньові контрасти, тоді як побутові композиції вимагають спокійних кольорових відношень, які, на перший погляд, можуть видатись маловиразними, але відкривають великі можливості для взаємодії кольорових тонів в живопису.

Такі прості поради мають велике значення для вивчення живопису, тоді як уміння користуватись цими прийомами відкриває студенту простір для необмежених творчих можливостей, розвитку художнього смаку, професійного росту, самовираження і створення емоційно виразних творів.

Але при цьому варто зауважити, що ніякі поради, правила або теоретичні знання не здатні вповні розкрити індивідуальність митця, основою розвитку якої є систематична невтомна і наполеглива практична діяльність.

Наталя Кохан

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ЗАНЯТТЯ З ЛЕНД-АРТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

На сьогодні ленд-арт вже не нове художнє явище в мистецькому просторі України, але поки не можна сказати, що є розповсюдженим. Ознайомитись з творами ленд-арту можна, в основному, на виставках. Мистецька практика за межами країни показує твори, які встановлені у міському середовищі, зокрема на території парків, освітніх закладів, музеїв, галерей і, навіть, лікарень.

Активний рух експериментів із землею, як матеріалом творення мистецтва, відбувся у США та Західній Європі у другій половині XX століття. Ініціаторами дій були молоді художники, скульптори, серед яких були студенти мистецьких спеціальностей (Р.Лонг). Україна (на той час її назва була УРСР) знаходилась у складі СРСР і «залізна завіса» перекривала інформаційний та культурний обмін між державами

«соціалістичного табору» та країнами вільного світу. Тому зрозуміло, що в Україні перші твори ленд-арту виникли пізніше.

Безпосередньо розвиток українського ленд-арту відбувся вже після оголошення незалежності країни у 1991 році. Цьому сприяла практика художніх пленерів, а міжнародний фестиваль «Весняний вітер» (Київ, 1996 р.) і міжнародний симпозіум ленд-арту «Простір покордоння» (с. Могриця, Сумська обл., 1997 р.) стали майданчиком енвайроменту. Особливої уваги в контексті розвитку ленд-арту в Україні заслуговує останній.

Міжнародний симпозіум ленд-арту «Простір покордоння» на сьогодні – це вже 25-річний мистецький захід, відомий не тільки в Україні, але й за її межами. Започаткований у 1997 році українською мисткинею, педагогом та керівником декоративного відділення Сумського вищого училища мистецтв і культури імені Д.С.Бортнянського Ганною Гідорою, симпозіум став інформаційною та практичною базою розвитку українського ленд-арту. Відчуті незвичний простір крейдяного кар'єру приїздили майже з усієї країни відомі та молоді художники, студенти. Лекції, дискусії, обмін досвідом, створення власного твору, а потім формування виставки за результатами симпозіуму – це алгоритм осмислення нової професійної інформації і розширення світогляду художника, особливо студента.

Російсько-українська загарбницька війна зупинила щорічне проведення заходу на території, де вже почав розвиватися парк ленд-арту: зараз це небезпечна зона постійних обстрілів. Друге дихання симпозіуму дала підтримка Goethe-Institut (Німеччина) у 2023 році: завдяки їй художниками з різних міст України був реалізований мистецький проект «Внутрішньо-переміщений ландшафт. Могриця». Кожний з авторів «вдихнув повітря життя» та зміг знов творити. Відбулось осмислення сьогодення в художніх образах. За результатами сформовані виставки у тому місті, де мистці опинилися у результаті російської агресії (Суми, Київ, Харків, Львів). Дійство нагадувало зрозуміле в Україні питання: «Ти як?».

Слід звернути увагу, що велика кількість українських художників, що приймали участь у цьому проекті – це у минулому викладачі та студенти вищезгаданого СВУМіК імені Д.С.Бортнянського, а також ті, хто приїздив на симпозіум. Цікава ініціатива Г. Гідори по створенню спільноти, що зацікавилася ленд-артом, перетворилася у мистецький рух, що не тільки досі триває, но і розширюється.

У 2024 році вищевказаний проект продовжився у складі міжнародного мистецького проекту «SEE: UA ПОЄДНУЮЧИ ЛАНДШАФТИ» (Відень, Австрія). Це продовження розмови про

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

сьогодення України, її біль, відчай та надію. Деякі твори з цього проекту були експоновані у Сумській міській галереї з 22 жовтня по 17 листопада у вигляді фотодокументації об'єктів, створених у доквіллі, та об'єктів, представлених у галереї.

Щорічний учасник симпозіуму і нині кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну в СумДПУ імені А.С.Макаренка Наталя Кохан започаткувала у 2017 році університетську студентську конференцію з ленд-арту. Заплановано, що у 2025 році конференція розширить свій статус до Всеукраїнської і за тематикою буде охоплювати сучасне мистецтво за різними напрямками. Крім цього її авторський курс «Композиція презентації» знайомить студентів з творами сучасного мистецтва, зокрема ленд-артом, особливостями формування ідеї твору та його художнім втіленням.

Аспірантка кафедри теорії та історії мистецтва Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури Наталя Лісова є також постійним учасником міжнародного симпозіуму ленд-арту «Простір покордоння». У співпраці з Національною академією образотворчого мистецтва і архітектури, Освітньо-мистецьким центром НАОМА «Сошенко 33», Галереєю НАОМА CENTER у місті Києві та старшим викладачем Майстерні вільної графіки НАОМА Тарасом Ковачем Наталя Лісова розробила курс «Школа лендарту», що проходив у літній час з 15 червня по 6 липня 2024 року. Разом зі студентами та мистцями з Києва, Львова, Івано-Франківська, Луцька та Дніпра вони досліджували історичний простір «через органічні елементи природного середовища».

За результатами цих занять відбулась виставка документації напрацювань учасників «Школи лендарту» з 18 по 31 липня 2024 року у Галереї НАОМА CENTER. У жовтні цього року «Школа лендарту» продовжила свою діяльність і також у листопаді відбулась кураторська екскурсія.

Важливо, що «Школа лендарту» розвивається в освітньому просторі провідного мистецького закладу і учасники розкривають для себе нові теоретичні та практичні знання про сучасне мистецтво, зокрема про ленд-арт. Але поки в Україні це ще не розповсюджена практика. Маємо надію, що «Школа лендарту» продовжить свою роботу і творчі результати будуть обговорюватися у цьому році на всеукраїнській студентській конференції сучасного мистецтва.

Привертає увагу закордонний приклад ознайомлення студентів з ленд-артом: в американському університеті Нью-Мексико в Альбукерке практика у доквіллі є постійною і представляє безперервний експеримент

(теоретичний та практичний). Щороку на два місяці наукова група вирушає до археологічних розкопок і творів ленд-арту, які стали класикою цього напрямку сучасного мистецтва. Студенти знайомляться з давньою спадщиною – наскельними малюнками, петрогліфами, а також із сучасними творами в реальному місці їх розташування. До обговорення отриманих результатів залучаються науковці, мистецтвознавці, художники, дизайнери та архітектори.

Зрозуміло, що сучасні реалії України не дозволяють реалізувати щось подібне зараз, але це є найближчою необхідністю виховання майбутніх мистців, що будуть відповідати за збереження культурної спадщини країни та формування культури майбутніх поколінь.

Підсумовуючи вищесказане, можна констатувати, що окремі курси сучасного мистецтва в навчальній програмі будь якого закладу на мистецькій спеціальності необхідні – це є важливою складовою розширення світогляду майбутніх мистців або вчителів. Але оволодіти мистецтвом докільля та почати думати мовою цього мистецтва можна тільки занурившись у почуття від споглядання, осмислення і торкання до історичної спадщини та/або твору сучасного мистецтва, як це відбувалось на симпозіумі ленд-арту «Простір покордоння», або в університеті Нью-Мексико: необхідно бути у гущі подій. А це потребує осмислення значущості виховання фахівців, які в майбутньому будуть і зможуть сформувати красиве та інтелектуальне середовище.

Альона Кравченко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Оксана Капран

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Методика образотворчого мистецтва є важливим компонентом художньої освіти, оскільки визначає способи, форми та методи навчання, сприяючи розвитку творчих здібностей учнів. Образотворче мистецтво – це одна з найважливіших форм людської діяльності, яка відображає емоції, ідеї, культурні та соціальні зміни через візуальні засоби. Розвиток методики образотворчого мистецтва є відображенням змін у суспільстві, уявленнях про художню практику та інтерпретації світу. У цій роботі буде досліджено історію розвитку сучасної методики образотворчого мистецтва, від традиційних підходів до новаторських концепцій, що виникли у XX–XXI століттях.

Методика образотворчого мистецтва – це система теоретичних та практичних підходів, принципів і методів, які застосовуються в процесі навчання і викладання образотворчого мистецтва. Вона включає не лише технічні аспекти роботи з матеріалами (фарбами, глиною, лініями), але й розвиває творчі здібності, емоційну чутливість та естетичне сприйняття у студентів. Методика образотворчого мистецтва тісно пов'язана з педагогікою та психологією, оскільки навчання живопису, малюнку, скульптурі чи дизайну вимагає не лише засвоєння технік, але й стимулювання креативності, формування особистісного художнього стилю. До основних компонентів методики образотворчого мистецтва відносять: **Технічні методи і прийоми** – це ті методи які включають традиційні техніки, які вивчаються у процесі навчання – від основ малюнка до живопису, графіки, скульптури, дизайн-графіки та новітніх цифрових технологій. **Теоретичні засади та принципи** – методика образотворчого мистецтва базується на знанні теорії композиції, кольорознавства, перспективи та історії мистецтва. Це включає: Принципи композиції: балансу, контрасту, пропорцій, ритму. Кольорознавство: вивчення властивостей кольору, його психоемоційного впливу, гармонії кольорів. Просторова композиція: побудова зображень в перспективі, вміння створювати відчуття об'єму та глибини на двовимірній площині. **Психологія творчості та розвитку** – важливою складовою методики є розуміння психологічних процесів, які відбуваються в учнів під час навчання. Це стосується розвитку образного мислення, творчої уяви, емоційного сприйняття та самовираження через мистецтво. Психологічні особливості учнів (наприклад, рівень їхньої творчої активності, здатність до абстрактного мислення) мають значний вплив на вибір методів і прийомів навчання. **Педагогічні методи навчання** – педагогічні методи в методиці образотворчого мистецтва поділяються на: Роз'яснювально-ілюстративний метод: викладач пояснює техніку або концепцію, використовуючи ілюстрації або демонстрацію на прикладах. Творче спостереження: учні працюють над твором, спостерігаючи за процесом виконання робіт інших людей, отримуючи натхнення від оточення. Експериментальний метод: заохочення учнів до використання нових технік і методів у процесі творчої діяльності. Аналіз і самоаналіз творчих робіт: обговорення результатів роботи, визначення сильних та слабких сторін, коригування. **Індивідуальний підхід** – методика образотворчого мистецтва потребує врахування індивідуальних особливостей кожного учня. Індивідуальний підхід передбачає надання свободи для творчого самовираження, одночасно забезпечуючи конструктивну критику та коригування технічних аспектів. Індивідуальні завдання сприяють розвитку особистісного стилю та творчої активності учня.

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

Розвиток методики образотворчого мистецтва тісно пов'язаний з розвитком самого мистецтва та художньої освіти. Протягом історії художні школи зазнавали значних змін, і разом із ними змінювались і підходи до навчання.

В кінці XX початку XXI століття спостерігається значна трансформація методики образотворчого мистецтва. Сучасна методика більше не обмежується лише традиційними техніками, а активно інтегрує цифрові технології. Цифровий живопис, комп'ютерна графіка, анімація, 3D-моделювання – все це стало важливими елементами сучасної художньої освіти. Методика навчання включає різноманітні форми роботи – від індивідуальних та групових проєктів до онлайн-курсів і майстер-класів. Педагоги звертають увагу на розвиток креативного мислення, експериментування з матеріалами, створення інноваційних та інклюзивних освітніх практик.

Сучасні підходи до методики образотворчого мистецтва відображають значні зміни в суспільстві, технологіях, культурних практиках та уявленнях про саму природу мистецтва. Це дуже багатогранний і динамічний процес, що об'єднує традиційні техніки з новітніми інноваціями, та виходить за межі класичних визначень і методів створення мистецьких творів.

Сучасне мистецтво активно взаємодіє з соціальними медіа, що змінює його природу та роль у суспільстві. У епоху цифрових технологій митці можуть використовувати соціальні медіа для безпосереднього взаємодії з аудиторією, інколи навіть перетворюючи саму платформу на частину твору.

В сучасних художніх школах та академіях акцент на методах навчання значно змінився. Успішне освоєння нових медіа та технологій стало важливим елементом навчання, поряд із класичними техніками. Важливим аспектом є розвиток індивідуального стилю та підходу до творчості, коли студенти заохочуються до експериментів і самовираження.

Сучасні підходи до методики образотворчого мистецтва відкривають величезні можливості для художників, дозволяючи їм виходити за межі класичних методів і експериментувати з новими медіа та технологіями. Вони також забезпечують інтерактивність та емоційний вплив на глядача, змінюючи ролі творця і спостерігача, а також поглиблюючи зв'язок між мистецтвом і соціальними та культурними контекстами. Сучасна методика образотворчого мистецтва є результатом багатьох етапів еволюції мистецтва та педагогіки. Вона постійно змінюється відповідно до вимог часу та технологічного прогресу, але завжди зберігає своє головне завдання – розвиток творчого потенціалу учнів.

Леся Лисенко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Ольга Гулей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ІНТЕГРАЦІЯ ВОЛОНТЕРСТВА У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА ХУДОЖНЄ МИСТЕЦТВО: СУЧАСНІ ПІДХОДИ І ПРАКТИКИ

Художнє мистецтво є потужним засобом комунікації, емоційного впливу і соціальної взаємодії. Інтеграція волонтерської діяльності в освітній процес із використанням мистецьких практик розкриває нові можливості для навчання, спрямованого на формування креативності, соціальної відповідальності та громадянської активності. Цей підхід поєднує освітні завдання з соціально значущими проектами, дозволяючи молоді брати активну участь у розбудові культурного середовища.

1. Роль художнього мистецтва у волонтерських ініціативах
Мистецтво виступає універсальною мовою, яка сприяє згуртуванню громади та розкриттю індивідуального потенціалу. Волонтерські проекти в художній сфері допомагають: соціально інтегрувати різні групи населення: проведення майстер-класів, організація виставок, культурних заходів для вразливих категорій населення. Зберігати культурну спадщину: реставрація історичних пам'яток, архітектурних об'єктів, розвиток локальних арт-просторів. Розвивати естетичну культуру: молодь долучається до створення публічних арт-просторів, стінописів, що формують новий культурний образ місцевості.

2. Інноваційні підходи до інтеграції волонтерства в мистецьку освіту
Інтерактивні технології Цифрове мистецтво (графічний дизайн, анімація) активно використовується у волонтерських проектах для створення сучасних культурних платформ. Наприклад, розробка інтерактивних музеїв чи онлайн-галерей може стати результатом студентської волонтерської діяльності. Партнерські проекти Інтеграція мистецтва у волонтерство можлива завдяки співпраці освітніх установ із громадськими організаціями. Наприклад, студентські колективи можуть допомагати в організації театральних вистав чи візуальних інсталяцій, спрямованих на підтримку екологічних чи соціальних ініціатив. Культурні обміни Міжнародні мистецькі фестивалі та програми обміну допомагають популяризувати культурну спадщину, а також стимулюють студентів до навчання через творчість та волонтерську активність.

3. Практичні аспекти організації волонтерських ініціатив.

Формування волонтерських спільнот.

Ефективність волонтерської роботи залежить від чіткого планування та розподілу обов'язків. Створення художніх команд із визначенням ролей, таких як координатор, художній консультант чи куратор проєкту, сприяє організованості. Інтеграція у навчальні програми. Мистецтво може стати основою для міждисциплінарних курсів, які об'єднують історію, культуру, графічний дизайн та організацію соціальних заходів. Включення волонтерської діяльності в навчальні плани сприяє отриманню практичного досвіду.

4. Позитивний вплив мистецького волонтерства:

На студентів

- Розвиток творчих здібностей і професійних компетенцій. Участь у мистецьких волонтерських ініціативах дозволяє студентам розширювати свої знання і вдосконалювати навички у таких напрямках, як графічний дизайн, живопис, фотографія чи створення мультимедійних проєктів. Це не лише збагачує їх професійний досвід, а й допомагає відкрити нові горизонти для самореалізації.

- Формування навичок роботи в команді та ефективного управління. Студенти вчаться працювати в різнопрофільних групах, де важливе розуміння ролей, взаємна підтримка та ефективна комунікація. Вони набувають досвіду організації проєктів, який може стати основою для їхньої подальшої професійної діяльності.

- Підвищення соціальної відповідальності та громадянської активності. Робота над соціально значущими мистецькими проєктами стимулює студентів брати участь у громадському житті, допомагає їм відчувати себе важливою частиною суспільства, сприяє розвитку емпатії та розумінню потреб інших.

На громаду

- Зміцнення локальної культурної ідентичності. Залучення молоді до створення арт-проєктів, що відображають історичну спадщину або культурні традиції регіону, допомагає громадам відчувати гордість за своє культурне багатство.

- Розширення доступу до мистецтва для різних соціальних груп. Проведення майстер-класів, організація художніх виставок або створення громадських арт-просторів робить мистецтво більш доступним для широкого кола людей, зокрема для вразливих категорій населення, таких як діти, люди похилого віку чи особи з інвалідністю.

- Покращення естетичного вигляду публічних просторів. Завдяки волонтерській діяльності в сфері мистецтва міські райони отримують новий вигляд через створення муралів, арт-інсталяцій чи реконструкцію культурних об'єктів. Це сприяє формуванню позитивного іміджу громади та залученню туристів.

- Покращення соціальної згуртованості. Мистецькі проекти, виконані у волонтерському форматі, об'єднують різні соціальні групи навколо спільної мети, створюючи можливості для взаємодії та співпраці.
- Стимулювання економічного розвитку. Розвиток культурного середовища через мистецтво може сприяти економічному підйому громад, оскільки привабливі культурні об'єкти збільшують туристичний потік і створюють нові робочі місця.

Такий підхід розширює як освітні, так і соціальні горизонти, сприяючи одночасно професійному розвитку студентів та укріпленню культурного потенціалу громад.

Юлія Львова

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Оксана Капран

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ЗОБРАЖЕННЯ ЗООМОРФНИХ ОРНАМЕНТАЛЬНИХ МОТИВІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ХУДОЖНЬОЇ ГРАФІКИ

Зооморфний орнамент є однією з найдавніших форм декоративного мистецтва, де зображуються стилізовані фігури тварин, комах, птахів та інших представників фауни. Його основною метою є передача символічного значення тваринних образів, що часто мають міфологічне або релігійне підґрунтя. Розглядаючи зооморфні мотиви, необхідно враховувати культурний і символічний контекст, в якому вони виникли.

Зооморфні орнаменти були поширені ще в період неоліту, коли люди використовували образи тварин як символи сили, родючості та захисту. З розвитком різних культур, зооморфні елементи увійшли до візуального мистецтва античної Греції, Риму, єгипетської цивілізації та різних етнічних груп. З часом зооморфні орнаменти стали важливим елементом декоративного мистецтва, активно використовувалися в релігійних і магічних обрядах.

Зооморфні орнаменти можуть бути складені з різних елементів, таких як геометричні або природні мотиви, які гармонійно поєднуються з фігурами тварин. Часто зооморфні мотиви стилізовані та абстраговані, що дозволяє передавати певні емоції, символи та сенси за допомогою спрощених форм.

Методи та техніки зображення зооморфних мотивів на заняттях з художньої графіки

Використання різноманітних технік, таких як ліногравюра, офорт або акварель, дозволяє створювати унікальні зооморфні орнаменти. Заняття з художньої графіки спрямовані на розвиток навичок зображення зооморфних

мотивів шляхом стилізації та перетворення реалістичних образів на орнаментальні. Особливу увагу приділяють пошуку форм і ритмів, що відповідають обраному образу, а також експериментуванню з лінією, тоном, текстурою. Робота з зооморфними мотивами дозволяє студентам глибше зрозуміти стилізацію, абстракцію і принципи формоутворення в мистецтві. Використання зооморфних орнаментів сприяє розвитку креативного мислення, навчає знаходити баланс між природністю та декоративністю, що допомагає розвивати здатність бачити красу в простих формах.

Практичні вправи та творчі завдання на заняттях

При роботі з зооморфними мотивами часто використовують завдання на стилізацію та графічну інтерпретацію. Одне з типових завдань – створення орнаменту, який складається з обраного образу тварини, а також робота над деталями, де кожен елемент може повторюватися і змінюватися. Це дозволяє глибше зрозуміти принципи симетрії та асиметрії, ритму та повторюваності.

Індивідуальний підхід і розкриття творчого потенціалу

Заняття з зооморфних орнаментальних мотивів надають можливість для експериментів, що допомагає студентам розкрити свій творчий потенціал. Наприклад, при вивченні характерних рис тварини можна виділяти особливості її фігури та руху, адаптуючи їх для створення унікального орнаменту. Це також сприяє розвитку спостережливості і здатності до аналізу форми.

Сьогодні зооморфні орнаменти залишаються актуальними завдяки їх універсальності та символічному значенню. На заняттях з художньої графіки студенти отримують можливість не лише вдосконалювати технічні навички, а й вчаться розуміти культурну спадщину і сучасні тренди. Вивчення зооморфних мотивів дає можливість глибше зрозуміти природу символізму і сприйняття образів у мистецтві, що є важливим етапом у творчому розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

- Іванченко, Г. І. (2010). *Зооморфний символізм в українському народному мистецтві*. Харків: Видавництво ХНУ.
- Шиян, С. І. (2015). *Творчий розвиток учнів засобами образотворчого мистецтва*. К.: КМ Академія.
- Ярмоленко, Н. І. (2018). *Інтеграція мистецтва в навчальний процес як складова естетичного виховання*. Черкаси: Вердикт.

Дарина Мерзляк

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Ольга Гулей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ЕВОЛЮЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ МІСТА В УКРАЇНСЬКОМУ ЖИВОПИСІ

Художній образ міста визначають як сукупність смислових, візуально зрозумілих, архітектурних об'єктів які відрізняють міста одне від одного та мають вагомий естетичний вплив на глядача. Скільки існує жанр міського пейзажу, стільки й образ міста у живописі цікавить дослідників і художників. Група науковців на чолі зі С. Ботвіновською вважають, що те чи інше місто може бути представлено за рахунок певних характеристик. Тобто, відповідно до своєї візуальної ідентичності, кожне місто має впізнаванні пам'ятки архітектури, споруди; парки; сквери; та інше. У наш час, актуальним є створення таких пейзажів, у яких акцентується увага на культурній самобутності українських міст, особливо під час російсько-української війни.

На початку XIX століття, в епоху романтизму в Україні, міський пейзаж не був самостійним жанровим підвидом лише слугував тлом для настінних розписів та церковних ікон.

З середини XIX століття почав стрімко розвиватися реалізм. Митці зображували реальне життя міста: площі, вулиці, будівлі і людей, які в них живуть. Міський пейзаж припинив бути лише мальовничим фоном для краєвидів, а почав відображати соціальну реальність того часу.

Під кінець XIX століття українські живописці, під впливом європейських мистецьких течій (імпресіонізм та постімпресіонізм), практикували характерні особливості власного живопису та створювали самобутню манеру яка стала відображенням національної ідентичності. У той же час в Україні посилюється пропаганда «чистого мистецтва», непотрібними оголошуються категорії ідейності та народності. У цей період варто відмітити творчість І. Труша. Адже, він звертав особливу увагу на відображення образу міста, його простору, мешканців, це з часом стало окремою художньою темою у роботах інших художників. Серед його робіт: «Андріївська церква в Києві», «Могила Т. Шевченка», «Михайлівський собор» та інші.

Розквіт міського пейзажного живопису в Україні розпочався на початку XX століття. Українська інтелігенція прагнула і до пізнання свого історичного минулого, і до новітніх мистецьких тенденцій, художники зображували своєрідну ідею міста. Однак, у 1930-х роках вся авангардна образотворча діяльність у Радянській Україні зупинилася із

запровадженням соціалістичного реалізму як єдиного художнього методу, дозволеного комуністичним режимом.

У середині XX століття художники присвятили тематиці архітектурного простору міста низку яскравих робіт. Активна мистецька діяльність була у художників того часу серед них: М. Варення, В. Голубев, О. Заливаха, П. Боєчко та інші. Вони зображували місто по-новому, малювали різні вуличні сцени, простори тротуари, парки, вуличні ліхтарі. Справжнім символом нового міста стали архітектурні композиції, які стали частиною загальної міської культури. У 1991 році, зі здобуттям незалежності, в Україні зникла необхідність відповідати певним стандартам офіційного мистецтва. Саме тому, сучасний український живопис у нашій країні характеризується повною свободою. Художники працюють за власним покликанням, по-своєму зображуючи образи міста. Художньо-смісловий зміст стає найважливішою частиною міського пейзажу, що має свою соціальну ідею і виражає власне ставлення митця до зображеної події. Тож, тема міського пейзажу завжди відображала зміни які відбувалися у суспільстві, починаючи від романтичного уявлення про місто і до реалістичного відтворення соціальних проблем.

ЛІТЕРАТУРА

- Бас, І. (2017). Тенденції розвитку українського пейзажу XIX – початку XX століття. *Студентський науковий вісник*, 41, 134-135.
- Блудов, А. (2020). Особливості концептуального підходу сучасних українських художників у жанрі міського пейзажу. *Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці*, 29, 22-29.
- Кулик, Л. С. (2018). Історія виникнення міського пейзажу як самостійного жанру живопису. *Молодий вчений*, 9 (61), 347-349.
- Лильо-Откович, З. (2007). *Український пейзажний живопис XIX – початку XX сторіччя*. Київ: Балтія-Друк.
- Максименко, Ю., Синенький, Д. (2009). Теоретичні засади пізнання художнього образу. *Психологія і суспільство*, 4 (38), 181-185.

Аліса Міроненко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Оксана Капран

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

РОЛЬ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ЕСТЕТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Твори образотворчого мистецтва відіграють важливу роль в естетичному розвитку особистості та вихованні учнів, оскільки вони допомагають формувати естетичні смаки, розвивають креативність та сприяють розвитку духовного і морального світу молоді. До ключових аспектів естетичного розвитку особистості відносяться:

- Розвиток естетичного сприйняття
- Формування художніх смаків
- Емоційний розвиток
- Розвиток творчих здібностей
- Виховання моральних цінностей
- Створення умов для самопізнання та самовираження
- Розвиток критичного мислення

Образотворче мистецтво сприяє розвитку здатності до сприйняття краси, гармонії, кольору, форми. Вивчення картин, скульптур, графіки допомагає учням розпізнавати естетичні цінності в повсякденному житті, розвивати почуття прекрасного. Знайомство з різними напрямками мистецтва, художніми стилями та техніками формує смак учнів, допомагаючи їм розрізняти різні рівні та види художніх творів. Це сприяє розвитку здатності до критичного осмислення та оцінки художніх явищ. Мистецтво стимулює емоційну чутливість, дозволяє учням переживати емоції через образи та кольори, що допомагає краще розуміти свої почуття та почуття інших людей. Це сприяє розвитку співчуття, емпатії та емоційної зрілості.

Спілкування з мистецтвом стимулює творчий потенціал учнів. Вивчення художніх творів надихає їх на створення власних робіт, дає можливість висловити свої думки, переживання та уявлення через творчість. Це важливий аспект для розвитку самовираження та інноваційного мислення. Багато творів мистецтва відображають глибокі моральні теми, такі як боротьба за справедливість, гідність, відданість, любов до батьківщини, що сприяє вихованню моральних принципів. Вони можуть стати важливими уроками для учнів у формуванні етичних орієнтирів і життєвих позицій. Мистецтво дозволяє учням краще пізнати себе, свої почуття, внутрішній світ. Через малювання, ліплення або інші форми творчої діяльності учні можуть відображати свої переживання, переживати процес самовираження, що допомагає їм глибше усвідомлювати власні емоції та думки. Це важливо для розвитку внутрішньої свободи та впевненості у собі. Вивчення образотворчого мистецтва розвиває вміння учнів аналізувати, оцінювати та інтерпретувати твори мистецтва. Вони вчаться розуміти художні ідеї, інтерпретувати символіку, досліджувати контексти, що допомагає розвивати критичне мислення. Також це навчає їх бачити глибші змісти в мистецьких творах, а не лише поверхневі образи.

Створення атмосфери естетичного виховання в школі

Постійне перебування учнів у середовищі мистецтва (наприклад, на виставках, у школах, де проводяться творчі заняття) створює певну естетичну атмосферу, яка впливає на їхній розвиток. Мистецькі твори

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

можуть стати джерелом натхнення для учнів, а також зміцнювати атмосферу краси та гармонії в навчальному процесі.

Мистецтво як інструмент соціальної адаптації та розвитку толерантності

Мистецтво є потужним інструментом у формуванні в учнів відчуття прийняття і толерантності до різних соціальних і культурних груп. Завдяки знайомству з мистецтвом різних народів і епох, учні отримують можливість краще розуміти світ, позбавлятися від упереджень і стереотипів, ставати більш відкритими до нових ідей, культур і переконань.

Мистецтво як форма терапії та підтримка психологічного здоров'я

Образотворче мистецтво має потужний терапевтичний ефект, особливо в контексті емоційного розвитку учнів. Малювання або створення інших мистецьких творів може служити як засіб самовираження, коли слова не можуть передати внутрішні переживання. Це дає можливість учням розрядити стрес, впоратися з емоційними проблемами і покращити своє психічне здоров'я.

Спілкування з мистецтвом може бути також важливим методом психологічної підтримки учнів, які переживають труднощі в навчанні або особистому житті. Це можуть бути як класичні види мистецтва, так і заняття арт-терапією, коли учні за допомогою творчості працюють з емоційними переживаннями, стресом і тривогою. Мистецтво допомагає зняти напругу, заспокоїтися і знайти внутрішній баланс.

Таким чином, роль образотворчого мистецтва в естетичному вихованні учнів є комплексною і багатогранною. Вона охоплює не тільки емоційно-естетичний розвиток, а й соціальний, інтелектуальний, культурний і моральний аспекти особистісного становлення. Це потужний інструмент, що допомагає молодому поколінню не лише оцінювати та творити мистецтво, а й формувати свою індивідуальність, світогляд і важливі життєві орієнтири.

ЛІТЕРАТУРА

- Гончаренко С. У. (2006). *Естетичне виховання школярів в умовах сучасної освіти*. К.: Вища школа.
- Микитюк В. В. (2013). *Психологія естетичного виховання: теорія та практика*. К.: Академія.
- Рибалко Л. О. (2017). *Мистецтво як фактор розвитку естетичних почуттів учнів*. К.: Генеза.
- Шиян С. І. (2015). *Творчий розвиток учнів засобами образотворчого мистецтва*. К.: КМ Академія.
- Шамрай Г. І. (2006). *Естетичне виховання школярів через образотворче мистецтво*. Київ: Просвіта.
- Ярмоленко Н. І. (2018). *Інтеграція мистецтва в навчальний процес як складова естетичного виховання*. Черкаси: Вердикт.

Вікторія Назаренко

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

Ольга Гулей

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

ВИШИВАНКА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У ЗМІСТІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

Українська вишиванка – це оберег, що є однією з найважливіших складових культурної спадщини народу. Її історія починається ще за часів скіфів, і впродовж століть вишиванка залишалася сакральним елементом українського костюму. Орнаменти, які використовувалися в українській вишивці, мали захисну силу і вважалися важливими оберегами від злих сил та хвороб. Процес створення вишивки завжди був тісно пов'язаний з релігійними та обрядовими традиціями, що підтверджують численні дослідження етнографів та істориків.

Перші згадки про вишивані сорочки як оберег зустрічаються ще в скіфські часи. Олена Пчілка у своїй праці «Українська вишивка» зазначає, що вишиванки і прикраси, знайдені під час археологічних розкопок на території України, свідчать про те, що вишивка використовувалася не лише для краси, але й для захисту. Скіфські вишиванки були прикрашені геометричними та рослинними орнаментами, які символізували захист від злих сил (Пчілка, 1912, с. 47). Ці орнаменти зображали природні явища, такі як Сонце, яке вважалося головним оберегом, що надавало життєву енергію (Косач-Кривинюк, 2005, с. 60).

Основні символи національної сорочки включали хрести, кола, рослини та тварин. Наприклад, зображення хреста символізувало захист від злого духу, а рослини – родючість і достаток (Гончар, 1996, с. 89). Вишиванка була не просто елементом одягу, а глибоким кодом, який розкривався через орнаменти. Вишивка червоними нитками була символом захисту від злих сил і часто використовувалася на весільних сорочках, щоб захистити молоду пару (Косач-Кривинюк, 2005, с. 102).

Вишивка мала індивідуальний характер, і кожна сім'я передавала свої орнаменти від покоління до покоління. Особливого значення набували вишивки на сорочках, які носили під час святкових обрядів. Орнаменти, які використовувалися для захисту від злих сил: геометричні візерунки з лініями та ромбами, а також зображення тварин і птахів (Гончар, 1996, с. 110).

За часів Київської Русі вишиванка стала частиною релігійного життя та ритуалів. Вишиті сорочки використовувалися не тільки для повсякденного носіння, але й для спеціальних обрядів. Особливу увагу в Київській Русі приділяли кольорам у вишивці. Найчастіше використовували червоні та

чорні нитки. Червоний колір символізував життя і захист, а чорний – землю та стабільність. Геометричні орнаменти з хрестами, зірками та хвилястими лініями використовувалися для захисту від злих сил (Гончар, 1996, с. 145).

У гетьманській добі вишиванка залишалася важливим елементом костюму. Вона не тільки відображала соціальний статус людини, але й слугувала оберегом. Наприклад, Марія-Магдалина Мазепа, мати гетьмана Івана Мазепа, була відома своїми вишиванками, які мали сакральне значення. Вишиванки у цей період прикрашалися складними орнаментами, включаючи зображення Сонця, зірок і квітів, які символізували життя і захист (Гончар, 1996, с. 160).

Вишивка як оберег залишалася популярною і в XIX столітті. Це був час, коли з'явилися численні майстрині, які створювали вишиванки на замовлення для різних верств населення. У XIX столітті популярними стали нові техніки вишивки, зокрема хрестик, який використовувався для швидкого створення складних орнаментів (Мартинович, 2001, с. 156).

Вишивка в цей час також набула нового значення. Вона почала використовуватися не лише для релігійних та обрядових подій, але й у повсякденному житті. Вишиванка стала символом національної ідентичності та культури, і її носили як у святкові дні, так і в будні. Орнаменти вишиванок передавали родинні традиції та слугували як обереги для всієї родини (Білозір, 1970).

Сьогодні вишивка продовжує відігравати важливу роль в українській культурі. Сучасні українці носять вишиванки на свята та важливі події, продовжуючи багатовікову традицію. Збереження орнаментів та символіки є важливою частиною сучасного відродження національних традицій. Вишита сорочка залишається оберегом, що захищає і надає сили в сучасному світі.

ЛІТЕРАТУРА

- Пчілка, О. (1912). *Українська вишивка*. Київ: Мистецтво.
- Білозір, М. (ред.), (1970). *Українське народне мистецтво: Вишивка*. Київ: Наукова думка.
- Косач-Кривинюк, О. (2005). *Знаки української вишивки*. Львів: Світ.
- Мартинович, А. (2001). *Українська вишивка: символи і техніки*. Київ: Либідь.
- Гончар, І. (1996). *Вишивані скарби*. Київ: Родовід.

Владислава Назаренко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Оксана Капран

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ВИДИ І ФОРМИ ЗОБРАЖЕННЯ НАТЮРМОРТУ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У мистецтві натюрморт посідає важливе місце як жанр, що дозволяє художнику досліджувати форму, колір, світло й композицію. Це також один із основних видів практики на заняттях з образотворчого мистецтва, який сприяє розвитку вмінь спостерігати, аналізувати й передавати об'єкти на площині. Натюрморт – це жанр живопису або графіки, що зображає предмети неживої природи. Зазвичай це композиції із фруктів, квітів, предметів побуту та інших елементів. Важливою складовою є вміння зобразити матеріальність та текстуру предметів, їхню взаємодію зі світлом та тінню.

Натюрморт дозволяє художнику зосередитися на деталях та фактурі предметів, що не рухаються, що робить його ідеальним для розвитку техніки малювання. Зображення натюрморту вчить спостереженню за світлом і тінню, побудові перспективи й відтворенню різних матеріалів, як-от металу, скла, тканини чи фруктів.

Існує кілька видів натюрморту, кожен з яких відрізняється своїм призначенням, характером та матеріалом. Класичний натюрморт зображає композиції з предметів побуту або продуктів харчування в традиційній стилістиці. Найчастіше це зображення фруктів, овочів, квітів у вазах, посуду. Класичний натюрморт акцентує увагу на об'ємності, фактурі та кольорі, розкриваючи красу звичних предметів. Сучасні натюрморти можуть включати предмети з повсякденного життя, часто в стилістиці мінімалізму, абстракції чи кубізму. Сучасні художники нерідко використовують натюрморт для передавання ідей, символіки або емоційного настрою. Етнографічний натюрморт. Цей вид натюрморту намагається передати атмосферу певної культури чи регіону. Наприклад, український етнографічний натюрморт може включати традиційні елементи української культури, як-от глиняний посуд, рушники, короваї.

Форми зображення натюрморту на заняттях з образотворчого мистецтва

На заняттях з образотворчого мистецтва натюрморт часто використовується як навчальний інструмент. Залежно від мети навчання, натюрморти можуть бути представлені в різних формах:

Академічний натюрморт. Цей тип натюрморту використовують для навчання основам побудови композиції, розподілу світла і тіні, передачі

текстури і пропорцій предметів. Учні зображають предмети з урахуванням світлотіні та перспективи, акцентуючи увагу на точності та реалістичності.

Творчий натюрморт. У творчому натюрморті учні мають більше свободи у виборі композиції, форми й кольору. Це дає можливість виразити особистий стиль, експериментувати з кольором, абстрагувати форму та створювати унікальні образи.

Швидкий (етюдний) натюрморт. Швидкі етюди натюрморту призначені для тренування техніки швидкого малюнка та розвитку вміння «схоплювати» сутність предметів. Виконання таких етюдів розвиває навички швидкої оцінки пропорцій і структури предметів, формує сприйняття композиції.

На заняттях з образотворчого мистецтва натюрморт може виконуватися в різних техніках, що дозволяє розширити технічний арсенал учнів.

Живописний натюрморт дозволяє учням вивчати кольорову палітру, взаємодію світла і тіні, експериментувати з мазками, що дозволяє створювати об'ємність і текстуру.

Графічний натюрморт виконується за допомогою олівця, туші, пастелі. В ньому важливо передати форму і об'єм за рахунок штрихування, ліній і контрастів, а також вчитися будувати тональні переходи.

Натюрморт в техніці колажу або аплікації дозволяє працювати з різними матеріалами (папір, тканина), що сприяє розвитку творчого мислення та уяви. Учні можуть поєднувати різні елементи для створення оригінальних і композиційних рішень.

Зображення натюрморту на заняттях з образотворчого мистецтва має важливе значення у формуванні основних навичок малювання, таких як побудова композиції, передача світла і тіні, розвиток техніки та почуття кольору. Завдяки цьому жанру учні вчаться не тільки технічним прийомам, а й розвивають спостережливість, уяву та творчий підхід. Натюрморт залишається невід'ємною частиною навчального процесу і служить джерелом натхнення та засобом для самовираження молодих художників.

ЛІТЕРАТУРА

- Афанасьєва, Л. О. (2015). *Основи композиції у живописі*. Київ: Либідь.
- Глебова, І. І. (2019). *Теорія та методика образотворчого мистецтва*. Харків: Видавництво ХНУ.
- Король, Н. І. (2018). Традиції натюрморту в українському мистецтві. *Вісник Харківської державної академії дизайну та мистецтв*, №3, 15-23.
- Рибалко, Л. О. (2017). *Мистецтво як фактор розвитку естетичних почуттів учнів*. К.: Генеза.
- Савченко, О. І. (2019). *Методи навчання образотворчого мистецтва*. Київ: Центр навчальної літератури.
- Ярмоленко, Н. І. (2018). *Інтеграція мистецтва в навчальний процес як складова естетичного виховання*. Черкаси: Вердикт.

ВІЗУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ПОСТМОДЕРНІЗМУ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

На думку мистецтвознавців, найбільшою і, звичайно, найгучнішою подією в американському культурному житті після Другої світової війни стало те, що критик Ірвінг Сендлер назвав «Тріумфом американського живопису» – появу нової форми мистецтва, яка дозволила американському живопису зайняти панівне місце у світовій культурі.

У своєму ранньому розквіті, цей новий живопис здавався абстрактним, розрідженим і створеним із серії заперечень, до всього, крім найчистіших живописних елементів в масштабних абстракціях Джексона Поллока, Марка Ротко, Віллема де Кунінга та інших членів Нью-Йоркської школи. Історик мистецтв Роберт Розенблум стверджував, що багато елементів абстрактного експресіонізму, незважаючи на їх очевидну герметичну віддаленість від загального мистецького досвіду, натхненні масштабом і світлом американського пейзажного живопису XIX століття – елементами, які проходять глибоко через днк американської свідомості.

Наступне покоління художників, яке протягом 1950-х років не втрачало своєї актуальності у візуальному мистецтві, створювало свої твори сміливо та агресивно, ведучи діалог між студійним та вуличним мистецтвом. Джаспер Джонс, наприклад, взяв за основу найпоширеніші і навіть банальні американські символи – карти 48 континентальних штатів і сам прапор США – зобразивши впізнавані для широкої аудиторії символи через повільну, медитативну живописну інтерпритацію. Його сучасник Роберт Раушенберг використав той же діалог, проте в іншому форматі. Його мистецтво складалося з мрійливих колажів із шовкотрафаретних зображень із засобів масової інформації, у поєднанні з особистими артефактами та символікою, об'єднаними в композицію навмисно викривлених асоціацій.

На початку 1960-х років, із розквітом нової форми мистецтва під назвою «поп-арт», взаємодія візуального мистецтва з популярною культурою здавалася настільки відвертою, що часом ризикувало взагалі втратити будь-яку студійність. Художники, такі як: Енді Ворхол, Рой Ліхтенштейн і Клаес Ольденбург взяли за основу власної творчості стилі та об'єкти популярної культури, починаючи від коміксів і закінчуючи продуктами масового вжитку, наприклад, тюбиками губної помади. Це мистецтво мало свої секрети, а також сильні індивідуальні властивості та бачення. К. Ольденбург зображував звичайні речі: пожежні гідранти, батончики з морозивом, фрукти – так, наче вони мали величезне значення. Його картини поєднували віртуозний дар

малювання з сатиричним баченням справжнього духу американського життя. Р. Ліхтенштейн, до прикладу, використовував ілюстративні прийоми коміксів, щоб перефразувати деякі пам'ятки сучасного живопису, створивши холоднокривне мистецтво, в якому Анрі Матісс танцював з капітаном Марвел.

Проте ці митці, які свідомо вирішили створювати своє мистецтво з популярних матеріалів і зображень, були не єдиними, хто презентував своє мистецтво на межі масової та елітарної культур. Так звані мінімалісти, які створювали абстрактне мистецтво з простих і зазвичай жорстких геометричних форм, продовжували традицію суворої абстракції. Мінімалізм уявляв діалог між вуличним та студійним мистецтвом в межах жорстких граней і простих форм.

Френк Стелла, видатний американський художник кінця ХХ століття, починав як мінімаліст, створюючи надзвичайно прості картини з чорними шевронами, з яких було прибрано все, окрім мінімуму живописних ознак. Проте у своїх подальших роботах він став екстравагантним «максималістом», почавши робити барельєфи, додаючи до суцільної елегантності своїх ранніх робіт дикі елементи поп-арту, що проявляються через яскраві колірні поєднання, шимер та блиск – усе це навмисно натякало на гротескну вульгарність бульвару Лас-Вегас. Яскраві рельєфи Ф. Стелли поєднують стриману елегантність абстракції з жадібною життєвою силою американської вулиці.

Однак у 1980-х і 90-х роках саме у візуальному мистецтві дебати щодо постмодерної естетики та побудови фіксованого канону стали, мабуть, найжорстокішими, але, як не дивно, вони були найменш красномовнішими, повною мірою реалізуючись в емоційно насичених художніх творах. Картини та арт-об'єкти не мають значної концептуальної відмінності, тому тон переважної частини сучасного американського мистецтва став менш яскравим, а загадкові мови високої абстракції та концептуального мистецтва поставлені на службу ідеологічних аргументів.

Стандартною практикою в американському авангардному мистецтві 1980-х і 1990-х років стало встановлення інсталяції, в яких закладений однозначний соціальний меседж, до прикладу: «на вулицях має бути менше безпритульних», що було закодовано в дуже цікавому, сюрреалістичному форматі. Таким чином, обов'язок глядача зводиться до декодування зображення назад у повідомлення.

Жодна тема чи ідея не була настільки потужною чи суперечливою в американському візуальному мистецтві наприкінці ХХ століття та в новому тисячолітті, як ідеї «постмодернізму». Вони стали настільки

яскравими у Сполучених Штатах саме тому, що загальні модерністські і постмодерністські ідеї були популярними у американському суспільстві, на відміну від європейського, що певний час боролось з ідеями сучасності. Починаючи з 1960-х років, висуваються аргументи про підйом постмодерністської культури. Серед критиків мистецтва, можна почути тезу, що на сьогодні в Америці почалася епоха «постпостмодернізму», проте що саме означає цей термін, та які межі нового напрямку – уявлення в арт-колах надзвичайно розпливчате та потребує подальших розвідок.

Андрій Никифоров

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

**П'ЯТЬ ЛІНІЙ СКУЛЬПТУРНОЇ КОМПОЗИЦІЇ
«ПЕРША ВЧИТЕЛЬКА», СТВОРЕНОЇ НА ЧЕСТЬ
100-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ СУМДПУ ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА**

В композиції «Перша вчителька» – пам'ятника до 100-річчя Сумського педагогічного університету імені А.С. Макаренка (див. Рис. 1), найпершим завданням було сформулювати ідею твору. Безперечно, першою чергою необхідно було вирішити питання – у чому полягає сутність художнього образу майбутньої композиції і тих образів, що постають у пам'яті, коли ми згадуємо своїх вчителів. Користуючись правом вибору авторського бачення шляхів розв'язання художнього завдання було вирішено відкинути зайвий, на нашу думку, символізм речей, що супроводжують навчання (різних книг, глобусів, парт), котрі змінюються з плином часу й наразі вкорінилися як символи «школи». Ми шукали сутнісний елемент образу і зупинилися на баченні того, що це насамперед спілкування між вчителем та учнем. Саме тому в композиції зображено лише двох людей – жінку і дитину, що спілкуються.

І тема, що повертає нас до спогадів про першу вчительку, і сторічна ювілейна дата – усе це тісно пов'язане з виміром часу. Щодо часу, як висловлювався один з ключових скульпторів модернізму О. Архипенко, «художники минулого зображали предмети, художники сучасності зображають простір, а художники майбутнього будуть зображувати час». Досліджуючи теоретичні праці О. Архипенка, О. Богомазова, К. Малевича й аналізуючи їх художні твори можемо стверджувати, що художники-кубісти, працюючи з простором, вже надзвичайно вільно перебудовували три виміри, дані нам у відчуттях. Зокрема, О. Архипенко локалізував певну частину простору в середині пластики скульптури. Водночас якщо визнаний засновник кубізму в живописі П. Пікассо розкривав та деформував простір так, що глядач бачив більше перспектив предмета, то

О. Богомазов неначе виводив глядача за межі одного простору до іншого стрімким футуристичним рухом. Принагідно зазначимо, що футуризму, з його методами передачі руху через стрімку лінію чи реплікацію руху, в контексті нашої розробки варто приділити окрему увагу. Ставлячи перед собою мету наблизити майбутнє, футуристи ще не виходили за межі простору в мистецтві, але вже намагалися його подолати. Означене ніби спрямовує нас до того, щоб подолати межі тривимірності, проте ми не можемо зробити цього в художньому творі як у фізичному об'єкті. Натомість це можливо в сконструйованому предметі, котрий відображає ідею. Такий сконструйований предмет дає можливість доповнити композицію четвертою віссю виміру часу, а три просторові деформувати та змістити до одного ракурсу. Необхідна деформація просторових осей можлива за допомогою методу кристалізації форми та роботи з простором, котрими користувалися кубісти. Невпинна плинність часу відображається через стрімку форму, досліджену в мистецтві футуризму. Форма, котра зароджується в точці на осі часу, розвивається як абстракція і відображає ту частину предмета, котра підпорядкована несвідомому відчуттю та інтуїції, зображує предмет так, як ми можливо б сприйняли його подолавши межі часу. У площині трьох просторових осей форма розкриває *свідоме наближення* до предмета там, де вона викристалізовується в зображеннях фігур та *свідоме віддалення* від предмета в проміжних ракурсах, де від фігур вона переходить в абстракцію на лінії часу.

Окремо варто відзначити, що при зображенні такого сконструйованого предмета особлива увага приділена спеціально-художнім методам. Серед них – методи осової побудови, кристалізації форми, конструктивний, абстракції, пластичний. Та пріоритетним став створений нами художній метод вільних асоціацій, побудований на основі психоаналітичного методу вільних асоціацій (започаткованого З. Фрейдом, К. Юнгом), котрий використовується донині в психоаналізі. Власне психоаналітичний метод побудований на вільному асоціативному висловлюванні та наступному аналізі утвореного тексту психоаналітиком, котрий, на основі свого професійного досвіду складає певні висновки. В контексті пристосування до образотворчої діяльності складові елементи було трансформовано, проте збережено етапи запису й аналізу. Так, замість слів ми послуговуємося лінією, що з хаосу виявляє образ, який ми аналізуємо і доповнюємо продовженням розвитку лінії.

Рис. 1. Андрій Никифоров. «Перша вчителька», ліплення, лиття. 2024.

Таким чином, на практиці починаючи малювати довільну складну лінію, не маючи на меті відтворити конкретний предмет, в певний момент провівши експрес-аналіз малюнка, який почав з'являтися, завершуємо цю лінію наближаючи малюнок до предмета. Час, витрачений на увесь процес, займає 10-30 секунд. Як правило, виконується серія пошуків, з яких відбирається найбільш вдалий матеріал. Для успішного виконання художньо-пошукових практик необхідні навички володіння лінією, напрацювання, котрі дозволили б «не підбирати слова» та вміння швидко аналізувати і розв'язувати художні проблеми, щоб увесь малюнок залишався художнім твором і зберігав такі елементи як невимушеність, чіткість, чистота імпровізації. Важливу роль має також постійна практика, оскільки, як в усьому, що стосується мистецтва, важливими є не лише знання, а й підтримка відповідної гостроти відчуття процесу.

Отже, за допомогою художнього методу вільних асоціацій ми отримали лінійний малюнок і власне сам його характер (лінійна схематичність) визначив місце використання цього методу в скульптурі – він став основою внутрішньої структури композиції. Для цього ми розгорнули малюнок по осі, котра проходить через вимір часу і від нього ж почали побудову конструкції загальної форми та граней кристалізованого простору.

Антон Никифоров

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Анна Нечипоренко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

**ОРІЄНТОВНИЙ ХУДОЖНИЙ АНАЛІЗ КАРТИНИ
НА ПРИКЛАДІ «НАТЮРМОРТУ З РИБАМИ»
КОСТЯНТИНА КОРОВІНА**

1. Костянтин Олексійович Коровін (1861-1939) - живописець, видатний діяч образотворчого мистецтва, що працював на зламі XIX-XX століть, створив багато чудових пейзажів, натюрмортів, портретів, ескізів театральних костюмів та декорацій.

2. Стиль. «Натюрморт з рибами» написаний, за загальною думкою, в стилі «імпресіонізм» хоча сам художник не вважав себе імпресіоністом.

3. Композиційна побудова. Формат прямокутний, горизонтальний, що наближається до квадрату. На фоні більшої темної, горизонтально, по краю золотого перетину проходить невелика по масі біла пляма. Рух ока по ній зупиняється вертикальною лінією, яка формується білим і переходить в підтримку основної плями. На зустрічі двох ліній увага зосереджується у голові риби, яка різко виділяється агресивністю і появою на загально-статичному фоні динамічних рухів підтриманих різкими направляючими лініями.

4. Колорит. В роботі переважають холодні кольори, але в межах кожної локальної кольорової плями автор застосовує градації теплих та холодних відтінків, що і створює живописність полотна.

Основні кольорові плями – коричневі, білі, блакитні, стримані сіро-зелені.

Характер мазка створює гладку фактуру, напрям мазків строго по формі.

5. Техніка. Одношаровий живопис олійними фарбами на полотні в один прийом «а la prima» по сирому, без підмальовка: Полотно опрацьовується на всій площині одночасно основними колірними плямами з поступовим поглибленням форми і кольору по сирому, непросохлому барвистому шару.

Висновки. Ця робота приваблює своєю манерою письма та насиченими кольоровими відношеннями. Живопис виконується по частинах, методом одношарової техніки «а la prima» по сирому, з максимальним завершенням кожної ділянки. Після повного просихання майже закінченого живопису на всіх ділянках завершальне моделювання форм ведеться лесуванням по сухій поверхні барвистого шару. Найбільш яскраво виражений такий метод у творчості К. А. Коровіна.

У своєму мальовничому методі Коровін не надає особливого значення композиційному побудові, а йде до нього в процесі роботи, приділяючи пошуку колірних відносин основну увагу. Живопис Коровіна з характерним соковитим мазком, що володіє особливою принадністю у своїй незакінченості, - це, по суті, етюди, перетворені з допоміжного інструменту художника в самостійні твори, наділені якістю картинної форми.

Костянтин Коровін, 1930. П. о. Натюрморт з рибами.

Вероніка Нужна

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Ольга Гулей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ШКОЛА КИТАЙСЬКОГО ЖИВОПИСУ

Китайський живопис був відомий близько восьми тисяч років тому. Знайдена на розкопках кольорова кераміка на території Китаю з намальованими тваринами: рибою, оленями, жабою, показує, що в період неоліту китайці вже почали використовувати пензлі для малювання. Живопис Китаю важлива частина традиційної китайської культури і безцінний скарб китайської нації, вона має довгу історію та славетні традиції у галузі світових мистецтв. Китайський живопис та китайська каліграфія тісно пов'язані тому, що в обох видах мистецтва використовуються лінії. Китайці перетворили прості лінії на високо розвинені форми мистецтва. Лініями малюють не тільки контури, але і для того, щоб донести бачення художника та його почуття. Для різних предметів та цілей використовуються різні лінії. Вони можуть бути: прямими, вигнутими, твердими або м'якими, товстими або тонкими, блідими, темними. Фарба може бути сухою або плинною. Використання ліній і штрихів є одним з елементів, які наділяють китайський живопис своїми унікальними якостями. Для китайців поезія у

живописі та живопис у поезії була одним із критеріїв твору мистецтва. Написи та відтиски печаток допомагали пояснювати ідеї художника, його настрої і додати краси в живопис Китаю. У живописі стародавнього Китаю митці часто зображували: сосни, бамбук, квітучі сливи, дерева. Коли до таких малюнків були зроблені написи, зразкова поведінка і шляхетність характеру, то ці рослини приписувалися якості людей і вони були покликані втілювати їх. Всі митці повинні були знати поезію, каліграфію, живопис, гравюру, друк. За допомогою художньої виразності китайський живопис можна розділити на: складний стиль живопису, ліберальний та складно-ліберальний стиль живопису.

Складний стиль – це, коли картина намальована та забарвлена чітко і впорядковано. У ліберальному стилі живопису використовується вільне написання і короткі штрихи, щоб описати зовнішній вигляд і дух об'єктів та висловити відчуття художника.

Складно-ліберальний стиль живопису є поєднанням двох попередніх стилів.

Живопис Китаю відрізняється від західного живопису необхідними спеціальними матеріалами для малювання. Живописці Китаю для написання картин використовують: пензель, паличку для туші, рисовий папір, чорнильний камінь. Все це необхідно для живопису Китаю, а також особливі фарби. У живопису Китаю відокремлюються жанри: пейзаж (гори і річки), портретний жанр (існує і кілька категорій цього жанру), зображення птахів, комах, рослин та анімалістичний жанр (тварин). Так само слід додати, що в традиційному живописі Китаю дуже відомі такі символи як птах фенікс та дракон.

Живопис Го-Хуа – традиційний живопис Китаю. У живописі Го-Хуа використовується туш та водяні фарби. Написання картини відбувається на рисовому папері або шовку. Техніка Го-Хуа близька за духом до каліграфії, для нанесення фарб використовують пензлі, зроблені з бамбуку та шерсті домашніх чи диких тварин: кролика, кози, оленя, вовка.

У-Син – система п'яти першоелементів: вітер, дерево, вогонь, земля та метал. Весь світогляд стародавнього Китаю заснований на цій системі. У живопису кожному складникові відповідають п'ять мазків. З їх допомогою художник пише свої картини. У живопису У-Син художнику необхідно передати суть предмета, проте не його форму. У-Син – це одна з найефективніших технік навчання малюванню. Це можливість кожному навчитися малювати. На початковому етапі навчання відбувається звільнення від стереотипного сприйняття світу, з'являється критичне бачення.

Наразі в сучасному світі існує важлива помилка з приводу китайського живопису У-Син. Адже У-Син – це ноухау одного московського художника. Саме його картини, досить далекі від традиційного китайського живопису, а у його послідовника картини написані у стилі оригінального китайського живопису. Проте ні той, ні інший не приховували, що У-Син не споконвічно китайський живопис. При цьому вони підкреслюють, що ця техніка дозволяє дуже швидко оволодіти техніками класичного східного живопису на відміну від звичайних підходів до опанування технік Сумі-Е і Го-Хуа, де викладачі часто показують, але не можуть пояснити суть рухів, через що учням доводиться іноді складно.

Го-Хуа – це традиційний китайський живопис. Назва перекладається як «державний живопис». Його можна розділити на два стилі: вільний Се і Гундбі – тонке малювання, або ретельне тонке вимальовування сюжету. Відмінність цих стилів можна помітити на зображеннях обличчя. Сюжети в Гундбі повинні мати чітке промальовування кожної лінії. Цей стиль ще називають академічним у китайському живописі. На таку картину може бути відведено до кількох днів. А ось Сумі-Е навпаки, вільний стиль, де головне вловити суть предмета, що зображається, передати його образ і розкрити свої почуття.

У будь-якому разі китайський живопис не передбачає змін, виправлення чи підмалювки. Лінії повинні накладатися одразу, чітко та виважено, без подальших виправлень. У китайському живописі існує багато цікавих технічних прийомів, які дозволяють створити образ за допомогою мінімальної кількості рухів. Особливу ритмічність йому надає спорідненість із каліграфією, саме ця особливість наповнює китайський живопис пластичністю та музичністю. Картину зазвичай супроводжує віршований напис, виконаний спеціально підібраним для даного малюнка стилем каліграфії. Все в картині має відповідати одне одному, доповнювати одне одного, створюючи відчуття цілісності та єдності протилежностей. Навчання китайського живопису наповнює незвичайними відчуттями та дає можливість насолодитися життям та гармонією.

**ПОЧАТКОВА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ СУМСЬКОЇ ДИТЯЧОЇ
ХУДОЖНЬОЇ ШКОЛИ ІМЕНІ МИХАЙЛА ЛИСЕНКА):
ВИКЛИКИ, ШЛЯХИ РОЗВИТКУ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Вагому роль у формуванні особистості відіграє саме мистецька освіта, яка розвиває, навчає, виховує, дитину в її здібностях, які вона має генетично. У подальшому така дитина принесе найбільшу користь державі, ставши професійним митцем, – тобто обравши ту професію, в якій вона розкриє себе найбільш повно. Мистецькі школи – це той осередок навчальних закладів, в яких виховується культурно- мистецьке майбутнє нашої нації.

Майбутні художники, дизайнери, архітектори, музиканти, отримують мистецького світу саме в мистецьких закладах освіти, переважна більшість випускників мистецьких шкіл стають на професійний шлях художника або музиканта, вчителя образотворчого, музичного, театрального мистецтва.

Другою важливою місією мистецьких закладів є виховний фактор, адже ми, як викладачі, охороняємо дітей від негативного впливу вулиці, виховуємо та розвиваємо в них почуття гармонії, краси, розвиваємо в дітях почуття доброти та милосердя, почуття шанобливого ставлення до оточуючого світу. Сумська дитяча художня імені М. Г. Лисенка є найбільшим закладом початкової мистецької освіти, в якому навчаються діти з 30-и шкіл нашого обласного центру, міста Сум. Понад триста учнів сьогодні отримують відповідні знання з рисунку, живопису, композиції, історії образотворчого мистецтва та архітектури, скульптури. Для творчого розвитку в навчальних програмах введений предмет за вибором, який дозволяє направляти творчий потенціал учнів на результативну роботу. Години використовуються для викладання предметів «Розпис по склу та дереву», «Батік», «Писанкарство», «Графіка» та «Гобелен». «Комп'ютерна графіка і дизайн» викладаються у власному комп'ютерному класі. На жаль під час воєнного стану з метою економії бюджетних коштів предмети за вибором не викладаються та будуть відновлені при сприятливій ситуації.

У 5 класі здійснюється професійна орієнтації для підготовки за відповідними спеціальностями учнів та молоді до вступу в заклади середньої та вищої мистецької освіти України. Школа має високо професійний викладацький склад, 85 відсотків викладачів мають вищу і

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

першу категорію. Стаж педагогічної роботи в середньому складає понад 20 років. Середній вік викладачів складає 35 років. Протягом багатьох років вихованці школи беруть активну участь у міських, обласних, Всеукраїнських та Міжнародних виставках-конкурсах, постійно посідаючи призові місця. Юні таланти, які закінчили художню школу, разом з посвідченням отримують міцну професійну підготовку, що дає можливість вступу до вищих навчальних закладів мистецтва і культури. Понад третину випускників стають студентами мистецьких закладів України та зарубіжжя. У перші місяці повномасштабного вторгнення РФ на територію України завдяки зусиллям адміністрації закладу та усього педагогічного колективу школа зберегла контингент учнів, було організоване чергування з метою збереження матеріально-технічної бази закладу. Навчальний процес не припинився, а перейшов в он-лайн формат, викладачі опанували навчальну платформу гугл-клас, а згодом навчання відбувалося ще і у форматі індивідуальних консультацій викладачів з учнями з урахуванням усіх вимог безпеки. Учні продовжували отримувати якісну освіту.

Одним з досягнень у галузі культури міста Суми у 2023 році став благодійний мистецький марафон «Вистоїмо! Допоможемо! Переможемо!», організатором якого став Павло Остапенко, а учасниками – викладачі та учні Сумської дитячої художньої школи. Захід проходив у приміщенні Сумського обласного художнього музею імені Н. Онацького. Було представлено 45 творчих робіт, проведено 10 майстер-класів, виготовлено 101 обереговий виріб для наших захисників та зібрано понад 8,0 тис. грн. для потреб Збройних Сил України.

Крім навчального процесу в складних умовах війни значну увагу педагогічний колектив приділяє обміну досвідом з колегами та проведенню творчих зустрічей та майстер-класів, а його учні продовжують здобувати перемоги на мистецьких конкурсних заходах. Так, у червні 2023 року учениця Ложкіна Аліса отримала диплом переможця Всеукраїнського конкурсу образотворчого мистецтва «Об'єднаємося ж, брати мої» (Київ). У 2023 році учні СДХШ представили свої роботи на міжнародній виставці-аукціоні «100 картин дітей незламної України» (Велика Британія та Албанія). Посол України у Великій Британії, Валерій ЗАЛУЖНИЙ, відвідавши виставку учнів художньої школи у Лондоні залишив схвальний відгук про перегляд робіт <https://www.youtube.com/watch?v=M8VL3vkVizU&t=2s>

У вересні 2023 року саме завдяки зусиллям Павла ОСТАПЕНКО та відповідального за комп'ютерне забезпечення закладу Сергія ЧИГРИНА була розроблена ескізна пропозиція до мотиваційного прапора однієї з

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

військових частин міста Суми. Протягом минулого навчального року викладачі та учні художньої школи працювали у непростих умовах воєнного стану, великої кількості повітряних тривог, відключення електроенергії, яка змушувала переводити навчальний процес в дистанційно та змішану форму навчання. Це потребувало освоєння нових інтерактивних, дистанційних засобів навчання.

Навчальний процес створюємо не тільки якісно, а ще й цікаво, щоб дитина не втратила інтересу до навчання. У таких непростих умовах, незважаючи ні на які перепони, викладачі художньої школи показували відданість своїй праці, працелюбність, наполегливість, для нас це є почесна місія, не зважаючи ні на що бути гарним вчителем, взірцем учнів та їх батьків. Протягом навчального року була активна участь учнів в міжнародних Всеукраїнських обласних міських конкурсах виставках олімпіадах. Так, наприклад, учні Сумської дитячої художньої школи отримали дві срібні медалі й одну почесну подяку від Національного центру малої академії наук, презентувавши захист своїх творчих робіт в номінації «Дизайн постерів».

Протягом цього навчального року учні та викладачі художньої школи надали благодійну допомогу Збройним силам України у вигляді шести спальних мішків на самих гарячих напрямках. Також учні надали допомогу безпритульним тваринам. Допомога була передана Сумському притулку для тварин, передано шість мішків корму, тобто це 60 кг.

Складні часи принесли в життя закладу справжніх друзів. Завдяки комунікації керівника школи Павла ОСТАПЕНКА у школи з'явилися надійні партнери, благодійний фонд «За Європейське майбутнє», партнерів з Японії, «Kids and at for ukraine», з Великої Британії, які допомагають підтримувати та поліпшувати матеріально-технічну базу навчального закладу, нові смарт-телевізори, ноут-буки, зарядна станція для роботи комп'ютерної техніки під час вимкнення світла. Цього року 46 учнів вдало склали випускні іспити та захистили свої дипломні роботи з рисунку, живопису, композиції, скульптури, історії образотворчого мистецтва.

Отже, маємо не тільки надію, а й тверду впевненість, що переважна більшість учнів після навчання продовжить навчання у вищих закладах мистецької освіти.

Яна Панченко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Ольга Гулей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ЖИВОПИС ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Важко недооцінити значущість цієї теми, адже ми зараз безпосередньо перебуваємо в епіцентрі того лиха, яке приносить війна, бо вона різко втрутилася в наше життя, розділивши минуле і сьогодення. Війна торкнулась і мистецтва. Можливо, ще зарано визначати конкретні стилістичні особливості чи проводити мистецькі аналогії, адже цей період залишається незавершеним, продовжуючи розвиватися та змінюватися. Проте вже зараз очевидно, що народжується новий етап українського мистецтва, нерозривно пов'язаний із тяжкою боротьбою за збереження держави, її цілісності та незалежності, а також за виживання українського народу.

Війна – це не лише битви на полі бою, але й численні людські історії: від актів мужності до проявів зради, від глибокого смутку до переможного піднесення. Мистецтво допомагає передати ці історії, надаючи їм особливий сенс і новий вимір. Багато митців звертаються до воєнної тематики, щоб підняти питання, які іноді ігноруються. Їхні роботи – це не просто зображення бойових дій, а потужний засіб висловлення емоцій і соціальних послань, що розкривають політичні та моральні аспекти сучасності.

Живопис, як форма візуального мистецтва, під час війни зазнав значних змін, що обумовлені емоційним впливом конфлікту, соціальними викликами та потребою в актуалізації національної ідентичності. Зокрема, новітній воєнний час в Україні створив умови для формування специфічного мистецького стилю, який поєднує традиційні форми та сучасні підходи до творчості.

Воєнний час стимулював появу нових стилів, таких як швидкий живопис, експресивна графіка та символічний стріт-арт. Візуальні роботи тепер часто зображують драматичні сцени, героїзм, руїни та надію, акцентуючи увагу на емоціях і переживаннях. Саме експресивність, мінімалізм і символізм стали ключовими рисами сучасного живопису, тоді як фотографічний реалізм відійшов на другий план.

Мистецтво у воєнний період завжди відображало гострі соціальні теми. Подібно до муралів мексиканського муралізму XX століття, сучасні роботи стають засобом комунікації між художником і суспільством. Тематика війни була представлена ще в мистецтві часів Другої світової війни, але зараз вона набуває нових форм, адаптованих до цифрової епохи, включаючи цифрові арт-проекти та благодійні виставки.

Центральними темами воєнного живопису стали: героїзм воїнів-захисників; образ України як жінки-матері, яка бореться за своїх дітей; жертви серед цивільного населення; символіка відновлення та надії.

Живопис у воєнний час слугує не тільки засобом рефлексії, але й терапією. Майстер-класи, арт-терапія для дітей та дорослих, які постраждали від війни, допомагають людям впоратися з емоційними травмами. Крім того, художники використовують свої роботи для залучення уваги міжнародної спільноти до проблем війни, влаштовуючи благодійні аукціони та виставки, де частина коштів йде на підтримку постраждалих.

Сьогодні живопис воєнного часу активно інтегрується в міський простір і стає частиною масової культури. Нові форми, такі як діджитал-арт і мурали, продовжують набирати популярності, розширюючи можливості виразності митців. Вони забезпечують тісний зв'язок з глядачами, що особливо важливо в період воєнного стресу.

Живопис, створений у період війни, відображає унікальну історію, що формується через концептуальність, емоційність, глибокі рефлексії. Він часто зосереджується на пошуку нових образів, зображенні героїв чи звичайних людей, емоції яких резонують із суспільними переживаннями.

Світова мистецька спільнота активно підтримує Україну, висловлюючи свою солідарність через творчість. Так, у Штутгарті галерея Artists Support Ukraine організувала виставку, об'єднавши українських і німецьких митців. У Берліні ініціатива The Captured House презентувала роботи 40 українських художників, які осмислюють війну. Водночас Київська бієнале з перших днів повномасштабного вторгнення започаткувала програму допомоги діячам культури, які опинилися в складних обставинах.

Мистецтво залишається потужним засобом, здатним пробуджувати найглибші емоції та долати будь-які бар'єри. Воно мобілізує підтримку, нагадуючи світові про значення людяності та культурної ідентичності навіть у найважчі часи.

ЛІТЕРАТУРА

- Дядюк, К. (2022). Загарбники мають померти: реакція художників та ілюстраторів з Вінниці на російсько-українську війну. *Вінницький інформаційний портал*. Режим доступу: <https://vezha.ua/zagarbnyku-mayut-pomerty-reaktsiyahudozhnykiv-ta-ilyustratoriv-z-vinnytsi-na-rosijsko-ukrayinsku-vijnu/>
- Карпенко, О. В. (2022). Аналіз основних тенденцій сучасного українського живопису воєнного часу та мистецькі паралелі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 2, 127–134.
- Котубей, О. (2022). Never Again Gallery: Українські художники переосмислили плакати часів Другої світової війни. *Суспільне Культура*. Режим доступу: <https://suspilne.media/225197-never-again-gallery-ukrainski-hudoznikipereosmislili-plakati-casiv-drugoi-svitovoi-vijni/>.

Прокопович, Т. А., Галькун Т. Д. (2022). Живопис в умовах воєнного часу. Як змінилося мистецтво підчас війни – колористика, тенденції, сюжет. *Актуальні проблеми розвитку українського мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти*: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції ВНУ імені Лесі Українки, 99-102.

Ольга Петрова

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Ольга Гулей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

МИСТЕЦТВО ЯК ПОШУК ВТРАЧЕНОГО СЕНСУ

Сьогодні тема божественного в мистецтві набуває особливого значення, оскільки сучасний світ стикається з кризою віри та пошуком нових духовних орієнтирів. Художники, переосмислюючи релігійні сюжети або створюючи нові форми діалогу зі священним, демонструють як людство намагається осмислити відсутність традиційного Бога і знайти власний шлях до гармонії.

Так, у картині Сальвадора Далі «Таємна вечеря» (1955) біблійний сюжет трансформується у філософське розмірковування про духовний пошук. Апостоли зображені у не реалістичному, а трансцендентному просторі, що символізує невизначеність і прагнення людини знайти відповіді в світі, де традиційні релігійні вірування більше не мають колишньої сили. С. Далі переносить тему віри за межі релігійної догми, розкриваючи її як універсальну проблему пошуку гармонії.

Ієронім Босх у своїй «Спокусі святого Антонія» звертається до символів боротьби з гріхами та внутрішніми страхами. У цій роботі, наповненій складними і багатозначними образами, відображається не лише релігійна, але й екзистенційна криза. Людина в світі І. Босха шукає Бога, але ця дорога часто веде до зіткнення зі спокусами, болем і невпевненістю. Навіть через століття його твір залишається актуальним, оскільки показує страждання душі, яка прагне божественного, але не завжди може його досягти.

У XX столітті мистецтво дедалі частіше звертається до абстракції, щоб передати ідею божественного або його відсутності.

«Чорний квадрат» Казимира Малевича (1915) став символом духовного вакууму і одночасно нової надії. Ця робота знаменує момент, коли божественне замінюється абсолютною ідеєю – порожнечою, яка може бути початком нового духовного циклу. К. Малевич пропонує суб'єктивний підхід до віри, де її пошук стає внутрішнім і індивідуальним процесом. У світі, де відсутність Бога стала нормою, мистецтво бере на себе роль не лише відображення реальності, а й джерела духовного досвіду.

Наприклад, триптихи Френсіса Бекона, зокрема «Триптих у пам'ять про Джорджа Дайєра» (1971), зображують хаос і біль людського існування без божественного втручання. У роботах Ф. Бекона страждання постає не як покарання чи гріх, а як фундаментальна частина буття. Через зображення цього хаосу його твори досягають катарсису, слугуючи заміномником релігійного переживання для глядача.

Проблема відсутності Бога в сучасному світі стає не лише філософським викликом, а й джерелом творчого натхнення.

Від переосмислення класичних релігійних тем до нових форм мистецької експресії, художники створюють глибокі й багатопланові образи, що відображають сучасне розуміння духовності.

У світі, де традиційна віра поступається індивідуальному пошуку сенсу, мистецтво стає ключем до розуміння нових шляхів духовного розвитку людства.

ЛІТЕРАТУРА

- Бюттнер, Н. (2019). Ієронім Босх. Видіння і кошмари / пер. з англ. І. Шевченко. Харків: Фабула: Ранок.
- Філевська, Т. (2015). Все, що ви хотіли знати про «Чорний квадрат», але боялись запитати. Українська правда, 24 червня. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2015/06/24/196184/>
- Творчість Далі, як виклик суспільству (2007). *Голос Америки, головне за тиждень*, 18 січня. URL: <https://www.holosameryky.com/a/a-49-2007-01-18-voa2-87046232/227501.html>
- Адорно, Т. (2002). Теорія естетики / пер. з нім. П. Таращук. Київ: Основи.
- Супрун, А. (2010). Карл Густав Юнг. Психологія і релігія. *Соціально-гуманітарні проблеми сучасної молоді в Україні*. Суми: СумДУ. С. 132-134.

Єлизавета Русскова

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Ольга Гулей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

РУСАЛКИ В ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Картина Тараса Шевченка «Русалки», створена в 1857 році, є визначним зразком художнього таланту митця. Вона демонструє його здатність поєднувати елементи народної культури, міфології та тонке відчуття природи. Ця робота має глибокий символічний зміст і є важливою складовою його мистецької спадщини. На папері зображено русалок – міфічних істот, які в українському фольклорі асоціюються з водними стихіями та лісами.

У традиційних уявленнях русалки – це не просто міфічні персонажі, а символи трагічної долі. Вважається, що вони є душами молодих дівчат, які

померли несправедливо або через нещасливі обставини: самогубство, нещасне кохання чи передчасну смерть. Т. Шевченко, глибоко переймаючись народними віруваннями, надає русалкам певної багатозначності. Їхній образ у цій картині наповнений меланхолією, тугою та водночас дивною гармонією із природою. Русалки не здаються зловісними чи агресивними, як у багатьох фольклорних казках. Навпаки, вони сприймаються як частина природного світу, його невіддільна й водночас трагічна складова. Таке трактування русалок може відображати і внутрішній стан самого Т. Шевченка. У цей період його творчості особливо помітні мотиви туги, трагічного сприйняття життя, роздумів про долю людини та національні ідеали. Русалки як міфічні істоти стають уособленням втрачених мрій і надій, чимало з яких митець пов'язував із долею України.

Композиційно картина побудована таким чином, щоб глядач поринув у глибини міфічного світу. Центральна частина зображення зайнята русалками, які розташовані на фоні природного пейзажу. Навколо них видніється водойма та багаті на деталі елементи природи. Вода створює ефект закритого простору, майже ізольованого від зовнішнього світу. Це підсилює враження, що ми стаємо свідками таємного, чарівного дійства, прихованого від сторонніх очей.

Русалки гармонійно вписані у природний ландшафт, що підкреслює їхню єдність із довкіллям. У той самий час їхня присутність у цьому лісі додає картині надприродного, магічного характеру. Розташування фігур русалок доволі стримане, вони не займають увесь простір, але стають емоційним центром композиції. Це допомагає Т. Шевченку зберегти баланс між персонажами та природою. Техніка, яку використовує Т. Шевченко, додає картині прозорості та м'якості. М'які переходи відтінків передають відчуття легкості, таємничості, а також певного смутку, що відповідає загальному емоційному настрою картини.

Емоційний зміст картини можна описати як меланхолійний, сповнений задумливості й ефемерності. Русалки зображені поглибленими у власний світ, окремий від людей. Їхня пози й відчуття свободи і єдності з природою. Зображення русалок є відображенням народних вірувань, які були надзвичайно близькі Т. Шевченкові.

Український фольклор завжди відіграв важливу роль у його творчості – як у поезії, так і в образотворчому мистецтві. Через русалок він передає частину національного світогляду, що базується на гармонії між людиною й природою. Ця картина також має символічне значення для українського культурного контексту. Русалки, як частина міфології, можуть бути уособленням України, що переживає трагічну долю, але

залишається красивою й незламною. Їхня тихість і сум мовби натякають на стан самої нації, яка перебуває у скрутних умовах, але все одно живе у гармонії зі своїм корінням.

Отже, картина «Русалки» – це не лише приклад майстерності Тараса Шевченка як художника, але й частина його глибоких роздумів над життям, смертю та долею. Вона розкриває багатий світ української культури, її міфів і традицій, одночасно залишаючись унікальним мистецьким витвором. Через цю роботу Т. Шевченко говорить про важливість зв'язку між минулим і сучасним, між народними віруваннями й культурною ідентичністю.

Карина Семенченко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Ольга Гулей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

РЕЛІГІЙНІ МОТИВИ В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ

Протягом останніх двох десятиліть куратори музеїв і митці демонструють зростаючий інтерес до релігії, її традицій, впливу на суспільне життя, а також до жестів і образів, які вона породжує. Починаючи з 1990-х років, у Європі та США художники активно переосмислюють релігійні мотиви, теми й образи, створюючи твори, які, хоч і не є «релігійними» у традиційному сенсі, вступають у діалог із візуальною спадщиною, зокрема католицькою версією християнства. Такі мотиви в сучасному мистецтві стають засобом розв'язання ключових питань, пов'язаних із правилами, що визначають статус і суспільну роль зображень, а також способами їх створення, поширення й демонстрації.

Модернізм, що виник наприкінці XIX століття, акцентував на індивідуальному досвіді та автономії мистецтва. Релігія в цей період часто витіснялася на периферію художнього життя, хоча символи й образи залишалися засобами переосмислення суспільних норм. Наприклад, Пол Гоген використовував міфологічні мотиви, щоб виразити прагнення до первозданного й автентичного життя, протиставленого урбанізованій Європі. Його роботи, такі як «Жовтий Христос», не просто цитували релігійні образи, а й створювали новий контекст для їх інтерпретації через спрощені форми й виразну кольорову палітру.

Постмодернізм, починаючи з 1970-х років, перейшов до деконструкції релігійних і міфологічних наративів. Він відзначається еkleктизмом стилів і відмовою від універсальних істин, пропонуючи множинність точок зору. Роботи Френсіса Бекона, такі як «Триптих Папи», використовують релігійні символи, щоб зобразити кризу сучасної людини. Його портрети, включно з

деформаціями облич і фігур, відображають відчай і відчуження, часто контрастуючи з традиційними релігійними іконами.

Показово, що нечисленні автори, які звертаються до питання релігійних мотивів у сучасному мистецтві, такі як Елеонора Гартні та Кетрін Греньє, зосереджують свій аналіз на концепціях і темах, пов'язаних із християнською традицією. У той час як Хартні простежує наслідки того, що вона називає «втіленою уявою» у творчості американських художників 1970-х і 1980-х років, Греньє зосереджується на очевидній і менш очевидній присутності мотивів і тем з християнським підґрунтям у творчості митців у 1990-х роках. Назва її книги «Сучасне мистецтво: Чи є воно християнським?» є досить промовистою. У своїй книзі «La mystique de l'art. Мистецтво і християнство від 1900 до наших днів» Жером Коттен пропонує обговорення мистецтва ХХ століття з богословської точки зору і простежує, як християнські смисли живуть у різних іпостасях у творчості митців ХХ століття.

Марина Абрамович відома своїм глибоким інтересом до духовних практик, які вона інтегрує у свої перформанси. Вона зверталася до шаманізму, медитації та ритуалів, щоб досліджувати межі тіла та розуму. Її роботи використовують релігійні мотиви, щоб дослідити глибокі духовні та культурні теми й викликати емоційний відгук у глядачів. У перформансі «The House with the Ocean View» (2002) Абрамович провела 12 днів у трьох піднятих кімнатах, дотримуючись строгих ритуалів, що нагадували аскетизм і самопожертву. У роботі «Balkan Vapour» (1997) вона сиділа на купі кісток, очищаючи їх від м'яса, символізуючи очищення й спокуту, з відсиланням до релігійних ритуалів та жахів війни на Балканах.

Цей інтерес, однак, не обмежується створенням творів релігійного змісту. Навпаки, такі роботи часто мають секулярний характер, що відкриває простір для критичного осмислення традиційних символів. Енді Воргол також звертався до релігійних тем, зокрема у серії «The Last Supper» (1986), де він переосмислив знамениту фреску Леонардо да Вінчі. Його твори ставлять питання віри, ідентичності та комерціалізації, водночас досліджуючи роль релігії в сучасному суспільстві та її взаємодію з поп-культурою.

Мотив *acheiropoietos* ("недоторканного образу, створеного без людської руки") є центральним у багатьох сучасних роботах, де він набуває нових трактувань. Роботи Білла Віоли, Лоуренса Мальстафа, Вікторії Рейнольдс і Берлінде де Брюкере досліджують цей мотив у різних медіа, зокрема у відео, живописі, інсталяції та скульптурі. У своїй відеоінсталяції Віола аналізує істинність зображення через стан

гіпервидимості, властивий відеомедіуму. Мальстаф переосмислює концепцію втілення, акцентуючи увагу на тілі як медіумі. Рейнольдс, у свою чергу, досліджує інфраструктуру показу образу, використовуючи іконографічні посилання, які більше не є репрезентативними, а виконують функцію елементів презентації. Скульптури де Брюкере заглиблюються в історію насильства у християнських образах, досліджуючи їхній вплив як релігійних медіумів.

Художники інтегрують релігійні образи в нові контексти, створюючи "готові" образи, які водночас апелюють до традиції й ставлять її під сумнів. Такі твори часто є джерелом суперечок, оскільки викликають одночасно естетичну й релігійну реакцію. Наприклад, роботи Андреса Серрано, зокрема «Piss Christ», зіштовхуються з іконоборчими настроями, що підкреслює силу зображення провокувати дискусії.

Загалом, релігійні мотиви в сучасному мистецтві більше не обмежуються релігійною функцією. Вони стають інструментами критичного аналізу, переосмислення традиційних уявлень і створення нових культурних значень. Сучасні митці, звертаючись до християнської іконографії або символіки інших релігій, досліджують складні відносини між сакральним і секулярним, переосмислюючи їх у контексті сучасного суспільства.

Катерина Случинська

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Ольга Гулей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ПЕРЕДАЧА ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ В КАРТИНІ

Час не стоїть на місці, сучасне мистецтво стрімко розвивається. Живопис сьогодні є не лише засобом створення краси, але й способом комунікації. Картини здатні передавати емоції, які ми хочемо висловити, і це те, що не може замінити жодна мова. Хороша картина здатна об'єднати емоції автора з образом, відобразити мистецьке мислення, зробивши твір живим, яскравим і природним, ніби ми читаємо серце автора або спілкуємося з ним. Емоція є ядром формальної мови, на якій базується створення картини. Вона виступає містком між почуттями та конкретним вираженням, і ці два аспекти гармонійно доповнюють одне одного.

Передача емоційного стану в картині є не лише творчим завданням, але й ефективним засобом розвитку емоційної чутливості, уяви та самовираження, що може бути інтегровано в методику викладання образотворчого мистецтва для формування комплексного підходу до навчання. Дослідження того, як художники передають емоції через колір,

форму, текстуру та композицію, дозволяє краще зрозуміти механізми створення вражаючих творів мистецтва.

Через маніпуляції кольором і формою візуальне абстрактне мистецтво часто використовується для передачі експресії в картині. Існують спільні риси в тому, як люди зображують певні емоції, що дозволяє виявити універсальні закономірності у передачі почуттів. Наприклад, гнів зазвичай червоніший і щільніше намальований, ніж інші емоції, смуток більш синій і містить більше вертикальних ліній.

Метод і форма композиції в картині відіграють не останню роль в передачі емоцій. Це вимагає від митця спершу осмислити та впорядкувати символи живопису, щоб досягти єдності між художньою мовою та ідеєю твору. Усі елементи картини мають свої особливі форми вираження. Створюючи композицію, художник має ретельно організувати та компоувати всі елементи відповідно до задуму та теми, дотримуючись певних правил. Крім того, під час роботи з різноманітними складними об'єктами, важливо їх художньо узагальнювати та впорядковувати, щоб гармонійно вписати в композицію та підкреслити головну ідею. Особливу увагу слід приділити симетрії та збалансованості композиції. Коли верхня і нижня або ліва і права сторони форми пропорційні, а їх обсяг збалансований, це створює відчуття спокою, стійкості та гармонії. Така композиція передає урочистість, серйозність і цілісну красу.

Очевидним шляхом передачі певного емоційного стану в мистецтві є зображення людини на полотні. Вона може мати на собі елементи оточення, що створюють емоційні акценти для кращого сприйняття атмосфери. Але що відбудеться, якщо прибрати все зайве, залишивши лише вираз обличчя? Можна стверджувати, що емоційний зміст можливо передати навіть тоді, коли зовнішні фактори, такі як середовище, фон, волосся та одяг, вилучено. Вираз обличчя стає чистим і безпосереднім способом розкриття внутрішніх переживань. Очі, вигин рота та положення брів – усе це елементи, які безпосередньо передають емоції. Більшість зображених облич, фактично, мало що демонструють у плані емоцій: випадкова усмішка, інколи легкий смуток. Легше зобразити вирази добре, ніж добре зіграти роль на сцені – адже тут потрібне те саме почуття міри, смаку, а також інтуїтивне розуміння того, як люди реагують одне на одного. А перебільшені або дивні вирази можуть виглядати так само незручно, як погано поставлений монолог на сцені. Проте потенційна нагорода здається вартою ризику.

Мистецьке зображення емоційного стану через вирази обличчя є потужним інструментом, яким володіє кожен художник. Однак передача

емоцій у живопису часто виходить за межі простої репрезентації почуттів. Вона включає в себе складну взаємодію кольору, форми та композиції, що дає змогу не лише відобразити зовнішній вигляд, а й передати внутрішній світ персонажа. Важливою частиною методики викладання образотворчого мистецтва є навчання студентів інтерпретувати емоції не тільки через прямий вираз обличчя, а й через всі елементи картини: від вибору кольорів до побудови композиції.

У створенні живопису роль емоцій є надзвичайно важливою. Емоційне вираження можна назвати душою мистецтва в певному сенсі. Без емоцій твір втрачає життєву силу, подібно до тіла, що втратило душу. Гарна робота обов'язково повинна містити всі внутрішні почуття художника. Емоції митця становлять основу всієї композиції твору, і різні емоції знаходять своє відображення у формах мистецького вираження. Через такі роботи ми можемо побачити справжній емоційний світ, який приховується у серці художника.

ЛІТЕРАТУРА

- ABSTRACTS. Symposium on Mental Health of Citizens in Pacific Rim Nations (2022). *Psychiatria Danubina*, 34 (5), 17-488.
- Anger is red, sadness is blue: Emotion depictions in abstract visual art by artists and non-artists (2023). C. Damiano et al. *Journal of Vision*, 23 (4), 1. URL: <https://doi.org/10.1167/jov.23.4.1>.
- Faigin, G. (1992). *The Artist's Complete Guide to Facial Expression*. New York : Watson-Guptill Publications.
- Wang, L. (2023). Analysis of the Use of Emotional Expression in the Creation of Watercolor Art. *Highlights in Art and Design*, 4 (2), 1-4. URL: <https://doi.org/10.54097/hiaad.v4i2.12151>.

Ван Бей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ІННОВАЦІЇ У СУЧАСНИХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Тиранське комюніке, що було підписано на конференції Міністрів Європейського простору вищої освіти в м. Тирана (Албанія) в травні 2024 р., зосереджує увагу дослідників на підтримці України у воєнний і повоєнний час, а також продовженню призупинення участі білорусі і рф у всіх структурах і заходах ЄПВО, на створенні інклюзивного, інноваційного Європейського простору вищої освіти, «просуванні інтернаціоналізації та мобільності, збереження основних академічних цінностей і соціального виміру вищої освіти» [2]. Такий простір може слугувати стимулом - основою «згуртованої, стійкої та мирної Європи, в якій здобувачі вищої освіти мають повну підтримку на всіх етапах своїх індивідуальних освітніх траєкторій» [Там само].

Опрацьовуючи інновації та їх важливість для сучасних науково-педагогічних дослідженнях з вищої освіти, звертаємося до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Відповідно до актуального документа, серед пріоритетів вищої освіти визначено інклюзивність, доступність, рівність і різноманітність [1]. Стратегія відповідає положенням щодо розбудови інклюзивного, інноваційного та взаємопов'язаного Європейського простору вищої освіти до 2030 року і передбачає подолання сучасних викликів, зокрема через запровадження цифровізації (діджиталізації) вищої освіти, студентоцентрованого навчання та викладання

Серед пріоритетів досліджень – забезпечення якості вищої освіти. У науково-педагогічних дослідженнях враховуємо потреби навчання протягом усього життя, запровадження дуальної, змішаної, дистанційної форм освіти; застосування нових та удосконалених методів і практик (включаючи цифрові технології) для викладання, навчання та оцінювання, що повинні здійснюватися у тісному зв'язку із дослідженнями, розвиток індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022—2032
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/15/VO.plan.2022-2032/Stratehiya.rozv.VO-23.02.22.pdf>.

2. Tirana ENEA Ministerial Conference 29–30 May 2024 (2024).
<https://ehea2024tirane.al/>

Ксенія Скоробагатько

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Андрій Никифоров

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

МИСТЕЦТВО ФЕЛТІНГУ В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ

Фелтинг, або валяння існувало в багатьох країнах світу впродовж багатьох років. Техніка валяння вовни виникло по всьому світу незалежно один від одного. Осередками даного методу вважаються такі країни як Іран, Афганістан, Кавказ, Фінляндія, Норвегія та інші.

Валяння як ремесло також існувало в Україні. Жителі Карпат використовували вовну для створення ковдр, які звалювали за допомогою струменів води у спеціальних приміщеннях розміщених на гірських річках.

На рівнинних районах, зокрема Поліссі для валяння використовували ручні пристрої «фолюшки».

Зараз вовну можна знайти у будь-якому кольорі. У минулому люди теж використовували забарвлений матеріал у своїх виробках. Вовні надавали кольору за допомогою природних барвників.

Хоча дана техніка роботи з вовною не була настільки ж розповсюдженою, як наприклад килимарство, та в останні роки валяння набуває нової популярності серед мистецького товариства.

Зараз фелтинг використовується для багатьох речей, від створення оригінального одягу до іграшок та навіть картин. Двома найпоширенішими техніками фелтингу є сухе та мокре валяння.

Сухе валяння часто застосовується для виготовлення іграшок та інших об'ємних виробів. Ця техніка полягає у тому, що шматочки вовни прикріплюються до заготовки за допомогою голок для досягнення потрібної форми. Голки для валяння, на відміну від звичайних голок для шиття мають спеціальні засічки, що сплутують вовну для досягнення однорідної текстури.

Голки бувають різної товщини та з різними видами засічок. Більш товсті використовують на початкових етапах для того щоб швидше набрати потрібний об'єм. Тонші ж слугують для створення деталей.

Мокре валяння використовується для створення однорідного плоского полотна. Як зазначається у назві, у даній техніці фелтингу використовується мильний розчин води. Вовна сплутується вручну або за допомогою спеціальних приладів поки не утвориться суцільне полотно.

Окрім традиційних технік валяння вовни у декоративному мистецтві з'являються нові експериментальні методи фелтингу. Однією з них є «нунофелтинг».

«Нуно» у перекладі з японської означає «тканина», що гарно відображає суть цієї техніки. Вона полягає у поєднанні повсті з тканиною за допомогою мокрої техніки, в результаті чого утворюється суцільне полотно з цікавою текстурою. В залежності від типу тканини та прийомів валяння можна створити доволі цікавий та оригінальний виріб.

На основі сухого фелтингу розроблено техніку «живопису вовною». Рисунок створюється на натягнутому полотні, багаторазово проколюючи поверхність з вовною за допомогою спеціальних голок. В залежності від типу роботи можна використовувати одну голку, або одразу декілька, закріплених на спеціальному тримачі.

Отже валяння повсті існувало здавна і було поширено у багатьох регіонах світу, включаючи Україну. Вироби з вовни дуже цінувалися через їх властивість захищати свого власника від холоду. В останні роки воно набуває неабиякої популярності серед мистецького товариства. Всі техніки фелтингу дозволяють створювати оригінальні за текстурою та виглядом вироби, будь то іграшки, одяг або навіть повноцінні картини. Також на основі мокрого та сухого валяння розробляються нові прийоми використання вовни та поєднання її з іншими різноманітними матеріалами.

Ліля Степанченко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Андрій Никифоров

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ВЗАЄМОДІЯ МІЖ КОМП'ЮТЕРНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ, ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ І СТАНКОВИМ МИСТЕЦТВОМ

Питання чи можна вважати діджитал мистецтво та роботи штучного інтелекту такими самими витворами мистецтва, як і станковий живопис, досить дискусійне. Однак, не можна заперечувати, що інтеграція комп'ютерних технологій може значно стимулювати та спростити творчий процес і допомогти художнику поширити своє мистецтво.

Існує безліч цифрових інструментів, які художники використовують для створення, редагування та вдосконалення своїх творів мистецтва. Таке програмне забезпечення, як Adobe Photoshop, Corel Painter, Procreate, PaintTool SAI, дозволяють створювати фор ескізи, змінювати розміщення елементів композиції та колірну гаму майбутнього твору в кілька натискань клавіш у віртуальному середовищі, замість довготривалого традиційного перемальовування. Складання кількох референсних зображень у цілісну картину методом діджитал колажу, стає в пригоді художникам які не мають можливості використовувати живу натуру. Програми для 3D моделювання є неодмінним помічником скульптора, а також допомагають досліджувати взаємодію предметів у просторі з різними видами освітлення.

Ці інструменти не лише полегшують проектні етапи роботи, але й дозволяють традиційним художникам відцифрувати свої роботи для ширшого розповсюдження, каталогізації, збереження та продажу товарів з надрукованими зображенням їхнього твору мистецтва. Соціальні мережі такі як Instagram і Facebook, і інтернет-магазини (Artnet, Artfinder, KyivGallery) надають шанс художникам вийти на міжнародну широку аудиторію, вони мають значну перевагу над галереями, які можуть мати обмежений простір або ресурси.

Впровадження штучного інтелекту у творчий процес, надає неосяжний простір варіантів використання митцю. Він може бути впроваджений як в не значній мірі, так і звести роботу художника до написання запиту. Найчастіше використовують генеративний штучний інтелект, наприклад: Midjourney, DALL-E, Leonardo.ai. Він опрацьовує нескінченний потік зображень в мережі, зокрема робіт художників і компілює їх для створення нового зображення згідно з завданням поставленим людиною. ШІ може допомогти в мозковому штурмі ідей, стати каталізатором виходу з творчої кризи, видати кілька композиційних

рішень, деталізувати творчу розробку тощо. Автоматизувавши повторювані суто технічні завдання, митці мають можливість заглибитися в концептуальні аспекти своєї роботи, що потенційно може стати рушійною силою прогресу мистецької думки в XXI столітті.

Український художник Володимир Козюк активно співпрацює з ШІ під час створення деяких власних живописних олійних полотен. Прикладом такого симбіозу може слугувати серія полотен «Молитва за Україну». Художник дбайливо добирає символіку та тематику для власних робіт, а ШІ допомагає йому створити цілісні образи, які автор удосконалює та втілює в матеріалі.

Художні навчальні заклади світу, зокрема і в Україні, починають впроваджувати комп'ютерні технології у свої навчальні програми, не лише для спеціалізованих предметів, таких як комп'ютерна графіка або 3D моделювання, а і як засоби викладання таких традиційних предметів як кольорознавство, композиція, рисунок та живопис. Програми, у яких цифрове мистецтво викладається поряд з традиційними техніками, допомагають студентам здобути ширший спектр навичок, спробувати деякі значно витратні техніки образотворчого мистецтва спочатку в доступній цифровій формі. Такі ЗВО випускають більш затребуваних фахівців на ринку праці, в час коли цифрові технології мають значний вплив на промоцію мистецтва.

Проте існують і противники такої співпраці, оскільки вважають, що будь-яке нехтування традиційними методами ведення проектної роботи над станковим мистецтвом гальмує розвиток технічних навичок художника, а використання ШІ для створення референсних зображень, перетворює митця на ремісника, який лише переносить зображення з екрана комп'ютера на полотно.

Використання ШІ у мистецтві порушує важливі етичні питання. Гаряче ведуться дискусії, пов'язані з авторським правом, справжністю мистецтва та роллю художника у творчому процесі. Коли ШІ створює зображення, чи можна його вважати витвором мистецтва і хто є справжнім його творцем? Програміст, художник, який надав запит, автори, твори яких взяв за основу ШІ чи сам ШІ? Серед станкових художників та скульпторів ведуться пошуки тієї межі яка відокремлює вміле використання графічних редакторів, ШІ для створення свого витвору мистецтва від присвоєння собі заслуг алгоритмів. Шахраї можуть вводити неосвічених клієнтів в оману, друковані на полотні роботи ШІ продають як роботи станкових художників. Ці питання кидають виклик традиційним уявленням про мистецтво в цифрову епоху та потребують детального опрацювання.

ЛІТЕРАТУРА

- Жалдак, М. (2004). Професійна діяльність вчителя та інформаційні технології. *Освіта*, №11 (5087), 5.
- Каленюк, В. (2023). Роль штучного інтелекту в образотворчому мистецтві. *Традиції та новітні технології у розвитку сучасного мистецтва*: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Черкаси 18 січня 2023 р.). Черкаси, 48-50.
- Патріотичні і ліричні*. Художник Володимир Козюк створює картини в тандемі зі штучним інтелектом. URL: <http://surl.li/nacaxj>
- McCormack, J., Gifford, T., & Hutchings, P. (2019). The Artist in the Machine: The World of AI-Generated Art. *Artificial Intelligence*, 267, 1-19.
- Ranjan, R., & Ranjan, A. (2020). The Role of Artificial Intelligence in Art Creation: A Review. *Journal of Arts and Humanities*, 9(3), 1-12.

Юрій Тесленко

Харківський аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського

АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ КОМПЛЕКСНОГО КОМП'ЮТЕРНОГО ПРОЄКТУВАННЯ (СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «ДИЗАЙН»)

Дизайн є засобом рішення цілей, поставлених суспільством

Перш ніж спробувати розібратися у методах проектування, спочатку необхідно з'ясувати значення основних понять у сфері дизайну та архітектури, що стосуються цієї теми. Насамперед буде доречним запитати себе: «А що таке дизайн середовища і архітектура і для чого вони потрібні?». Про те, що таке дизайн середовища і архітектура, мій погляд, можна було б сперечатися дуже довго, але єдиним незаперечним фактом і те, що це – те, що створено людством.

Архітектуру і дизайн потрібно сприймати не тільки як окремі будівлі або забудову в цілому, але і як мистецтво, як науку проектувати і створювати необхідні простори для життєдіяльності кожної людини. Архітектура і дизайн середовища- елементи єдиного цілого, комплекс метод для рішення пов'язаних задач. Якщо заглянути в історію, то можна помітити, що спочатку це були лише деякі укриття, споруди виключно для житла, а потім з'явилася так звана «протоархітектура» – поняття, що підкреслює старовину і первинність споруд, що є не просто предметом будівництва укриттів, але ще й несуть у собі ознаки духовної культури. Далі з'явилися нові стилі та поняття, що відображають настрої тієї чи іншої епохи. Це, безумовно, свідчить, що роль архітектури (дизайну) зростала у всіх її проявах і зростає досі. На підтвердження цього в даний період ми можемо спостерігати просування «зеленої» архітектури або так званої еко-архітектури, яка орієнтована на поліпшення не тільки екологічних показників навколишнього середовища та використання природних ресурсів, а й на підйом рівня якості життя населення планети.

Ще кілька понять, які не можна обійти – метод і методика. Для того, щоб відчувати різницю між цими поняттями, звернімося до визначень у словниках. Великий енциклопедичний словник (ВЕС) дає нам таке визначення методу: «від грецьк. *methodos* – шлях дослідження – теорія, вчення, спосіб досягнення будь-якої мети, вирішення конкретної задачі; сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння (пізнання) дійсності. філософії метод – спосіб побудови та обґрунтування системи філософського знання». У словнику Ожегова знайдемо визначення методики: «наука про методи викладання; сукупність методів навчання чогось, практичного виконання чогось». Як можна побачити з визначень, поняття способу є ширшим, оскільки методику можна розцінити як виконання будь-яких дій у певній послідовності задля досягнення поставленої мети в рамках заданого методу.

Методика комплексного комп'ютерного проектування охоплює:

- Етапи проектування
- Методи проектування (за Бархіним Б.Г.) та їх особливості
  - Комплексний метод
  - Принцип проектування об'єкта як системи (метод структурного аналізу)
  - Метод проблемного проектування
- Методи архітектурного проектування інших авторів
  - Метод Лакмена (метод дослідження структурної проблеми)
  - Метод Александера (метод шаблонів)
  - Фундаментальний метод проектування Метчетта

В цілому, всі методи є можливість визначити як творчі методи того або іншого майстра, які орієнтовані на комплексний підхід до всіх етапів проектування, починаючи від створіння образу-ідеї і завершаючи реалізацією проекту.

Роман Фуголь

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Ольга Гулей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

З ІСТОРІЇ СВЯТКУВАННЯ САМАЙНУ

Самайн – в перекладі означає кінець літа, а на мові менців «третій». Згодом назва трансформувалася в назву місяця листопада ірландською мовою. Свято своїм корінням сягає в епоху кельтів. Воно символізує завершення збирання врожаю і відзначалося сім днів і ночей, включаючи ніч з 31 жовтня на 1 листопада. Дане свято вшановувало кінець світлого

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

періоду і початок темного й, що найголовніше, вважалося часом, коли межа між світом живих і мертвих ставала найтоншою. Саме в цей період духи предків могли вільно переходити у світ живих, а люди мали можливість спілкуватися зі своїми померлими родичами.

Для кельтів Британії Самайн був не просто зміною сезонів, а й символічною смертю і відродженням року. Зв'язок цього свята зі смертю та надприродним був дуже сильним. Однак, археологічні та історичні дані не дають підстав стверджувати, що Самайн мав для них глибше релігійне значення, ніж сезонне та сільськогосподарське.

Сайман святкували всі народи Британських островів.

Здійснювали різноманітні ритуали та обряди, пов'язані з поминанням предків та підготовкою до нової сільськогосподарської кампанії. Одним із елементів обрядовості були стрибки через вогнище. Вогонь відігравав ключову роль у ритуалах Самайну. Через нього стрибали люди і худоба, що символізувало очищення від усього негативного. Багаття також служили захистом від злих духів.

Таким чином, означений часовий проміжок був часом очищення та захисту. Друїди, релігійні лідери кельтів, використовували Самайн для ворожіння. Вони вивчали тріщини на кістках тварин, щоб передбачити майбутнє. Для того, щоб заплутати злих духів і захистити себе, люди одягали маски і костюми, часто з використанням шкіряного покриву тварин. Цей звичай згодом перетворився на сучасну традицію вдягати тематичні костюми на Хелловін. Разом із тим, використовувалася символіка гарбузів на святкуванні ночі з 31 жовтня на 1 листопада

Самайн, як і багато інших язичницьких свят, був поступово витіснений християнством і сприймалося як поганське. Однак, деякі його елементи збереглися до наших днів і трансформувалися в сучасний Хелловін та День всіх святих. Отже, маємо підстави стверджувати, що сучасне святкування означених свят сягає своїми коренями давніх кельтських традицій. В Ірландії, зокрема в королівській столиці Тарі, це свято відзначалося з великою пошаною аж до XII століття, зберігаючи всі свої давні обряди та звичаї. При тому, великі народні зібрання супроводжували святкування.

Самайн в Тарі свідчить про його важливість для ірландців навіть у період середньовіччя. У деяких регіонах кельтського світу, таких як Камбрія, існував звичай випікати хліб у формі рогів великої рогатої худоби, що символізувало зиму або бога зими. Це підкреслювало циклічність природи і важливість підготовки до холодного періоду.

Римляни, які контактували з кельтами, мали схоже свято – Лемурії, присвячене вшануванню померлих предків. Хоча за часом проведення воно відрізнялося від Самайну, проте за своїм змістом мало багато спільного. Цей факт свідчить про те, що вірування в потойбічне життя і культ предків були поширені у багатьох стародавніх народів.

Сучасні українські неоязичники популяризують Хелловін альтернативно Велесовій ночі – сучасне свято, що наслідує слов'янські язичницькі обряди, популяризація яких активно в Україні розпочалася у 2019 році. У даному контексті на державному рівні відзначають дні скандинавської історії.

Світлана Цахілова

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Ольга Гулей

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ЖИВОПИС ТА ФОТОГРАФІЯ ЯК ЗАСОБИ ВІДОБРАЖЕННЯ РЕАЛЬНОСТІ

У XIX столітті з появою дагеротипії мистецтво отримало новий інструмент для фіксації реальності. На ранніх етапах фотографія слугувала допоміжним засобом для художників, які використовували знімки для створення своїх робіт. Відокремлення фотографії та живопису відбулося, коли у XIX столітті фотографія поступово набула статусу самостійного мистецтва. Живопис, у свою чергу, почав експериментувати з іншими формами вираження, такими як імпресіонізм, абстракціонізм і сюрреалізм, підкреслюючи суб'єктивність і творчу свободу. Шлях від живопису до фотографії є поступовим переходом, що відображає зміни в технологіях, сприйнятті мистецтва та засобах зображення реальності. Основні етапи якого включають:

✓ Живопис, як домінуючий вид мистецтва – протягом століть художники створювали твори, спираючись на майстерність, знання перспективи, композиції та кольору. У цей період увага акцентувалася на ручній роботі, що передавала як реальність, так і уяву.

✓ Вплив оптичних технологій – використання таких пристроїв, як камера-обскура, допомагало художникам точно передавати перспективу й пропорції. Це стало своєрідним містком між традиційним живописом і точністю фотографії.

У XXI столітті живопис і фотографія не лише співіснують, але й активно взаємодіють. Наприклад, фотореалізм використовує фотографічні зображення як основу для створення живописних творів, а цифрові технології поєднують елементи обох мистецтв. Цей процес ілюструє еволюцію образотворчого мистецтва: від ручної майстерності до

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

використання технологій, розширюючи можливості для творчого самовираження. Фотографія стала важливим інструментом для живописців, забезпечуючи нові можливості для роботи та розвитку. Її застосування охоплює такі аспекти: збереження деталей, аналіз світла й тіні, підготовчі етапи, реалізм у творчості – фотореалізм, зображення динамічних сцен, аналіз композиції та перспективи, збереження ідей.

Загалом, фотографія не лише спрощує процес створення творів, а й розширює художній інструментарій, сприяючи експериментам та вдосконаленню техніки митців.

Методики викладання образотворчого мистецтва (ОТМ) у живописі та фотографії зосереджуються на розвитку естетичного смаку, художніх навичок і творчого мислення. Для навчання фотографії важливими є технічні аспекти, зокрема налаштування камер, робота з експозицією, а також вивчення сучасних програм для обробки зображень. Методики викладання фотореалізму базуються на поєднанні традиційних художніх прийомів із сучасними технологіями, зокрема фотографією та цифровими інструментами. Основні аспекти включають:

- Роботу з фотографіями – фотореалізмі фотографії слугують основою для творчості. Художники часто проєктують зображення на полотно, щоб точно перенести всі деталі, працюючи з високою роздільною здатністю знімків.

- Деталізацію та техніку – важливий акцент робиться на точному відтворенні текстур, світла й тіней. Використовуються техніки, як-от аерографія чи нашарування фарб, які вимагають уважності та майстерності.

- Інтеграцію технологій – навчання фотореалізму передбачає використання графічних редакторів, таких як Photoshop, для моделювання композиції, кольору та освітлення перед перенесенням роботи на полотно. Це дозволяє швидше оцінити ідеї та підготувати основу для малювання вручну.

- Практичні заняття – учні вивчають методи роботи з фарбами й інструментами для досягнення реалістичного ефекту. Особлива увага приділяється тренуванню точності й терпіння під час роботи над деталями.

- Вибір сюжетів – типовими темами є повсякденні сцени - міські пейзажі, портрети, автомобілі чи будівлі. Такий вибір допомагає зосередитися на реалістичному зображенні буденності.

Фотореалізм, як мистецький стиль, пропонує ефективні методики навчання завдяки симбіозу сучасних технологій та класичного живопису. Це робить його особливо актуальним у сучасній художній освіті. Методики викладання образотворчого мистецтва в живописі та фотографії

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

мають спільну мету – розвивати творчі та технічні навички учнів, але вони по-різному орієнтовані через специфіку кожного виду мистецтва:

➤ Живопис фокусується на класичних техніках, таких як колір, композиція, світлотінь і перспектива. Зосереджується на практичних заняттях і розвитку індивідуального стилю через роботу з різними матеріалами та техніками. Теоретичне навчання охоплює історію мистецтва і культурні контексти, що сприяє глибшому розумінню творчості.

➤ Фотографія включає технічні аспекти, такі як робота з камерами, освітленням і обробкою зображень. Підкреслює важливість композиції та кольору, а також застосування сучасних цифрових технологій. Залучає до аналізу сучасних тенденцій та інтеграції фотографії з іншими мистецькими напрямками, такими як фотореалізм.

Обидва підходи взаємодоповнюють один одного. Живопис допомагає розвитку художнього бачення та індивідуальності, тоді як фотографія відкриває нові можливості через технології. Спільно вони формують у студентів широкий спектр навичок, що дозволяє створювати актуальні і креативні мистецькі твори.

Карина Чернишова

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Андрій Никифоров

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ВИТИНАНКА В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ

У сучасному мистецтві як і в дизайні модно використовувати художнє вирізання з паперу та поєднувати сучасні технології для створення творчих робіт та проектів. На основі традиційних вирізок з паперу художники всього світу створюють тривимірні роботи, великі рельєфні панно та мініатюри, вирізані з одного аркуша паперу. У своїй роботі вони використовують витинанки для створення колекції архаїчних і універсальних систем символів, реалізованих за допомогою нових технік, таких як вирізання з паперу, 3D-зображення, поп-апи, філігранне різьблення, вирізання з паперу, інсталяції, скульптури та, здається, паперова архітектура це його частина. На сьогоднішній день напрямком, який набув розвитку в художній технології обробки паперу, є японська техніка вирізання з паперу, яка поєднує оригамі та оригамі.

Кірігамі – це мистецтво вирізання та склеювання паперових частин для створення фігурок і листівок. До сучасних тенденцій вирізання можна віднести паперову архітектуру, де композиції створюються з одного аркуша паперу чи тонкого картону. Намітьте заздалегідь лінію згину, потім розріжте і складіть. Найпоширеніші 3D зображення архітектури,

геометричних орнаментів і предметів побуту. За технікою виконання паперова архітектура схожа на новітній напрям скульптури поп-ап арт: створення 3D-зображень.

Інший напрямок – вирізання тонких візерунків, композиція сюжетів, створення асоціативних ілюстрацій тощо з вітражів. Техніка, народжена в Японії (вирізка). Ерік Стендлі, Ліза Фікрі та Акіра Нагава використовують вишукане різьблення для створення безперервних зображень, таких як вітражі, портрети та мереживо з тонких огранених коштовностями паперових панелей, добре відомих серед сучасних художників. У сучасному мистецтві розвивається створення скульптурних об'єктів, що поєднують техніку гравіювання, орігамі, паперових модулів, аплікації, квілінгу тощо. Серед митців цього типу відома Аша Козіна, яка створює об'ємні скульптури ляльок у різьблених декоративних народних костюмах різних країн. Художники використовують переважно техніку різьблення для декору, але водночас декоративні вирізні мотиви та візерунки також доповнюють різьбу. Канадський художник Келвін Ніколс використовує 3D-зображення для створення паперових скульптур тварин, які здалеку виглядають як гіпсові інсталяції. Інсталяція – постмодерністський напрям у мистецтві, що буквально означає «встановлювати».

Відомий художник Джефф Нішинака створює рельєфні зображення тварин, людей, архітектури, пейзажів, ілюстрацій тощо. Використовує щільну матрицю з надрізом. Японська художниця Хіна Аояма працює в новітньому напрямку інсталяції, вирізаючи з паперу письмові роботи, рослинні мініатюри, геометричні мотиви, зображення метеликів та інших комах.

Існує багато сучасних напрямків художнього вирізання з паперу, серед яких вирізання з паперу, 3D зображення, попапи, філігранне вирізання, паперорізання, інсталяції, об'ємні паперові скульптури, рельєфна архітектура.

Зараз папір набуває все більшої популярності як пластичний матеріал для творчого самовираження в роботах художників. В Україні, як і в світовій мистецькій практиці, роботи вирізають з паперу. Об'єкти мистецтва, створені в цій техніці, відіграють важливу роль у відображенні ідеологічних переконань, які визначають їх форму, структуру та функції. Цей розділ відкриває нові можливості для самостійної презентації в кімнаті, а також її можна формувати за допомогою тривимірних засобів презентації.

Естетичний аспект мистецтва відображено в просторових паперових композиціях, створених технікою вирізання. Сьогодні художники експериментують не тільки з простором, а й з кольором. Особливістю

народної витинанки було абстрактне, символічне і безпредметне зображення, але воно мало орнаментально-орнаментальний характер. Ця тенденція змінилася у творчості народних майстрів та художньої самодіяльності. Трактуювання візерунків у народних орнаментах можна знайти і в сучасному мистецтві. В інноваційних тенденціях важливу роль відіграють творчі індивідуальності та художній досвід митців. До позначеного напрямку належить розрахована на сприйняття плоска паперова композиція без фону, основним виражальним засобом якої є мереживо. Іншим підвидом художніх творів на папері є об'ємні просторові композиції, що символізують відхід від площинних зображень і розширення художніх можливостей деталей. Сучасна кімнатна частина є новаторською за формою та змістом, але зберігає традиційні засоби вираження через селянське паперове оздоблення.

Об'ємні твори, виконані в техніці витинанка, характеризують папір як самостійний продукт людської культурно-мистецької діяльності, який є засобом форми та має важливе історичне та культурне підґрунтя.

Отже, новітня витинанка має великі перспективи для розвитку та практичного застосування у побуті, наприклад, в дизайні інтер'єру, одягу, дитячих книжок тощо. Модним трендом у сфері сучасного мистецтва є карвінг нових мистецьких напрямків: вирізання з паперу, 3D зображення, поп-апи, ніжні скульптури, інсталяції, тривимірні паперові скульптури. Об'ємні роботи, виконані в техніці витинанка, характеризують папір наступним чином. Життя є продуктом художньої діяльності людини, служить засобом формування та має багате історичне та культурне значення. У контексті культурно-мистецьких просторів Витинанка посідає важливе місце в дизайні інтер'єру, одягу, реклами тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- Гулей, О. (2008). [Витинанка як засіб фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва](#). *Педагогічні науки*, 3, 321-327.
- Гулей, О. (2010). *Декоративно-прикладне мистецтво*. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка.
- Никифоров, А., Гулей, О. (2021). *Декоративне мистецтво*. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС.

Чжан Є

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ТВОРЧІ ПІДХОДИ В МУЗИЧНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Спостереження жанрово-стильових та образних особливостей твору як «готової речі» (*res facta*) є важливим для здійснення музичного аналізу [1.6]. У цьому контексті відмінності у виконавських інтерпретаціях твору відходять на другий план. Така позиція, зокрема, характерна для В.

Москаленка. Його увага зосереджена на творчості, яка пов'язана з певною системою музичної мови та мислення – тональною системою – і з конкретним типом музичної культури та комунікації (оперний театр, концертний зал, домашнє музикування, а також грамплатівки та радіопередачі, що з'явилися в нашому столітті) [Москаленко]. Зазначається, що межі правомірних виконавських та музикознавчих трактувань виділені досить чітко, і такі твори цілком можна аналізувати на основі нотного тексту. У процесі музичної інтерпретації ми орієнтуємося на іншу позицію, що важлива для розуміння ролі виконавця у відтворенні музичного матеріалу. Виконавець сприймає музичний твір не як «готовий контекст», а як такий, що слід певною мірою допрацювати. Нотний запис «твору композитора» в такому разі розглядається як музично-інтонаційна програма, яка потребує нового смислового осмислення під час кожного виконання твору.

Розв'язуючи завдання психологічного моделювання інтерпретатором процесу композиторської думки, В. Москалоєнком виділяються дві форми: а) художнє збагачення музичного тексту; б) художнє відтворення музичного тексту. Обидві форми включають творчо активні способи музичної інтерпретації, що належать до сфери слухового експерименту.

Відтак, художнє збагачення тексту музичного твору розглядається з урахуванням різних засобів художнього збагачення музичного тексту. Використання методу реконструкції музичного підтексту уможливорює розуміння як різних інтонаційних ситуацій, що могли або могли б, у художньому уявленні інтерпретатора, сприяти формуванню тексту цього музичного твору. Підтекст може виражатися у таких формах, як:

- спеціально створена словесна програма музичного твору та музично-інтонаційна модель. Наприклад, для поета Л. Рельштаба підтекстом в сприйнятті музики першої частини «Місячної сонати» є образ човна, що пливе вздовж мальовничих берегів Озера Чотирьох кантонів у Швейцарії. У свою чергу, композитор Г. Берліоз уявляє в першій частині цієї сонати «... захід сонця над долиною Риму»;

- музично-інтонаційна модель, на думку інтерпретатора, могла б стати провідним імпульсом для відповідної інтонації в тексті музичного прикладу.

Спираючись на інтонаційний потенціал моделі, інтерпретатор самостійно відтворює оновлену музичну якість. В процесі аналізу музичного твору ми часто використовуємо можливості підтексту. Наприклад, В. Боровський знаходить у першій темі «Місячної сонати» Л. Бетховена (приклад 1, с.21) три жанрові основи: «мелодизований бас варіацій на basso ostinato, прелюдійно-хоральну арпеджовану фактуру і

квінтове остинато, характерне для багатьох траурно-героїчних речитативів». Очевидно, для таких спостережень необхідна була інтелектуальна операція, яка полягає у накладанні відповідних підтекстів на слухові уявлення музичного матеріалу, тобто узагальнених музично-слухових образів, закріплених у пам'яті. У цьому випадку такими підтекстами є, відповідно, *basso ostinato*, чотириголосний хорал, закономірності старовинної прелюдійності, траурно-героїчні бетховенські речитативи. Якщо в аналізі музичного твору задача інтонаційного оновлення тексту не є спеціальною метою, то для інтерпретатора це оновлення є основним завданням.

У процесі удожнього відтворення тексту музичного взірця інтерпретатор займається реконструкцією музичного задуму та ідеї «твору композитора». Музичний задум розглядається як попередній план побудови та основних смислових орієнтирів майбутнього твору. Окрім очікуваних музичних характеристик, задум може також включати позамузичні фактори: програмність у вузькому сенсі слова, використання образів із живопису, літератури, хореографії, зв'язок з конкретними життєвими ситуаціями чи історичними подіями. Повна реконструкція композиторського задуму інтерпретатором є практично неможливою. Однак із точки зору можливостей реконструкції можна виділити три складові задуму: реальну; умовно-реальну; гіпотетичну. Реальна складова задуму представлена найбільш достовірними свідченнями про майбутній твір, які виражені у слові. Це – важливі для розуміння твору думки самого композитора або, з певними застереженнями, відомості про його задум, отримані від близьких, друзів композитора тощо.

Надійним свідченням реальної складової музичного задуму є жанрова назва, яку надає композитор. Наприклад, в уртексті «Місячної сонати» є уточнення: **Sonata quasi una fantasia**, що повністю відповідає характеристикам музики цього твору. Інформацію про особливості твору також можна отримати через авторську присвяту, якщо вона дійсно пов'язана з музичним змістом. Так, «Місячна соната» Л. Бетховена присвячена графині Джульєтті Гвічарді, яку композитор кохав, і емоція любові в цій музиці чітко відчутна. В деяких музичних стилях важливу роль у розумінні композиторського задуму можуть відігравати авторські словесні ремарки в нотах. Як приклад можна навести творчість Клода Дебюссі. Існують також такі особливості твору, які композитор не міг не передбачити, хоча це не підтверджено вираженими у слові свідченнями. В такому випадку наше розуміння музичного задуму може ґрунтуватися лише на інформації, що міститься в авторському нотному записі.

Художня особливість багатьох сучасних творів часто визначається обраною технікою композиції. Іноді композитор створює спеціально розроблений для конкретного твору принцип організації музичного матеріалу, який пізніше стає зрозумілим для інтерпретатора. І тут можна говорити про умовно-реальну складову музичного задуму. Гіпотетична складова задуму «твору композитора», з точки зору її реконструкції, є припущенням інтерпретатора.

Коли говориться про композиторський задум, то має усвідомлюватися, що він має дуже складну структуру і його неможливо звести не лише до чисто технологічного аспекту, але й до однієї раціональної концепції загально-політичного чи загально-філософського характеру».

Необхідно пам'ятати, що творчий задум включає в себе частину, яку неможливо чітко виміряти – це певна сфера, що не піддається контролю свідомістю. Саме ця частина є тією внутрішньою силою, що спонукає автора розпочати роботу, усвідомити задум, захищати його, сформулювати для себе й обрати технологію, яка дозволить втілити цей задум — записати його нотами на папері, тобто реалізувати. Цей початковий підсвідомий задум є емоційною хвилею, основою, яка породжує твір і без якої він не може з'явитися на світ. Музична ідея – це основна закономірність у звучанні майбутнього твору, яка, будучи уявленою через узагальнені музичні значення, виступає як певна музично-інтонаційна установка. На відміну від музичного задуму, який можна передати словами, музична ідея твору виражається лише через музику.

З одного боку, музична ідея повинна відображати основні смислові принципи «твору композитора», а з іншого — вона частково відображатиме творчу ініціативу інтерпретатора. Зміст музичної ідеї може бути різним і залежить від мети та характеру творчих намірів як композитора, так і музиканта-інтерпретатора.

Розробка ключових положень обраної проблематики дає можливість сформулювати такі положення:

Сприйняття музичного твору як «речі зробленої» (*res facta*) є важливим аспектом музичного аналізу, де різниця у виконавських інтерпретаціях зазвичай не враховується. У музичному інтерпретуванні ми приймаємо іншу позицію, яка дозволяє глибше розуміти феномен твору через сприйняття виконавцем. Виконавець сприймає музичний твір не як завершену «річ», а як нещодавно створену композицію, яку необхідно певним чином допрацювати. Нотний запис «твору композитора»

сприймається як музично-інтонаційна програма, що вимагає постійного наповнення новими значеннями.

У процесі художнього збагачення тексту музичного твору інтерпретатор звертається до реконструкції музичного підтексту. Під підтекстом маються на увазі різноманітні пра-інтонаційні ситуації, що стали або могли б стати, у художньому сприйнятті інтерпретатора, основою для створення тексту конкретного музичного твору.

У процесі художнього відтворення тексту музичного твору інтерпретатор звертається до реконструкції музичного задуму та музичної ідеї.

Музичний задум визначається як попередній план структури та основних смислових орієнтирів майбутнього музичного твору. Окрім передбачуваних музичних характеристик, задум може включати й позамузичні елементи: програмність у вузькому сенсі, залучення образів з живопису, літератури, хореографії, зв'язок з конкретними життєвими ситуаціями або історичними подіями тощо.

Повна реконструкція композиторського задуму інтерпретатором є практично неможливою. З точки зору можливостей такої реконструкції можна виокремити три складові задуму: 1) реальну; 2) умовно-реальну; 3) гіпотетичну.

Музична ідея – це основна закономірність звучання майбутнього твору, яка, будучи уявленою в узагальнених музичних формах, виступає як певна музично-інтонаційна установка. На відміну від музичного задуму, який можна передати словами, музична ідея виражається лише через саму музику.

Реконструкція музичної ідеї є творчим слуховим експериментом для інтерпретатора, спрямованим на створення власної версії музичного твору.

Інтерпретатор повинен усвідомлювати, що створена ним музична ідея завжди буде своєрідним симбіозом. З одного боку, вона має відтворювати основні смислові начала композиторського твору, а з іншого – відобразити власну творчу ініціативу інтерпретатора.

В найширшому сенсі можна виділити два основні типи музичної ідеї: композиційно-драматургічну та семантичну. Композиційно-драматургічна ідея є чітко вираженим конструктивним принципом розвитку музичної думки, який формується в одночасному слуховому сприйнятті. Цей тип ідеї сприяє естетичному сприйняттю організації музичного твору як цілого. «Семантична ідея» позначає ще не конкретизовану музично-інтонаційну передумову майбутнього твору. Вона виступає як інтонаційний зародок, який стане основою музики.

У процесі реконструкції семантичної ідеї доцільно орієнтуватися на інтонаційні характеристики головних тем твору, оскільки термін «тема» в перекладі з грецької означає «те, що служить основою».

Перспективи подальших наукових розвідок у площині означеної тематики вбачаються у розробці питання щодо інтерпретації на духових інструментах у ансамблево-оркестровому виконанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодак Я. Історія західноєвропейської музики від найдавніших часів до XVII століття. Дрогобич : Коло, 2017. 280 с.
2. Колесник О. С. Основи культурологічної інтерпретології. Сучасна культурологія: актуалізація теоретико-практичних вимірів : колективна монографія / За загал. ред. проф. Ю.С. Сабадаш. Київ, Видавництво Ліра-К, 2019. С. 88-109.
3. Москаленко В. Лекції з музичної інтерпретації : навчальний посібник. Київ. 2013. 134.

Кіріл Щербак

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Оксана Капран

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У процесі виховання почуттів і творчого розвитку особистості урок образотворчого мистецтва в загальноосвітній школі відіграє незамінну роль. Він здатний увести учня у світ творчості, прилучити його до скарбів художньої культури, відчути радість від власної творчості.

Для успішного розвитку здібностей до образотворчої діяльності потрібні відповідні задатки, з якими людина народжується. Вони являють собою вроджені психофізіологічні особливості організму, але наявність задатків саме по собі не розв'язує питання про появу та розвиток здібностей. Задатки потрібно перетворювати в здібності в певний час. Тому велика відповідальність покладається саме на вчителя, який викладає образотворче мистецтво в початкових класах.

Загальною метою образотворчої освіти є розвиток у дітей високих естетичних ідеалів на основі особистісно-ціннісного ставлення до реального світу та творів мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і створення художніх образів, формування потреб і здібностей до творчої самореалізації у процесі художнього осмислення світу.

Мета вивчення образотворчого мистецтва в першому класі – опанування учнями елементарних основ кольорознавства і формотворення, а також ознайомлення з художніми матеріалами і початкове засвоєння засобів вираження при вирішенні художньо-творчих завдань; другого класу –

Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи

ознайомлення (на пропедевтичному рівні) з різними видами візуальних мистецтв, їх синтезом та засобами художньої виразності, крім того, освоєння низки композиційних прийомів і просторових завдань на елементарному рівні; третього класу – актуалізація набутих у 1-2 класах знань з основ образотворчої грамоти («колір», «форма», «простір», «композиція»), їх поглиблення та розширення на ґрунті уявних подорожей до майстерень різних художників; четвертого класу – формування в свідомості учнів цілісного художнього бачення світу, тлумачення на пропедевтичному рівні поняття «художній образ» та отримання чіткого уявлення про специфіку вирішення його в різних видах і жанрах образотворчого мистецтва.

Головними завданнями предмета є: ознайомлення учнів з образотворчим мистецтвом як явищем духовної культури; розвиток художнього сприймання, асоціативно-образного мислення, уяви, фантазії, інтуїції, художнього смаку, здатності отримувати естетичну насолоду від творів образотворчого мистецтва, краси навколишнього світу; формування у школярів відчуття і розуміння художніх засобів виразності – колориту, форми, простору, композиції; розвиток індивідуальних творчих здібностей; зорового сприйняття й спостереження; засвоєння художніх технік та мистецької термінології; розвиток почуттєво-емоційної сфери, здатності емоційно відгукуватися на різноманітні вияви естетичного у навколишньому світі та мистецтві; засвоєння загальнолюдських цінностей і закріплення в свідомості культурного досвіду людства.

Основними групами компетентностей, що потрібно сформувати на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі є:

- *пізнавальні* – вміння бачити красу оточуючого світу, чуттєво-емоційне сприйняття творів мистецтва, виявлення пізнавальної активності;
- *творчі* – розкриття та реалізація творчих художніх здібностей; встановлення креативності як риси особистості;
- *методологічні* – розвиток поняттєво-логічного мислення; вміння визначити мету, способи та організацію її досягнення; здатність до самоаналізу та самооцінки;
- компетентність *саморозвитку* (стимулювання пізнавального інтересу; залучення до виконання творчих завдань, до гурткової роботи);
- *комунікативні* – розуміння мови мистецтва як форми міжособистісного спілкування; розуміння почуттів інших людей;
- *інформаційні* – формування вмінь користуватися художньою літературою, енциклопедіями, репродукціями картин художників;
- *світоглядні* – сприйняття цілісної картини світу, формування загальнолюдських цінностей, поваги до традицій, звичаїв України.

Розвиток художніх здібностей на уроках образотворчого мистецтва можливий тільки в процесі засвоєння і практичного застосування спеціальних знань, умінь і навичок. Перш за все треба навчити учнів спостерігати оточуючий світ, бачити красу осіннього листочка, чарівність тендітної фіалки, звертати увагу на небо, хмаринки, що нагадують чарівних тварин, на різнобарвного метелика, що пурхає поміж квітів тощо. Для цього вчителю потрібно давати дітям домашнє завдання на спостереження.

На кожному уроці образотворчого мистецтва потрібно знайомити учнів з художніми творами – картинами видатних художників України та світу, вчити їх «читати» твори мистецтва, тобто бачити за допомогою яких засобів виразності художник передав особливості тієї чи іншої пори року, настрої та характер людини, об'єм предметів тощо. В класі можна створювати картинну галерею з серії репродукцій картин по яких викладач на уроці проводить бесіди.

Отже, потенційні можливості мистецтва стають реально формуючими факторами лише при умові художнього відношення особистості до самого мистецтва. А сформувавши його і розвивати можливо тільки в процесі поступового, цілісного, неперервного навчання і виховання школярів на уроках образотворчого мистецтва в школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи.* (2006). К.: Початкова школа.
2. Масол Л. М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх закладах. *Педагогічна газета.* №12. (2001).

ДИСКУСІЙНА ПЛАТФОРМА 1. АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСВІТИ: ГЛОБАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТИ

Ван Бей. Інновації у сучасних науково-педагогічних дослідженнях.....	3
Ван Жусінь. Розвиток креативності майбутніх хореографів у закладах вищої мистецької освіти	4
Wierzchowski Tomasz. Digital Narratives and Critical Thinking: Addressing Public Perceptions of EU Historiography in Polish School Curricula	5
Голіков Антон. Методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури: досвід країн Європейського Союзу	7
Гончаренко Леся. Професійна підготовка фахівців у галузі права в Німеччині: організаційний аспект	11
Данильченко Артем. Концептуальні засади підготовки легкоатлетів у Великій Британії.....	13
Datsko Olha. European University Association: key activities	15
Діденко Павло. Особливості підготовки фахівців ІТ-сфери в університетах США.....	17
Добрянська Олександра. Здоров'язберезувальні технології на заняттях хореографією	19
Ду Женюе. Дослідницька діяльність майбутніх фахівців у галузі дизайну .	22
Зінич Олена. Переваги інноваційних методів навчання в американській медичній освіті	23
Iwanowska Bożena. Digital Pedagogies and Interdisciplinary Strategies: Transforming Public Attitudes Toward EU Innovations in Polish Higher Education	25
Kapranov Yan. Digital Literacy and Multilingual Education: Overcoming Challenges in Aligning EU Standards with Polish Educational Practices	28
Качан Сергій. Роль Американської асоціації економістів у підготовці майбутніх фахівців галузі	31
Клізуб Артем. Порівняльний аналіз напрямів виховання учнів у позашкільних освітніх закладах України та Польщі	33
Корж-Усенко Лариса. Університет світового класу: виклики і здобутки	35
Котелевський Іван. Американська модель професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва: специфіка та особливості	38
Кошляк Михайло. Організація фізкультурно-оздоровлювальної роботи з учнівською молоддю в Україні: історіографічний огляд	40
Крикун Валентина. Інтенсифікація інтернаціоналізації професійної підготовки майбутніх учителів через освіту для сталого розвитку	42

Куліченко Алла. COIL як інноваційна форма міжнародної освітньої співпраці.....	46
Латишев Володимир. Інтеграція краєзнавства в екологічну освіту в учнів з інтелектуальними вадами.....	48
Лебеденко Андрій. Організаційно-змістові засади підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в закладах вищої освіти України.....	50
Лемешко Дмитрій. Структура вищої аграрної освіти в Польщі.....	53
Лі Сін. Європейський вокальний табір як форма інтернаціоналізації професійної підготовки майбутніх співаків у країнах Європейського Союзу.....	55
Луо Сін'їн. Підготовка майбутніх педагогів на засадах трансверсального підходу	57
Лу Цзянбо. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх хореографів у процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти США.....	58
Мілашич Денис. Структура професійної підготовки атлетів у закладах вищої освіти США.....	59
Młynarczuk-Sokołowska Anna. Program Rozwijania Kompetencji Międzykulturowych „Przygody Innego”. Główne Założenia Oraz Metodyka Pracy	61
Нечипоренко Володимир. Аналіз рухової активності спортсменів середньовічного бою	65
Осьмук Наталія. Освіта заради миру: особливості модернізації засадничих підходів в умовах глобальних викликів	67
Пєвнєв Ярослав. Навчання через служіння як вид інноваційної діяльності в медичних коледжах США.....	69
Пісоцька Леоніда. Створення безпечного середовища в умовах закладу дошкільної освіти	71
Порада Оксана. Роль лідерства під час управління в умовах змін	74
Руднєвський Артем. Допоміжні технології в інклюзивній освіті.....	76
Рудницький Євген. Роль інноваційної діяльності у розвитку комп'ютерних наук у США.....	79
Саліонов Володимир. Особливості клінічної фармацевтичної освіти в США	81
Сбруєва Аліна. Європейська рамка компетентностей для дослідників: цілі створення, структура, особливості розвитку	83
Ситняківська Світлана, Літяга Інна. Інноваційні підходи до відновлення та розвитку освітнього процесу в Україні в умовах післявоєнної відбудови ...	85
Stadniczenko Dawid. The Role of AI in Enhancing Public Trust: Integrating EU Legal Frameworks into Polish Educational Platforms	87
Товстуха Костянтин. Підготовка фахівців у галузі міжнародного права в країнах ЄС: ключові аспекти	90

Товстуха Сергій. Використання штучного інтелекту в підготовці фахівців садово-паркового господарства	92
Українець Іван. Організаційно-змістові засади підготовки фахівців до управлінської діяльності в закладах культури і мистецтв країн Європейського Союзу	94
У Юйбін. Цифрові технології в підготовці фахівців аудіовізуального мистецтва у США	96
Федина Олексій. Організаційні засади підготовки спеціалістів для культурно-масової роботи в закладах вищої освіти США	98
Фен Яцинь. Провідні аспекти професійної підготовки магістрів музики в закладах вищої освіти Польщі та України	100
Хуан Панькан. Педагогічні умови формування навичок творчого саморозвитку учнів початкової школи засобами музичного мистецтва ...	102
Цао Хун. Методологічні підходи до професійної підготовки магістрів музичного мистецтва в закладах вищої освіти США.....	104
Цуй Госінь. Методи підготовки майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти Китаю	107
Чжан Юйцзя. Інновації у підготовці майбутнього вчителя музики	110
Шафорост Тетяна. Педагогічна майстерність вчителя закладу загальної середньої освіти	111
Швидкий Кирило. Міждисциплінарність як сучасна тенденція підготовки майбутніх інженерів	113
Ян Сісі. Роль танцю в історії розвитку суспільства: світовий та європейський контексти	115
Яо Мінцзун. Порівняльний аналіз провідних аспектів професійної підготовки магістрів музики в країнах Європейського Союзу.....	116

ДИСКУСІЙНА ПЛАТФОРМА 2. ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Bespala Lilia. From Language to Interaction: Fostering Medical Students' Interactional Competence through CA-Informed ESP Teaching	119
Бигар Ганна, Курик Марія. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів засобами дидактичних та сюжетно-рольових ігор.....	122
Бикова Марія, Проценко Ірина. Відновлення ментального здоров'я педагога закладу позашкільної освіти як виклик сучасної освіти	124
Богачук Валентина. Екологічне виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.....	126
Vertel Vladyslav. Ecological and naturalistic work in the out-of-school education institutions in wartime and post-war recovery conditions	129
Го Лян. Техніки штучного інтелекту в навчанні хореографії	133

Гузенко Оксана. Практичні аспекти розвитку наукового потенціалу магістрантів: виклики та можливості	134
Євтух Артем. Освітня депривація в умовах воєнного часу	137
Зигор Євгенія. Особливості сучасної вищої освіти медичної галузі	140
Іванчук Марія, Величко Ольга. Особливості національного самоствердження молодших школярів в процесі вивчення громадянської та історичної освітньої галузі	142
Ількаєв Олександр. Роль стажування під час підготовки музичних фахівців.....	144
Kandybei Veronika. New challenges and realities of the current system of obtaining higher medical education.....	146
Костащук Оксана. Інтерактивні технології навчання як засіб формування комунікативної культури молодших школярів.....	148
Коханова Наталія. Роль інтегрованих уроків у формуванні ключових компетентностей молодших школярів	150
Курок Олександр. Принципи відбору змісту формування професійної компетентності майбутніх економістів	152
Михайленко Наталія. Використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх учителів початкових класі на практичних заняттях з педагогіки у педагогічному коледжі	154
Мороз Євген. Психолого-педагогічні умови ефективного формування соціально-емоційних навичок молодших школярів у контексті сучасних освітніх реформ.....	156
Nestorenko Oleksandr, Verbenets Iryna. Psychological readiness of students to run their own business	159
Остапець Наталія, Прокопенко Ірина, Тітунова Валентина. Ефективні стратегії мотивації до професійної діяльності.....	161
Полежаєв Юрій. Методика CLIL на уроках іноземної мови як засіб підвищення мотивації до навчання серед учнівського загалу.....	163
Полуйко Захар. Виклики для студентів під час дистанційного навчання .	165
Предик Аліна, Соломон Христина. Роль самодисципліни у формуванні навичок тайм-менеджменту науковця	167
Предик Аліна, Сорокан Юлія. Проектна діяльність як інструмент формування навичок програмування у молодших школярів	170
Романюк Світлана. Навчально-мовленнєві ситуації у формуванні комунікативної компетенції молодших школярів	172
Смоліна Злата. Деякі аспекти впровадження дистанційної форми навчання в умовах воєнного стану	174
Соляненко Олена. Оптимізація іншомовного навчання в медичних вишах.....	176
Тверітінова Оксана. Роль інтерактивних технологій у розвитку пізнавальної активності здобувачів початкової освіти	178

Федорук Анастасія. Організація дозвіллевої діяльності молодших школярів у Новій українській школі.....	180
Чень Цайсюань. Особливості вимірювання просторового мислення в учнівської молоді.....	183
Чернишова Карина, Нечипоренко Анна. Формування творчих здібностей у молодших школярів за допомогою використання нетрадиційних мистецьких технік	185
Чернякова Жанна. Трансформація системи вищої освіти України в умовах сталого розвитку	186
Чжан Ліпін. Використання штучного інтелекту в підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва.....	189
Чорномаз Алла. Сучасні підходи до визначення та ідентифікації обдарованості: аналіз зарубіжного дискурсу	190
Чугін Сергій. Роль медичного лідерства під час підготовки майбутніх лікарів	191
Шевчук Кристина. Можливості академічної мобільності для професійного розвитку здобувачів вищої освіти.....	194

ДИСКУСІЙНА ПЛАТФОРМА 3. ОСВІТНІ ТА ДОСЛІДНИЦЬКІ ПРАКТИКИ В МИСТЕЦТВІ ТА ДИЗАЙНІ: ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Бабенко Наталія. Роль народного мистецтва у патріотичному вихованні сучасної молоді	197
Бик Катерина, Капран Оксана. Естетичне виховання учнів засобами образотворчого мистецтва.....	200
Васюхно Юлія, Капран Оксана. Розвиток творчих здібностей учнів на заняттях з художньої графіки.....	201
Вернигора Єлизавета, Никифоров Андрій. Декоративно-прикладне мистецтво, його етапи у розвитку художньої культури людства	204
Докаленко Анна, Капран Оксана. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін	207
Дреєва Марина, Никифоров Андрій. Образи української витинанки в графічному дизайні	209
Єременко Ольга. Мистецька освіта як суспільне явище.....	211
Жалдак Дар'я, Никифоров Андрій. Декоративне панно в сучасному інтер'єрі.....	215
Жулинський Микола. Колір в станковій композиції.....	217
Кохан Наталя. Заняття з ленд-арту в освітньому просторі.....	219
Кравченко Альона, Капран Оксана. Історія розвитку сучасної методики викладання образотворчого мистецтва.....	222
Лисенко Леся, Гулей Ольга. Інтеграція волонтерства у навчальний процес та художнє мистецтво: сучасні підходи і практики	225

Львова Юлія, Капран Оксана. Особливості зображення зооморфних мотивів на заняттях з художньої графіки	227
Мерзляк Дарина, Гулей Ольга. Еволюція художнього образу міста в українському живописі	229
Міроненко Аліса, Капран Оксана. Роль образотворчого мистецтва в естетичному розвитку особистості	230
Назаренко Вікторія, Гулей Ольга. Вишиванка та її значення у змісті культурної спадщини України.....	233
Назаренко Владислава, Капран Оксана. Види і форми зображення натюрморту на заняттях з образотворчого мистецтва	235
Нечипоренко Анна. Візуальне мистецтво постмодернізму в Сполучених Штатах Америки	237
Никифоров Андрій. П'ять ліній скульптурної композиції «Перша вчителька», створеної на честь 100-річного ювілею СумДПУ імені А.С. Макаренка.....	239
Никифоров Антон, Нечипоренко Анна. Орієнтовний художній аналіз картини на прикладі «Натюрморту з рибами» Костянтина Коровіна	242
Нужна Вероніка, Гулей Ольга. Школа китайського живопису	243
Остапенко Павло. Розвиток позашкільної мистецької освіти під час воєнного стану.....	246
Панченко Яна, Гулей Ольга. Живопис під час воєнного стану.....	249
Петрова Ольга, Гулей Ольга. Мистецтво як пошук втраченого сенсу.....	251
Русскова Єлизавета, Гулей Ольга. Русалки в творчості Тараса Шевченка	252
Семенченко Карина, Гулей Ольга. Релігійні мотиви в сучасному мистецтві	254
Слущинська Катерина, Гулей Ольга. Передача емоційного стану в картині.....	256
Скоробагатько Ксенія, Никифоров Андрій. Мистецтво фелтінгу в сучасному мистецтві	259
Степанченко Ліля, Никифоров Андрій. Взаємодія між комп'ютерними технологіями, штучним інтелектом і станковим мистецтвом.....	261
Тесленко Юрій. Аспекти викладання «Комплексного комп'ютерного проектування» (спеціальність «Дизайн»).....	263
Фуголь Роман, Глей Ольга. З історії святкування Самайну.....	264
Цахілова Світлана, Гулей Ольга. Живопис та фотографія як засоби відображення реальності.....	266
Чернишова Карина, Никифоров Андрій. Витинанка в сучасному Мистецтві.....	268
Чжан Є. Творчі підходи в музичній інтерпретації	270
Щербак Кіріл, Капран Оксана. Мета та завдання образотворчого мистецтва в початковій школі.....	275

Освіта для ХХІ століття: виклики, проблеми, перспективи

Наукове видання

Матеріали VI Міжнародної
науково-практичної конференції

ОСВІТА ДЛЯ ХХІ СТОЛІТТЯ:
ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ
(26 грудня 2024 року)

Суми: Видавництво СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2025 р.

Свідоцтво ДК No 231 від 02.11.2000 р.

Відповідальний за випуск ***О. Ю. Кудріна***
Комп'ютерна верстка ***І. А. Чистякова***

Підписано до друку 27.01.2025.
Формат 60x84/16. Гарн. Times. Папір офсет.
Друк ризогр. Ум. друк. арк. 14,76
Тираж 300 пр. Вид. No 208.

Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка
вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002

Виготовлено на обладнанні СумДПУ імені А. С. Макаренка